

KRITIK

som utrikespolitiskt

MEDEL

1983

MAGNUS JERNECK

KRITIK som utrikespolitiskt MEDEL

En studie av de
amerikanska
reaktionerna på
den svenska
Vietnamkritiken

MAGNIUS JERNECK

DIALOGOS

Distribution: Universitetsförlaget Dialogos
Box 657
220 06 LUND

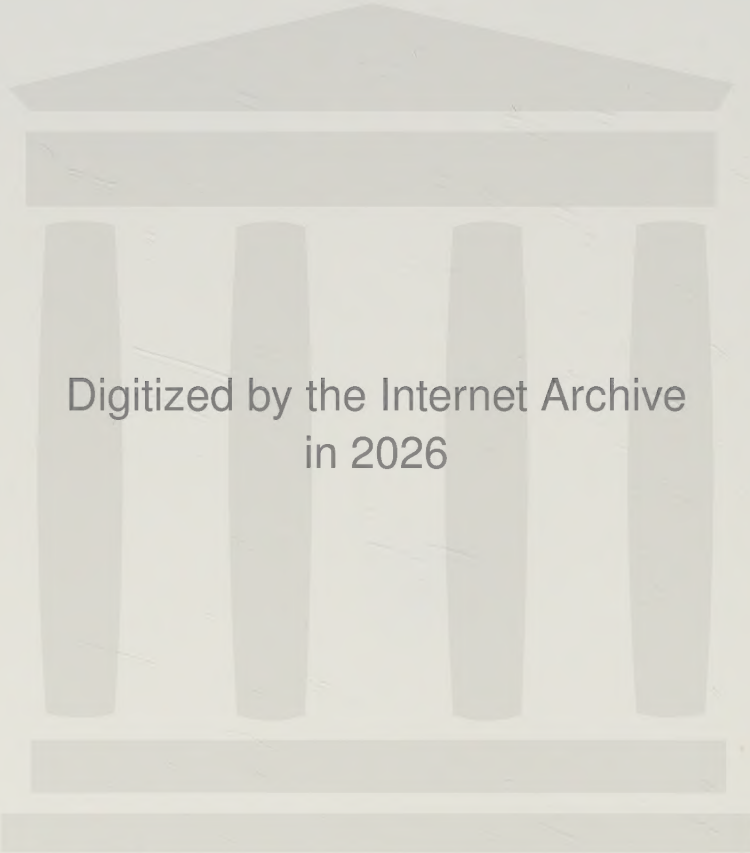
© 1983 Magnus Jerneck

Omslag: Cecilia Westman

Printed in Sweden, Infotryck ab, Malmö 1983

ISBN 91-7504-043-3

TILL KRISTINA
OCH VÅRA BARN ZACKARIAS,
SEBASTIAN OCH JOSEPHINE

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41546727_0023

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD

I	INTRODUKTION	1
1.1	Bakgrund, syfte och frågeställning	1
1.2	Avgränsningar och disposition	4
1.3	Material	5
1.4	Metod	11
2	SVERIGES VIETNAMPOLITIK	15
2.1	Inledning	15
2.2	Den svenska Vietnamkritiken	15
2.2.1	Definition av begreppet kritik	16
2.2.1.1	Den empiriska analyskomponenten	20
2.2.1.2	Den normativa analyskomponenten	22
2.2.1.3	Relationen mellan omdöme och analys	22
2.2.2	Innehållet i den svenska Vietnamkritiken	27
2.2.2.1	Kritik av det amerikanska konfliktlösningsmedlet	28
2.2.2.2	Kritik av USA:s val av bundsförvanter	35
2.2.2.3	Kritik av den amerikanska interventionen i Indokina	37
2.2.2.4	Kritik av amerikanska mål i konflikten	38
2.2.2.5	Kritik av USA:s globala säkerhetspolitiska tänkande	41
2.2.2.6	Svenska argument för förhandlingslösning	43
2.2.2.7	Kritik av den amerikanska inställningen till modernisering av krigets lagar	45
2.3	Kritikfunktioner	46
2.3.1	Kritik som strategiskt medel	46
2.3.2	Empirisk bestämning av kritikfunktioner	50
2.3.3	Den svenska kritikens funktioner	52
2.3.3.1	Kritik som persuasivt medel	59
2.3.3.2	En svensk kritikstrategi?	64
2.4	Andra inslag i den svenska Vietnampolitiken	66
3	DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN OCH DEN AMERIKANSKA KONGRESSEN	71
3.1	Inledning	71
3.1.1	Syfte och avgränsning	73
3.1.2	Material	75

3.2	Uppläggning och frågeställningar	76
3.3	Inledande presentation av kongressdebatten	79
3.3.1	Kongressdebatten och massmedias bevakning av den svenska Vietnampolitiken	81
3.4	Förekomst av kritik och kritiklegitimerande argument i kongressmaterialet	82
3.4.1	Sverigevännerna i kongressen och de svenska opinionsbildningsförsöken	85
3.4.1.1	Illustration I	85
3.4.1.2	Illustration II	86
3.4.1.3	Illustration III	88
3.4.1.4	Illustration IV	89
3.4.1.5	Illustration V	91
3.4.1.6	Illustration VI	93
3.4.1.7	Illustration VII	94
3.4.1.8	Förekomst av enskilda kritikargument i den interna amerikanska debatten om Vietnam	97
3.4.1.8.1	Svensk kritik tillför ny kunskap	99
3.4.1.8.2	Summering av kritikens genomslagskraft i de till Sverige positiva inläggen	100
3.4.1.9	Kritiken och den svenska neutraliteten	101
3.4.2	Sverigekritikerna i kongressen och de svenska opinionsbildningsförsöken	102
3.4.2.1	Illustration I	104
3.4.2.2	Illustration II	107
3.4.2.3	Illustration III	111
3.4.2.4	Illustration IV	112
3.4.2.5	Kritikens genomslagskraft i de Sverigeofientliga inläggen	114
3.4.2.6	Sverigekritikernas syn på den svenska neutraliteten	117
4	DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN OCH DEN AMERIKANSKA PRESSEN	122
4.1	Syfte och motivering	122
4.1.1	Den amerikanska pressens betydelse för informations-spridning och opinionsbildning i USA	123
4.2	Frågeställning och avgränsning	129
4.2.1	Pressundersökningens disposition	131
4.3	Andra undersökningar	131
4.4	Material	134
4.4.1	Val av dagstidningar	134
4.4.2	Materialinsamling och representativitet	137

4.5	Metodologiska aspekter	142
4.5.1	Innehållsanalysens huvuddrag och reliabilitet	142
4.5.2	Sakområdesanalys	145
4.5.2.1	Sakområdesindelningen	147
4.5.2.2	Händelser	151
4.6	Innehållet i pressbevakningen - en översiktlig karaktäristik	153
4.6.1	Sakområden och händelser	153
4.6.2	Sakområdesbundna uttalanden	156
4.7	Kritikens genomslagskraft i den amerikanska pressbevakningen	158
4.7.1	Argumentkategorier	158
4.7.2	Rapporteringen om kritiken	161
4.7.2.1	Pressens bevakning av den Vietnamspecifika kritiken	166
4.7.2.2	Pressens bevakning av den kritikmotiverande och -legitimerande argumentationen	172
4.8	Den amerikanska pressens redovisning av egna och andras reaktioner på den svenska Vietnampolitiken	176
4.8.1	Reaktion som analyskategori	176
4.8.2	Reaktioner i pressmaterialet	177
4.9	Sammanfattning	183
5	DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN SOM OPINIONS- BILDNINGSMEDEL - KONKLUSIONER	186
5.1	Inledning	186
5.2	Den svenska Vietnampolitiken och den amerikanska kongressdebatten	186
5.2.1	Den sena debuten	187
5.2.1.1	Kongressens konsensuspolitik	187
5.2.1.1.1	Den liberala oppositionens syn på Sveriges Vietnam- politik under eskalationsskedet av kriget	190
5.2.2	Kritikens etablering i kongressdebatten	193
5.2.2.1	Oppositionens reaktion på och utnyttjandet av Sveriges kritik under olika utvecklingsfaser av Vietnamkriget	194
5.2.2.1.1	Förekomst av enskilda svenska kritikargument i debatten	196
5.2.2.2	Den svenska kritikens inflytande mot bakgrund av kongressdebattens inriktning i Vietnamfrågan	199
5.2.2.2.1	Kritikens originalitet	200
5.2.2.2.2	Kritikens centralitet	201
5.2.3	Slutsatser	206
5.3	Den svenska Vietnampolitiken och den amerikanska pressen	212
5.3.1	Slutsatser	219

SUMMARY	221
REFERENSER	230
LUND POLITICAL STUDIES	244

FÖRORD

Avhandlingen är en delrapport inom projektet "Internationell opinionsbildning: Kritik som utrikespolitiskt medel", under ledning av professor Lars-Göran Stenelo, som själv inom kort publicerar sitt arbete om kritikens funktion som utrikespolitiskt instrument i internationell opinionsbildning och debatt. Inom projektets ram publiceras inom en snar framtid även docent Christer Jönssons undersökning av sovjetiska reaktioner på svensk kritikerverksamhet. Projektet har understötts av Riksbankens Jubileumsfond och Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inkl konflikt- och freds forskning.

Min handledare under hela avhandlingsarbetet har varit Lars-Göran Stenelo, utan vars fortlöpande stöd, oförtröttliga entusiasm och betydande tålamod denna bok inte hade blivit färdig. Stenelos analytiska skärpa har, i kombination med ett stort mått av värme och självironi, i betydande grad satt sin prägel på de många och långa samtal, som förts under forskningsarbetets gång.

Professorerna Nils Stjernquist och Hans F Petersson har under hela avhandlingsarbetet utgjort ett värdefullt stöd, likaså Christer Jönsson. Denne har, inom knappa tidsmarginaler, på ett ytterst förtjänstfullt sätt översatt sammanfattningen till engelska. Jag vill också här framföra mitt varmaste tack till Jeanette Stenelo, vars erfarenhet och skicklighet mycket tydligt framträtt under utskriften av avhandlingen.

Av övriga kollegor på Statsvetenskapliga institutionen vill jag tacka Mats Sjölin, Ann-Sofie Nilsson och Ragnhild Ek för deras insatser i samband med bearbetningen av det omfattande pressmaterialet. Sjölin har, tillsammans med Staffan Bolin och Bengt Lundell, dessutom läst och kommenterat delar av manuskriptet. Ulf Lindell har korrekturläst den slutliga versionen. Många är de kollegor, som under årens lopp bidragit med impulser och stimulerande umgänge. Ett särskilt tack vill jag rikta till Jon Pierre, mångårig vän och kollega. Under hela min tid på Statsvetenskapliga institutionen i Lund har Pierre varit ett gott stöd såväl inom som utanför institutionen.

Jag vill vidare uttrycka min uppskattning till statsministrarna Tage Erlander och Olof Palme, utrikesministrarna Torsten Nilsson och Krister Wickman samt försvarsminister Sven Andersson, som har ställt sig till förfogande för samtal och intervjuer. Vidare vill jag tacka de tjänstemän inom Utrikesförvaltningen, som i ett tidigt skede av undersökningen bistod med goda råd och uppslag kring studiens inriktning.

Förutom departementsrådet Mats Bergquist och generalkonsul Lars Arnö, som bägge under mina vistelser i Washington hjälpte till att ordna kontakter med amerikanska politiker och tjänstemän, vill jag särskilt tacka ambassadörerna Leif Leifland, Jan Eliasson och Hubert de Besche, ambassadrådet Lars-Åke Nilsson och pressrådet Lars Lönnback. Ett kollektivt tack riktas till personalen vid Svenska Ambassaden i Washington och Utrikesdepartementets pressbyrå respektive arkivavdelning.

Bland personer utanför institutionen, som har bistått i avhandlingsarbetet, vill jag tacka fil kand Gerry Hesslow, som vid flera tillfällen initierat och diskuterat avhandlingsidéer.

Slutligen ett tack till min familj, mina föräldrar, syskon och vänner, vars inställning under avhandlingsarbetet präglats av en kombination av roat överseende och återhållsam entusiasm.

Lund 1983

Magnus Jerneck

1 INTRODUCTION

1.1 BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Föreliggande avhandling utgör en delstudie inom forskningsprojektet "Internationell opinionsbildning: Kritik som utrikespolitiskt medel". Centralt för projektet har varit de opinionsbildningsprocesser, som öppen kritik mellan stater kan ge upphov till. Det empiriska studieobjektet har i huvudsak varit den svenska officiella kritiken av det amerikanska engagemanget i Vietnamkonflikten och de amerikanska reaktioner, som denna kritik initierade.¹⁾

Den svenska regeringen bedömde det inte som utsiktslöst att åstadkomma en omprövning av den amerikanska Sydostasienpolitiken genom öppet framförd kritik. Möjligheterna att utöva inflytande över den amerikanska utrikespolitiken ansågs emellertid huvudsakligen ligga i Sveriges förmåga att bidra till och förstärka den internationella opinionen mot kriget i Vietnam. Att Sverige direkt skulle kunna påverka den amerikanska politiska ledningen med kritikargument bedömdes som mindre sannolikt.²⁾ Däremot fäste den svenska regeringen visst avseende vid möjligheterna att få till stånd en förändring av den amerikanska Vietnampolitiken genom att stödja den interna amerikanska opinionen mot kriget.

En analys av Sveriges kritik av den amerikanska Vietnampolitiken kan ses som en fallstudie av en liten, neutral och demokratisk stats försök att, med hjälp av offentlig kritik, utöva inflytande över en stormakts utrikespolitiska agerande. Opinionsbildningsförsök i internationell politik är enligt Free ofta förekommande:

Every major government in the world today, and many of the minor ones, spend varying amounts of time, attention, and money on attempting to influence opinions on international matters among citizens of their own and other countries. 3)

Frågan är emellertid vilken roll internationella opinioner skall tillskrivas i en analys av internationell politik. Morgenthau hävdar att världsupinioner inte kan verka återhållande på staters utrikespolitik. Morgenthau skriver:

Modern history has not recorded an instance of a government having been deterred from some foreign policy by the spontaneous reaction of a supranational public opinion. 4)

1) I en delstudie av Christer Jönsson analyseras de sovjetiska reaktionerna på Sveriges kritik av Sovjetunionen och den svenska kritiken av Vietnamkriget. Se Stenelo 1984.

2) Ibid.

3) Free 1968:48.

4) Morgenthau 1966:251.

Ett studium av de reaktioner, som den svenska kritiken gav upphov till bland beslutsfattare och opinionsbildare i USA, kan därför utgöra ett bidrag till analysen av internationella opinionsbildningsprocessers inflytande över utrikespolitiska beslut.¹⁾ Mot bakgrund av att Förenta staterna, i dess egen-
skap av ledande världsstat, enligt Free inte kan anpassa sin utrikespolitik till skiftande internationella opinioner,²⁾ bör det vara av intresse att studera i vilken omfattning de svenska opinionsbildningsförsöken uppmärksam-
mades och bedömdes som intressanta i USA. En undersökning av ledande ameri-
kanska beslutsfattareshar reaktioner på kritiken av den amerikanska Vietnam-
politiken har utförts av en annan forskare inom projektet.³⁾

Syftet med denna avhandling är att studera och analysera, i vilken omfatt-
ning den amerikanska kongressen och den amerikanska pressen, registrerade
och kommenterade den offentliga svenska kritiken av Förenta staternas Vietnam-
politik. En sådan analys bör rimligen betraktas som ett nödvändigt inslag i
en bedömning av den svenska regeringens möjligheter att medverka i och in-
fluera den interna amerikanska opinionsbildningen mot Vietnamkriget.⁴⁾ Denna
slutsats baseras på antagandet, att ett nödvändigt, men sannolikt inte till-
räckligt villkor för att en utländsk kritiker skall kunna utöva inflytande
över en inrikespolitisk opinionsbildningsprocess är, att hans argument upp-
märksammas av andra opinionsbildande instanser av någon betydelse.⁵⁾

En argumentnärvaro i en annan opinionsbildande miljö innebär inte någon sä-
ker indikation på att ett inflytande över argument och idéer föreligger.

En central frågeställning i denna studie är hur pressen och kongressen som
två betydande opinionsbildande instanser omhändertog och bedömde den svenska
kritiken. Att Sveriges kritik vid upprepade tillfällen skapade irritation i
den amerikanska politiska ledningen är välkänt.⁶⁾

1) Jfr Stenelos (1984) resonemang om fallstudier. Se även Pedersens diskus-
sion om bl a fallstudiemetodikens hypotes- och teoristrande möjlig-
heter, Pedersen 1977:243-245, 255 ff.

2) Free 1968:60-61.

3) Jfr Stenelo 1984.

4) Quester påpekar att det stora flertalet amerikaner hade mycket liten
eller ingen kännedom alls om det svenska agerandet under Vietnamkriget.
Endast en mindre grupp ägnade uppmärksamhet "... åt Sveriges utrikes-
och försvarspolitik". Quester 1976:32.

5) Jfr Tägils modell för analys av inflytande, 1967:102-104.

6) Jfr Quester 1976:32-34.

I en hearing den 8 februari 1973 inför representanthusets utrikesutskott gjorde den dåvarande amerikanska utrikesministern William P Rogers följande uttalande med anledning av Olof Palmes kritik av de amerikanska bombningarna av bl a Hanoi i december 1972:

What would be best about Sweden would be to have their Prime Minister refrain from making a lot of gratuitous statements which are not helpful at all, and, if he wants to have better relations with the United States, I think he should learn that lesson. He can't, on the one hand, say how anxious he is to improve his relations with the United States and, at the same time, make these vitriolic criticisms of the United States. 1)

Den nedfrysning av de diplomatiska förbindelserna på ambassadörsnivå, som blev följden av Palmes uttalande,²⁾ utgjorde kulmen på en fortlöpande försämring av de bilaterala förbindelserna mellan Sverige och USA.

Den amerikanska regeringen hade inte endast tagit avstånd från den svenska kritiken, utan hade även reagerat negativt på Sveriges mottagande av amerikanska desertörer, det svenska erkännandet av Nordvietnam den 10 januari 1969³⁾ och den svenska regeringens beslut hösten 1969 att ge humanitärt bistånd till Nordvietnam under en treårs-period.⁴⁾

Att den svenska regeringen inte hade förhindrat Bertrand Russell att förlägga en krigstribunal, som skulle granska amerikanska krigsförbrytelser i Vietnam, till Stockholm hade väckt stark amerikansk irritation.⁵⁾ Detta gällde också Olof Palmes deltagande i en USA-fientlig demonstration tillsammans med Nordvietnams Moskvaambassadör i februari 1968.⁶⁾

Den amerikanska politiska ledningen uttryckte sitt missnöje över det svenska agerandet genom att i mars 1968 kalla hem Stockholmsambassadören William

1) Hearing before the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, February 8, 1973:23. Jfr Stig Fredrikssons intervju med Henry Kissinger i Aktuellt den 12 maj 1981, s 12 (Pressbyråns utskrift, Utrikesdepartementet).

2) Keesing's Contemporary Archives, 1973:25760.

3) Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, January 4, 17, 1973:8. Se även Keesing's Contemporary Archives, 1969:23132.

4) Keesing's Contemporary Archives, 1970:23841.

5) Intervju med Tage Erlander 17 november 1982; se även Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, January 4, 17, 1973:8. Se Stenelo 1984 kapitel 6.

6) Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, January 4, 17, 1973:8; se även Keesing's Contemporary Archives, 1970:23841.

Heath till Washington för konsultationer. Att en efterträdare till Heath, som avgick den 23 januari 1969, inte utsågs av president Nixon förrän i början på 1970, kan också ses som ett uttryck för en amerikansk irritation över den svenska Vietnampolitiken.¹⁾

Mot denna bakgrund är det motiverat att undersöka i vilken omfattning deservörspolitiken, kontakterna med Hanoi och de bilaterala diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Förenta staterna noterades och kommenterades i kongressdebatten och av pressen i USA. Av intresse är huruvida dessa inslag och enskilda händelser motverkade eller förstärkte Sveriges möjligheter att skapa uppmärksamhet för sin kritik och trovärdighet för sin roll som kritiker. Av betydande vikt är också frågan, om kritiken och andra inslag i vad som skulle kunna rubriceras som en svensk Vietnampolitik, betraktades som förenliga med den svenska neutraliteten eller ej.

En rubbad tilltro till Sveriges neutralitetspolitik torde ha försvårat Sveriges möjligheter att framstå som en oberoende och trovärdig internationell kritiker. För en utförligare diskussion om dessa aspekter och frågeställningar, hänvisas till avsnitten 3.2 och 4.2 i de kapitel, som behandlar kongressens respektive den amerikanska pressens uppmärksamhet för Sveriges insatser i Vietnamfrågan.

1.2 AVGRÄNSNINGAR OCH DISPOSITION

De inrikespolitiska aspekter, som berörde den svenska Vietnampolitiken,²⁾ omfattas inte av denna studie. Frågeställningen behandlas i viss utsträck-

-
- 1) Ibid. Det finns i detta sammanhang anledning att påpeka att handelsrelationerna mellan länderna praktiskt taget inte alls påverkades av att de politiska relationerna försämrades. Om den amerikanska ledningen övervägde att använda sig av ekonomiska sanktioner mot Sverige är oklart. Enligt Haskel (1976:31-32) hade ett beslut att vidta sanktioner av denna typ mot Sverige emellertid varit svårt att tillämpa mot bakgrund av det amerikanska näringslivets betydande autonomi.
 - 2) Tage Erlander hävdar i samtal med författaren den 17 november 1982 att även inrikespolitiska motiv låg bakom regeringens ställningstaganden i Vietnamkonflikten. Genom att föra fram kritiken öppet ansågs det bland ledande regeringsföreträdare lättare att styra den inrikespolitiska opinionen och debatten i Vietnamfrågan, hävdar Erlander. Denne påpekar dock att det inrikespolitiska motivet var långt mindre avgörande än de utrikespolitiska övervägandena. Enligt Erlander var den svenska kritiken av Vietnamkriget inte uttryck för inrikes-utrikespolitik. Se kapitel 2 i avhandlingen för en presentation av de svenska motiven bakom Vietnampolitiken.

ning av Waite¹⁾ och Bäck²⁾. För en utförlig analys av den svenska inrikespolitiska debatten om den aktiva svenska neutralitetspolitiken, bl a mot bakgrund av det svenska agerandet i Vietnamfrågan, hänvisas till Elgström.³⁾ För övriga avgränsningar hänvisas till avsnitten 3.1.1 och 4.2 i avhandlingen.

Vår undersökningsperiod omfattar åren 1965-1974. Den svenska kritiken, som debuterade på våren 1965, uppträdde under hela perioden fram till och med 1973. Att 1974 valts som bortre gräns beror på att de diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Förenta staterna då normaliserades.⁴⁾ Undersökningsperioden innefattar såväl ett eskalations- som ett deeskalationsskede av Vietnamkriget. Under denna tid representerades den amerikanska ledningen av en demokratisk och en republikansk presidentadministration.

Avhandlingen har följande disposition. I kapitel 2 presenteras den svenska kritiken av Vietnamkriget och motiven för denna kritik. I detta kapitel preciseras också begreppet kritik, liksom kritikens olika funktioner. Övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken redovisas också i kapitel 2.

Kapitel 3 ägnas helt åt en analys av kongressens bedömning av den svenska Vietnampolitiken. I kapitel 4 redovisas pressens rapportering av det svenska agerandet. I kapitel 5 görs en sammanfattande analys av de svenska möjligheterna att bidra till den interna amerikanska opinionsbildningen mot kriget. Avhandlingens uppläggning kan i viss utsträckning sägas motsvara stegen i Lasswells klassiska kommunikationsteoretiska schema från 1948: Vem säger vad, i vilken kanal, till vem, med vilken effekt?⁵⁾

1.3 MATERIAL

Flera olika materialtyper har använts i undersökningen. Vid rekonstruktionen av den svenska Vietnamkritiken har i huvudsak utrikesdepartementets årliga dokumentsamling Utrikesfrågor utnyttjats som källa. Samtliga årgångar under perioden 1965-1974 har undersökts. Den samling dokument, som utrikesdepartementet gav ut 1968 under rubriken Sverige och Vietnamfrågan, har också använts för detta ändamål, liksom den vitbok, som utgör en sammanställning av Palmes anföranden, uttalanden och intervjuer under dennes besök i USA 1970.

1) Waite 1972:462 ff.

2) Bäck 1979:36-48.

3) Elgström 1982; se även Waite 1972.

4) Keesing's Contemporary Archives, 1974:26440.

5) Lasswell 1948:37.

Någon systematisk genomgång av annat socialdemokratiskt material har inte skett, ej heller har det svenska riksdagstrycket analyserats. Det bör här påpekas att det material, som uppträder i Utrikesfrågor, bl a har sådant ursprung. Urvalet av material i Utrikesfrågor aktualiserar en del källkritiska frågor, hävdar Hörberg, som samtidigt påpekar att dokumentsamlingen inte har syftat att "... ge en heltäckande bild av svensk utrikespolitik...." Även om vissa överlappningsfenomen uppträder, redovisas handelsfrågor och redogörelser för Sveriges agerande i FN i andra publikationer.¹⁾ Visst material redovisas inte av sekretesskäl.²⁾

Dessa begränsningar av materialets representativitet torde emellertid inte innebära något avgörande problem för denna studie, eftersom ambitionen inte är att kartlägga samtliga offentligt redovisade svenska uttalanden i Vietnamfrågan, utan snarare att med utgångspunkt från det öppna materialet rekonstruera huvuddragen i den svenska argumenteringen. Det skall här påpekas att mängden tal och uttalanden i Utrikesfrågor, som berör Vietnamkonflikten, är betydande. Allt detta material har penetrerats i undersökningen.

Det innebär bl a, att samtliga regeringsdeklarationer i riksdagens utrikesdebatt, liksom regeringens anföranden inför FN:s generalförsamling på hösten, har blivit föremål för analys. Vidare har ett stort antal 1:a maj tal och anföranden på socialdemokratiska partikongresser undersökts³⁾ liksom uttalanden i andra sammanhang, t ex i samband med fackföreningskongresser och liknande.

Analysen av den svenska Vietnampolitikens genomslagskraft i den amerikanska kongressdebatten har skett på grundval av i huvudsak Congressional Record. Material från offentliga utskottsfrågor har också använts. För en utförligare presentation av kongressmaterialet hänvisas läsaren till materialavsnittet⁴⁾ i kapitel 3 i avhandlingen. Kongressmaterialet härrör från Library of Congress, Washington, D.C. och Kungl Biblioteket i Stockholm. Materialet omfattar samtliga inlägg, som gjordes med anledning av den svenska Vietnampolitiken, under perioden 1965-1974.

Undersökningen av pressens bevakning av den svenska Vietnampolitiken baseras på ett urval av amerikanska dagstidningar.⁵⁾ För en redovisning av material-

1) Hörberg 1980:187.

2) Ibid 188.

3) Ambassadör Jean Christophe Öbergs tal den 30 juni 1972 med anledning av de amerikanska bombningarna av Röda Flodens vallar återfinns i protokoll från SSU:s 20:e kongress 25-30 juni 1972, ss 331-334.

4) Avsnitt 3.1.2; se även avsnitt 3.1.1.

5) Hynds (1975:92) skriver: "Most newspapers must be published at least five days in the week to be considered dailies;..."

omfång, insamlingsprinciper, källor och materialets representativitet, hänvisas till kapitel 4.¹⁾ Några kommentarer om valet av material är emellertid i detta sammanhang befogade.

I en analys av en utländsk kritikers förmåga och möjligheter att bilda opinion via massmedia är det inte endast intressant att studera dagspressens bevakning. Det finns naturligtvis anledning att även uppmärksamma reportage i ledande tidskrifter och veckomagasin, liksom den nyhetsrapportering som sprids till allmänheten via TV och radio.

Inom ramen för denna avhandling skulle en undersökning med sådan omfattning emellertid ha varit omöjlig att genomföra. En utvidgning av studien med analys av tidskrifter och etermedia hade resulterat i ett mycket omfattande material, som av tids- och resursskäl skulle ha inneburit betydande svårigheter att penetrera tillfredsställande.²⁾ En innehållsanalys av radio- och TV-program måste antingen utgå från bandinspelningar eller programutskrifter. Införskaffandet av endera materialtyp torde vara såväl ytterst kostbart som tidskrävande.

Det massmediamaterial som utnyttjats i undersökningen härrör därför uteslutande från dagstidningar. Vare sig material från publikationer som Newsweek, Time Magazine och U.S. News & World Report, eller från TV-bolag som CBS, NBC och ABC, alla ledande opinionsbildare i USA,³⁾ ingår i undersökningen. Det finns i detta sammanhang anledning att påpeka att televisionens betydelse för opinionsbildningen i USA inte är helt entydig. Hynds redovisar en serie amerikanska undersökningar, vars resultat i viss utsträckning vederlägger den gängse uppfattningen att TV betyder mer för allmänheten än pressen som nyhetsmedium. Pressens roll anses vara särskilt framträdande i bevakningen av lokalt material och utrikesnyheter.⁴⁾

Begränsningen av materialet till dagstidningar innebär, att resultat och slutsatser om Sveriges möjligheter att skapa publicitet för sin Vietnampolitik med nödvändighet måste förses med reservationer.

1) Se avsnitten 4.4.1 och 4.4.2.

2) I Lefevres undersökning av innehållet i CBS' kvällsnyheter under perioden 1972-1973 studeras sammanlagt 521 nyhetsprogram eller 196 timmars sändningstid. Lefever 1974:25. En utökning av studien med nyhetsprogram från andra amerikanska TV-stationer och/eller med en förlängd undersökningsperiod hade inneburit att forskarna hade tvingats penetrera oerhörda materialmängder.

3) Graber 1980:51, 72; se även Hynds 1975:45.

4) Hynds 1975:17 ff.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att Olof Palme under undersökningsperioden framträdde ett drygt tiotal gånger i amerikanska etermedia, framförallt i TV, och då främst i samband med sitt besök i USA sommaren 1970. Uttalanden av Palme från flera av dessa program finns dokumenterade i den särskilda vitbok, utgiven av det socialdemokratiska partiet, som tidigare omnämnts. Denna del av materialet har inte blivit föremål för särskild analys utan har använts vid bearbetningen av den svenska kritiken.

Mycket talar för att publiciteten kring Sveriges Vietnampolitik var större i pressen än i etermedia. Av Lefevers undersökning av innehållet i CBS' kvällsnyheter 1972-1973 med avseende på amerikansk säkerhets- och försvarspolitik¹⁾ framgår, att Sveriges position i Vietnamfrågan under denna tvåårsperiod, endast uppmärksammades i samband med Olof Palmes liknelse av de amerikanska bombningarna av Hanoi i december 1972 vid krigsförbrytelser och nazistiska illgärningar.²⁾

Mot bakgrund av CBS' kritiska attityd till Vietnamkriget,³⁾ förefaller detta enstaka omnämnande av den svenska ståndpunkten intressant. Tilläggs skall dock att CBS endast vid ett fåtal tillfällen återgav uttalanden från sådana utländska bedömare som inte var part i Vietnamkonflikten.⁴⁾ Lefever konstaterar:

Only communists or other critics of U.S. policy were quoted.
No scholar or politician from an allied country was cited,
except for a French Marxist. 5)

Inom projektets ram har ett sjuttiototal intervjuer utförts med såväl svenska som amerikanska politiker och tjänstemän. Intervjuerna har gjorts vid olika tillfällen under avhandlingsarbetets gång med början 1977. De sista intervjuerna genomfördes i november 1982. De personer, som intervjuats, har i huvudsak varit centrala politiska aktörer i Vietnamfrågan, handläggande tjänstemän inom utrikespolitiskt relevanta byråkratier och fristående bedömare. Den sistnämnda kategorin inkluderar bl a journalister och forskare.⁶⁾

Valet av intervjuobjekt har i huvudsak skett med ledning av deras kännedom om och intresse för den svenska Vietnampolitiken. En strävan har varit att identifiera personer, som i något avseende varit delaktiga i eller som be-

1) Lefever 1974.

2) Ibid 106.

3) Ibid 99 ff.

4) Ibid 122.

5) Ibid 126.

6) Intervjuerna nedtecknades under pågående utfrågning. Jfr Heradstveit 1976:16.

rörts av den svenska Vietnampolitiken, i synnerhet kritiken. Urvalet omfattar såväl positivt som negativt inställda personer till det svenska agerandet i Vietnamfrågan.¹⁾

Intervjuerna, som i ett initialskede av undersökningen i viss utsträckning hade ett heuristiskt värde, i betydelsen att de bidrog till att identifiera aspekter och frågeställningar av relevans för studien,²⁾ har emellertid också använts som komplement till andra materialtyper. Intervjuerna kan betraktas som ett supplementärt empiriskt källmaterial i undersökningen.³⁾ Det finns i detta sammanhang anledning att referera till Duvergers uppfattning att intervjuer till viss del kan kompensera en brist på relevanta och centrala politiska dokument. Han skriver följande:

In political science the rarity of archives and written documents and the difficulty of gaining access to them creates the situation in which questioning the people who know, those who were the participants or observers of events is the only means of obtaining information. 4)

Med reservation för de källkritiska problem, som denna materialform ger upphov till, menar Duverger att intervjuer med representanter för t ex den politiska eliten är oundgängliga för möjligheten att erhålla information om bl a beslutsprocesser.⁵⁾ Duverger påpekar vidare att intervjuerna skall utföras i ett sent skede av forskningsarbetet, bl a därför att intervjuaren skall besitta tillräcklig kunskap om de frågor som diskuteras.⁶⁾ Intervjuaren kan då lättare bedöma svaren och begära förtydliganden av den intervjuade.⁷⁾

Trots att vissa av intervjuerna utfördes i ett relativt tidigt skede av undersökningen, synes detta inte innebära något större problem i föreliggande studie. Intervjuerna hade förberetts genom omfattande litteratur- och dokumentstudier som lett fram till ett batteri av kärnfrågor. Intervjuerna var emellertid öppna i den meningen att annan information från de intervjuade

-
- 1) Jfr Heradstveits diskussion om urvalet av intervjupersoner 1976:10-15, se också Stenelo 1984 kapitel 1. Drygt tre fjärdedelar av de intervjuade är amerikaner.
 - 2) Jfr Stenelo 1984 kapitel 1; se även Bolin 1982:7f och Thompson 1980:161. Jfr Misgeld 1980:12 och Allison 1971:viii.
 - 3) Jfr Stenelo (1984) som karakteriserar intervjuerna som ett kitt mellan de andra materialtyperna.
 - 4) Duverger 1964:179-180; jfr Misgeld 1980:12, Heradstveit 1976:24, Allison 1971:viii.
 - 5) Duverger 1964:180-181.
 - 6) Ibid 182-183.
 - 7) Ibid; jfr Thompson 1980:161 f och Söderfeldt 1972:95.

de personernas sida registrerades.¹⁾ De intervjuade personernas professionella bakgrund och roll i Vietnamfrågan hade viss inverkan på urvalet av frågor. Frågebatteriet kompletterades ibland med frågor, som var anpassade till den intervjuades specialitet.

Mot bakgrund av de källkritiska invändningar, som kan riktas mot intervjuers dokumentariska värde,²⁾ utnyttjas materialet med försiktighet. Det används huvudsakligen i de sammanhang, där annat material saknas eller är bristfälligt, dock utan att då ensamt ligga till grund för omfattande analyser och resonemang. Strävan har varit att hela tiden kombinera referenser till intervjuuppgifter med andra källor. Intervjuerna präglas i högre grad av intervjuobjektens värderingar av och principiella inställning till den svenska Vietnampolitiken än deras uppfattning om enskilda faktaförhållanden.³⁾

Intervjuerna har dels använts för rekonstruktion av aktörernas motiv och syften,⁴⁾ dels, men i betydligt mindre utsträckning, utgjort ett kompletterande faktaunderlag vid presentation av olika skeenden under perioden. De kommenterande och analyserande inslagen i intervjumaterialet, som också har utnyttjats för dessa rekonstruktionssträvanden, framträder tydligast i det avslutande kapitlet i samband med en diskussion om den svenska kritikens opinionsbildande möjligheter i amerikansk samhällsdebatt.

Då flera av de intervjuade personerna önskat vara anonyma, har endast en mindre del av samtliga intervjuer kunnat utnyttjas i undersökningen. Dessa redovisas i källförteckningen. Ett mindre antal personer har accepterat att utgöra referens i avhandlingen under förutsättning att de inte blir nämnda vid namn. Dessa intervjuobjekt presenteras inte i källförteckningen utan uppträder endast i noterna under t ex benämningen "... högre tjänsteman i"

Förutom intervjuer har i mycket begränsad omfattning brevkorrespondens utnyttjats.⁵⁾ Viss memoarlitteratur kompletterar slutligen de övriga materialtyperna.

1) Jfr Stenelo 1984 kapitel 1 och Thompson 1980:163 f. Se även Heradstveit 1976:10.

2) Se t ex Misgeld 1980:14-15, Söderfeldt 1972:112, Stenelo 1972:21, Heradstveit 1976:13, 19, 26.

3) Jfr Stenelo 1984 kapitel 1.

4) Jfr diskussionen i avsnitt 2.3.2 om att härleda motiv.

5) Jfr avsnitt 4.4.2.

1.4

METOD

De olika materialtyperna har analyserats med hjälp av såväl kvalitativ som kvantitativ metod. Enligt Hellevik är det utmärkande för den senare typen av innehållsanalys dels att resultaten ges en numerisk form och att analysen utgår från mönster i detta siffermaterial, dels att insamlingen av "... sammenliknbare opplysninger om flere undersøkelsesobjekter av et visst slag...." är systematisk.¹⁾

Den systematiska insamlingen av data förutsätter på förhand klart avgränsade och definierade analyskategorier. Dessa tillsammans med rigorösa kodningsregler anses öka möjligheterna att åstadkomma en objektiv klassificering av innehållet i textmaterial, oberoende av vilken forskare som utför analysen. Kategoriindelningen bedöms även vara en förutsättning för att åstadkomma jämförbarhet mellan data, något som är nödvändigt för att resultaten skall kunna tillskrivas teoretisk relevans och därmed också generalitet.²⁾

Denna karakteristik är enligt många bedömare representativ för den kvantitativt orienterade innehållsanalysen, däremot i mindre grad för s k kvalitativ innehållsanalys. Denna analysmetod anses vara impressionistisk och mindre systematisk, bl a därför att den enskilde forskarens intuition bedöms spela en framträdande roll i analysen.³⁾

Gränserna mellan dessa två huvudkategorier av innehållsanalys är emellertid inte entydiga.⁴⁾ Även s k kvalitativa studier kan präglas av långtgående systematik och utnyttja enklare numeriska angivelser. Enligt Lagerberg beror de flytande gränserna bl a på att analysen av begreppsparet kvantitativ-kvalitativ inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till distinktionen mellan ett metodologiskt och ett teoretiskt perspektiv. Det förstnämnda berör sättet att ange och redovisa data, det senare synen på datas betydelse och vikt. Enligt Lagerberg råder ett motsatsförhållande mellan metoderna om de diskuteras utifrån den teoretiska innebörden.⁵⁾

1) Hellevik 1973:10; jfr även Lagerberg 1975:11 och George 1959:78.

2) Jfr Holsti 1969:3 ff, 95 ff och George 1959:78-79.

3) Jfr Hellevik 1973:10, Holsti 1969:6, George 1959:78-79.

4) Jfr Holsti 1969:5-12.

5) Lagerberg 1975:12.

Den metodologiska skiljelinjen innebär att den kvantitativa metoden registrerar data och resultat i form av frekvenser, medan den kvalitativa inriktningen presenterar data dikotomt i termer av förekomst - icke förekomst.¹⁾

Den teoretiska skiljelinjen innebär att kvantitativa metoder tillmäter innehållskaraktäristika betydelse och vikt i enlighet med frekvensens omfång, dvs hur ofta ett fenomen uppträder i ett material, medan den kvalitativa ansatsen intar en i stort sett motsatt ståndpunkt. Betydelsen hos enskilda fenomen och händelser anses inte vara beroende av frekvensers omfattning. Tvärtom kan omfattande förekomst uppfattas som tecken på ringa vikt hos fenomenet i fråga.²⁾ Jönsson sammanfattar den teoretiska distinktionen mellan metoderna:

Quantitative content analysts are liable to make inferences on the basis of the frequency of an assertion, resting on the assumption that its frequency is related to its importance. This assumption is open to question. 3)

Kritiker av den kvantitativa analysmetoden har hävdat att den inte i tillräcklig grad förmår absorbera det latent och ofta mångtydiga innehållet i komplex kommunikation som t ex politisk propaganda. Fixering vid frekvenser riskerar att resultera i omfattande analyser av förhållandevis triviala data. Metodens teorialstrande förmåga har även ifrågasatts.⁴⁾

Enligt Söderfeldt bottnar problemet bl a i svårigheten att konstruera analys-schemata som kan "... fånga in de abstrakta nyanser som kan nås med kvalitativ analys". Av det skälet tvingas forskaren acceptera grova förenklingar i analysen och därmed också betydande validitetsproblem.⁵⁾ Den kvalitativa metoden är överlägsen den kvantitativa i sådana fall, hävdar Graber, eftersom den tillåter större flexibilitet i analysen av såväl latent som manifest betydelse i meddelanden.⁶⁾ Lagerberg påpekar att den ökade validitet som kan uppnås med kvalitativ metod samtidigt kan resultera i andra nackdelar: "... bristerna i systematik blir ett pris man får betala för de vinster i validitet som i bästa fall är möjliga."⁷⁾

1) Lagerberg 1975:12-13; jfr Georges sk "non-frequency analysis". George 1959:79. George menar att distinktionen frequency - nonfrequency är mer fruktbar än distinktionen kvantitativ - kvalitativ. Se George 1959:80, 96.

2) Lagerberg 1975:14-15; jfr George 1959:79, 84, 90, 97, 99, 101-102.

3) Jönsson 1975:86.

4) Jfr George 1959:82ff, 92, och Holsti 1969:10. Stenelo 1984 kapitel 1.

5) Söderfeldt 1972:139; jfr Duverger 1964:108 och George 1959:86.

6) Graber 1976:129; jfr George 1959:92 f.

7) Lagerberg 1975:18.

Det förhållandet att stora materialmängder huvudsakligen är tillgängliga för analys endast genom ett kvantitativt förfarande samtidigt som kvalitativt orienterade analyser kan uppvisa brister i systematik och överblick gör det rimligt att tala om ett metodologiskt dilemma.

Graber förordar ett samspel mellan metoderna. Kvantitativa undersökningar kan vara ett sätt att på systematisk väg lokalisera viktiga data, som sedan kan bli föremål för mer djupgående kvalitativa studier.¹⁾ I vissa fall är den kvantitativa metoden att föredra, menar Graber, t ex "... if one wishes to analyze long-term changes of mass perceptions as mirrored in the press"²⁾ Analyser av frekvenser är av intresse i ett sådant sammanhang, eftersom upprepnigen av politiska budskap "... is more likely to affect a mass audience, through time, than what is mentioned rarely."³⁾

I beaktande av denna aspekt och pga pressmaterialets betydande omfång, har analysen av det amerikanska pressmaterialet till övervägande del skett med kvantitativ metod. Även om tyngdpunkten i pressanalysen baseras på kvantitativa data, kommer dock en mer kvalitativt orienterad bedömning av pressmaterialet att redovisas i det avslutande kapitlet i avsnitt 5.3.

Den starka koncentrationen på kvantitativa data innebär i enlighet med resonemanget ovan vissa begränsningar vad beträffar möjligheten att genomföra mer sofistikerade analyser av innehållet i det studerade pressmaterialet. Samtidigt erbjuder den kvantitativa ansatsen bättre möjligheter att erhålla överblick över materialet och att identifiera tendenser i det, än en mer kvalitativt orienterad analys vanligtvis gör.

Resultaten från den kvantitativa innehållsanalysen har databehandlats. Procentanalys är den dominerande analysformen i pressundersökningen. För de metodologiska aspekter, som berörs av presstudien, hänvisas till avsnitt 4.5 i presskapitlet. I detta avsnitt behandlas undersökningens uppläggning och reliabilitet. Etapperna i studien presenteras i avsnitt 4.2.1.

Utöver enstaka frekvensberäkningar har det övriga materialet i avhandlingen bearbetats med en kvalitativt inriktad metod. Vid rekonstruktionen av den svenska kritikens argumentstruktur har ett kvantitativt tillvägagångssätt inte bedömts som relevant, då information om antalet gånger, enskilda argument uppträder i svenska tal och uttalanden, inte har ansetts central för undersökningens syfte.

1) Graber 1976:124, 127; jfr Holsti 1969:11 och George 1959:43 f.

2) Graber 1976:127.

3) Ibid.

Även om en viss skattning av frekvensen för vissa kritikargument kan förekomma i analysen, har den centrala uppgiften varit att återskapa det åsiktsmönster, som konstituerade den svenska kritiken under Vietnamkonflikten perioden 1965-74. I den mån som frekvenser diskuteras i samband med den svenska kritiken, gäller det i huvudsak den omfattning, med vilken den svenska regeringen höll tal i Vietnamfrågan, snarare än antalet gånger enskilda argument uppträdde under perioden.

För att kunna genomföra en analys av innehållet i pressbevakningen med avseende på den svenska kritiken, har det också ansetts angeläget att så utförligt som möjligt rekonstruera den svenska argumenteringen i Vietnamfrågan. En kvantitativ innehållsanalys lämpar sig mindre väl för en sådan uppgift.

Ett kvantitativt förfarande har inte heller bedömts som relevant vid en analys av kongressmaterialet. Av intresse har varit att identifiera de resonemang, som enskilda kongressledamöter har fört med anledning av den svenska Vietnampolitiken. En analys av denna del av kongressdebatten med hjälp av kvantitativ metod hade sannolikt inte gjort det möjligt att identifiera de nyanser och den variationsrikedom i argumenteringen, som förekom i debatten i senaten och representanthuset.

De frekvensberäkningar, som görs i kongressundersökningen, är alla av enklaste slag, såsom t ex antalet gånger enskilda ledamöter agerar i den aktuella frågan. Materialets omfång är inte så betydande, att ett kvantitativt angreppssätt kan motiveras. Övriga metodologiska aspekter i kongressundersökningen redovisas fortlöpande i anslutning till analysen.

2 SVERIGES VIETNAMPOLITIK

2.1 INLEDNING

I detta kapitel presenteras de olika inslagen i den svenska Vietnampolitiken under perioden 1965-74. Särskild vikt läggs vid den svenska kritiken av Förenta staternas Indokinapolitik. Förutom en redovisning av de enskilda argumenten i denna kritik, presenteras också innehållet i den argumentation, som den svenska regeringen förde fram i syfte att rättfärdiga det svenska ställningstagandet i Vietnamkonflikten. Dessa utsagor, som presenteras i avsnittet om kritikens funktioner,¹⁾ går i avhandlingen under benämningen kritikmotiverande och -legitimerande argument. I delar av pressanalysen betraktas dessa argument av redovisningsmässiga skäl som en del av den svenska Vietnamkritiken.²⁾ Det ändrar dock inte förhållandet att det rör sig om två olikartade typer av argumentation inom ramen för samma opinionsbildningsförsök.

Den legitimerande argumentationen, som inte var specifikt bunden till Vietnamfrågan, utgick från principen att Sverige som liten och neutral demokrati hade såväl skyldighet som rättighet att uppmärksamma och kritisera kränkningar av centrala politiska och allmänmänskliga värden.³⁾ Särskilt angeläget ansågs det vara att uppmärksamma brott mot suveränitetsprincipen. Den kritikmotiverande och -legitimerande argumentationen berörde således en säkerhetspolitisk aspekt, som från svensk sida tillmättes avgörande betydelse. Till grund för bruket av kritik som ett utrikespolitiskt medel låg antagandet att internationella opinioner, präglade av moral och övertygelse, kan påverka händelseutvecklingen i världen.⁴⁾

Den specifika, situationsbundna svenska kritiken av Vietnamkriget var således en tillämpning av denna princip.

2.2 DEN SVENSKA VIETNAMKRITIKEN

I detta avsnitt diskuteras och preciseras begreppet kritik. Olika komponenter i kritikdefinitionen kommer att illustreras med exempel från den svenska Vietnamkritiken i samband med att argumentstrukturen i denna kritik redovisas

1) Se avsnitt 2.3.

2) Jfr avsnitt 4.7.2.

3) Se avsnitt 2.3 om den svenska kritikens funktioner; se även Utrikesfrågor 1965:76

4) Intervju med Krister Wickman den 18 november 1982; se även Utrikesfrågor 1972:171.

utförligt. Klassifikationen av den svenska kritiken utgör ett försök att ange huvuddragen i den svenska argumenteringen i Vietnamfrågan¹⁾ och ligger till grund för analysen av den svenska kritikens genomslagskraft i den amerikanska pressens rapportering.

2.2.1 DEFINITION AV BEGREPPET KRITIK²⁾

Flertalet definitioner av kritik identifierar i princip två huvudbetydelser av begreppet. De kan bägge sägas vara besläktade med ordets etymologiska innebörd.³⁾ Enligt den ena betydelsen likställs kritik med påtalande eller påvisande av fel och brister.⁴⁾ Synonymer till kritik i denna mening är klander, anmärkning, tadel mm.⁵⁾ Den andra innebörden av kritikbegreppet betonar dess karaktär av granskningsbegrepp.⁶⁾ Synonymer eller närbesläktade begrepp är prövning, analys, värdering, bedömning.⁷⁾ Dessa två huvudkategorier kan sägas vara komplementära snarare än substituerbara i den meningen att de betonar olika aspekter av samma fenomen. En granskning utmynnar i regel i ett omdöme, som sammanfattar resultaten av prövningen. Påvisande av felaktigheter förutsätter någon form av analys eller bedömning av fenomenet i fråga.

Kritik i meningen påtalande av fel och brister anses vara uttryck för en attityd, som kännetecknas av misstänksamhet, överdrivet intresse för ofullkomligheter på bekostnad av berömvärda aspekter, skepsis, brist på rättvisetänkande mm.⁸⁾ En sådan kritik uttrycks endast i form av negativa värdeut-sagor. Syftet med en sådan kritik kan vara att misskreditera den person eller det fenomen, som blir föremål för kritiken. Vanligtvis benämns kritik i sådana situationer som "faultfinding".

Kritik i betydelsen granskning, prövning mm utesluter inte möjligheten av ett positivt värdeomdöme och kan därför betraktas som mer generös än den

-
- 1) För en utförlig diskussion om idé- och argumentanalys, se Söderfeldt 1972:115ff, Giewerc 1976:3ff, Vedung 1977:31ff, Sannerstedt 1979:31-36; jfr även Elgström 1982:13.
 - 2) För en utförlig diskussion av kritikbegreppet, se kapitel 2 i Stenelo 1984.
 - 3) Det etymologiska ursprunget till substantivet kritik utgörs av franskans 'critique' med betydelsen "konsten att urskilja" och grekiskans 'kritiké' med betydelsen "bedömande, omdömesförmåga". Adjektivet kritisk är härlett från det grekiska 'kritikos' och latinets 'criticus', bägge med betydelsen "avgörande, betänklig". Hellqvist 1966:511.
 - 4) Black 1955:6-7; se även The Advanced Learner's Dictionary of Current English 1967:231; jfr Gauthier 1963:66.
 - 5) Wessén 1968; se även Ordbok över svenska språket och Schwartz 1975:185f.
 - 6) Schwarz 1975:189.
 - 7) Schwarz skiljer mellan de tre granskningsbegreppen kritik, bedömning och värdering, 1975:189; jfr Wessén och Ordbok över svenska språket.
 - 8) Jernryd-Svensson 1974:7; se även Schwarz 1975:185.

kritik som uteslutande har som mål att lyfta fram svagheter och nackdelar.¹⁾ I definitioner av adjektivet kritisk betonas egenskaper som rättvis, fördomsfri, sanningssökande.²⁾ Generositeten kan emellertid även sägas ligga i själva bedömningsprocessens karaktär. Med kritisk avses då benägenheten att "... sakkunnigt och omsorgsfullt bedöma, analysera eller värdesätta en företeelse med avseende på dess förtjänster respektive fel och brister."³⁾

Syftet kan således vara att öka kunskaper och t ex att vidga och förändra ett beslutsunderlag.⁴⁾ Kritikerns färdigheter och avsikter är här av central betydelse. Synen på adjektivet kritisk som både ett attitydmässigt och färdighets- eller kompetensorienterat begrepp är centralt i diskussionen om innebörden av termerna kritisk förmåga - kritiskt tänkande.⁵⁾ Attitydaspekten gäller emellertid inte i huvudsak frågan om positiva eller negativa värdeomdömen utan inställningen till kritiskt tankearbete som en väg att nå sanning och klarhet.⁶⁾ Företrädare för en sådan tradition är vetenskapsteoretikerna Nagel⁷⁾ och Popper.⁸⁾ Genom att ständigt söka falsifiera hypoteser och noggrant pröva evidensen för vetenskapliga resultat och argument förs den vetenskapliga kunskapen framåt.⁹⁾

Vid en bedömning av kritikbegreppet i en sådan kontext läggs därför tonvikten inte vid de omdömen som ges, vare sig de är uttryck för negativa eller positiva värderingar, utan vid den del av processen som leder fram till dessa omdömen.¹⁰⁾

1) Black 1955:7; jfr Jernryd-Svensson 1974:7-8.

2) Jernryd-Svensson 1974:7.

3) Ibid. I regel menar man att kritikern inte har några förutfattade meningar om det objekt han skall undersöka.

4) Schwarz 1975:185.

5) Jernryd-Svensson 1974:8. Författarna har systematiskt analyserat innebörden av begreppet kritisk förmåga såsom det används i den pedagogiska, psykologiska, kunskaps- och vetenskapsteoretiska litteraturen. Jfr Halldén 1980a:17.

6) Jfr Schwarz 1975:189. Denne talar om den "vetenskapliga attityden". Jfr Jernryd-Svensson 1974:23-28, Halldén 1980a:25-29, Popper 1966 Del II: 228. Kritiskt tänkande kan även vara uttryck för en medveten vilja till förändring. Inom ramen för den "kritiska teorin" och de tankegångar, som utvecklats av Frankfurterskolan, står termen 'kritisk' i motsats till det etablerade, inom t ex forskning och vetenskapsteori. Se t ex Johansson-Kalleberg-Liedman 1973:118-119.

7) Nagel 1961:12-13.

8) Popper 1966 Del II:226-227; se även Popper 1979:34-35.

9) Popper 1979:260-261. Se även Hermerén 1978:23-24.

10) Jfr Black 1955:7.

Ett nödvändigt villkor för examination och bedömning av fenomen är förekomsten av kriterier och regler, som medverkar till att fälla ett avgörande huruvida det undersökta fenomenet skiljer sig från t ex en given idealtyp, eller om en ståndpunkt är förenlig med vissa givna premisser eller ej.¹⁾ Enligt Black kan och bör en tränad, kunnig och seriös kritiker, oavsett vilket fält han verkar inom, ange skälen för de omdömen han ger, dvs redovisa bedömningsgrunder och argument öppet. Kritiken erhåller härigenom ett betydande utbildningsvärde, menar Black, vars bestämning av kritikbegreppet innebär en koncentration till presentation och försvar av de regler och kriterier som ligger till grund för analysen. Av mindre vikt är det om det slutgiltiga omdömet har karaktären av "... praise or blame."²⁾

Black skriver:

Criticism, in this generous and educative sense, is the same as the exhibition and defense of principles and standards. 3)

Med 'standards' avser Black normativa påståenden eller bedömningsgrunder, ofta formulerade som ideal.⁴⁾ Med 'principles' avser Black de regler eller villkor, som stipulerar under vilka omständigheter dessa ideal eller normer är möjliga att förverkliga. 'Principles' formuleras i regel som påståenden om verkligheten. Black anger följande exempel: objektivitet kan ses som ett ideal för en logiker. Ståndpunkten att påståenden om verklighetens beskaffenhet antingen är falska eller sanna men inte bäggedera är en princip, som har betydelse för frågan när objektiv kunskap kan anses föreligga.⁵⁾

-
- 1) Black 1955:7; se även Gauthier 1963:66, Kiernan 1974:3, Hermerén 1978: 6-7, Hermerén 1975:179-180, Black 1965:7-8, Williams, Jr 1968a:205. Se även Molander 1980:70-93. Denne diskuterar bl a förekomsten av s k inomvetenskapliga normer och kriterier vid bedömning och utvärdering av vetenskapligt arbete och vetenskapliga resultat. Se även Halldens (1980a: 19) resonemang kring frågan vilka egenskaper man skall söka efter vid bedömning av den intellektuella dimensionen av begreppet kritisk förmåga. Enligt Halldén är det ideala beteendet det som helt motsvarar "... the ideals of scientific enterprise."
 - 2) Black 1955:7.
 - 3) Ibid.
 - 4) Ibid:7-8; se även Williams, Jr (1968a:204) som skriver: "A norm is a rule, standard, or pattern for action....The norms are standards by reference to which behavior is judged and approved or disapproved."
 - 5) Black 1955:8; se även Hermerén 1978:7. Hermerén hävdar att man utöver villkor även behöver evidens eller verklighetsunderlag för att kunna bedöma om ett fenomen eller en person antingen avviker från eller motsvarar en idealbild eller standard.

Även om Blacks resonemang företrädesvis är formulerat inom ramen för en avancerad vetenskaplig kontext, där kritik karakteriseras som granskning av tankeprocesser med hjälp av logik,¹⁾ är det avsett att gälla även analyser och granskningsprocesser som uppträder i andra sammanhang än det strikt vetenskapliga. Strukturen i den intellektuella process, som förekommer vid bedömning och prövning är gemensam för olika ämnesområden. Det centrala är den starka betoningen av bearbetningsfasen på bekostnad av resultatledet och framhävandet av en öppet redovisad argumentation för den intagna ståndpunkten och nedtoningen av enskilda slutomdömen.²⁾

I föreliggande undersökning utgör Blacks synsätt utgångspunkten för en bestämning av kritikbegreppet, med det undantaget att 'judgement'-ledet betonas mer än vad som är fallet hos Black. Vi ansluter oss därmed till föreställningen att fenomenet 'judgement', utgör en central komponent i kritikbegreppet och att det binds till någon form av analys.³⁾ Kravet att kritiska uttalanden eller omdömen skall vara 'verifiable' dvs erhålla stöd av "... reasons that may gain the agreement of rational people...", diskvalificerar omdömen av typen självbiografiska eller psykologiska rapporter.⁴⁾

Detta innebär att vår definition av kritik omfattar såväl enskilda, kontrollerbara omdömen som de resonemang och argument som explicit och implicit⁵⁾ kan sägas utgöra stöd för dessa. I likhet med Black utesluts inte möjligheterna av att kritiken kan formuleras som såväl positiva som negativa omdömen.

Denna bestämning av begreppet kritik skiljer sig därigenom från den uppfattningen, som bl a Hveem företräder. Hveem, som talar om en s k "blame-praise" dimension som en speciell form av mellanstatligt beteende, synonymt med begreppsparat straff-belöning,⁶⁾ gör åtskillnad mellan kritik och bifall, gillande. Positiva värdeutsagor kan inte betecknas som kritik.

1) Black 1955:7.

2) Ibid.

3) Stenelo 1984, kapitel 2.

4) Black 1965:7-8; jfr Williams Jr 1968a:205.

5) Hermerén 1978:6. Kriterier kan vara omedvetna, osystematiserade eller implicita tycks Hermerén mena.

6) Hveem 1970:49.

Hveem skriver:

By the term 'blame' I mean an act of criticism, verbal or written, by one actor of another; it is an act of negative evaluation. 'Praise' on the other hand is understood as an act of approval or of expressing positive evaluations. 1)

Följande definition utgår från uppfattningen att kritik kan uttryckas i såväl positiva som negativa omdömen.

Kritik är ett negativt eller positivt omdöme, inkluderande eller baserat på en mer eller mindre systematisk analys. 2)

Definitionen innebär att omdöme och analys kan uppträda såväl separat som i integrerad form. Analysens granskande eller prövande karaktär bör framhållas. Analysen, vars grad av systematik tillåts variera betydligt med avseende på t ex använd metodik,³⁾ kan vara såväl empiriskt som normativt baserad. Dessa två analyskomponenter presenteras nedan.

2.2.1.1 Den empiriska analyskomponenten

En empirisk analys kan vara deskriptiv och/eller förklarande. Att analysen är deskriptiv innebär att den redovisar och presenterar faktapåståenden såväl om historiska och samtida som framtida förhållanden. Den senare typen av verklighetsbeskrivning betecknas prediktion.⁴⁾ Enligt Stenelo kan prediktioner beröra "... abstract phenomena such as the evaluations, objects and decision making processes of actors, but also ... concrete events and behavioral forms."⁵⁾

1) Hveem 1970:49; se även s 51-59. Hveem talar om dels öppen, dels dold kritik. Dessutom diskuterar han olika typer och grader av 'blame', som bl a inkluderar 'political talks', 'disagreement verified', protester, hot, varningar, krav på förklaringar, men även icke verbalt agerande. Efter som 'blame' likställs med kritik måste man ställa sig undrande till innehållet i en sådan katalog: var går gränserna mellan kritik och andra former av utrikespolitiskt agerande? Se även noten 4) i Hveems framställning. Han likställer där Olof Palmes deltagande i en USA-fientlig demonstration 1968 med en allvarlig form av 'blame'.

2) Jfr Stenelo 1984, kapitel 2.

3) Ibid.

4) Stenelo definierar prediktion på följande sätt: "By prediction is meant an assertion which provides information concerning future events. The assertion is formulated as a description of state or process." Stenelo 1980:30.

5) Ibid.

Utsagor om framtiden präglas ofta av osäkerhet och formuleras därför villkorligt, dvs anger vilka förutsättningar som bör vara uppfyllda för att ett framtida utfall skall realiseras. De reservationer som omgärdar villkorliga prediktioner kan gälla risken för att prediktionen inte realiseras trots förekomst av vissa kända förutsättningar, eller risken för att förutsägelsen falsifieras av tidigare icke kända faktorer eller omständigheter.¹⁾

Risk- och konsekvensanalyser i t ex en internationellpolitisk kontext uttrycks ofta i termer av villkorliga prediktioner, som inte sällan präglas av osäkerhet. Sådana prediktioner kan, i Stenelos terminologi, bäras upp av "... explanatory oriented predictions",²⁾ dvs prognoser som rymmer utsagor om kausala relationer.³⁾ Denna typ av framtidsorienterade utsagor konstituerar en av komponenterna i det vi tidigare benämnde förklarande analys, med vilken avses identifiering av orsakssamband mellan fenomen eller angivande av aktörers mål och motiv⁴⁾ i syfte att klargöra varför vissa händelser eller beteenden uppstår. En förklarande analys anses skilja sig från en beskrivande genom att den fokuserar intresset till 'varför'-frågor, medan den senare analysen endast söker besvara 'vad'- och 'hur'-frågor.⁵⁾

Denna gränsdragning är emellertid enligt flera vetenskapsteoretiker inte tillfredsställande. Distinktionen baseras på antagandet att uppgifter om händelsers orsaker eller personers syften inte kan betecknas som beskrivning.⁶⁾ Detta har avvisats som orimligt. Enligt Regnéll ligger lösningen i att man upprättar en distinktion mellan explicita och implicita förklaringar. Den senare typen har karaktären av beskrivning och förklaring, samtidigt som den inte klart annonserar att den utgör ett svar på frågan varför. Den förra betecknas som explicit därför att den annonseras med orden "därför att ..." och således utgör ett klart angivet svar på en ställd varför-fråga.⁷⁾ Implicita förklaringar enligt ovan angiven betydelse förefaller utgöra en central komponent i den tradition som under beteckningen expository analysis söker förena såväl en beskrivande som en förklarande ansats vid empirisk analys.⁸⁾

1) Stenelo 1980:51; se även Toulmin 1966:31.

2) Stenelo 1980:40, se även s 46-47; jfr Hörberg 1983:41f.

3) Stenelo (1980:41) menar att explanatory oriented predictions innehåller information "... about the types of phenomena among which the causes are to be sought." Se även sidorna 41-43 för en analys av förhållandet mellan begreppen förklaring och prediktion.

4) von Wright (1972:83-84) gör åtskillnad mellan 'causal explanations and teleological explanations'. Se även Regnéll 1982:44f, Fredriksson 1982:114-115 för liknande ståndpunkter; jfr Malmgren 1978:63-70.

5) Regnéll 1982:43-44.

6) Ibid 1982:45.

7) Ibid 1982:46-47; jfr Fredriksson (1982:16) som menar att förklaringar annonseras med ordet "eftersom" medan argument annonseras med orden "därför att..."

8) Peterson 1964:32, Stenelo 1972:10, 1980:21, 1984.

2.2.1.2 Den normativa analyskomponenten

Fredriksson påpekar att de orsaksresonemang som finns i politiska texter av beskrivande karaktär ofta bildar "... utgångspunkten för praktiska slutsatser..." på det sättet att de kan fungera som premisser i politiska argument.¹⁾ Annorlunda uttryckt kan empiriska analyser utgöra evidens i normativa slutledningar. Utan att här gå in på den komplexa frågan beträffande förekomsten av normativa inslag i deskriptioner av fakta, t ex i samband med urval av faktauppgifter och val av orsakssamband och generaliseringar,²⁾ är det nödvändigt att konstatera att gränserna mellan empirisk och normativ analys såväl i vetenskapliga som politiska kontexter kan vara ytterst diffusa och därför svåra att identifiera och etablera.

I denna studie avses med normativ analys de fall, då kritikern baserar sitt omdöme på hänvisningar till normer och värderingar.³⁾ Det kan antingen röra sig om enskilda normer och värderingar eller mer omfattande regelkomplex och värdehierarkier.⁴⁾ I sin mest primitiva och uttunnade form kan analysen vara knappt mer än en referens till en enligt kritikerns uppfattning politiskt relevant norm.

I sin mest elaborerade form kan analysen bestå av utförliga diskussioner om de värden och normer som berörs, eller av resonemang som tar sin utgångspunkt i olika former av normativ teori.⁵⁾ Med undantag för de resonemang, som förs i samband med utformningen av politiska doktriner,⁶⁾ torde normativa analyser inom ramen för politiska kontexter av typen internationell opinionsbildning vara mindre elaborerade.⁷⁾

2.2.1.3 Relationen mellan omdöme och analys

I definitionen av kritikbegreppet poängteras att den analytiska komponenten, empiriskt eller normativt inriktad, inte endast kan utgöra argument för ett eller flera omdömen utan även kan integreras i dessa. I det senare fallet kan det uppstå operationaliseringsproblem i en analys av en kritikers argu-

1) Fredriksson 1982:24; se även 9, 37. Jfr Nowell-Smith 1954:12,37-38, Andrén 1978:11 och Gregor 1971:288.

2) För en analys av urvalsfrågor mm se Rydén 1980:12-42: se även Andrén 1978.

3) Jfr Williams, Jr 1968b:283, Björklund 1977:27, Black 1955:7. Jfr Goldmann 1971:20f.

4) Se Williams, Jr (1968b:284ff) för en utredning av förhållandet mellan normer och 'values'. Se även Hermerén 1972:12f. Jfr Gregor 1971:297ff.

5) Se t ex Ringbom 1974:15ff, Nowell-Smith 1954:13, Beardsley and Beardsley 1965:490ff.

6) Se t ex Lasswell-Kaplan 1950:xi ff.

7) Jfr t ex Fredriksson 1982:90 ff.

mentering. Nagels resonemang kring frågan om en värderingsfri samhällsvetenskap äger relevans för detta problem. Nagel avvisar påståendet att fakta och värderingar inte går att skilja åt, bl a därför att det enligt Nagel baseras på en felaktig föreställning om termen 'value judgment'.¹⁾

Nagel upprättar en distinktion mellan "appraising value judgments" och det han benämner "characterizing value judgments." Den förra uttrycker missnöje eller gillande "... of some moral (or social) ideal, or of some action (or institution) because of a commitment to such an ideal", medan den senare, som resultat av en empirisk undersökning, uttrycker "... an estimate of the degree to which some commonly recognized (and more or less clearly defined) type of action, object, or institution is embodied in a given instance." Värdeomdömen av den senare typen utgör en nödvändig förutsättning för s k "appraising value judgments", medan det omvända inte gäller. Det hindrar dock inte att många försök att karakterisera "... some envisaged or actual state of affairs" ofta åtföljs av värdeomdömen som ger uttryck för gillande eller avståndstagande.²⁾

Nagel hävdar att dessa två innebörder av termen 'value judgment' är artskilda och därför principiellt sett möjliga att särskilja.³⁾ Emellertid är det i empiriska studier i praktiken ofta svårt att upprätthålla denna åtskillnad, menar Nagel. Såväl samhällsvetenskapliga som naturvetenskapliga begrepp som används i karakteriserande, beskrivande syfte kan innehålla vad Nagel kallar "... appraising value connotation", t ex i form av pejorativa övertoner. Detta innebär att ett värdeomdöme som sammanfattar en karakteristik av ett undersökt fenomen samtidigt kan erhålla prägeln av "... appraising value judgment", hävdar Nagel.⁴⁾ Han skriver:

To be sure, it is not always easy to make the distinction formally explicit in the social sciences - in part because much of the language employed in them is very vague 5)

Detta får dock inte tas till intäkt för att gränsen mellan fakta och värderingar är diffus: forskarens problem "... are essentially practical rather than theoretical....", hävdar Nagel.⁶⁾

1) Nagel 1961:491-492.

2) Ibid 492-493.

3) Ibid 494, 495.

4) Ibid 494.

5) Ibid 494.

6) Ibid 495.

Nagels resonemang äger relevans för denna studie av två skäl. Dels därför att den vaghet, i form av dubbla konnotationer, som enligt Nagel präglar framförallt det karakteriserande och beskrivande språk, som bl a återfinns i samhällsvetenskapliga sammanhang,¹⁾ i minst lika hög grad är utmärkande för det politiska språket.²⁾ Dels därför att Nagels term 'characterizing value judgment' kan antas utgöra ett centralt element i den kritikkomponent som går under beteckningen deskriptiv analys. Om dessa två antaganden är riktiga, betyder det att en svensk kritikutsaga kan klassificeras som en empiriskt baserad argumentation, samtidigt som den implicit kan ha karaktären av 'appraising value judgment'.

Det är inte orimligt att hävda att en politisk aktör, t ex en kritiker, medvetet strävar efter att göra uttalanden, som kan tolkas på detta sätt. Möjligheten att avvisa motkritik bör rimligen vara större om ett uttalande kan tolkas på mer än ett sätt. Om kritikern dessutom riktar sig till flera olika mottagare samtidigt och avser att tillfredsställa flera mål samtidigt, är det en fördel om budskapet är mångtydigt och vagt.³⁾

Vid ett studium av kritik i en politisk kontext kan det därför ofta vara svårt att formellt explicit identifiera och isolera ett 'appraising value judgment' i en text som huvudsakligen innehåller exempel på analyser av t ex beskrivande och karakteriserande art, med mindre det explicit formulerats som en positiv eller negativ värdeutsaga. Detta torde i sin tur innebära att det ej med säkerhet går att empiriskt avgöra om en kritikutsaga av empiriskt analytiskt slag inkluderas i ett 'appraising value judgment' eller ej.

Righters påstående att

The connection between judging and describing is often so close that the two could hardly be stated separately, 4)

äger därför viss relevans för denna studie. Att beskrivning och omdöme kan betraktas som "... inextricably mixed",⁵⁾ bör emellertid i analogi med Nagels resonemang primärt ses som ett empiriskt-praktiskt forskningsproblem och inte som ett teoretiskt-analytiskt.⁶⁾

1) Enligt Nagel förekommer dessa fenomen även i det naturvetenskapliga språket, Nagel 1961:494.

2) Se Fredriksson 1982:37-64.

3) Jfr Fredriksson 1982:9ff, se även kapitel 2 i Stenelo 1984.

4) Righter 1963:21.

5) Ibid.

6) Se Nagel 1961:495; se även Nowell-Smith (1954:49-50), som hävdar att moraliska omdömen kan vara analoga men inte identiska med empiriska påståenden, se även s 12.

Samma resonemang är möjligt att föra om förhållandet mellan renodlade värdeomdömen och normativ analys. Vare sig den normativa analysen kompletteras med empiriska element, i form av t ex en karakteristik av en politisk handling, eller inte torde den bl a implicera slutsatser som kan uttryckas som positiva eller negativa värdeomdömen.¹⁾ Dessa kan emellertid vara endast vagt uttalade, eller endast underförstådda och då i formell mening ej identifierbara. Liksom ovan kan det ur strategisk synpunkt vara lämpligt för en kritiker att ej explicit ange dessa slutsatser utan låta omgivningen tolka budskapet i enlighet med sina värdesystem och trosföreställningar.²⁾ Även värdepremisser, som kan vara slutsatser i andra slutledningar, kan vara dolda eller underförstådda.

Med tanke på att en utrikespolitiskt orienterad kritiker ofta medvetet undviker att explicit ange ett omdöme och låter de analytiska argumenten prägla själva kritikbudskapet,³⁾ måste det empiriska studiet av den svenska kritiken av USA:s Vietnampolitik i stor utsträckning uppmärksamma de analytiska komponenter i kritiken som ovan penetrerats. Genom ett sådant studium är det emellertid ofta möjligt att även rekonstruera ett eller flera tänkbara, men ej explicit formulerade omdömen, varvid en fullständig kritikutsaga kan åstadkommas.⁴⁾

En deskriptiv analys som avviker från den kritiserade partens verklighetsuppfattning alternativt -beskrivning bör t ex rimligen ses som en form av implicit kritik av denna verklighetsuppfattning, även om en slutsats i form av omdöme i negativa eller positiva termer saknas i uttalandet. Som en kritikutsaga bör även ett påpekande av mål-medel-inkonsistens hos kritikmottagaren betraktas, även om kritikern undviker att fälla ett värdeomdöme om mottagaren på grundval av denna inkonsistens.⁵⁾

Det finns mot bakgrund av sådana rekonstruktionssträvanden skäl att uppmärksamma den svårighet, det innebär att avgöra huruvida en empirisk eller normativ analys föregår ett omdöme eller utgör grunden för ett tidigare framfört omdöme.⁶⁾

1) Jfr Hambrick (1974:470) som identifierar två typer av 'Normative propositions' i en argumentkedja: dels de som "... specify the value, positive or negative, attached to goals or actions", dels de som "... prescribe actions or constraints of various kinds...." Jfr Nowell-Smith 1954:12.

2) Jfr Black 1955:167, som hävdar att många budskap endast står att läsa mellan raderna. Enligt Black skall man skilja mellan 'statements' och 'suggestions'. Se även Stenelo (1984) som för ett liknande resonemang. Se avsnittet om kritikens funktioner.

3) Stenelo kapitel 2 1984.

4) Ibid.

5) Ibid.

6) Ibid.

I nästa avsnitt presenteras innehållet i den svenska kritiken av Vietnamkriget. Mot bakgrund av den hittills förda diskussionen kring begreppet kritik kan följande kortfattade karakteristik av den svenska argumentationen göras. Denna hade en stark inriktning på s k "faultfinding". Det var inte ovanligt att en empirisk eller normativ analys kvalificerades med klander, dvs explicit formulerade negativa värdeutsagor. Emellertid präglades den svenska kritiken i huvudsak av analytisk argumentering, där det slutliga värdeomdömet saknades. Ett studium av svensk kritik i Vietnamfrågan innebär därför i betydande utsträckning en kartläggning av svenska verklighetsbeskrivningar, bl a prediktioner, påståenden om orsakssamband, råd och handlingsrekommendationer, normer och grundläggande värderingar.

Innan kritikens innehåll presenteras finns det anledning att göra några påpekanden. För det första torde det mot bakgrund av ovanstående analys av kritikbegreppet framgå klart, att identifiering och klassificering av enskilda kritikkomponenter i viss utsträckning är kontextuellt betingade. Vid oklara fall kan det sammanhang, i vilket ett uttalande uppträder, ange satsens mening och funktion.¹⁾ I enlighet med Elgström kan vi således konstatera att "Kontextuella faktorer spelar en stor roll för förståelsen av materialet."²⁾

För det andra har det inte varit författarens strävan att redovisa de svenska argumenten i Vietnamfrågan i kronologisk ordning. Den övergripande ambitionen att åstadkomma en argumentstruktur för den svenska kritiken har inneburit att uttalanden från olika delar av undersökningsperioden har utnyttjats samtidigt för att exemplifiera och rekonstruera en särskild aspekt av det svenska åsiktsmönstret i Vietnamfrågan.

För det tredje betraktas i denna studie den svenska regeringen i sin helhet som kritiker, oavsett vem som framför kritik.³⁾ Att enskilda statsråd namnges i framställningen ändrar inte på denna princip. Det innebär att uttalanden från olika regeringsmedlemmar betraktas som representativa för regeringen i dess egenskap av kollektiv aktör.⁴⁾

1) Jfr Schwarz 1975:194-195.

2) Elgström 1982:13.

3) Sven Andersson påpekar i en intervju 17 november 1982 att fullständig enighet om Vietnampolitiken rådde i regeringskretsen och partistytelsen Torsten Nilsson hävdar liknande ståndpunkter i en intervju 25 augusti 1982. Jfr Erlander 1982:203-204.

4) För en diskussion om representativitetsproblemet i debattanalyser, se Giewerc 1976:9-11.

2.2.2 INNEHÅLLET I DEN SVENSKA VIETNAMKRITIKEN

Den svenska kritiken av det amerikanska engagemanget i Vietnamkonflikten kan delas in i fem huvudgrupper av argument. Dessa berörde i tur och ordning det amerikanska konfliktlösningsmedlet, USA:s val av bundsförvanter, Vietnams självbestämmanderätt, de amerikanska målen i konflikten, samt det amerikanska säkerhetspolitiska tänkande, som låg till grund för den amerikanska politiken.

Kritiken var bunden till den politiska och militära situationen i Vietnam, senare även i Laos och Kambodja. I denna studie kommer den att gå under benämningen Vietnamspecifik kritik. I denna kategori inkluderas även de förslag till förhandlingslösning, som den svenska regeringen vid skilda tillfällen förde fram, samt det fåtal kritikargument Sverige riktade mot USA för att den amerikanska ledningen inte i tillräcklig grad ansågs villig att diskutera en modernisering av krigets lagar.

En särskild form av kritik, som fördes fram från svensk sida inom ramen för opinionsbildningen i Vietnamfrågan, var den s k supermaktskritiken. Till skillnad från den Vietnamspecifika argumentationen var denna inte situationsbunden. Supermaktskritik står här som beteckning för den systemkritik av övergripande karaktär, som den svenska regeringen, framförallt under den senare hälften av undersökningsperioden, riktade mot supermaktskollektivet. Kritiken hade sitt ursprung i föreställningen att de två staterna USA och Sovjetunionen, i deras egenskap av dominerande kärnvapenmakter, stod i en militär och politisk klass för sig bland världens nationer.¹⁾ Deras säkerhetspolitiska dispositioner innebar ofta svårigheter för de mindre och svagare staterna att bevara och skydda sin suveränitet, i synnerhet om de befann sig inom respektive supermakts intressesfär. Enligt svensk uppfattning förelåg inga skillnader mellan dessa aktörer beträffande deras internationellpolitiska agerande.

Supermaktskritiken betraktas i denna studie som en form av Vietnamrelevant kritik. De principiella aspekter på relationen mellan stora och små stater i det internationella systemet, som utgjorde kärnan i supermaktskritiken, belystes enligt den svenska regeringen tydligt av händelserna i Indokina.²⁾ Exempel på supermaktskritik redovisas i avsnittet om kritikens funktioner i samband med en presentation av de svenska motiven för att använda kritik som

1) Utrikesfrågor 1970:52-53; se även 1970:41, 1965:45.

2) Ibid 1965:48, 58; se även 1971:32 och 1972:26.

ett utrikespolitiskt medel. I likhet med den rättfärdigande argumentationen kan supermaktskritik uppträda i andra kontexter än Vietnamfrågan.¹⁾

2.2.2.1 Kritik av det amerikanska konfliktlösningsmedlet

Den amerikanska politiska ledningens omfattande satsning på en militär lösning av Vietnamkonflikten avvisades av den svenska regeringen på flera grunder.

Utgångspunkten för den svenska argumentationen var den principiella ståndpunkten, att en demokrati inte får införa ett demokratiskt styrelseskick med våld eller tvång. Det centrala skälet till detta var att tilltron till demokratin som styrelseprincip allvarligt skulle reduceras om den förknippades med bruket av våld. I en intervju i Le Monde hävdade Olof Palme: "... demokratin är odelbar, ... den hotas inom sig om den inte respekterar sina egna principer utåt."²⁾ Endast i självförsvarssyfte kunde våld anses berättigat.³⁾

I fallet Vietnam hävdade den svenska regeringen att

Besvikelsen har varit svår över att just USA - det land som betytt så mycket för vår egen världsdelns frihet och välfärd - i Vietnam för en politik som genom sina biverkningar väcker den djupaste oro och som icke går att förena med våra demokratiska värderingar. 4)

Ovanstående uttalande kan ses som ett exempel på normativ analys. Regeringen hänvisar till en värdering för att motivera ett omdöme, som i implicit form uppträder i inledningen av uttalandet. Olof Palme framförde 1971 följande prediktion beträffande demokratins möjligheter att bibehålla sin trovärdighet mot bakgrund av händelseutvecklingen i Indokina:

Bomber vräks över Vietnams, Laos och Cambodjas byar i demokratins och frihetens namn. Så kan missbruket leda till att ordet mister sitt skimmer och nya generationer förbinder det med sådant de upplever som vederstyggligt i dagens värld. 5)

1) Jfr avsnitt 2.1.

2) Utrikesfrågor 1972:51.

3) Ibid 1968:44; se även 1970:18.

4) Ibid 1968:12. I en intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" den 25 augusti 1982 hävdas att "... demokratin som system befläckades av den amerikanska krigsföringen."

5) Utrikesfrågor 1971:40; se även 1967:119, 1968:40.

Ett annat skäl att avvisa den demokratiska statens våldsbruk var att detta ansågs motverka den politiska måluppfyllelsen.¹⁾ Följande exempel på empirisk analys är representativt för den svenska ståndpunkten:

Genom användning av våld åstadkommer man inte någon varaktig lösning på politiska problem. 2)

Mål-medelinkonsistensen bedömdes gälla möjligheterna att förverkliga demokrati och med demokrati förknippade värden som social och ekonomisk rättvisa, fred och frihet. Den svenska regeringen var av den uppfattningen att "... metoden krig kan inte tjäna att grundlägga och för framtiden befästa fred, demokrati och ekonomisk utveckling för Vietnams folk".³⁾ Endast genom en fredlig uppgörelse kunde rättvisa "... skapas för folken i Indokina", hävdade den svenska regeringen.⁴⁾ Ur svensk synpunkt hotades dessutom grundvalarna för det demokratiska systemet om kraven på social och nationell frigörelse ignorerades: "... om demokrati förbinds med ett obönhörligt motstånd med de fattiga folkens krav på nationell frihet och social frigörelse, då är dess dagar ... obönhörligen räknade."⁵⁾

Det tredje argumentet mot det amerikanska valet av konfliktlösningsmedel har direkt anknytning till ovanstående diskussion om möjligheterna att realisera centrala politiska mål. Enligt svensk uppfattning var det militära medlet inadekvat beroende på att den amerikanska politiska ledningen hade en felaktig situationsuppfattning och därmed också en felaktig problemformulering:

Vi betraktar allttjämt USA:s omfattande engagemang i Vietnam som resultat av allvarliga politiska felbedömningar. 6)

Den svenska regeringen avvisade bestämt den amerikanska bedömningen att konflikten orsakades av en kommunistisk aggression, vars yttersta mål var att etablera kommunistiska system inte bara i Vietnam utan i hela Sydostasien.⁷⁾

1) I ett tidigt skede av konflikten var den svenska ledningen inte lika entydig på denna punkt. Med anledning av den begynnande amerikanska upptrappningen av kriget 1965 hävdade utrikesminister Torsten Nilsson följande: "Vi saknar förutsättningar att säkert bedöma om den amerikanska taktiken skall leda till de uppställda målen." Utrikesfrågor 1965:49.

2) Ibid 1968:45; se även 1968:171f, 1970:30, 1971:20, 162.

3) Ibid 1968:8; se även 1968:40, 115, 1966:26, 38, 1969:64, 1970:116, 1971:168.

4) Ibid 1970:116.

5) Ibid 1968:32; jfr även 1968:119-120.

6) Ibid 1970:120; se även 1967:53-54 och 1968:16 och dokumentet Sverige och Vietnamfrågan 1968:40.

7) Ibid 1968:16; se även 1972:170 och Sverige och Vietnamfrågan 1968:28, 1967:40.

Från svensk sida förnekade man därför sanningshalten i påståendet att konflikten i Vietnam primärt skulle ses som en kraftmätning "... mellan demokrati och diktatur".¹⁾ Snarare ville man betrakta konflikten som en kamp mot ett kvarlevande kolonialt arv.²⁾ Det innebar att kriget i Indokina var "... en fortsättning på kampen för nationellt oberoende som folken i detta område har fört sedan slutet på andra världskriget".³⁾

Konflikten kunde ävenledes betraktas som ett inbördeskrig,⁴⁾ som en kamp för en social och politisk frigörelse mot inre förtryck:

Man kan därjämte betrakta konflikten som ett folks uppror mot en korrumperad regim - en regim som gjort mycket för att förtrycka sina landsmän, men oändligt litet för att tillfredsställa deras krav på social förbättring och ekonomiska framsteg. 5)

Mot bakgrund av konfliktens karaktär av nationell och social frigörelse var den amerikanska militära strategin dömd att misslyckas, menade den svenska regeringen.

Viljan till frihet och oberoende kan inte förkvävas med våld och maktmedel. Den kan inte kvävas därför att förändringen - denna genomgripande förändring det är fråga om - är en nödvändighet för de fattiga folken. Det är det plågade vietnamesiska folket som för vår generation har uppenbarat denna historiska sanning. 6)

Detta resonemang om nationalismens och frigörelsens krafter leder över till det fjärde avvisningsargumentet. Enligt svensk uppfattning saknades förutsättningarna för USA och dess allierade att vinna en militär seger i betydelsen att tillfoga de sydvietnamesiska kommunistiska förbanden ett nederlag och att avvisa den nordvietnamesiska invasionen. Följande prediktiva utsaga sammanfattar den svenska ståndpunkten. Uttalandet kan ses som ett exempel på empirisk analys, i vilket ett negativt värdeomdöme kan skönjas:

Det har sagts mer än en gång att den blodiga och tragiska konflikten i Vietnam inte kan få en militär lösning. 7)

Orsaken till att USA inte skulle kunna åstadkomma en militär måluppfyllelse var inte bara motståndarens uthållighet utan framförallt dennes breda folkliga förankring:

1) Ibid 1970:52; se även 1972:173.

2) Ibid 1972:175; se även 1973:15.

3) Ibid 1970:52; se även 1965:48, 1968:16, 115, 1972:35, 64, 1973:15.

4) Ibid 1967:36.

5) Sverige och Vietnamfrågan 1968:28; se även Utrikesfrågor 1968:16, 116, 118, 1973:16, 26, 156.

6) Utrikesfrågor 1972:35; se även 1973:156.

7) Ibid 1966:31.

Den avgörande styrkan i denna kamp är inte skickligheten hos befrielseströrelsens trupper eller tillflödet av vapen eller resurser utifrån. Styrkan ligger i att praktiskt taget hela folket stöder kampen för frigörelse och rättvisa. 1)

Enligt svensk uppfattning vittnade den ständigt ökande amerikanska militära insatsen i konflikten om att den amerikanska ledningen underskattade "... motståndarnas stridsduglighet och kampvilja." 2)

I samband med Tet-offensiven framhöll den svenska regeringen den starka tillförsikt, som präglade Förenta staternas motståndare i konflikten:

Man förefaller övertygad om att fler framgångar är förestående, att tiden arbetar mot USA:s intervention. 3)

Den svenska regeringen formulerade därför slutsatsen att USA omöjligen skulle kunna besegra en uthållig och välmotiverad vietnamesisk fiende, som inte skulle lägga ned vapnen förrän målet 'frihet åt Vietnam' var uppnått. Vietnamkriget utgjorde dessutom en empirisk illustration till det generellt giltiga antagandet att det förblir en "... illusion att tro att man kan möta krav på social rättvisa med våld och militära maktmedel." 4)

Den slutsats den amerikanska ledningen borde dra var uppenbar, menade den svenska regeringen. Med mindre den amerikanska ledningen inte var "... beredd att på avstånd, med teknikens hjälp, totalt ödelägga ett fattigt land...." 5) kunde ett fortsatt militärt engagemang endast innebära "... ett med årtal förlängt krig, som måste innebära nya, skrämmande offer i människoliv." 6)

Därmed aktualiserades det femte avvisningsargumentet mot det amerikanska konfliktlösningsmedlet. Den svenska regeringen underkände bruket av våld som ett inrikes- och utrikespolitiskt medel bl a med hänvisning till att dess omfattning och spridning var svårkontrollerad:

Våldet har ... den egenskapen att man aldrig vet när det kan stillas sedan man väl släppt det löst. Detta gäller konflikter både inom och mellan nationer. 7)

1) Ibid 1972:35; se även 1968:121, 127.

2) Ibid 1968:15; se även 1968:113, 1973:18.

3) Ibid 1968:121.

4) Ibid 1965:46; se även 1968:115, 1970:114, 116, 1971:163, 1973:16. En alternativ formulering lyder: "Att folkens längtan efter frihet inte kan nedslås med våld". 1969:60, 64.

5) Ibid 1972:170-171.

6) Ibid 1968:15.

7) Ibid 1970:24-25; se även 1972:72.

Redan tidigt var den svenska regeringen oroad över att Vietnamkriget skulle kunna "... vidgas till en allt allvarligare internationell konflikt"¹⁾ eller utgöra den "... tändande gnistan för en världsbrand".²⁾

Enligt svensk uppfattning förelåg en allvarlig risk för att de fattiga folken i tredje världen skulle ta till vapen om deras krav på nationell självbestämmanderätt och social och ekonomisk rättvisa motarbetades med våld:

Varje politik som med våldsmedel undertrycker nationella aspirationer skapar ett farligt internationellt sprängstoff. Utvecklingen under de senaste årtiondena har lärt oss att inte underskatta styrkan i nationella strävanden. 3)

Fallet Vietnam var enligt svensk uppfattning ett mycket talande exempel på de risker, som uppstår, när politiska krav möts med våld:

Vi har alltid hävdats att endast en politisk lösning kan ge fred och frihet åt folken i området. Den part som äventyrar möjligheterna att nå en sådan lösning tager på sig ett tungt ansvar. 4)

Konflikten i Vietnam användes också som förklaring till det spända läget i världen: "Det är också uppenbart, att den ökade spänningen i världen till stor del beror på tillspetsningen av den mångåriga konflikten i Vietnam."⁵⁾ Ett av argumenten för detta empiriska påstående av kausal karaktär var ståndpunkten att avspänningssträvandena mellan supermakterna hotades av konflikten: "Kriget i Vietnam har under flera år försvärat strävandena till samförstånd mellan stormakterna."⁶⁾

Detta var enligt svensk uppfattning den allvarligaste internationella konsekvensen av kriget.⁷⁾ I ett uttalande från 1967 uttryckte regeringen sin oro över att Kina "... tillgriper motåtgärder...." som svar på en kraftig ökning av de amerikanska militära insatserna.⁸⁾ Ett hot mot Nordvietnam skulle enligt svensk uppfattning för Kinas del "... aktualisera ett aktivt ingripande i konflikten".⁹⁾ Det var därför farligt att "... som propaganda avfärda de varningar som utgått från Peking".¹⁰⁾

1) Ibid 1966:9.

2) Ibid 1965:53; se även 1965:63, 1966:31.

3) Ibid 1965:48; se även 1970:116-117, 60, 1973:58.

4) Ibid 1971:168; se även 1972:27, 41.

5) Ibid 1965:48.

6) Ibid 1969:14-15; se även 1965:26.

7) Ibid 1967:8.

8) Ibid.

9) Ibid 1971:20.

10) Ibid.

Mot bakgrund av att en "... ytterligare upptrappning av kriget skulle beröra de två kommunistiska stormakternas vitala intressen", ¹⁾ var en fredlig lösning av konflikten det enda godtagbara alternativet:

Ett fredligt alternativ finns i Vietnam. De eventuella risker som man säger vara förenade med att pröva detta förbleknar i jämförelse med riskerna av fortsatt krig. 2)

Den militära strategin underkändes slutligen av den svenska regeringen på humanitära och legalistiska grunder. I ett anförande inför FN:s generalförsamling 1972 hävdade den svenska utrikesministern Wickman följande med anledning av de omfattande amerikanska bombangreppen mot framförallt civila och militära mål i Nordvietnam:

Under Vietnamkriget har förekommit bombning av hela områden. Dessa krigshandlingar är rättsligt tvivelaktiga, de har diskutabelt militärt värde och de medför fruktansvärda verkningar för civilbefolkningen. 3)

Enligt svensk uppfattning stred den amerikanska krigsföringen på flera punkter mot folkrätten. Förutom att den amerikanska krigsinsatsen på grund av dess karaktär av intervention ⁴⁾ inte kunde motiveras med hänvisning till FN-stadgans stipulerade rättighet att tillgripa våld i försvarssyfte, ⁵⁾ medförde det omfattande bruket av kemiska stridsmedel i kombination med bombningar av stora områden stora lidanden för civilbefolkningen. 1972 hävdade man från svensk sida att

Förenta staterna har utnyttjat sina väldiga ekonomiska och militära resurser till att trappa upp våldsanvändningen till en nivå utan motstycke. Vietnams folk orsakas oerhörda lidanden. Landets fysiska miljö förstörs. 6)

Grymheter och brutalitet mot civilbefolkningen och den omfattande skövlingen av miljön låg till grund för den svenska slutsatsen att Förenta staterna gjorde sig skyldig till krigsförbrytelser. 1969 sade utrikesminister Nilsson med anledning av rapporter om massakrer på civilbefolkningen: "Sådana handlingar har sedan länge med rätta stämplats som krigsförbrytelser." ⁷⁾

I sitt inledningsanförande till FN:s Miljövårdskonferens i Stockholm sommaren 1972 uppmärksammade Olof Palme krigets konsekvenser för miljön:

1) Ibid 1971:20, se även 1966:34.

2) Ibid 1968:114; se även 1965:40, 1967:114-115.

3) Ibid 1972:72; se även 1972:16.

4) Ibid 1972:175.

5) Ibid 1968:44.

6) Ibid 1972:72.

7) Ibid 1969:139.

Den oerhörda förstörelse som vållas av omfattande bombningar utan åtskillnad, av användningen i stor skala av bulldozers och växtgifter är en kränkning, ibland beskriven som 'ecocide', som kräver hela världens uppmärksamhet. 1)

Enligt svensk uppfattning var det en "... utmaning mot all moral" 2) att befolkningen i stridsområdet "... skall utsättas för krigets gissel årtionde efter årtionde." 3) Civilbefolkningen, "... som fått tömma den till brädden fyllda mänskliga lidandets kalk", 4) drabbades enligt svensk uppfattning urskillningslöst, "... även om bomberna, raketerna och kulorna uppges vara avsedda för militära mål." 5)

Övergången från markstrid till luftangrepp i enlighet med den s k vietnamiseringen av kriget innebar enligt den svenska regeringen att gränserna mellan civila och militära mål suddades ut. 6) Konsekvenserna av detta blev att stora områden totalförstördes 7) med bl a stora flyktingproblem som följd. 8) Mot slutet av kriget karakteriserades de amerikanska luftangreppen som "terrorbombningar". 9)

Särskilt allvarligt bedömde regeringen de intensiva bombangreppen på Hanoi och Haiphong i december 1972. Enligt svensk uppfattning saknades militära motiv för bombningarna. Snarare skulle de ses som "... en form av tortyr". 10)

Det man gör är att plåga människor, plåga en nation för att förödmjuka den, tvinga den till underkastelse inför maktspråk. 11)

Bombangreppen kunde enligt svensk uppfattning på ett symboliskt plan liknas vid nazistiska och fascistiska illdåd. 12) Denna analogi utgjorde samtidigt en antydning om att USA enligt svensk uppfattning mot slutet av kriget gjorde sig skyldig till brott mot folkmordsklausulen.

1) Ibid 1972:46; se även 1972:123-124, 184, 52-53.

2) Ibid 1966:31.

3) Ibid.

4) Ibid 1967:52.

5) Ibid 1971:116.

6) Ibid 1972:53.

7) Ibid.

8) Ibid 1973:14-15.

9) Ibid 1972:35, 183; se även 1973:158.

10) Ibid 1972:186.

11) Ibid 1972:187.

12) Ibid.

2.2.2.2 Kritik av USA:s val av bundsförvanter

I likhet med argumenteringen mot valet av konfliktlösningsmedel underkände den svenska regeringen Förenta staternas val av allierade i konflikten med hänvisning till en demokratisk norm. Denna innebar att en demokratisk stat inte bör stödja eller samarbeta med diktaturer, eftersom en sådan politik misskrediterar demokratin som styrelseprincip.¹⁾

Den svenska uppfattningen var att demokrati var intimt förknippat med drägliga sociala och ekonomiska villkor för befolkningen: "Kampen för medborgarrätt är i hög grad en strid om ekonomiska möjligheter".²⁾ I ett anförande på Sergels Torg den 21 februari 1968 berörde Olof Palme rättviseaspekten som en komponent i demokratin:

Demokrati kräver rättvisa. Man kan inte vinna ett folk genom att fylla de redan besuttnas fickor medan de fattiga drivs i allt djupare nöd. 3)

Enligt svensk bedömning var det mindre "... välbetänkt att, i en tid av social omvälvning, söka vänner bland dem som har sina privilegier att mista".⁴⁾ Riskens att framstå som "... rättfärdighetens fiende" var därigenom uppenbar.⁵⁾

I fallet Vietnam rådde det ur svensk synvinkel ingen tvekan om Saigonregimens status i termer av legitimitet och folklig förankring:

Ingen vill ... påstå att den nuvarande juntan i realiteten grundar sin ställning på folkets stöd. Det är ju ett etablerat faktum att korruptionen, ineffektiviteten, ligkiltigheten inför sociala krav är större än någonsin. 6)

Endast tack vare den amerikanska närvaron i Sydvietnam kunde regimen överleva, hävdades från svensk sida:

En regim som behöver hjälp av mer än 500 000 amerikanska soldater för att en enda dag överleva har folket emot sig.⁷⁾

Den svenska bedömningen var, att USA under hela efterkrigstiden ställt sig på förtryckarnas sida. Dels stödde man fransmännen mot Viet Minh,⁸⁾ efter

1) Jfr Utrikesfrågor 1972:51.

2) Utrikesfrågor 1968:38; se även 1968:43, 1966:13.

3) Ibid 1968:115.

4) Ibid 1965:46; se även 1965:52.

5) Ibid.

6) Ibid 1968:118.

7) Ibid; se även 1972:180.

8) Ibid 1968:115.

1954 övertog Förenta staterna Frankrikes roll i kampen mot folkliga frigörelsesträvanden,¹⁾ och under 1970 talet allierade sig USA med minoriteter i Laos och Kambodja.²⁾

Att den regim i Sydvietnam, som erhöll Förenta staternas politiska och militära stöd var en diktatur, rådde det ingen tvekan om enligt den svenska regeringens bedömning. Regimen "... förenade diktaturens brutala förföljelse av oliktänkande med ett totalt förakt inför enkla rättfärdighetskrav när det gäller människornas sociala och ekonomiska villkor."³⁾

Den enda slutsats den svenska regeringen kunde komma till var sålunda att

Världens största och på många sätt vitalaste demokrati engagerad i försvar för en regim som är avskydd av sitt folk och föraktad världen över. 4)

Mot en sådan bakgrund formulerades omdömet att det var en "... förolämpning mot demokratin att låta juntan i Saigon stå som dess förkämpe och utpost".⁵⁾ Under senare delen av konflikten ifrågasatte den svenska regeringen om den amerikanska ledningen överhuvudtaget längre försökte identifiera regimen i Saigon med "... demokrati och humanism".⁶⁾

I den mån det överhuvudtaget var rimligt att analysera den politiska situationen i Vietnam och det övriga Indokina med utgångspunkt från förekomsten av demokrati, var det enligt den svenska regeringen "... uppenbart att den i betydligt högre grad representeras av FNL än av Förenta staterna och dess allierade juntor."⁷⁾

Den svenska bedömningen var helt korrekt, hävdades det: "Detta är ett konstaterande, grundat på fakta. Demokratins främsta kännetecken är ju folkets stöd, förankringen hos människorna".⁸⁾

Sverige avvisade föreställningen att FNL skulle representera en auktoritär nordvietnamesisk kommunism. Av FNL:s program, som regeringen fått tillgång till, framgick att "... det skall skapas ett oberoende, neutralt, ickekommun-

1) Ibid 1973:15.

2) Ibid 1973:157, 1971:165-166.

3) Ibid 1968:116.

4) Sverige och Vietnamfrågan 1968:29.

5) Utrikesfrågor 1972:173.

6) Ibid 1972:170; se även 1972:179, 1971:163.

7) Ibid 1968:118; se även Giewerc 1976.

8) Ibid.

nistiskt Sydvietnam."¹⁾ Programmet krävde vidare bred samling "... i striden mot amerikanarna och en koalitionsregering när segern är vunnen".²⁾ Bedömningen att de inrikespolitiska programpunkterna i stort sett skulle "... kunna accepteras av t ex de politiska partierna i Sverige" ³⁾ utmynnade sannolikt i slutsatsen att FNL/PRR hade ideologiskt sett rättvisare lösningar på sociala och ekonomiska problem än de härskande juntorna.

Från en svensk utgångspunkt utgjorde därför det fortsatta stödet till regimen i Saigon "... ett hinder för en fredlig lösning" av konflikten.⁴⁾

2.2.2.3 Kritik av den amerikanska interventionen i Indokina

En demokratiskt förankrad norm åberopades även som skäl för att avvisa den amerikanska interventionen i Indokina. Enligt svensk uppfattning utgjorde den amerikanska krigspolitiken i Vietnam, senare hela Indokina, ett brott mot folkrättens suveränitetsprincip.

I ett tidigt skede av konflikten var den svenska regeringen försiktig i sina formuleringar:

Det hårt prövade vietnamesiska folket får oförskyllt betala ett högt pris för att deras land befinner sig i ett område där politiska och militära stormaktsintressen kolliderar. Folkens egna intressen kommer i kläm. 5)

I början av sjuttioalet hävdade man från svensk sida att bl a de sydost-asiatiska ländernas självständighetssträvanden kom i "... konflikt med vad en stormakt betraktat som sitt nationella intresse".⁶⁾ Med anledning av den amerikanska invasionen i Kambodja 1970 påpekade Palme att

Den amerikanska inmarschen i Kambodja utgör en ny påminnelse om hur trångt de små staternas rätt sitter när den kommer in i skärningspunkten för stormaktsintressen. 7)

På hösten 1972 hävdade Wickman att USA "... förvägrar det vietnamesiska folket"⁸⁾ deras rätt "... att bestämma sin framtid utan inblandning utifrån".⁹⁾ Enligt den svenska regeringen hade USA "... i Vietnam övertagit ett kolonial-krig".¹⁰⁾

1) Ibid 1968:16.

2) Ibid 1968:119.

3) Ibid.

4) Ibid 1969:139.

5) Ibid 1965:48.

6) Ibid 1971:32.

7) Ibid 1970:117.

8) Ibid 1972:64.

9) Ibid; se även 1968:116.

10) Ibid 1972:173.

Den amerikanska kränkningen av den nationella självbestämmanderätten¹⁾ var helt oförenlig med demokratisk tradition, framhöll regeringen:

Det kan inte vara demokratins uppgift att sätta sig till förmyndare för andra folk. Det är tvärtom ett missbruk av demokratins grundläggande idéer. 2)

Enligt svensk uppfattning kräver demokratin "... respekt för andra".³⁾ Det innebär att den förutsätter "... nationell självbestämmanderätt".⁴⁾ Kränkningen av den vietnamesiska självbestämmanderätten hotade allvarligt demokratins trovärdighet, hävdade regeringen:

Skall människorna i världen bevara förtroendet för ett demokratiskt styrelseskick måste Förenta staterna omedelbart, fullständigt och ovillkorligt försvinna ur Vietnam. 5)

Det fanns en stark övertygelse hos den svenska regeringen att Genèveavtalet från 1954 utgjorde en vändpunkt. Enligt svensk uppfattning hade kriget aldrig "... behövt komma till stånd...." om Genèveavtalets bestämmelser hade respekterats.⁶⁾ Överenskommelsen från 1954, som bl a skulle innebära fria val och återförening av nord och syd,⁷⁾ "... följdes i stället av intervention och under 1960-talet av en ständig upptrappning av striderna och en ökning av Förenta staternas militära engagemang."⁸⁾

2.2.2.4 Kritik av amerikanska mål i konflikten

Mot bakgrund av de konsekvenser, den amerikanska politiken innebar för tilltron till demokratin, ifrågasatte den svenska regeringen uppriktigheten i de amerikanska deklarationerna att man engagerade sig i Vietnamkonflikten för att försvara demokratin mot diktaturens frammarsch i området.⁹⁾ 1971 hävdade t ex Olof Palme att "... kriget i Vietnam, långt ifrån att vara ett försvar för demokratin, utgör ett hot mot demokratins ideal i hela världen".¹⁰⁾ Utrikesminister Wickman formulerade den svenska ståndpunkten på följande sätt i ett sent skede av konflikten:

1) Den svenska regeringen föreföll använda begreppen folkens eller nationernas respektive statens självbestämmanderätt synonymt. För en kortfattad analys av dessa folkrättsliga begrepp; se Giewerc 1976:48f; se även Utrikesfrågor 1970:14.

2) Utrikesfrågor 1968:119; se även 1968:121.

3) Ibid 1968:115.

4) Ibid.

5) Ibid 1971:42; se även 1968:114.

6) Ibid 1973:15; se även 1970:117.

7) Ibid 1968:116; se även 1972:175.

8) Ibid 1970:114.

9) Ibid 1973:16; jfr Giewerc 1976:33-39.

10) Ibid 1971:42; se även 1971:40, 1968:120.

Vietnamkriget har aldrig varit ett krig till försvar för den västerländska demokratin mot diktaturens förtryck och terror. Varje försök att framställa kriget på detta sätt komprometterar demokratin. 1)

I samband med USA:s inmarsch i Kambodja 1970 gjorde Torsten Nilsson följande uttalande: "Liken i Mekongfloden utgör skrämmande vittnesbörd om en förblindad politik, där en förvänd nationalism gått i förbund med mänsklig cynism".²⁾ De verkliga motiven bakom den amerikanska politiken var i själva verket helt andra:

Förenta staternas militära och politiska intervention i Vietnam är enligt regeringens bedömning riktad mot det vietnamesiska folkets strävanden att uppnå självständighet. 3)

Redan tidigt i konflikten ställde sig den svenska regeringen tvekande inför sanningshalten i de amerikanska målen:

I en del ... fall har man skäl att fråga sig, om Förenta staterna utnyttjat sitt obestridliga försprång för att främja de ideer om fred, demokrati och rättvisa, som sedan länge ingått i officiell amerikansk förkunneelse. 4)

Ett år senare, 1968, hävdade utrikesminister Nilsson inför ombuden på den socialdemokratiska partikongressen:

Under förklaringar om att man velat trygga det vietnamesiska folkets frihet och självbestämmanderätt har man under en lång följd av år fört en politik, som bringat nöd och lidande över det folk man sagt sig vilja hjälpa. 5)

Den svenska regeringen betvivlade stundtals den amerikanska ledningens strävan att åstadkomma en fredlig lösning av konflikten mot bakgrund av USA:s inställning till förhandlingar. I ett tidigt skede av konflikten hade den svenska ledningen tilltro till den amerikanska förhandlingsviljan: "Vi tror i Sverige att amerikanerna menar allvar när de talar om förhandlingar."⁶⁾ I takt med den kraftiga amerikanska eskaleringen av konflikten såväl i luften som på marken skärptes den svenska attityden.

Nordvietnam och FNL ställde som ovillkorliga krav för förhandlingar att USA skulle upphöra med bombningarna med motiveringen att man inte önskade förhandla under hot.⁷⁾ Den amerikanska statsledningens vägran att inställa bomb-

1) Ibid 1972:64; se även 1973:16.

2) Ibid 1970:116.

3) Ibid 1972:175.

4) Ibid 1967:52.

5) Ibid 1968:40.

6) Sverige och Vietnamfrågan 1968:25; se även Utrikesfrågor 1965:50. Jfr Nilsson 1981:70.

7) Intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen" 15 oktober 1979.

ningarna så länge Hanoi inte kunde erbjuda bindande garantier för att ett totalt bombstopp skulle resultera i en betydande nordvietnamesisk nedtrappning av den militära verksamheten i Sydvietnam, uppfattades därför av den svenska regeringen som ett tecken på att Förenta staterna inte i första hand önskade satsa på en förhandlingslösning av konflikten.¹⁾ Enligt den svenska regeringen borde den amerikanska statsledningen "... ta den begränsade risk, som ett ovillkorligt upphörande av bombningarna mot Nordvietnam ur deras synpunkt skulle innebära."²⁾ I riksdagens utrikesdebatt 1968 gjorde regeringen följande bedömning:

Förenta staternas ledning tar på sig ett stort ansvar, när den vägrar pröva möjligheten att genom bombstopp få till stånd förhandlingar och i stället väljer att fortsätta en politik, som riskerar att få alltmer förödande konsekvenser. 3)

USA:s vägran att förhandla med FNL som motpart försvårade också möjligheterna att åstadkomma överläggningar.⁴⁾ President Johnsons beslut om ett partiellt bombstopp i kombination med amerikansk beredvillighet att inleda samtal i Paris med motparten välkomnades av den svenska regeringen.⁵⁾ Den amerikanska attityden till överläggningarna i Paris var emellertid ur svensk synpunkt inte tillfredsställande. Sverige anklagade 1972 på våren USA för att försvåra förhandlingarna:

De regelbundna förhandlingskontakterna i Paris har avbrutits. Vi vädjar, liksom andra regeringar, till den amerikanska regeringen att återgå till förhandlingsbordet. 6)

De initiativ som lades fram för att bryta dödlägen i förhandlingarna kom från Nordvietnam.⁷⁾ Enligt svensk uppfattning försökte USA i det längsta förhålla undertecknandet av den avtalstext, som förelåg under hösten 1972.⁸⁾ Detta tillsammans med den upptrappning och utvidgning av kriget, som invasionerna av Kambodja och Laos utgjorde,⁹⁾ minskade trovärdigheten till de amerikanska ambitionerna att uppnå fred i området. I samband med inmarschen i Kambodja hävdade Palme: "Den amerikanska krigsmaskinens inträngande i Kambodja sker i ... fredens missbrukade namn."¹⁰⁾

1) Ibid 1967:114.

2) Ibid 1967:53.

3) Ibid 1968:16.

4) Ibid 1972:15; se även 1968:118.

5) Ibid 1968:128.

6) Ibid 1972:171; se även 1972:172.

7) Ibid 1972:78; se även 1972:180-181.

8) Ibid 1972:78; se även 1972:181, 1973:26.

9) Ibid 1970:115-116, 1971:162; se även 1972:170, 26, 64.

10) Ibid 1970:117.

Den s k vietnamiseringen av kriget, som innebar en minskning av amerikansk marktrupp och en ökning av bombkriget, försvårade också möjligheterna att uppnå fred i Indokina, menade den svenska regeringen:

Som den svenska regeringen framhållit innebär den amerikanska vietnamiseringspolitiken ingen fredspolitik utan en förlängning av kriget trots att större delen av de amerikanska markstridskrafterna borttagits. 1)

2.2.2.5 Kritik av USA:s globala säkerhetspolitiska tänkande

Sverige ställde sig avvisande till det globala säkerhetspolitiska tänkande, som låg till grund för det amerikanska engagemanget i Sydostasien. Regeringen hävdade att den amerikanska ledningen utgick från en felaktig analys:²⁾

Alltför ofta har USA:s politik präglats av en starkt förenklad världsbild, där det som man kallar kommunism under alla förhållanden framstår som det absolut onda och antikommunism i alla skepnader uppfattas som enda alternativ. 3)

Detta primitiva synsätt hade enligt den svenska regeringen "... varit ägnat att rubba förtroendet".⁴⁾ Hotet från kommunismen var betydligt överdrivet: "I själva verket har ju kommunismen ... måst inregistrera bakslag på olika håll i den afroasiatiska världen".⁵⁾ Den dominerande kraften i efterkrigstidens internationella politiska system var de forna koloniernas kamp för nationellt oberoende och social frigörelse:

Vi möter ... den internationella situationen som en allt starkare strävan efter nationell och social frigörelse. Folk som under århundraden levat under främmande herravälde och förtryck begär sin frihet. De begär att få ett eget land. 6)

För den svenska regeringen stod det utom all tvivel att nationalismen var "... en sprängkraft av oerhörd styrka", som "... under de senaste decennierna gått fram som en stormvåg...."⁷⁾

Den verklighetsuppfattning som utgjorde stormen i den s k Dominoteorin låste enligt den svenska regeringen de amerikanska beslutsfattarna i ett felaktigt tänkande:

1) Ibid 1972:18; se även 1972:16.

2) Jfr diskussionen om den amerikanska situationsuppfattningen i avsnitt 2.2.2.1.

3) Utrikesfrågor 1967:52.

4) Ibid.

5) Ibid 1966:13.

6) Ibid 1965:43.

7) Ibid.

Är denna syn i själva verket grundad på en gigantisk missuppfattning av verkligheten, en oförmåga att uppleva den nationella frihetens och den sociala frigörelsens drivkrafter: Hur kan det i så fall komma sig att en sådan felaktig världsbild - i ett land med informationsfrihet och yttrandefrihet - kan delas av nära nog en hel nation? 1)

Mot bakgrund av avspänningspolitiken och det amerikanska närmandet till Kina kunde Dominoteorin inte längre anses aktuell, hävdade den svenska regeringen vidare:

Dominoteorin, enligt vilken en kommunistisk seger i Sydvietnam skulle följäs av fortsatta segrar för världskommunismen i det övriga Sydostasien, har spelat ut sin roll. Sovjetunionen och Kina förefaller angelägna om att medverka till en stabilisering av läget i Asien och till förtroendefulla kontakter och samarbete med Förenta staterna. 2)

Det amerikanska engagemanget i Indokina under 1970-talet kunde enligt svensk uppfattning därför inte motiveras med hänvisning till en kommunistisk aggression och expansion i området:

Grundtanken bakom det amerikanska engagemanget i Vietnam var att man skulle förhindra vad man ansåg vara en kommunistisk expansion som hotade västvärldens demokrati och dess strategiska intressen. Den har skjutits i sank av bl a den nya Kinapolitiken. 3)

Sedan Förenta staterna "... Övergått till förhandling och samexistens...." med Sovjetunionen och accepterat att "... Kina blir medlem i FN...." kunde den svenska regeringen inte komma fram till en annan slutsats än att "Argumenten för ett fortsatt amerikanskt militärt engagemang i Vietnam ter sig alltmer spöklika." 4)

Som bevis för att den amerikanska Indokinapolitiken utgick från helt felaktiga premisser anförde den svenska regeringen följande analys:

Inte har demokratin försvagats, den västerländska civilisationen blivit sämre eller Moskva och Peking blivit militärt och strategiskt starkare därför att kolonierna i Afrika och Asien blivit självständiga nationer. 5)

1) Sverige och Vietnamfrågan 1968:40.

2) Utrikesfrågor 1972:180.

3) Ibid 1972:170.

4) Ibid 1972:174.

5) Ibid 1972:173.

2.2.2.6 Svenska argument för förhandlingslösning

Mot bakgrund av bl a diskussionen om de svenska tvivlen över de amerikanska målen finns det anledning att uppmärksamma några av de argument, den svenska regeringen förde fram beträffande möjligheterna att åstadkomma förhandlingar mellan parterna.

En underliggande tanke i och en logisk följd av hela den svenska argumentationen mot kriget var att en lösning på konflikten skulle kunna åstadkommas endast genom förhandlingar.¹⁾ En förhandlingsfred skulle göra det möjligt att lösa de politiska och sociala problem, som låg till grund för konflikten. Från svensk synpunkt var därför förslagen om förhandlingar exempel på konstruktiva svenska insatser i konflikten.²⁾ Den svenska regeringen var emellertid angelägen att påpeka att förhandlingar endast utgjorde ett första steg mot en fredlig lösning:

Erfarenheten visar att en förhandling sällan löser alla problem. Den blir framförallt en startpunkt, där utvecklingen själv därefter får staka vägen mot framtiden. 3)

Regeringen var även medveten om att överläggningarna skulle kunna ta mycket lång tid, bl a därför att nya svårigheter kan dyka upp. I anslutning till president Johnsons beslut att inleda samtal med motparten i konflikten påpekade regeringen:

Man får dock inte underskatta de svårigheter, som säkerligen kommer att uppstå under loppet av förhandlingar. Sådana kommer att kräva mycket tid och mycket möda. 4)

Tyngdpunkten i de svenska argumenten för en förhandlingslösning uppträder under konfliktens första år. Efter att överläggningar inletts mellan parterna i Paris 1968 föll motivet bort en period för denna typ av argumentation. Som tidigare illustrerats framförde man från svensk sida under 1970-talet ånyo kraven på en förhandlingslösning i samband med vad man från svensk sida uppfattade som amerikanska försök att motverka en sådan.

Som grund för överläggningar mellan de stridande parterna i Vietnam bedömde den svenska regeringen det som nödvändigt att parterna korrekt uppfattade varandras syften och mål i konflikten. Enligt den svenska regeringens upp-

1) Se t ex Utrikesfrågor 1967:53-54.

2) Intervjuer med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen" den 15 oktober 1979 och Sven Andersson den 17 november 1982.

3) Utrikesfrågor 1965:47.

4) Ibid 1968:131.

fattning förelåg det risk för att "... man i båda lägren underskattar uthålligheten och motståndsviljan hos den andra parten".¹⁾ Slutsatsen av detta blev:

En förutsättning för fruktbara förhandlingar tycks vara, att parterna har en realistisk föreställning om hur långt man på båda sidor är beredd att gå. 2)

I regeringsanförandet i riksdagens utrikesdebatt 1966 instämde den svenska regeringen i generalsekreterare U Thants förslag om en "... 'frysning' av det militära läget...." som en första åtgärd för att åstadkomma "... en förhandlingskontakt".³⁾ Det första steget därefter skulle vara ett stopp för "... bombningen av Nordvietnam...."⁴⁾

Det är svårt för en motståndare att gå till förhandlingsbordet medan han är underkastad ständiga slag från luften. 5)

Kravet på bombstopp upprepades sedan ett flertal gånger av den svenska regeringen.⁶⁾ Det andra steget mot en förhandling var en direkt utlöpning av det första och innebar "... en militär nedtrappning...."⁷⁾ då det bedömdes som mycket angeläget att förhindra "... en utvidgning av kriget i dess helhet"⁸⁾ Den svenska regeringen var väl medveten om de svårigheter en "... minskning av krigsaktiviteten...." skulle ställas inför:

Med hänsyn till detta krigs särskilda natur skall erkännas, att svårigheterna är oerhörda om krav ställs på exakt symmetri i fråga om tidpunkt och antal. 9)

Den svenska regeringen bedömde det emellertid som rimligt att den militärt och numerärt sett överlägsna parten, dvs USA, skulle ta det första steget.¹⁰⁾

Den tredje förutsättningen för förhandlingar var "... att alla stridande parter, således även nationella befrielsefronten...." kunde delta i samtalen.¹¹⁾ Detta krav upprepades flera gånger under krigets första år.¹²⁾

1) Ibid 1969:9.

2) Ibid.

3) Ibid 1966:12.

4) Ibid 1966:39; se även 1966:11, 1967:16.

5) Ibid 1966:39.

6) Se t ex ibid 1967:16, 36, 118, 120. 1968:118, 122, 45.

7) Ibid 1966:39.

8) Ibid.

9) Ibid.

10) Ibid; se även 1967:36, 1968:121-122.

11) Ibid 1966:39.

12) Se t ex ibid 1965:62, 1967:16, 1968:40.

2.2.2.7 Kritik av den amerikanska inställningen till modernisering av krigets lagar

Som tidigare påpekats hävdade den svenska regeringen att den amerikanska krigsföringen i Vietnam, senare hela Indokina, stred mot folkrätten. Kriget aktualiserade enligt regeringen frågan i vilken utsträckning de delar av folkrätten, som reglerade bl a bruket av olika vapentyper, var tillfredsställande. På den socialdemokratiska partikongressen 1972 sade utrikesminister Wickman: "Vietnamkrigets ohyggliga erfarenheter visar hur nödvändigt det är att förstärka och modernisera krigets lagar."¹⁾

Inför FN:s generalförsamling samma år krävde Wickman att "All användning av stridsmedel och stridsmetoder som förorsakar onödigt lidande måste underkastas internationella förbud".²⁾ Mot bakgrund av Vietnamkriget sade regeringen:

Vi avser att fortsätta våra ansträngningar för att få klart fastslaget att zon- och terrorbombningar är folkrättsligt förbjudna. 3)

Den svenska ambitionen omfattade bl a även "... napalm och andra brandvapen"⁴⁾ och "... fragmenteringsbomber".⁵⁾ Det svenska målet "... att begränsa brutaliteten och skydda de icke-stridande" var centralt "så länge vi inte lyckas i våra ansträngningar att förebygga väpnade konflikter...."⁶⁾

På FN:s miljövårdskonferens i Stockholm 1972 berörde Olof Palme i indirekt form den amerikanska inställningen till dessa strävanden:

Det faktum att endast förberedande diskussioner i denna fråga har varit möjliga i FN och i Internationella Röda Kors-kommittén, där den tagits upp av mitt land och andra, är upprörande. Vi fruktar att det aktiva utnyttjandet av dessa metoder är förenat med ett passivt motstånd mot att diskutera dem. 7)

1) Utrikesfrågor 1972:65; se även 1972:16, 53, 1973:63-64.

2) Ibid 1972:72.

3) Ibid 1972:172.

4) Ibid 1972:185.

5) Ibid 1972:17.

6) Ibid 1973:63.

7) Ibid 1972:46; se även 1972:168.

2.3 KRITIKFUNKTIONER

Det kan finnas flera olika skäl att föra fram kritik. Om kritikhandlingen kan ses som ett uttryck för en medveten viljeakt¹⁾ och för rationella överväganden,²⁾ är det rimligt att betrakta kritik som ett av flera tänkbara instrument för en politisk eller annan aktör att realisera mål av varierande angelägenhetsgrad. Mot bakgrund av dessa måls karaktär³⁾, t ex om de är temporära eller långsiktiga, centrala eller perifera⁴⁾ och med hänsyn till beslutad aspirationsnivå vad beträffar uppfyllelse av målen, tillerkänns kritiken en eller flera funktioner, som den är avsedd att fylla i en viss given kontext vid en viss given tidpunkt.⁵⁾ Funktionerna betraktas i denna studie som manifesta, dvs att de är medvetet valda och utformade av aktören och därför kan sägas återspegla dennes syften med kritiken.⁶⁾

2.3.1 KRITIK SOM STRATEGISKT MEDEL

Kritikens karaktär av strategiskt medel, uttryckt i termer av funktioner, innebär att den med Stenelos terminologi utgör ett element i aktörens "... strategic evaluation system".⁷⁾ Ett sådant system består av en serie strategiska principer som tillsammans

... provide guidelines as to how strategies should be designed in order to reach projected goals most easily.⁸⁾

En väsentlig del av kritikerns strategiska planering består i att han i syfte att erhålla underlag för förutsägelser om olika handlingsalternativs utfall⁹⁾ definierar eller strukturerar den eller de situationer, i vilken kri-

-
- 1) Jfr Malmgren 1978:61-62; se även Hare 1952:13 som talar om begreppet "Sincerety" i samband med analys av uttalanden; Ryding 1975:9 talar om språkakt. Han skriver: "Om en språklig stats yttras på allvar -dvs om avsändaren tar ansvar för innehållet i den - uppstår en språklig sats. Se även Ryding 1975:16.
 - 2) Sjöblom 1968:14, 230, Allison 1971:28-32.
 - 3) Stenelo 1972:29-31.
 - 4) Ibid 1972:30.
 - 5) Jfr Gregor 1971:223 och Ryding 1975:10-11; se även Beardsley and Beardsley 1965:388. Jfr George 1959:23 som skriver: "The rational calculation and employment of propaganda are directly affected by what the propagandist believes the capabilities and limitations of propaganda are as an instrument of policy". (Georges understr). Se även George 1959:49, 55.
 - 6) Gregor 1971:223, 224, Nagel 1961:524, Ryding 1975:9. Jfr även Regnéll 1982:151 och Hare 1952:4-16.
 - 7) Stenelo 1972:31; jfr George 1959:22, 48-49.
 - 8) Stenelo 1972:31.
 - 9) Sjöblom 1968:36.

tiken skall uppträda.¹⁾ Detta innebär bl a att kritikern söker karakterisera mottagarna av kritiken, t ex med avseende på deras bedömning av kritikerns trovärdighet²⁾ respektive avsikter³⁾ eller deras inställning i de sakfrågor, som är föremål för kritik, för att på så sätt minska osäkerheten beträffande karaktären på de reaktioner och effekter som kan uppstå i samband med kritiken.

Sådana överväganden utgör centrala komponenter vid kritikerns konstruktion av vad Sjöblom kallar "... a model for the relation between available means (action variables) and goals."⁴⁾ Bestämningen av kritikens funktioner givet vissa mål är således ett resultat av en sådan modell.

Funktionsbestämningen påverkas emellertid också sannolikt av kritikerns uppfattning om vilka regler för agerande som är möjliga att tillämpa i en given situation. Till följd av att aktören vare sig har möjlighet att analysera samtliga handlingsalternativ eller deras utfall, blir de regler som styr aktörens handlande enligt Sjöblom "... condensed into more or less simple rules of thumb...."⁵⁾ Denna bristande precision i formuleringen av regler för valet av olika handlingsalternativ bör rimligen innebära att även de regler som styr valet av enskilda medel eller instrument ofta får en diffus karaktär. Denna vaghet i regelformuleringen återspeglas sannolikt ofta i funktionsbeskrivningen för kritikmedlet i så motto att oklarheter för såväl aktören som omgivningen kan råda om kritikens tillämpningsområde och effekter.⁶⁾

Utan att precisera relationen mellan applicerade medel och angivna mål, torde antalet funktioner som kritiken kan förknippas med variera med antalet stipulerade mål eller värden, en aktör väljer att sträva efter. Om en aktör t ex parallellt söker realisera flera av varandra oberoende mål, torde detta kunna innebära att kritiken på motsvarande sätt kan vara avsedd att fylla flera funktioner samtidigt.

Det finns i detta sammanhang anledning att knyta an till det resonemang Sjöblom för om relationen mellan mål- och värdeformuleringar och aktörens analys av olika handlingsutfall. Aktörens bedömning av vad som är önskvärt i förhållande till vad som är möjligt går i beslutsanalys under benämningen

1) Jfr Sjöblom 1968:32, George 1959:52, Lundquist 1972:31, Pruitt 1965:394.

2) Stenelo 1972:33-35, George 1959:22; jfr Pruitt 1965:394.

3) George 1959:23, Pruitt 1965:394.

4) Sjöblom 1968:31; jfr Lundquist 1972:50-52.

5) Sjöblom 1968:31, George 1959:55, Lundquist 1972:31.

6) Jfr George 1959:55-57.

'Utility/Probability Calculus'. Denna innebär i korthet att aktören, efter att ha bedömt sannolikheten för olika utfall av skilda handlingsalternativ med hänsyn till bl a de egna resurserna och omgivningens förväntade beteende, väljer det eller de handlingsalternativ vars konsekvenser enligt beslutsfattaren bäst motsvarar de mål och värden han strävar efter. Dessa värden refererar i politiska sammanhang ofta till en aktörs utopiskt formulerade föreställningar om "... the desired condition" ¹⁾ och anses vara inordnade i ett s k "evaluationssystem" ²⁾ som i beslutsteoretiska termer motsvarar Utility-komponenten i U/P-kalkylen.

Att antalet handlingsalternativ som överhuvudtaget kommer under övervägande redan i ett tidigt skede av beslutsprocessen till följd av aktörens bedömningar om sannolika utfall är drastiskt reducerat, innebär att en definition och precisering av aktörens värderingssystem ofta är diffus och ofullständig. ³⁾ Det begränsade antalet möjliga utfall beslutsfattaren kan räkna med, medför att vissa mål endast i undantagsfall aktualiseras i samband med en beslutsprocess. Karaktären hos de värderingar och mål, som ingår i beslutskalkylen, kan enligt Sjöblom sammanfattas i omdömet: "... an actors evaluations are ... vague, incomplete, inarticulate, and hardly integrated...." ⁴⁾ Benämningen 'värderingssystem' förefaller därför mindre lämplig. ⁵⁾ Sjöbloms slutsats är:

Evaluations must always, in one way or another, be included in a decision calculus, but an evaluation system need not necessarily be included. ⁶⁾

Samtidigt som kritikmedlets positionsbestämning i en strategisk kontext förefaller vara beroende av de regler aktören tillämpar vid en prioritering mellan olika konkurrerande mål, i synnerhet om avvägningsproceduren gäller mål som inte samtidigt kan realiseras på ett för aktören tillfredsställande sätt, förefaller dessa regler, i beaktande av att den inbördes ordningen mellan involverade målformuleringar ofta är diffus och dessutom varierande över tiden, vara provisoriska och många gånger oklart utformade.

I den mån som kritikens funktionsbestämning är styrd av de mål och värden som är inblandade i beslutsprocessen borde rimligen avsaknaden av elaborerade värdesystem återspeglas i funktionsbeskrivningen för kritiken. Slutsatsen bör

1) Sjöblom 1968:36.

2) Ibid.

3) Ibid; jfr Lundquist 1972:31.

4) Sjöblom 1968:36; jfr George 1959:56, Gregor 1971:309-310.

5) Sjöblom 1968:36.

6) Ibid.

därför bli att kritikens funktioner inte är permanent inordnade i ett strängt hierarkiskt mönster utan tillskrivs varierande tyngd beroende på vilka mål kritikern väljer att prioritera. Om kritikern samtidigt söker uppnå olika mål genom att rikta samma kritik till flera mottagare, tillmäts rimligen kritiken flera parallella funktioner. Särskilt i en utrikespolitisk kontext, där kritiken kan registreras och uppfattas av ett stort antal aktörer med skiftande intressen och lojaliteter, torde det vara naturligt för en kritiker att låta kritiken fylla olika funktioner samtidigt.

Mot en bakgrund av ofullständigt utformade beslutsregler för såväl val av handlingsalternativ och medel, som prioritering mellan angelägna och konkurrerande mål¹⁾, kan det emellertid vara svårt för kritikern att entydigt avgöra vilken eller vilka av dessa som äger prioritet. Sannolikt löses problemet genom att flera av funktionerna bedöms som likvärdiga.

Kritikerns möjligheter att realisera sina mål är i hög grad beroende av att omgivningen, framförallt den eller de avsedda mottagarna, tolkar kritikbudskapet i enlighet med kritikerns intentioner, dvs tillskriver kritiken den eller de funktioner kritikern önskar att omvärlden skall uppmärksamma och undviker associera kritiken med den eller de funktioner kritikern av skilda skäl önskar skall vara dolda för mottagaren.²⁾ Graden av mångtydighet i såväl budskapets innehåll och form som i formulering av syftet för det, är ofta avgörande för vilka funktioner omvärlden tillskriver ett meddelande.³⁾ Sjöblom påpekar t ex att ett meddelandes persuasiva effekter stundtals kan försvagas "... if the recipient is conscious of a persuasive aim behind the message".⁴⁾ Om en kritiker har sådana avsikter kan det därför i enlighet med Sjöbloms antagande vara rationellt att inför omvärlden tona ned de persuasiva aspekterna och framhäva andra funktioner. Det kan således vara till fördel för kritikern att omgivningen eller den primära mottagarens conception av kritikerns syften med kritiken inte till fullo återspeglar dennes avsikter.

1) George 1959:55-57, Lundquist 1972:31.

2) Jfr George 1959:14 som använder benämningen 'propaganda goal' "... for the specific objective of a given propaganda message"; se även Georges diskussion 1959:109-110 om begreppet 'intended meaning' och 1959:116-121 om förhållandet mellan 'intended meaning' och 'propaganda goal'.

3) Jfr George 1959:107.

4) Sjöblom 1968:224; se även diskussionen om sk resistensbeteenden hos mottagare av persuasiv information, i Janis-Smith 1965:197-198.

En felaktig föreställning om kritikerns avsikter kan emellertid även innebära problem för kritikern. En vantolkning av aktörens avsikter kan leda till trovärdighetsförluster med påföljande svårigheter att nå framtida uppmärksamhet, t ex i form av s k argumentnärvaro¹⁾, eller att realisera andra mål av betydelse. Riskerna för vantolkning måste rimligen öka drastiskt om kritiken används som ett medel i utrikespolitiskt orienterad propaganda.

2.3.2 EMPIRISK BESTÄMNING AV KRITIKFUNKTIONER

Ett empiriskt studium av kritikfunktioner bör utgå från en analys av aktörens motiv och syfte bakom framförandet av kritik.²⁾ Mot bakgrund av svårigheterna att identifiera³⁾ och rangordna aktörens motiv, är uppgiften att rekonstruera kritikens olika funktioner komplicerad och svårlöst. Även om ett studium av en kritikers explicita syftesformuleringar kan ge viss kännedom om avsikterna bakom framförandet av ett kritikbudskap⁴⁾, t ex genom att aktören öppet anger en prioriteringsordning mellan olika mål och syften, förblir det ofta svårt att dra några säkra slutsatser om vare sig antalet och typen av funktioner kritiken kan anses fylla eller deras relativa vikt.

Utöver svårigheten att rekonstruera en serie motiv och kritikfunktioner till följd av aktörens begränsade rationalitet vad avser bl a möjligheterna att förutsäga utfall av handlingsalternativ och bedöma vilka medelinsatser som leder till måluppfyllelse,⁵⁾ finns det anledning att instämma i Georges resonemang kring problemet med tolkning av aktörers avsikter från öppet, propagandaorienterat material. Med tanke på att åtskilliga av de situationer, som konfronterar politiska aktörer är föga standardiserade, skriver George:

The choice of action in such situations is not routine or automatic but requires fresh calculation of the relationships between means and ends and of the possible gains and losses which would result from the alternative ways of acting open to the decision-maker. 6)

1) Stenelo 1984. Se kapitel 5 och 6.

2) Jfr resonemanget om funktionsbestämning som en återspeglning av aktörens syften och mål. Jfr Georges diskussion om skillnaden mellan "... the meaning comprehended by a designated audience" och "... the actual intended meaning of the communicator." 1959:109; se även not 5 hos George 1959:121 och Georges analys av relationen mellan slutsatser avseende en sändares avsedda mening och hans propagandamål 1959:116-121, särskilt 117.

3) Jfr Hadenius 1983, som diskuterar det s k inferensproblemet, dvs hur forskaren med hjälp av indikatorer av skilda slag kan dra slutsatser om förekomst och typ av motiv.

4) Hadenius 1983:126-128; se även George 1959:47-54.

5) Jfr Lundquist 1972:31, George 1959:55-57, Allison 1971:71-72.

6) George 1959:54.

Aktörens beslut kan därför mycket väl återspegla "... unusual aspects of the present situation as assessed by the actor."¹⁾ Att tolka innehållet i tidigare icke framförd propaganda i enlighet med aktörens tidigare förmodade strategiska beteende kan därför vara felaktigt, menar George.²⁾ Vidare kan man ej ta för givet att en upprepning av samma meddelande är ett uttryck för att propagandisten, i vårt fall kritikern, hela tiden strävar efter samma mål.³⁾

Lundquist resonerar på ett analogt sätt när han berör möjligheten att utifrån det öppna materialet dra några säkra slutsatser om innehållet i de verklighetsbeskrivningar och -analyser, som utgör beslutsfattarens beslutsunderlag. Lundquist betecknar det öppna materialet textplanet, medan aktörernas bild av verkligheten går under benämningen informationsplanet.⁴⁾

Lundquists syn på detta analytiska problem sammanfattas nedan:

The possibilities of ... getting from the text plane to the information plane must, in the main, be judged to be small. 5)

För att erhålla kunskap om aktörens beslutsregler och strategiska överväganden måste forskaren ha tillgång till andra källor än den öppna texten, hävdar Lundquist.⁶⁾ I syfte att tränga bakom det manifesta, semantiska innehållet i propagandamaterial förordar George att man tillämpar en kontextuell analys,⁷⁾ som bl a kan innebära ett studium av vilken eller vilka mottagare som nås av propagandan och under vilka omständigheter den förs fram.⁸⁾

När vi i det följande översiktligt analyserar den svenska kritiken i Vietnamfrågan i termer av funktioner, kommer vi att utgå från såväl öppna svenska dokument och informella samtal med berörda svenska politiker och tjänstemän som kontextuella faktorer. I den mån vissa kritikfunktioner kan betraktas som mindre sannolika ur den svenska regeringens perspektiv, kommer detta att noteras.

1) George 1959:54.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Lundquist 1972:94-95.

5) Ibid 1972:95.

6) Ibid 1972:94; jfr Bryder 1981:73, Hadenius 1983:126-127.

7) George 1959:54-55.

8) George 1959:110-111; jfr Ryding 1975:10-13 om språkliga satsers skilda funktioner beroende på kontexten i vilken de uppträder.

2.3.3 DEN SVENSKA KRITIKENS FUNKTIONER

Inför en analys av kritikens funktioner finns det anledning att instämma i följande påstående av Hveem: "The role or function of blame and praise is at least potentially manifold."¹⁾ Enligt Hveem bör fenomenet 'blame' primärt ses som en form av "... non-violent conflict behavior",²⁾ bl a syftande till att eskalera konflikter "... onto the 'brink' where other and especially violent means are taken into use."³⁾ Hveem hävdar emellertid att 'blame' också kan användas för det motsatta syftet, dvs att deeskalera konflikter. Verbalt konfliktbeteende kan t ex utnyttjas som alternativ till bruket av våldsmedel i en konflikt mellan två aktörer. Hveem skriver:

... the blamer for some reason compensates for reducement in the use of violent ... means by increasing the blame volume and scope. 4)

Enligt Hveem kan aktören på detta sätt tillfredsställa målet att bibehålla konfliktnivån utan att militär konfrontation kommer till stånd.⁵⁾

Ingendera av dessa funktioner förefaller vara tillämpliga på Sveriges kritik av USA:s Vietnampolitik. Visserligen kan den svenska kritiken betraktas som ett exempel på konfliktbeteende, men syftet med det kritiska agerandet kan inte sägas ha varit att vare sig eskalera eller deeskalera konflikter av den typ Hveem diskuterar.

Däremot förefaller det på intet sätt orimligt att betrakta den svenska kritiken som ett inslag i en svensk säkerhetspolitisk strategi.⁶⁾ Den svenska säkerhetspolitiken, som inom ramen för den aktiva utrikes- och neutralitetspolitiken,⁷⁾ syftar till att bevara landets frihet och oberoende⁸⁾ omfattar inte endast försvarspolitiska åtgärder med inriktning på det geografiska närområdet, utan även politiska insatser, t ex i form av medling eller deltagande i nedrustningsarbete, i syfte att dämpa och förebygga kriser och konflikter i det internationella systemet.⁹⁾ Enligt den svenska officiella

1) Hveem 1970:50.

2) Ibid; se även 53.

3) Ibid 1970:53.

4) Ibid.

5) Ibid.

6) Intervju med Wickman 18 november 1982 och Andersson 17 november 1982.

7) För en presentation av begreppet aktiv utrikespolitik se Elgström 1982: 37-40; jfr Andrén 1972:54.

8) Jfr Andrén 1972:54, 30, 32; se även Utrikesfrågor 1970:9.

9) Andrén 1972:29-30 betonar att en vidare definition av säkerhetspolitik omfattar alla de medel, även politiska, ekonomiska m fl som har betydelse för säkerheten. Samtidigt påpekar dock Andrén att "Den moraliserande 'interventionism' som ibland präglat Sveriges attityd under senare år...." inte skulle vara säkerhetspolitiskt betingad. Andrén 1972:54. Se även Joenniemi 1977:109-111; jfr Utrikesfrågor 1970:8.

synen domineras systemet av de två supermakterna USA och Sovjet, som trots stora inbördes meningsskiljaktigheter förenas i ett intressesfärs- och status quo-tänkande i syfte att bevara fred och internationell säkerhet. Avspänningssträvanden mellan de två blocken skall ses i ett sådant perspektiv, menade den svenska regeringen.¹⁾ Även om Sverige välkomnade avspänningspolitiken var den inte "... oproblematiske ur de små staternas synpunkt" eftersom den kan befästa supermaktens hegemoni, vilken kan innebära ett betydande faromoment för världens små stater.²⁾ Den svenska regeringens alldeles bestämda uppfattning var att stormakternas intressen alltid äger prioritet i förhållande till de små staterna i världen:

Regeringens talesmän anklagas ibland för att betrakta Förenta Staterna och Sovjetunionen som "lika goda kålsupare". I de båda supermaktens styrelsesätt finns förvisso grundläggande skillnader. Men stormaktspolitiken har de gemensamt. Stormaktsintressenas prioritet i konkurrens med små länders egenintressen är i båda fallen absolut. 3)

Den svenska kritiken kan därför ses som ett inslag i den mer globalt inriktade säkerhetspolitik, som ytterst syftar till att skapa ett fredligare internationellt system, i vilket Förenta Nationerna och den internationella rätten fungerar som ultimativa konfliktlösningsinstrument och där rättvisa, demokrati och solidaritet såväl inom som mellan världens nationer råder.⁴⁾

Ett enligt svensk uppfattning nödvändigt villkor för att närma sig detta utopiska tillstånd, var att uppfylla kravet att de små nationerna i världen samarbetar och för det gemensammas bästa ger avkall på delar av sin suveränitet.

Enligt Olof Palme skall världens små stater

... låta sig ledas av två oavvisliga krav. Å ena sidan bibehålla och skydda sitt oberoende och sin särart. Å den andra sidan att aktivt delta i långtgående internationellt samarbete. Detta innefattar beredvillighet att frivilligt uppgå en del av suveräniteten för det gemensammas bästa. 5)

Den svenska regeringen hade förhoppningen att förlusten av den nationella suveräniteten skulle ersättas av "... internationella överenskommelser och

1) Utrikesfrågor 1974:51; jfr Kleberg 1977.

2) Ibid; se även 1965:54, 1970:41, 1973:32.

3) Ibid 1970:118; se även 1973:17, 1970:51-52, 57.

4) Ibid 1971:37; se även 1965:49, 1969:136, 1970:24, 43, 44, 1971:24, 1972:70, 1973:54 och intervju med Erlander 17 november 1982. Jfr Joenniemi 1977:109-111; se även Petersson 1980:335ff för en analys av den s k "demokratiska maktgemenskapsdoktrinen".

5) Utrikesfrågor 1970:53; se även 1970:13, 14, 1971:58, 1972:66.

internationella strukturer och myndigheter."¹⁾ Ett ökat internationellt samarbete framstod således för den svenska regeringen i allt högre grad "... som ett nationellt intresse."²⁾ Bevarandet av de små staternas oberoende gentemot mäktigare stater var enligt den svenska regeringen en fråga om internationell solidaritet små stater emellan.³⁾ Ett konkret exempel på sådan solidaritet var att explicit kritisera supermakternas kränkningar av mindre staters territorier. En sådan kritik ansågs också vara uttryck för ett nationellt egenintresse:

Småstaterna måste, oberoende av vilka motiv supermakterna åberopar, deklarerar att de inte accepterar tendenser från stormakternas sida att begagna småstaternas territorier för politiska och militära syften utan en uttrycklig inbjudan. Det ligger i varje småstats intresse att ta avstånd från sådana aktioner från stormakternas sida, var de än förekommer. 4)

Vid olika tillfällen påpekade den svenska regeringen därför att dess "... ställningstagande i Vietnamkonflikten gäller alla folks rätt att bestämma sin framtid utan inblandning utifrån."⁵⁾ Påpekanden av övergrepp, som inte var riktade mot Sverige, kan mot den bakgrunden ha betraktats som exempel på preventiv kritik.

En mera indirekt argumentering för synen på kritik som ett säkerhetspolitiskt orienterat instrument framskyntar i de uttalanden som betonar såväl Sveriges rätt som skyldighet att, som liten och neutral stat, "... ta ställning till centrala internationella frågor"⁶⁾:

Tystnaden kan vara oförrättens bundsförvant. Tystnaden kan upplevas som reaktionens stöd. Vi måste ha rätt att även ut mot världen hävda idéerna om människors frihet och gemenskap, om solidaritet och rättfärdighet. 7)

I detta uttalande framträder några av elementen i vad som skulle kunna karakteriseras som en utrikespolitisk doktrin av socialdemokratiskt märke.

Olof Palme sammanfattade tankegången i följande uttalande i Gävle 1965:

Den demokratiska socialismens grundläggande moraliska värderingar förpliktar oss i varje fall att stå på de förtrycktas sida mot förtryckarna, på de eländigas och fattigas sida mot deras utsugare och herrar. 8)

1) Ibid 1970:42.

2) Ibid 1965:22.

3) Ibid 1971:32.

4) Ibid.

5) Ibid 1972:64; se även 1965:48, 1971:65, 1973:17.

6) Ibid 1971:78; se även 1965:58, 1967:56, 1968:33.

7) Ibid 1968:29; se även 1967:56, 1971:71.

8) Ibid 1965:44.

Den säkerhetspolitiskt orienterade kritiken skall inte endast beröra brott mot non-interventionsprincipen, utan även innebära ett påtalande av avvikelser från de principer för mänsklig samvaro och konfliktlösning, som utgör fundamenten i den demokratiska ideologin:

Demokratins ideal och värderingar har en fast förankring hos vårt folk. Vi reagerar därför med styrka när andra små nationer utsätts för övervåld eller när sociala rättvisekrav slås ned med vapenmakt.¹⁾

Regeringen betonade att en "... angelågen uppgift för vår utrikespolitik är att i de internationella rådslagen med fasthet och konsekvens hävda dessa grundläggande värderingar, som enligt vår mening bör präglade framtidens internationella samhälle."²⁾

I sitt anförande på Sergels Torg den 21 februari 1968 bekände Olof Palme sin och regeringens tro på demokratins överlägsenhet:

Vi tror på demokratin, därför att ett demokratiskt folkstyre, trots alla svagheter, ger en aktiv delaktighet och en vardaglig hänsyn till enskilda människor som ingen despoti kan drömma om att uppnå. ³⁾

Från svensk utgångspunkt innebar kritik av upptäckta missförhållanden inte endast en solidaritetshandling utan även ett ansvarstagande för centrala värden.⁴⁾ Ur svensk synvinkel var därför den svenska kritiken ej heller att betrakta som ett brott mot non-interventionsprincipen:

Det är ingen obehörig inblandning, om andra regeringar uttrycker sin oro för den amerikanska Vietnam-politikens konsekvenser. ⁵⁾

Andra argument, som den svenska regeringen öppet förde fram för att legitimera och motivera kritikens säkerhetspolitiska funktion, hade stark anknytning till frågan om den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet. Från svensk synpunkt var det av central betydelse att inför omvärlden demonstrera att den svenska neutraliteten inte var "... betingad och villkorlig."⁶⁾ Av det skälet var det också rimligt att kritisera både USA och Sovjet: "Vår neutralitetslinje kommer bäst till uttryck genom klart språk i båda riktningarna."⁷⁾

1) Utrikesfrågor 1969:11; se även 1969:31,39, 1967:39.

2) Ibid 1969:11; se även 1968:33f, 1974:56.

3) Ibid 1968:120-121.

4) Intervjuer med Nilsson och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" den 25 augusti 1982.

5) Utrikesfrågor 1967:52.

6) Ibid 1970:12-13.

7) Ibid 1968:174.

Svensk kritik av de bågge supermakterna innebar emellertid inte att den svenska neutralitetspolitiken var uttryck för en fientlig inställning till omgivningen.¹⁾ Tvärtom framhävde regeringen behovet för små stater att ha goda förbindelser med de ledande stormakterna.²⁾ Den avgående statsministern Erlander angav på den socialdemokratiska partikongressen 1969 skälen till detta:

Det är en konsekvens redan av vårt intresse för att ge ett konstruktivt bidrag till fredens bevarande och folkens frigörelse. Ty där har stormakterna i kraft av sina väldiga resurser i hög grad nyckeln till framtiden. 3)

Samtidigt var man mån om att inför Förenta staterna i synnerhet, framhålla att de svensk-amerikanska förbindelserna ansågs främjas av ömsesidig uppriktighet⁴⁾ och att goda förbindelser mellan länderna inte uteslöt "... rätt till kritik":⁵⁾

Vänskapliga förbindelser utesluter inte uppriktighet när åsikterna går isär. Vi har nu olika värderingar beträffande vissa grundläggande fakta i fråga om läget i Indokina. 6)

Man var från svensk sida angelägen att framhålla att skilda uppfattningar i viktiga politiska frågor "... inte får och inte borde leda till en försämring av våra traditionellt vänskapliga förbindelser med Förenta staternas folk".⁷⁾ Det var således ingen negativ attityd till USA, som styrde den svenska kritiken i Vietnamfrågan:

Det är ingen anti-amerikanism, som bestämmer den svenska politiken. Vi är väl medvetna om den roll Förenta staterna spelat för demokratin och friheten i världen. 8)

Snarare var det så, att den svenska regeringen kände "... gemenskap med dess demokratiska traditioner och med den vision av ett öppet samhälle som man ofta förbinder med amerikansk samhällsdebatt".⁹⁾ Mot denna bakgrund var den svenska regeringen starkt oroad över att demokratin och USA som dess främste företrädare, skulle drabbas av allvarliga trovärdighetsförluster genom Vietnamkriget.¹⁰⁾

1) Ibid 1971:32; se även 1969:62, 1970:12, 1972:70.

2) Ibid 1969:60; se även 1969:122, 1970:12.

3) Ibid 1969:60; se även 1970:12.

4) Ibid 1973:33.

5) Ibid 1969:140.

6) Ibid 1970:49.

7) Ibid 1970:49; se även 1970:42, 120-121.

8) Ibid 1969:125; se även 1970:52, 1973:16.

9) Ibid 1969:62.

10) Jfr inledningen till avsnitt 2.2.2.1.

I ett anförande inför den socialdemokratiska partikongressens ombud 1967 hävdade utrikesminister Nilsson att "USA riskerar att bli moraliskt och politiskt isolerat".¹⁾ Ett försvagat USA skulle försvåra möjligheterna att sprida demokratin i tredje världen och öka Sovjetunionens inflytande, vilket ur ideologisk synpunkt stred mot den svenska regeringens uppfattning. En van-ryktad demokrati skulle göra andra politiska styrelseprinciper attraktivare för nya stater, resonerade den svenska regeringen.²⁾

Enligt den svenska regeringen fanns det ett klart samband mellan svensk kritik och bibehållen trovärdighet till den svenska neutralitetspolitiken:

... att vi aldrig tvekat säga vår mening har ... Ökat respekten för vår neutralitet. Vi skulle inte ha vunnit tilltro till vår neutralitet om vi hade avstått från att ta ställning. Om vi hade hållit tyst skulle istället vår neutralitet ha äventyrats. 3)

Samtidigt som kritiken skall bidra till att befästa det svenska oberoendet och den svenska neutraliteten, förväntas kritiken öka i tyngd just tack vare den självständiga svenska utrikespolitiska linjen:

Vår neutralitetspolitik har gjort det möjligt för oss att undvika bindningar som särskilt i kritiska lägen hade varit en belastning för oss. Det ger oss möjlighet att fritt och obundet säga vår mening. Därför att vår neutralitet är så respekterad har också var åsikt haft tyngd. 4)

Den svenska regeringen fann det därför angeläget att för omvärlden påpeka att neutraliteten i svensk tolkning inte skulle anses liktydig "... med passivitet":⁵⁾

ibland bibringas man intrycket att termen neutralitetspolitik uppfattas som ett tecken på att vi ställer oss vid sidan av vad som rör sig i tiden. Så är som synes ingalunda fallet. 6)

Den svenska neutralitetspolitiken innebar därför "... ingen åsiktsneutralitet".⁷⁾

1) Utrikesfrågor 1967:52.

2) Denna typ av resonemang har framskyttat i intervjuer med Sven Andersson den 17 november 1982, "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet", Torsten Nilsson den 25 augusti 1982 och "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen" den 15 oktober 1979.

3) Utrikesfrågor 1968:10.

4) Ibid 1968:9-10; jfr 1965:48, 1969:45.

5) Ibid 1968:11; se även 1967:39.

6) Ibid 1967:55-56.

7) Ibid 1969:30; se även 1965:53, 1968:12, 34.

Neutralitetspolitiken innebär inte likgiltighet inför vad som händer i världen. Vår neutralitetspolitik dömer oss inte till tystnad. Den är fullt förenlig med att vi har en egen oberoende uppfattning i internationella frågor och att vi även tillkännager denna mening. 1)

Av det resonemang som hittills förts bör vi kunna dra slutsatsen att den svenska regeringen tillskrev kritiken en opinionsbildande funktion.²⁾ Parallellt med antagandet att inga stater i världen, ej heller stormakter, kunde "... bortse från världsopinionen"³⁾ ansågs det i regeringskretsen naturligt för demokrater att äga tilltro till opinionsbildningens betydelse för politiska förändringar:

Vi som tror på demokratin tror också på att opinionen, människors engagemang, moral och övertygelse, kan ändra världen. 4)

I en intervju för Le Monde hävdade Palme att "... den allmänna opinionen kan avgöra de allvarligaste politiska frågor om man visar den hur de till syvende og sidst kan hänföras till ganska enkla moraliska principer". Enligt Palme var det så i Vietnamfrågan.⁵⁾

Genom att "... offentligt deklarera sin kritiska syn på Förenta staternas Vietnampolitik...."⁶⁾ försökte Sverige enligt regeringens uppfattning stödja den internationella opinion, som "... kräver ett slut på kriget".⁷⁾ Därigenom bidrog Sverige också till den internationella opinionsbildning, vars syfte det var "... att direkt eller indirekt påverka beslutsfattarna i de länder där politiken avgörs".⁸⁾

I förlängningen av detta synsätt låg den svenska förhoppningen att den demokratiska processen inte bara skulle utvecklas inom de enskilda staterna utan även tillåtas verka mellan nationer och

1) Ibid 1969:30; se även 1968:29, 1970:39-40.

2) Intervju med Andersson.

3) Utrikesfrågor 1972:54; jfr 1972:190.

4) Ibid 1972:171; jfr 1965:46, 1967:120, 1972:177, 185, 1973:54, 79. I intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" har denna ståndpunkt framskyttat.

5) Utrikesfrågor 1972:51. Det finns i detta sammanhang anledning att uppmärksamma att en osignerad artikel från 1965 i den socialdemokratiska idétidskriften Tiden berör temat om den allmänna opinionens betydelse för den förda utrikespolitiken. Tiden nr 7, september 1965:385-388. I en intervju den 3 november 1977 berör även Palme denna aspekt.

6) Utrikesfrågor 1972:176.

7) Ibid 1967:115; se även 1965:63, 1966:38, 1967:52, 1968:120.

8) Ibid 1972:15.

... möjliggöra de relativt djupgående förändringar i samhällenas struktur och i de internationella relationerna som är ett villkor för freden. 1)

En demokratisering av världssamfundet förutsatte emellertid en dialog mellan staterna: 2)

Democracy presumes a dialogue between people and between nations. Otherwise, the arguments will be blown away and we shall never be able to influence each other. Then change will never come about. 3)

2.3.3.1 Kritik som persuasivt medel

Den svenska kritiken i Vietnamfrågan kan således ses som ett utrikespolitiskt medel utnyttjat för persuasiva syften. Kritiken kan i enlighet med Blacks terminologi därför betecknas som dynamisk, om den är framförd i syfte att "... produce actions or other effects in a hearer". 4) Den är inte expressiv, vilket enligt Black är motsatsen till dynamisk. 5)

Denna syn på kritiken korresponderar mot uppfattningen att "... the subject matter of rhetorical criticism is persuasive discourse". 6) Mot denna bakgrund konstaterar Hillbruner att "... too much speech criticism ... lacks artistic judgment". 7) Hillbruner hävdar vidare:

If criticism is to communicate judgments resulting from observations and experiences, if it is to stimulate sensations emanating from the judgments, it must accomplish this persuasively. 8)

Vad Hillbruner efterlyser är således en kritik som förmåssigt är anpassad till sin funktion, 9) som är att påverka andra aktörers handlingar och attityder.

Trots att antalet definitioner av termen 'persuasion' är betydande, 10) uppvisar de en relativt stor enighet kring ett antal centrala aspekter av termen. Centralt för förståelsen av begreppet är att övertalningsförsöken skall vara medvetna, 11) dvs att aktören har ett mål eller söker uppnå en effekt

1) Ibid 1970:44.

2) Jfr Stenelo 1984.

3) Speeches, Interviews, and Remarks in the United States June 1970, p 77.

4) Black 1955:167.

5) Ibid. Se även Stenelos (1984 kap 2) analys av kritik som persuasivt medel.

6) Black 1965:14; se även Corcoran 1979:37-38.

7) Hillbruner 1963:262.

8) Ibid 1963:264.

9) Ibid.

10) Se Miller-Burgoon 1973:2-7 för en genomgång av en serie aspekter som kan läggas på begreppet persuasion.

11) Reardon 1981:24.

med sin övertalning,¹⁾ och att resultaten är en funktion av ett samspel mellan "persuader" och persuadee".²⁾ Reardon sammanfattar den omfattande diskussionen kring begreppet med följande definition:

Persuasion is, in all cases, the activity of demonstrating and attempting to change the behavior of at least one person through symbolic interaction. It is conscious and occurs (a) when a threat to at least one person's goals is observed and (b) when the source and degree of this threat are sufficiently important to warrant the expenditure of effort involved in persuasion. 3)

Det är viktigt att uppmärksamma att Reardons definition klassificerar försöket att utöva inflytande som en form av persuasion. Därigenom ansluter hon sig till Miller-Burgoons uppfattning att "... persuasive situations involve attempts to influence others".⁴⁾ Däremot omfattar Reardons definition intendansen av Miller-Burgoon angivna möjligheten att persuasion även kan ha syftet att "... reinforce currently held convictions and to make them more resistant to change".⁵⁾ Beträktad inom ramen för den svenska kritiken kan denna aspekt av persuasionsbegreppet förefalla mindre relevant. Man kan dock tänka sig att den svenska regeringen hade syftet att befästa den amerikanska oppositionens inställning till kriget genom sin kritik.

Att den svenska kritiken tillskrivs en persuasiv funktion innebär därmed också att den kan ses som ett inslag i en svensk propaganda riktad mot Förenta staternas politik i Vietnam. I litteraturen råder oklarhet kring frågan om propaganda skall betraktas som en särskild form av persuasiv kommunikation eller om propaganda och persuasion skall ses som synonymer.

White hävdar att den senare tolkningen gäller: "Both mean an effort to influence the thinking of others in order to influence their behavior".⁶⁾ Till skillnad från persuasion är propaganda enligt White belastad med negativa konnotationer. Martin menar att propaganda bör särskiljas från andra former av övertalningstekniker, t ex reklam, utbildning och "... political campaigning".⁷⁾ Martin reserverar propagandabegreppet för den del av en persuasiv kommunikation en regering riktar mot en utländsk publik.⁸⁾

1) Tanaka 1971:53; jfr Martin 1971:64, Kotler 1972:624.

2) Reardon 1981:25.

3) Ibid.

4) Miller-Burgoon 1973:4.

5) Ibid 1973:5.

6) White 1971:27.

7) Martin 1971:63.

8) Ibid 1971:62.

För denna studies syften finns det ingen anledning att avgränsa propagandabegreppet till att gälla endast utrikespolitiskt orienterad opinionsbildning, även om denna utgör studiens huvudfokus. Kritik som opinionsbildningsinstrument är ju ett centralt inslag i all inomstatlig demokratisk debatt.¹⁾ Det innebär emellertid att begreppet propaganda företrädesvis bör reserveras för de övertalningsförsök, som har politiska syften. Reklam mm bör rimligen inte betecknas som propaganda med mindre de har politisk innebörd.

Den svenska kritiken kan även ha tillskrivits andra än rent persuasiva funktioner. Som tidigare påpekats kan ett kritikmeddelande tillskrivas parallella funktioner. Det innebär t ex att ett persuasivt budskap även samtidigt kan ha ett instruerande, utbildande syfte.²⁾ Feld skriver om detta:

Not all communication aims at persuasion. For instance, we are continually confronted with communication which has the prime purpose of instruction. 3)

En variant av detta är att som Popper, Nagel, Schwarz m fl betraktar kritik som ett centralt inslag i en kunskapsprocess.⁴⁾ Likaväl som den svenska kritiken teoretiskt sett kan ha varit avsedd att öka de amerikanska ledarnas beslutsunderlag,⁵⁾ kan man inte utesluta att regeringen kritiserade i syfte att tillskjuta nya argument till såväl den amerikanska som den internationella debatten kring Vietnamkonflikten. I samtal med ledande svenska politiker och tjänstemän har framhållits att den svenska politiska ledningen i viss omfattning hade ambitionen att tillföra argument, som kunde vara av relevans och intresse för den amerikanska politiken.⁶⁾ Den svenska regeringen var medveten om att dessa argument i huvudsak inte innebar något nytt i sak.⁷⁾ Detta kan tyda på, att regeringen bedömde det som angeläget att förstärka de aspekter på konflikten, som befann sig i centrum av den amerikanska och internationella debatten, som var kända och diskuterade men ej i tillräcklig grad beaktade av den amerikanska politiska ledningen. Den starka svenska betoningen av de principiella invändningarna mot kriget⁸⁾ kan ha varit ett uttryck för en sådan strävan, liksom den kontinuerliga kritiken av den amerikanska ledningens verklighetsuppfattning, såväl globalt som beträffande händelseförloppet i konfliktområdet.

1) Jfr Stenelo 1984.

2) Black 1955:7, Black 1965:6.

3) Feld 1958:79; se även Clarke 1948:157, Markel 1949:16-17.

4) Jfr avsnitt 2.2.1.

5) Jfr Schwarz 1975:185.

6) Intervjuer med Erlander och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet". Att så skulle vara fallet förnekas dock av "UD-tjänsteman, som deltog i beslutsprocessen."

7) Intervju med Nilsson.

8) Intervjuer med Andersson, Wickman och Erlander.

Det förefaller vidare möjligt att den svenska kritiken parallellt med den persuasiva funktionen kan ha haft till syfte att markera ett svenskt avståndstagande och att i andra hand eventuellt också misskreditera mottagaren av kritik, dvs USA, inför omvärlden, bl a genom att öppet diskutera frågor om skuld och ansvar. Kritiken kan i en sådan kontext karakteriseras som en sorts verbal sanktion.¹⁾

Mot bakgrund av ovan förda diskussion om kritikens funktioner, finns det anledning att ställa frågan, vilka förhoppningar den svenska regeringen hade beträffande möjligheterna att genom kritik bidra till en förändring eller omprövning av den amerikanska politiken i Indokina.

Möjligheterna att direkt övertala den amerikanska politiska ledningen bedömdes som mycket begränsade av den svenska regeringen. Enligt förre statsministern Tage Erlander förde den svenska ledningen redan i början av 1960-talet fram sin syn på konflikten via traditionella diplomatiska kanaler och i samband med överläggningar med den amerikanska presidentadministrationens representanter. Regeringen övergick till öppen kritik i mitten av 1960-talet när det klart framgick att USA bundit sig för en enligt svensk bedömning ödesdiger politik. I avsaknad av effektiva påtryckningsmedel visavi Förenta staterna satsade Sverige på att få en ändring till stånd av den amerikanska politiken genom ett ökat internationellt opinionstryck.²⁾ Den svenska kritiken utgjorde därigenom också ett opinionsstöd åt den spirande amerikanska oppositionen mot kriget.³⁾

Erlander gjorde den bedömningen att den amerikanska politiska ledningen inte heller kunde påverkas i bilaterala överläggningar och samtal. Enligt Erlanders uppfattning var den amerikanska statsledningen fastlåst i sina positioner.⁴⁾ Att den bedömningen ansågs giltig även under den senare delen av konflikten bekräftas av förre utrikesministern Krister Wickman.⁵⁾

1) Jfr Stenelo 1984 kapitel 2. Att kritik kan utgöra en verbal sanktion aktualiserar frågan om gränsdragningen mellan persuasiva och tvingande (coerciva) strategier. Detta problem behandlas utförligt av Stenelo.

2) Intervjuer med Erlander, Nilsson och Andersson.

3) Intervjuer med Erlander och Nilsson.

4) Intervjuer med Erlander och Andersson. Enligt Erlander hade emellertid Torsten Nilsson vissa förhoppningar om att Sverige i de sekreta samtalen med USA:s ledning skulle kunna påverka den amerikanska inställningen till en förhandlingslösning.

5) Intervju med Wickman.

Som tidigare påpekats fäste den svenska regeringen viss tilltro till en opinions möjligheter att driva igenom förändringar.¹⁾ 1971 tyckte sig den svenska regeringen kunna konstatera att den internationella opinionsbildningen mot USA:s Vietnampolitik hade varit verksam:

Internationella protester kan ibland ha en viss verkan. Det är ... sannolikt att den internationella opinionsbildningen mot Förenta staternas krigsföring i Indokina till någon del har bidragit till omläggning av den amerikanska politiken.²⁾

Den interna amerikanska opinionen mot kriget var tillsammans med den internationella opinionen en stark drivkraft, menade regeringen.³⁾ Det var bl a mot bakgrund av den inhemska opinionen den svenska kritiken skulle betraktas, menade den svenska regeringen. På frågan vilket inflytande den svenska kritiken hade haft på den amerikanska opinionen hävdade regeringen, företräd av utrikesminister Wickman:

Framförallt skall vi akta oss för att överskatta vår betydelse. Helt utan värde kan det inte ha varit att Sverige visat den amerikanska opinionen att inte bara kommunistländer och studentrörelser ligger bakom kritiken utan även en vänskapligt sinnad stat i västvärlden.⁴⁾

Som ett tecken på att den svenska ståndpunkten tillmättes viss betydelse av den amerikanska oppositionen nämndes att "... ordföranden i den amerikanska kongressens utrikesutskott, senator Fulbright, förde in Olof Palmes hela Gävletal år 1965 i kongressens protokoll".⁵⁾ Som den senare framställningen kommer att visa, är denna uppgift inte korrekt.⁶⁾

Det finns i detta sammanhang anledning att uppmärksamma en annan aspekt av de svenska opinionsbildningsförsöken i Vietnamfrågan. En företrädare för det socialdemokratiska partiet har framhållit, att Sveriges agerande under 1960- och 1970-talen i stor utsträckning var normbildande för flera europeiska socialdemokratiska partiers ställningstagande i Vietnamkonflikten.⁷⁾

1) Wickman hävdar i ett samtal med författaren att den svenska regeringen utnyttjade en allmän "... opinionspåverkan som ett väsentligt medel att nå sina mål beroende på övertygelsen om ett samband mellan den folkliga opinionen och regeringars politik". Intervjun utfördes den 18 november 1982.

2) Utrikesfrågor 1971:8.

3) Ibid 1972:15.

4) Ibid; se även 1973:62.

5) Ibid 1972:15. Ledande representanter för regeringen trodde dock inte att den svenska kritiken i någon betydande utsträckning hade influerat den interna amerikanska debatten.

6) Jfr avsnitt 5.2.1.1.1 i kapitel 5.

7) Intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet". Wickman har i en intervju framfört besläktade ståndpunkter, likaså Nilsson.

2.3.3.2 En svensk kritikstrategi?

Med utgångspunkt från resonemanget om den svenska kritikens funktioner och syften inställer sig frågan om det utarbetades eller fanns en svensk kritikstrategi i Vietnamfrågan.

Representanter för den politiska ledningen under den aktuella tidsperioden har vid förfrågan ställt sig tvekande till begreppet strategi. En bedömning var att strategibegreppet var för pretentiöst som benämning för de riktlinjer, som styrde den svenska kritiken,¹⁾ en annan att begreppet var irrelevant.²⁾ Flera aktörer menar att de svenska opinionsbildningsförsöken i huvudsak skall ses som ett resultat av ett utpräglad ad-hoc tänkande.³⁾ Innebörden av detta synsätt var att Sverige bestämde sig för att reagera med kritik när för Sverige viktiga principer kränktes.⁴⁾ Samtidigt som uttalanden och argument kunde bli föremål för diskussion och överväganden, var tidpunkterna för kritiken i betydande utsträckning beroende av externa faktorer. Det har framhållits att det centrala för regeringen var att ge uttryck för sin ståndpunkt när situationen så krävde.⁵⁾ Det förhållandet att svensk kritik uppträder så pass ofta under perioden var således en återspeglning av de ständiga kränkningar av centrala värden och principer, som förekom i Vietnamkonflikten, hävdar representanter för den dåvarande svenska politiska ledningen.⁶⁾

Beslutet att kritisera kränkningar av principer kan emellertid innebära svårigheter om antalet sådana kränkningar är betydande. Enligt förre försvars- och utrikesministern Sven Andersson kan aktören då tvingas till ett vidlyftigt engagemang, såvida man inte prioriterar mellan olika typer av kränkningar. Återhållsamhet härvidlag kan emellertid skapa misstankar om bristande konsekvens och principfasthet hos kritikern. En viss restriktivitet i kritiken kan vara nödvändig om inte "mättnadsfenomen" skall uppstå hos omgivningen. Sven Andersson har i samtal med författaren antytt att regeringen efter diskussion i vissa fall avstod från kritik.⁷⁾ Olof Palme menar att han stundtals intog en avvaktande position i Vietnamfrågan, t ex i sam-

1) Intervju med Wickman.

2) Intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet".

3) Ibid och intervju med Erlander.

4) Intervjuer med Erlander, Andersson och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet".

5) Intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet".

6) Intervju med Erlander och Andersson.

7) Intervju med Andersson.

band med de begynnande överläggningarna i Paris 1968-69. Men en avvaktande attityd kan vara tveksam eftersom det är viktigt att kritisera medan debatten är aktuell.¹⁾

I samtal med ledande företrädare för den svenska regeringen under Vietnamkonflikten framskyntar resonemang och kommentarer i anslutning till den svenska opinionsbildningen, som skulle kunna betraktas som exempel på strategiska överväganden i anslutning till kritiken. Man betonade t ex det nödvändiga i att kritisera med skärpa, för att därmed nå uppmärksamhet och skapa effekt hos adressaten. Det ansågs därför viktigt att kritisera "... så det hörs".²⁾ Denna strävan fick vägas mot de eventuella negativa effekter, som kunde bli följden av t ex ett provocerande språkbruk. Erlander hävdade att ett skarpt språkbruk var nödvändigt för att ge uttryck för den avsky, man från svensk sida kände för brutaliteten i kriget.³⁾ Detta var viktigt mot slutet av kriget, då den amerikanska ledningen enligt Erlander ansågs helt oemottaglig för argument.⁴⁾ Ett skarpt språkbruk ansågs också nödvändigt för att demonstrera det svenska stödet till den amerikanska oppositionen mot kriget.⁵⁾ Eskalerade konflikter kräver sålunda ett skarpare språkbruk, oavsett om detta språkbruk kan anses effektivt ur påverkanssynpunkt eller ej. Riskerna för eventuellt avtagande effekter bedömdes emellertid inte så allvarliga på grund av kritikens karaktär av opinionsstöd.⁶⁾

Den starka principiella betoningen i den svenska kritiken var uttryck för ett medvetet val. Eftersom den svenska regeringen inte besatt detaljkunskaper om vissa av de aktuella händelserna ansågs det inte meningsfullt att diskutera enskildheter eller att i detalj ange hur en alternativ politik borde utformas.⁷⁾

-
- 1) Intervju med Palme. Jfr även Stenelos diskussion om "pre- och postdecisional" kritik, Stenelo 1984.
 - 2) Intervjuer med Palme, "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" och med "UD-tjänsteman, som deltog i beslutsprocessen". Torsten Nilsson har i samtal med författaren påtalat att han inför viktiga överläggningar med representanter för den amerikanska presidentadministrationen undvikit att uppträda utmanande i offentliga uttalanden. Nilsson var dock mån om att framhålla att någon annan makt inte tilläts styra innehållet i den svenska kritiken.
 - 3) Intervjuer med Erlander, Wickman och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet".
 - 4) Intervju med Erlander.
 - 5) Intervjuer med Erlander och Wickman.
 - 6) Intervju med Wickman.
 - 7) Ibid; Sven Andersson har hävdad liknande ståndpunkter i samtal med författaren.

Det finns slutligen anledning att påpeka att den svenska synen på Vietnamkonflikten inte enbart deklarerades offentligt. Den svenska regeringen hade sålunda kontakter med den amerikanska presidentadministrationens representanter vid upprepade tillfällen. Dessa kontakter och andra inslag i eller med relevans för den svenska Vietnampolitiken presenteras i korthet i nästa avsnitt.

2.4 ANDRA INSLAG I DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN

Den svenska regeringen offentliggjorde beslutet att upprätta diplomatiska förbindelser med Nordvietnams regering den 10 januari 1969.¹⁾ Utrikesminister Nilsson kommenterade det svenska beslutet i riksdagen den 22 januari 1969:

Ingen anledning finns att dramatisera beslutet att upprätta officiella förbindelser med Demokratiska Republiken Vietnam. Det normala tillståndet är för ett land i Sveriges ställning att sådana förbindelser upprätthålls med en regering, som obestriddligen utövar kontroll över vederbörande stats territorium. Detta normaltillstånd brukar iakttas, utom när särskilda skäl motiverar undantag. 2)

Det svenska erkännandet föregicks av långvariga kontakter med representanter för den nordvietnamesiska ledningen.³⁾ Erkännandet innebar därför ett de jure stadfästande av ett de facto förhållande, hävdade den svenska regeringen.⁴⁾ Erkännandet bedömdes också återställa den politiska balans, som hade rubbats av det svenska erkännandet av Sydvietnam på 1950-talet och som hade utgjort ett avsteg från den svenska principen att inte erkänna en del av en delad stat.⁵⁾

Frågan om att upprätta diplomatiska förbindelser med Nordvietnam hade diskuterats tidigare.⁶⁾ I ett anförande 1 maj 1968 hävdade Torsten Nilsson att

1) Utrikesfrågor 1969:120; se även Nilsson 1981:142-143.

2) Ibid 1969:121.

3) Nilsson 1981:142 och intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen". Se även Utrikesfrågor 1968:121.

4) Intervjuer med Andersson och "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen".

5) Intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen". Jfr Utrikesfrågor 1968:17.

6) Utrikesfrågor 1967:65, Sverige och Vietnamfrågan 1968:58-59. Se även utrikesutskottets utlåtanden i frågan 1967:116-118, 1968:122-126; jfr även Nilsson 1981:142.

en "... normalisering av våra förbindelser kan komma att falla sig naturligt".¹⁾ Han var dock inte villig att ange en tidpunkt: "Idag är det omöjligt att sia om när ett svenskt erkännande bör ske".²⁾

Tidpunkten för erkännandet var noga vald, hävdar Torsten Nilsson i sina memoarer.³⁾ Den tidigare invändningen att ett erkännande skulle störa de känsliga förhandlingarna i Paris⁴⁾ bedömdes inte längre som relevant.⁵⁾ Skiftet på presidentposten i Förenta staterna föranledde slutsatsen att den amerikanska reaktionen på det svenska beslutet skulle bli begränsad.⁶⁾ Från svensk sida framskymtar även uppfattningen att USA de facto erkänt Nordvietnam genom att acceptera förhandlingar med representanter för Hanoi.⁷⁾ Ett upprättande av diplomatiska förbindelser med Nordvietnam på ett tidigare stadium i konflikten hade däremot kunnat äventyra de hemliga överläggningarna mellan Förenta staterna och Nordvietnam.⁸⁾

De svenska motiven bakom erkännandet av Nordvietnam förefaller ha varit flera. Det ansågs för det första viktigt att Nordvietnam inte blev internationellt isolerat,⁹⁾ utan kunde hålla kontakter med västvärlden:

Nordvietnam är för närvarande diplomatiskt isolerat trots starka solidaritetskänslor på många håll i väst. Det ter sig mot bakgrund härav särskilt rimligt att åtminstone någon officiell diplomatisk kanal öppnas för Nordvietnam till ett land bland de västliga demokratierna. 10)

Det var vidare den svenska regeringens förhoppning att ett svenskt erkännande skulle ge Nordvietnam en förbättrad status i förhandlingarna i Paris och därmed en starkare förhandlingsposition gentemot Förenta staterna.¹¹⁾ Det var också den svenska regeringens önskan att andra nationer i Europa skulle följa efter Sverige.¹²⁾ Man var dock medveten om att beslutet att erkänna

1) Utrikesfrågor 1968:132.

2) Ibid.

3) Nilsson 1981:142ff. Samma ståndpunkter har framförts i intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen".

4) Utrikesfrågor 1968:138-139.

5) Nilsson 1981:142; se även Utrikesfrågor 1969:121-122.

6) Intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen"; se även Nilsson 1981:142.

7) Se t e x Utrikesfrågor 1969:122, Nilsson 1981:142. Nilsson har i samtal med författaren framfört likartade ståndpunkter.

8) Intervju med Nilsson.

9) Utrikesfrågor 1968:132.

10) Ibid 1969:123.

11) Intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen"; se även Utrikesfrågor 1969:123.

12) Nilsson 1981:196 f.

Nordvietnam under pågående konflikt, uppfattades som en något kontroversiell politisk handling bland politiska - inklusive socialdemokratiska - ledare i Västeuropa, trots att de folkrättsliga kriterierna var uppfyllda.¹⁾

Svenska officiella förbindelser med Hanoi kunde även motiveras utifrån behovet av en fast representation i Hanoi, som kunde underlätta administrationen av det planerade svenska biståndet till i första hand Nordvietnam.²⁾

Det svenska beslutet att bidraga med 200 miljoner kronor i bistånd och krediter till Nordvietnam under tre år meddelades på den socialdemokratiska partikongressen den 30 september 1969. Beslutet innebar också humanitärt stöd till Sydvietnam när "... striderna ... nått sitt slut...."³⁾

Regeringen var medveten om att biståndet till Nordvietnam under pågående krig kunde uppfattas som ett brott mot neutraliteten. Enligt regeringens uppfattning gällde frågan i "... vilken utsträckning neutralitetens traditionella begränsningar med avseende på lån och krediter till krigförande länder är tillämpliga på utvecklingsbistånd".⁴⁾

Regeringen var fast besluten att iakttaga "... återhållsamhet så länge krig pågår",⁵⁾ särskilt beträffande den svenska hjälp som var av återuppbyggnadskaraktär. Den humanitära hjälpen däremot kunde enligt regeringen inte anses omgärdad av neutralitetsrestriktioner.⁶⁾ Att ge humanitärt bistånd var helt förenligt och i konsekvens med svenska principer, framhöll Olof Palme knappt ett år senare i Förenta staterna.⁷⁾

I ett tidigt skede av konflikten etablerade den svenska regeringen hemliga kontakter med regeringen i Hanoi respektive Washington i syfte att åstadkomma ett närmande mellan de stridande parterna. Från svensk sida hoppades man att den information som den svenska regeringens representanter förmedlade mellan parterna skulle bidra till att överbrygga det misstroende, som man bedömde existerade mellan Hanoi och Washington. Det bedömdes som angeläget att till den amerikanska ledningen förmedla intrycket att nordvietnameserna var villiga att förhandla.⁸⁾

1) Intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet", jfr dock Utrikesfrågor 1969:122.

2) Se t ex Utrikesfrågor 1968:133, 139. Sven Andersson har framfört liknande ståndpunkter i samtal med författaren.

3) Utrikesfrågor 1969:44, 1970:50-51.

4) Ibid 1969:137.

5) Ibid.

6) Ibid.

7) Ibid. I en intervju hävdar "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" att biståndet var en solidaritetshandling.

8) Intervju med Nilsson; se även Utrikesfrågor 1968:129-131.

Torsten Nilsson skriver i sina memoarer:

Vår ambition var att föra parterna närmare varandra. Vi hade ingen annan avsikt än vad som följde av vår traditionella strävan att ge vårt bidrag till freden. 1)

De svenska insatserna ansågs inte längre nödvändiga när parterna accepterat att förhandla i Paris.²⁾ Ett villkor för överläggningarna, som både Washington och Hanoi ställde, var att de förblev hemliga. Detta ledde till att endast en mindre krets inom regeringen kände till deras existens. De sköttes i huvudsak av Torsten Nilsson med hjälp av bl a ambassadören Lennart Petri och utrikesministerns sekreterare Jean-Christophe Öberg.³⁾ Det var Nilssons bedömning att det parallellt med kritiken var nödvändigt att arbeta med mer traditionella diplomatiska metoder om den svenska regeringen skulle ha någon möjlighet att påverka händelseutvecklingen i riktning mot förhandlingar.⁴⁾

Under större delen av Vietnamkriget tog Sverige emot amerikanska desertörer och vapenvägrare. Detta agerande ansågs ligga helt i linje med den svenska flyktingpolitikens principer.⁵⁾ Torsten Nilsson påpekar i sina memoarer:

För den svenska regeringens del var det viktigt, oavsett de amerikanska reaktionerna, att inte behandla amerikanska desertörer annorlunda än desertörer från andra länder. 6)

Vidare var det angeläget att påpeka att endast en mindre andel av alla amerikanska desertörer befann sig i Sverige. De som tagits emot av svenska myndigheter utgjorde dessutom en minoritet i förhållande till antalet övriga flyktingar i Sverige, varav flertalet kom från Östeuropa.⁷⁾ Under sitt besök i USA 1970 framhöll Palme:

De vistas i vårt land därför att vår lag säger att individer skall erhålla asyl om de så önskar, och vi är inte beredda att ändra dessa lagar ty detta kunde djupgående påverka hela nationen. Detta är helt och hållet en principfråga. 8)

Den svenska desertörspolitiken var således motiverad utifrån humanitära överväganden, och hade enligt Palme ingenting att göra med Sveriges "... utrikespolitiska inställning".⁹⁾

1) Nilsson 1981:69-70.

2) Intervju med Nilsson.

3) Utrikesfrågor 1968:130, intervjuer med Nilsson och Palme.

4) Intervju med Nilsson.

5) Nilsson 1981:150-153.

6) Ibid 1981:152.

7) Utrikesfrågor 1970:49.

8) Ibid.

9) Ibid.

Det var samma motiv som låg till grund för de svenska insatserna för tillfångatagna amerikanska soldater.¹⁾ Den svenska regeringen gjorde vid ett antal tillfällen under 1969 och 1970 förfrågningar hos ledarna i Hanoi om saknade amerikanska soldater i Vietnam.²⁾ Man var från svensk sida medveten om att antalet uppgifter inte var helt tillfredsställande mot bakgrund av antalet förfrågningar. Det var emellertid första gången som en sådan typ av information förmedlades till någon regeringen, hävdade regeringen.³⁾ Orsaken till Sveriges humanitära engagemang var bl a det förhållandet, att Nordvietnam inte betraktade de amerikanska soldaterna som krigsfångar i enlighet med Genèvekonventionen, då USA inte formellt förklarat Nordvietnam krig. Sverige antydde att den nordvietnamesiska regeringen betraktade amerikanerna som krigsförbrytare.⁴⁾

De ovan i korthet diskuterade inslagen i den svenska Vietnampolitiken ansågs av regeringen förstärka och komplettera den svenska kritiken. I ett samtal har före utrikesministern Nilsson framhållit, att då den svenska ledningen av omsorg om de känsliga överläggningarna i Paris valde att iakttaga tystnad, kunde man demonstrera sitt missnöje med den amerikanska politiken genom att erkänna Nordvietnam.⁵⁾ Före utrikesministern Wickman hävdar att dessa inslag förstärkte de svenska opinionsbildningsförsöken, dels genom den publicitet som uppnåddes, dels genom att åtgärder framstod som en konkret uppföljning av den verbala kritiken.⁶⁾

Slutligen skall här nämnas att den svenska regeringen tog avstånd från såväl den till Stockholm förlagda Russelltribunalen i maj 1967, vars syfte var att granska amerikanska krigsförbrytelser,⁷⁾ som de demonstrationer, som riktades mot amerikansk ambassadpersonal stationerad i Sverige.⁸⁾

-
- 1) Ibid 1970:119; se även Speeches, Interviews and Remarks in the United States, June 1970:12.
 - 2) Se t ex Utrikesfrågor 1970:119-120.
 - 3) Speeches, Interviews and Remarks in the United States, June 1970:12, 14.
 - 4) Ibid 1970:20-21.
 - 5) Intervju med Nilsson.
 - 6) Intervju med Wickman.
 - 7) Utrikesfrågor 1967:118-119. Erlander har i en intervju framhållit den ovilja han kände mot tribunalens verksamhet.
 - 8) Speeches, Interviews and Remarks in the United States, June 1970:17 f; se t ex även Utrikesfrågor 1970:50.

3 DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN OCH DEN AMERIKANSKA KONGRESSEN

3.1 INLEDNING

Den svenska regeringen bedömde i ett tidigt skede av Vietnamkonflikten möjligheterna som starkt begränsade att genom argumentella påtryckningar visa- vi den amerikanska ledningen få till stånd en omprövning av den amerikanska Sydostasienpolitiken.¹⁾

Större tilltro fäste man vid möjligheterna att åstadkomma detta genom ett ökat internationellt opinionstryck.²⁾ Det kan därför antas att regeringen betraktade kritiken primärt som ett instrument för att påverka internationella opinioner och i mindre utsträckning som ett inslag i en bilateral debatt mellan Sverige och Förenta staterna.³⁾

Från svensk sida strävade man i viss utsträckning efter att påverka en heterogen världsupinion, vars styrka, trovärdighet och betydelse dock var svår att fastställa. Den svenska ledningen torde emellertid, framförallt under senare delen av kriget i Indokina, ha haft ambitionen att stödja den allt mer omfattande amerikanska opinionen mot kriget,⁴⁾ en opinion som enligt företrädare för den svenska regeringen växte i betydelse och styrka.⁵⁾

Vid bedömningen av en utländsk kritikers möjligheter att medverka i och utöva någon grad av inflytande över en nationell opinionsbildningsprocess, är det, i synnerhet när det gäller demokratier, rimligen av intresse att studera i vilken omfattning kritikerns argumentering noteras och kommenteras

1) Intervju med Tage Erlander den 17 november 1982.

2) Ibid och intervjuer med Sven Andersson den 17 november 1982, Torsten Nilsson 25 augusti 1982, Krister Wickman 18 november 1982 och med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet".

3) Jfr Stenelo 1984.

4) Intervju med Olof Palme den 3 november 1977. Palme hävdade att hans syfte var att påverka såväl världsupinionen som den amerikanska opinionen för att indirekt pressa den amerikanska administrationen. I intervjuer har Erlander, Wickman, Nilsson givit uttryck för samma synsätt. Det bör dock i detta sammanhang påpekas att en UD-tjänsteman, som deltog i beslutsprocessen i Vietnamfrågan i ett samtal med författaren hävdade att syftet med den svenska kritiken aldrig var att stödja den amerikanska oppositionen mot kriget. Sven Andersson hävdade i en intervju att det ej ansågs särskilt angeläget att stödja den interna amerikanska oppositionen, bl a därför att det skulle kunna uppfattas som svensk inblandning i interna amerikanska angelägenheter. Exakt vilken roll den svenska kritiken var avsedd att spela i förhållande till den amerikanska oppositionen är således svårt att ange med utgångspunkt från de bedömningar, som i efterhand gjorts av ledande politiker och tjänstemän.

5) Intervju med Torsten Nilsson.

i den interna politiska debatten, särskilt den som förs i opinionsbildande instanser av betydelse. Ledande amerikanska massmedier utgör sådana instanser,¹⁾ liksom kongressen. Bibby-Davidson skriver:

... Congress is a prime subject for coverage in the national news media. Because of this capacity to generate publicity, Congress performs the function of public education. That is, Congress through its deliberations informs the public on issues and raises the level of public interest in current problems.²⁾

Kongressens egen informationsverksamhet i form av pressmeddelanden och "... well-publicized committee hearings and floor debates ..." medför enligt Bibby-Davidson att få frågor går miste om "... congressional publicity".³⁾

Phillips, som hävdar att kongressen bl a genom sina debatter utövar ett icke försumbart inflytande över amerikansk utrikespolitik,⁴⁾ bl a därför att dessa dramatiserar "... complex issues and synthesize them for public consumption."⁵⁾ skriver:

Thus, Congress is the nation's most popular forum and its greatest sounding board. Congressmen's words - foolish as well as wise, prejudiced as well as reasoned - are carried to every hamlet and cross-roads in the country.⁶⁾

Vad beträffar kongressens opinionsbildande roll i Vietnamfrågan skriver Dahl:

Individual members of Congress provided some leadership in opposing the war; and the Congress became an important national forum for criticism particularly during the hearings held by the Senate Foreign Relations Committee under the chairmanship of Senator Fulbright. Hearings, debates, and appearances around the country of leading congressional critics of the administration's war policies gave wide exposure to opposition views. These congressional activities probably influenced a good many opinions.⁷⁾

1) Graber 1980:52; se även kapitel 4, avsnitt 4.1.1.

2) Bibby-Davidson 1972:9, se även Graber 1976:237.

3) Bibby-Davidson 1972:9.

4) Phillips 1949:78.

5) Ibid s 82, jfr Hackett 1979:20.

6) Phillips 1949:83.

7) Dahl 1976:411, se även Frye-Sullivan 1976:199, Graber 1976:237, DeBenedetti 1980:176. Jfr även Ravenal som i en intervju 30 april 1980 gör gällande att Fulbrights inflytande över administrationen var obefintligt pga att han i realiteten stod utanför beslutssystemet och därför ej kunde utkrävas något ansvar för sina rekommendationer. Ravenal tjänstgjorde under senare hälften av 1960-talet i Pentagon; verkade vid tidpunkten för intervjun som professor i internationell politik vid Georgetown University, Washington, D.C.

I egenskap av lagstiftande organ vidtog kongressen inte några åtgärder mot kriget,¹⁾ med undantag för War Powers Act 1973,²⁾ utan lät presidenten fatta alla de avgörande besluten.³⁾ Enligt Dahl innebär detta emellertid inte att man skall undervärdera betydelsen och effekterna

... of those various congressional debates on public attitudes toward the war and on the administration's halting and episodic steps toward negotiating with North Vietnam...⁴⁾

Det bör därför vara av intresse att kartlägga hur ledamöterna av kongressen, i synnerhet de ledande företrädarna för oppositionen till den förda politiken, bedömde de svenska kritikinsatserna i Vietnamfrågan. En sådan studie utgör ett av fundamenten för en analys av Sveriges förmåga att bidra till den opinionssvikt, som enligt ett flertal bedömare starkt bidrog till en omprövning av den amerikanska politiken och slutligen ett tillbakadragande av samtliga amerikanska soldater från Indokina.⁵⁾

Andra centrala komponenter i en analys av detta slag är studiet av den amerikanska presidentadministrationens bedömning av Sveriges agerande,⁶⁾ liksom en undersökning av den amerikanska pressens rapportering om den svenska politiken.⁷⁾

3.1.1 SYFTE OCH AVGRÄNSNING

Syftet med detta kapitel är att analysera den svenska Vietnamkritikens opinionsbildande kapacitet i den amerikanska kongressdebatten under perioden 1965-1974.

1) Dahl 1976:411, Hamre 1978:169-170.

2) Hackett 1979:4; se även Kristol 1976:83-84, Hamre 1978:207ff, 236f, 170ff, Kissinger 1982:355-361.

3) Dahl 1976:412.

4) Ibid.

5) Se t ex Schlesinger Jr 1974:186, Califano Jr 1975:75-76, 237-238, Lunch-Sperlich 1979:29, Betts 1980:523, Halberstam 1972:611ff, DeBenedetti 1980:181-183, 195-196, Davison 1974:21; se även Townshend Hoopes bok *The Limits of Intervention* från 1973. Opinionens betydelse för omläggningen av den amerikanska politiken i Vietnamkonflikten framhålls också av amiral Thomas Moorer i en intervju 1 maj 1980, Moorer var Chairman of Joint Chiefs of Staff perioden 1970-1974. För en översiktlig presentation av Vietnamfrågans genomslagskraft i amerikansk politik, se Dahl 1976:395-415.

6) För en utförlig analys av de officiella reaktionerna på den svenska kritiken, se Stenelo 1984.

7) Bevakningen i amerikansk press av den svenska politiken i Vietnamfrågan behandlas i kapitel 4.

Med kongressdebatt¹⁾ avses här i första hand de inlägg och meningsutbyten som förekommer i de båda husen, senaten och representanthuset, men även kongressledamöternas anföranden och kommentarer i de offentliga "hearings", som kongressens utskott arrangerar med t ex fristående experter och ledande politiker och tjänstemän från presidentadministrationen. Syftet med sådana förhör är bl a att belysa och utreda frågor kring utrikespolitik²⁾ eller att granska lagstiftningsärenden. Den offentliga utskottsverksamheten kan även ha funktionen att bedöma intresset för en viss åtgärd hos den allmänna opinionen eller bland lagstiftare och representanter för administrationen.³⁾

De öppna förhören bedöms enligt Anderson ha ett informativt värde för den amerikanska allmänheten:

Committee hearings, properly conducted, can be of immense value to all concerned, and particularly to the public at large. 4)

Endast de kongressinlägg och hearings, som explicit berör Sverige och dess agerande i Vietnamfrågan, ligger till grund för analysen.

Kommentarer till den svenska kritiken och Sveriges agerande gentemot Nordvietnam uppmärksammas, liksom synen på de svenska insatserna i krigsfångefrågan. Vidare inkluderas i analysen reaktionerna på den svenska desertörspolitik, kongressledamöternas uppfattning om den svenska utrikes- och neutralitetspolitiken och de svensk-amerikanska förbindelserna.

Uttalanden och kommentarer i kongressen med anledning av Sveriges agerande i andra frågor än Vietnam beaktas däremot inte i undersökningen. Kommentarer till andra staters kritik av den amerikanska Sydostasienpolitiken berörs ej heller, med mindre än att de uppträder samtidigt med reaktioner på det svenska agerandet.

Debatten i kongressen kring den officiella amerikanska politiken var omfattande. Här berörs endast de aspekter och inlägg som bedöms vara relevanta för analysen av kongressledamöternas syn på de svenska initiativen i Vietnamfrågan.

1) Om förutsättningarna för internationella debatter se Stenelo 1984, kap V och VI.

2) Hackett 1979:20; se även Keefe-Ogul 1964:182.

3) Anderson 1946:196, se även Keefe-Ogul 1964:182.

4) Anderson 1946:196.

I beaktande av att de inlägg som berörde Sveriges insatser endast utgjorde en blygsam andel av det totala antalet anföranden i kongressen i Vietnamfrågan, blir konsekvensen av en sådan avgränsning att endast en mindre del av Vietnamdebatten i kongressen belyses. Samtidigt är det viktigt att framhålla att de i utrikespolitiska frågor betydelsefulla opinionsbildarna Hubert Humphrey och William Fulbright deltog i den del av debatten, som här studeras.

En annan konsekvens av ovan angivna avgränsning är att möjligheterna till en jämförande analys av de svenska kritikargumenten och de argument som uppträdde i kongressdebatten i sin helhet kring Vietnampolitiken reduceras. Detta påverkar bl a möjligheterna att bedöma de svenska argumentens originalitet och centralitet.¹⁾

3.1.2 MATERIAL

Debatten i kongressen dokumenteras huvudsakligen i Congressional Record:

The daily, printed account of proceedings in both House and Senate chambers, with expressions reported verbatim. 2)

Det är emellertid inte alltid som kongressprotokollet stämmer helt överens med det som sagts i debatten. Enligt Bailey-Samuel har kongressledamöterna rätt att ändra i protokollet i efterhand. Detta sker enligt Bailey-Samuel ofta, med påföljden att "... quotations reported by the press are not always found in the Record".³⁾

En annan form av förvanskning av den ursprungliga texten är den som förekommer i samband med debatten i representanthuset. Den starkt begränsade talartiden,⁴⁾ ibland inskränkt till någon eller några minuter,⁵⁾ leder ofta till att kongressmännen begär tillstånd att i efterhand komplettera anförandet med den eller de aspekter som talaren inte hann beröra "on the floor".⁶⁾ Konsekvenser av detta system blir enligt Keefe-Ogul att

... House debate is a curious mélange of the opening lines of many speeches never heard on the floor, coupled with revised, sometimes totally new, remarks. 7)

-
- 1) För en jämförande analys av innehållet i den svenska kritiken och de argument som bl a låg till grund för de politiska besluten i Vietnamfrågan, se Stenelo 1984.
 - 2) Bailey-Samuel 1952:467, se även Keefe-Ogul 1964:248-249.
 - 3) Bailey-Samuel 1952:467.
 - 4) Keefe-Ogul 1964:238-239.
 - 5) Ibid s 249.
 - 6) Ibid.
 - 7) Ibid.

Författarna påstår att debatten i senaten såsom den uppträder "on the floor" återges mer ordagrant i kongressprotokollet. Detta torde bero på att senatsdebatten i mindre utsträckning är kringgärdad av restriktioner.

... an individual senator has a greater allotment of floor time and can ordinarily deliver his speech in full. 1)

Protokoll från utskottsförhören redovisas i särskilda publikationer. Endast utskottsrapporterna till respektive kammare i kongressen registreras i Congressional Record.²⁾ De överläggningar som sker vid utskottens sammanträden, de s k "executive sessions", redovisas inte för offentligheten.³⁾

Materialet från debatterna i senaten och representanthuset har identifierats med hjälp av Congressional Records årliga index. Rubrikerna Sweden, Palme, Erlander, Nilsson m fl har utnyttjats. Kontroller har skett på uppslagsorden Vietnam, Asia, Foreign Policy of the United States.

Utskottsmaterialet har identifierats dels med hjälp av Monthly Catalog of United States Government Publications, en komplett förteckning över samtliga amerikanska publikationer av officiell karaktär,⁴⁾ dels genom uppgifter från tjänstemän i representanthusets underutskott för Europa, underställt kammarens utrikesutskott.

3.2 UPPLÄGGNING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

En främmande stats möjligheter att influera den domestika debatten i mottagarländer genom kritik kan i hög grad sägas vara en fråga om trovärdighet.⁵⁾

Vid bestämningen av en kritikers trovärdighet utgår de omgivande aktörerna i regel inte endast från sådana kriterier⁶⁾ som kritikbudskapets originalitet

1) Keefe-Ogul 1964:249.

2) Bailey-Samuel 1952:467.

3) Andersson 1946:196; se även Keefe-Ogul 1964:206.

4) Denna katalog ges ut av The Superintendent of Documents, U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 20402.

5) Stenelo hävdar att "... the effectiveness of a proposal is dependent upon how credible the recipient considers it to be." Stenelo 1972:33. Se även Cronkhite-Liska 1980:103. Frågan om trovärdighet och möjligheterna att vara framgångsrik i en persuasiv process behandlas utförligt i Reardon 1981:114-121 och hos Perloff-Brock 1980:71-72. Som synonymer till trovärdighet anger Hermerén 1978:8-9 orden tilltro, tillit, förtroende, tillförlitlighet.

6) Hermerén hävdar att flertalet bedömare av någons eller någots trovärdighet utgår från en serie mer eller mindre medvetet valda och formulerade kriterier. Dessa kan variera mellan olika personer och grupper av personer. Det centrala enl Hermerén är emellertid att kriterierna har en normativ funktion eftersom begreppet trovärdighet har en normativ grundbetydelse. Hermerén 1978:6-7.

och nyhetsvärde, argumentella och språkliga skärpa mm utan fäster även avseende vid kritikaktörens motiv, syften och avsikter.¹⁾ En negativ bedömning av kritikerns avsikter eller uppsåt kan leda till skepsis vad beträffar kritikmeddelandets kvalitet och sanningshalt.²⁾

I en internationell kontext kan det ofta vara svårt för omgivande aktörer att positionsbestämma en kritiker med avseende på dennes mål och motiv.³⁾ Ett sätt är naturligtvis att ta del av kritikerns egna uttalanden i frågan. Ett annat är att utgå från kritikerns utrikespolitiska orientering. En bedömning av kritikerns förhållningssätt till existerande allianssystem och hans säkerhetspolitiska rollval⁴⁾ kan, liksom en karakteristik av hans övriga utrikespolitiska agerande, bilda underlag för en bestämning av kritikerns syften mm. I en analys av internationella opinionsbildningsförsök är det nödvändigt att ta hänsyn till sådana trovärdighetsaspekter.

En analys av de svenska opinionsbildningsförsökens genomslagskraft i den amerikanska kongressdebatten består därför inte endast i att kartlägga den omfattning, med vilken kongressmän⁵⁾ och senatorer registrerade, kommenterade och åberopade kritiken och de svenska uttalanden som fördes fram i syfte att legitimera och motivera de svenska kritikinsatserna. Centralt för förståelsen av Sveriges möjligheter att etablera sig som en trovärdig extern kritiker är även kunskapen om kongressledamöternas uppfattning om den svenska neutraliteten och Sveriges övriga utrikespolitiska initiativ i Vietnamfrågan. En försämrad tilltro till Sveriges neutralitet bör rimligen vägas in vid en bedömning av Sveriges möjligheter att bli erkänd som en självständig, nyanserad och seriös kritiker.

1) För en utförlig analys av trovärdighetsbedömningar se Cronkhite-Liska 1980:105-135; se även Stenelo 1972:33-34.

2) Halldén menar att man vanligtvis tar med sändarens trovärdighet i bedömningen av ett meddelandes kvalitet, Halldén 1980b:69-70. Det finns emellertid anledning att påpeka att ett sådant förfarande kan vara ett exempel på vad Fogelin kallar "... the ad hominem fallacy". I princip är det så att "... the soundness of an argument does not depend upon who produces them". Fogelin 1978:89.

3) Se avsnittet om kritikfunktioner i kapitel 2.

4) Andrén (1972:8) anger alliansfrihet som exempel på rollval.

5) Bailey-Samuel 1952:467 "All Senators and Representatives are "Members of Congress", hence Congressmen. In everyday use, however, the title "Congressman" has come to be used as a substitute for Representative, applying only to members of the House".

Kongressledamöternas syn på svensk neutralitetspolitik och dess trovärdighet berörs därför utförligt. Av särskilt intresse är den eller de åsikter som rådde i kongressen om principerna för den neutrala statens internationella agerande. I fokus står frågorna om den svenska neutralitetsdoktrinen ansågs innebära ett imperativ för den svenska regeringen att förhålla sig åsiktsneutral i internationella konflikter och om de övriga svenska insatserna i Vietnamfrågan, bl a de biståndspolitiska och diplomatiska kontakterna med Nordvietnam, ansågs förenliga med neutraliteten.

Som en delaspekt av problemet kring neutralitetens trovärdighet kan man betrakta frågan huruvida den öppna svenska kritiken och det övriga utrikespolitiska agerandet i Vietnamfrågan i något avseende uppfattades som explicita uttryck för en anti-amerikansk eller pro-kommunistisk inställning hos den svenska politiska ledningen. På samma sätt som ett ifrågasättande av den svenska neutralitetspolitiken rimligen kan innebära ett hinder för den persuasiva verksamheten, påverkas med all säkerhet kritikerns trovärdighet i negativ riktning om kritikern uppfattas som sympatisör till den ena av två huvudantagonister i en konflikt, i vilken den kritiserade parten utgör en part.

En sådan trovärdighetsförlust kan bero på att kritiken till innehåll och form uppfattas som oförsonlig, fientlig och föga konstruktiv. Den kan emellertid också förklaras av att kritikerns övriga utrikespolitiska beteende i sakfrågan tolkas som uttryck för en fientlig hållning. Om bristen på trovärdighet primärt beror på det senare, aktualiseras frågan i vilken utsträckning dessa åtgärder motverkar de syften kritikern har. En utebliven eller reducerad trovärdighetsförlust kan på motsvarande sätt förklaras av att kritikerns övriga utrikespolitiska handlingar har bedömts som gynnsamma för den kritiserade parten, trots kritikens fientliga karaktär.

Förhållandet mellan olika utrikespolitiska medel kan således vara sådant att de i isolerad form fungerar i enlighet med förväntningarna men tillsammans neutraliserar, reducerar eller förstärker varandra på ett icke alltid avsett eller väntat sätt.¹⁾

I syfte att åstadkomma en mer komplett utgångspunkt för en bedömning av de svenska opinionsbildningsförsökens genomslagskraft i den amerikanska kongressdebatten riktas därför uppmärksamhet mot frågan huruvida Sveriges omfattande förbindelser med Nordvietnam uppnåddes till priset av en partiellt

1) Stenelo 1972:212

försämrad tilltro till den svenska neutraliteten och en ökad misstro till Sveriges placering i kretsen av västerländska demokratier.

Vidare belyses frågan huruvida de svenska kritikinsatserna och andra medel i den svenska Vietnampolitiken, vilka ofta lanserades parallellt med kritiken, ömsesidigt eller ensidigt förstärkte eller försvagade varandra. De medel, som utöver kritiken avses är de åtgärder den svenska regeringen vidtog i syfte att utvidga och förstärka kontakterna med den nordvietnamesiska ledningen, liksom de svenska insatserna för tillfångatagna och saknade amerikaner i Nordvietnam.

Regeringens beredvillighet att ta emot asylsökande desertörer från den amerikanska krigsmakten och utrikesminister Torsten Nilssons omfattande hemliga diplomati i syfte att få till stånd förhandlingar mellan de stridande parterna i konflikten berörs också i undersökningen.

I samband med att kongressledamöternas syn på dessa frågor belyses, riktas även uppmärksamhet mot de svensk-amerikanska förbindelsernas behandling i kongressen. Det är av intresse att undersöka huruvida den provocerande behandling, de i Sverige ackrediterade amerikanska ambassadörerna Heath och Holland utsattes för av svenska demonstranter, av kongressens medlemmar bedömdes som graverande för den svenska regeringen och besvärande för de bilateral förbindelserna mellan Sverige och USA.

3.3 INLEDANDE PRESENTATION AV KONGRESSDEBATTEN

Åren 1965 och 1966 förekom inga reaktioner eller kommentarer i Congressional Record till Sveriges Vietnampolitik. Första gången Sverige nämndes i kongressdebatten i samband med Vietnamfrågan var senhösten 1967. Kongressmannen Culver från Iowa kommenterade då i representanthuset statsminister Tage Erlanders kritiska reaktion på en rapport om bl a den svenska utrikes- och neutralitetspolitiken, författad av en grupp medlemmar av representanthusets utrikesutskott som gjort en studieresa i Skandinavien och Sovjetunionen.¹⁾

Sista gången som Sverige blev uppmärksammat i denna fråga under den aktuella perioden var den 11 oktober 1974, då senator Hubert Humphrey, demokrat från Minnesota, förordade att det amerikanska konsulatet i Göteborg, stängt 1970,

1) Congressional Record 15 november 1967 32729-32731 Culver. I de följande noterna kommer Congressional Record att skrivas CR.

åter skulle öppnas. Humphrey hänvisade till att "... official American bilateral relations with Sweden have improved greatly."¹⁾

Dessmellan uppmärksammades Sveriges agerande i Vietnamfrågan i drygt ett sjuttiototal framträdanden, jämnt fördelade mellan senaten och representanthuset. Flertalet inlägg gjordes åren 1969, 1970 och 1973.²⁾ 1969 uppträdde de flesta inläggen under hösten, 1970 under det första halvåret och 1973 under perioderna januari till och med april och juli till och med oktober.

Endast ett fåtal ledamöter framträdde vid mer än ett tillfälle under hela undersökningsperioden. Bland dessa kan nämnas de demokratiska senatorerna Humphrey, Pell och Fulbright, liksom kongressmannen Fraser, demokrat från Minnesota. Denne var, tillsammans med Humphrey, en av de ledande förespråkarna i kongressen för en normalisering av de diplomatiska förbindelserna med Sverige. Fraser var den primäre initiativtagaren till en serie resolutioner i representanthuset som uppmanade den amerikanska ledningen att upphöra med de diplomatiska sanktionerna mot Sveriges regering. Dessa resolutioner³⁾ föregicks av en resolution i senaten med samma innebörd, förelagd av senator Humphrey.⁴⁾ Samtliga resolutioner var av rådgivande karaktär.⁵⁾

Fraser var även en av huvudaktörerna⁶⁾ i den hearing som underutskottet för Europafrågor, lydande under representanthusets utrikesutskott, arrangerade i september 1973 i syfte att belysa de svensk-amerikanska förbindelserna.⁷⁾

1) CR 11 oktober 1974 S18993-S18994 Humphrey.

2) Jfr pressanalysen i kapitel 4.

3) H.Res. 521 2 augusti 1973 CR 27741; 27778

H.Res. 523 3 augusti 1973 CR 28206

H.Res. 531 5 september 1973 CR 28465

H.Res. 535 6 september 1973 CR 28814

4) S.Res. 149 20 juli 1973 CR 25144

5) Bailey-Samuel 1953:473 skriver: "A simple resolution, designated H.Res. or S.Res., deals with matters entirely within the prerogatives of one house or the other. It requires neither passage by the other house nor approval by the President and does not have the force of law." Jfr senator Griffins inlägg, CR 4 oktober 1973 33031.

6) Se ordförande Rosenthals inledning till den hearing, underutskottet för Europafrågor, representanthusets utrikesutskott, höll den 12 september 1973, s 1.

7) Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, September 12, 1973:1. Förhöret, som hade rubriken "United States Diplomatic Relations with Sweden", skulle särskilt ägnas åt de amerikanska reaktionerna på den svenska kritiken i december 1972.

De offentliga förhören i september skulle enligt underutskottets ordförande Benjamin S Rosenthal betraktas som en fortsättning på de hearings som utskottet anordnade den 4 respektive den 17 januari 1973 med anledning av de skarpa reaktionerna ute i Europa på de amerikanska bombangreppen av Hanoi och Haiphong i december 1972.¹⁾

Den ledamot av kongressen som uppträdde i särklass flest gånger under perioden var kongressmannen Rarick, demokrat från Louisiana. Denne svarade ensam för närmare hälften av samtliga framträdanden i representanthuset. Rarick agerade i huvudsak åren 1969-71 och måste betecknas som starkt negativt inställd till Sverige och dess utrikespolitik.

3.3.1 KONGRESSDEBATTEN OCH MASSMEDIAS BEVAKNING AV DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN

Amerikanska massmedia, särskilt kvalitetspressen, anses utgöra en av kongressledamöternas viktigaste informationskällor i utrikespolitiska frågor.²⁾ Ledande media anses därigenom utöva ett icke försumbart inflytande över kongressens ledamöter, hävdar t ex Cohen. I särskilt hög grad gäller detta de senatorer och kongressmän som saknar utrikespolitisk kompetens eller lider brist på tillgång till sådan expertis.³⁾

Förekomst av ledar- och nyhetsartiklar som komplement eller utgångspunkt för ledamöters inlägg är därför mycket vanligt i kongressdebatten. Rubin skriver: "Clippings are often used as documentation to buttress arguments on Capitol Hill."⁴⁾

Det var inte ovanligt att de ledamöter som kommenterade den svenska Vietnampolitiken refererade till tidningsmaterial. I drygt 30 framträdanden förekom totalt 48 tidningsartiklar, varav flertalet var införda i de två Washingtonorganen The Post och The Star, samt i New York Times. Det kan tyda på att den svenska Vietnampolitiken i stor utsträckning blev uppmärksammas i kongressdebatten först efter att den blivit föremål för massmedial bevakning.

Denna slutsats bör dock modifieras något med hänsyn till att kongressmannen Rarick från Louisiana, som i praktiskt taget samtliga anföranden refererade

1) Ibid. De förhör Rosenthal berörde gick under benämningen "European Reactions to U.S. Policies in Vietnam".

2) Rubin 1977:17; se även Cohen 1963:231f.

3) Cohen 1963:221-222; se även ss 214, 245f.

4) Rubin 1977:17.

till eller utnyttjade artiklar om svensk utrikespolitik, ensam svarade för 25 av de 48 tidningsartiklarna i materialet.

Med undantag för 1973 var den övervägande delen inlägg som utnyttjade pressmaterial negativt inställda till Sveriges Vietnampolitik.

3.4 FÖREKOMST AV KRITIK OCH KRITIKLEGITIMERANDE ARGUMENT I KONGRESSMATERIALET

Den svenska regeringens försök att påverka opinionen i Vietnamfrågan med hjälp av kritik och kritiklegitimerande argument uppmärksammades i mindre än hälften av samtliga framträdanden.¹⁾ Vid ett par av dessa konstaterades utan närmare analys av de svenska argumenten att Sveriges kritiska hållning till USA:s Indokinapolitik var en av de centrala orsakerna till de försämrade relationerna mellan länderna.²⁾

I andra framträdanden preciserades substansen i den svenska argumentationen inte närmare, bortsett från att den svenska ståndpunkten ansågs avvika från den officiella amerikanska synen på kriget³⁾ och att ryssar och kineser i förhållande till den svenska regeringen "... have been far more critical on numerous occasions".⁴⁾ Dessa och besläktade argument⁵⁾ fördes fram inom ramen för argumentationen att Sverige till skillnad från flertalet övriga kritiker skulle betraktas som en traditionell och trofast vän till Förenta staterna.

Genom att framhäva det orimliga i att USA frös ned de diplomatiska förbindelserna med Sverige, samtidigt som man bibehöll normala relationer med fientligt inställda och mycket kritiska diktaturer⁶⁾, närde Sverigesinnade kongressledamöter säkerligen vissa förhoppningar om att de svensk-amerikanska kontakterna skulle normaliseras. Senator Hubert Humphrey gjorde den 31 juli 1973 följande uttalande:

-
- 1) I ytterligare ett tiotal inlägg förekom referenser till svensk kritik i tidningsartiklar som återopades i debatten och som fördes till Congressional Record. Innehållet i dessa analyseras i kapitel 4.
 - 2) CR 13 november 1969 34193 Ryan; se även CR 19 december 1969 40125 Fulbright, CR 2 augusti 1973 27766 Meeds, CR 13 september 1973 29574 Mondale.
 - 3) CR 19 december 1969 40125 Fulbright; se även CR 16 april 1973 12497 Humphrey.
 - 4) CR 26 juli 1973 26068 Humphrey.
 - 5) CR 12 november 1973 36650 Reuss; se även CR 2 augusti 1973 27767 Meeds.
 - 6) CR 13 september 1973 29574 Mondale. För en parallell, se CR 13 oktober 1969 29623 Young.

... our relations with Sweden deserve to be on the same level as those we have established with other governments which have been extremely vocal in their criticism of the United States. 1)

Normala diplomatiska kontakter var ett villkor för den dialog, som enligt bl a Humphrey var nödvändig för att länderna inte skulle glida isär.²⁾

Förutom de hänvisningar till de svenska opinionsbildningsförsöken som ovan redovisats berördes substansen i kritiken mer eller mindre utförligt endast i ett drygt tjugotal framträdanden under hela perioden, med övervikt för 1973. I något fler än hälften av dessa uppträdde svenska uttalanden i Vietnamfrågan i refererande form, dvs utan att citeras ordagrant. I några av dessa inlägg blev svenska argument utförligt återgivna och kommenterade, i andra var referat och reaktioner mera kortfattade. Flertalet av dessa framträdanden gav uttryck för ett starkt missnöje med den svenska politiken.

I endast tio debattinlägg citerades svenska uttalanden direkt. Detta skedde antingen genom att ledamöterna ordagrant läste upp valda delar av svenska argument i kammaren,³⁾ eller genom att hela eller delar av svenska anföranden in extenso togs till kongressprotokollet, dock i regel utan att först läsas upp för auditoriet.

Av de kongressmän och senatorer, som på sistnämnda sätt redovisade den svenska ståndpunkten i Vietnamfrågan, var samtliga utom två positivt inställda till Sverige och dess insatser. Vare sig de läste upp enskilda svenska kritikerargument eller blott bad om kollegernas samtycke till att föra in den svenska texten i Congressional Record, motiverade de i regel sitt agerande med att svenska uttalanden var relevanta och korrekta i sak och därför av intresse för de övriga medlemmarna av kongressen.

I den följande framställningen presenteras de mest prominenta inläggen i den kongressdebatt, som berörde de svenska opinionsbildningsförsöken. Inläggen betraktas som illustrationer på hur ledamöter med skiftande politisk bakgrund förhöll sig till den svenska Vietnampolitiken. De positiva och negativa reaktionerna på Sveriges agerande redovisas var för sig.

1) CR 31 juli 1973 26823 Humphrey.

2) Ibid.

3) Vad beträffar uttalanden i representanthuset kan vi inte med säkerhet avgöra hur stora delar av det protokollförda anförandet som muntligen delgivits åhörarna i kammaren.

Respektive avsnitt mynnar ut i en sammanfattande bedömning av hur de agerande kongresspolitikerna betraktade den svenska kritiken, de övriga inslagen i den svenska Vietnampolitiken och Sveriges neutralitetspolitik. I ett avslutande avsnitt diskuteras mer utförligt olika slutsatser om Sveriges förmåga att medverka i den opinionsbildning, som bidrog till en omprövning av den amerikanska Sydostasienpolitiken.

De kongressledamöter som i något avseende tog Sveriges politik i försvar går under beteckningen Sverigeväänner, medan de skeptiska eller avvisande benämns Sverigekritiker. Den förra gruppen kan karakteriseras som kritikfrämjande aktörer; det innebär att de i syfte att skapa tolerans och förståelse för kritikern, bl a aktivt försökte verka för en ökad kunskap om kritikerns avsikter, kompetens och argument. På motsvarande sätt representerar de till Sverige kritiska kongressledamöterna primärt kategorin kritikhämmande aktörer, vars verksamhet i huvudsak gick ut på att motverka kritikerns insatser.

Det finns slutligen anledning att påpeka att många kongressledamöter medvetet kan ha avstått från att överhuvudtaget kommentera eller beröra den svenska kritiken eller andra inslag i den svenska Vietnampolitiken. Detta innebär att de illustrationer som nedan presenteras endast gör anspråk på att representera de opinioner, som kom till öppet uttryck i debatten.

Huruvida de är representativa även för uppfattningar som inte öppet redovisades i debatten är svårt att avgöra. I jämförelse med andra frågor torde den svenska Vietnampolitiken endast ha väckt ett förhållandevis marginellt intresse. Det kan emellertid inte uteslutas att detta intresse har varit större än vad som har uttryckts av antalet inlägg i debatten. Det är därför inte omöjligt att de anföranden, som berörde Sveriges Vietnampolitik, återspeglade opinioner beträffande Sverige, som hystes av andra än de kongresspolitiker som tog till orda i debatten.

Skälen till varför vissa kongressmän och senatorer eventuellt valde att avstå från kommentarer kan vara många. Bortsett från bristen på intresse för de svenska argumenten, kan avsaknaden av invändningar mot den svenska kritiken vara ett uttryck för en strävan att inte förläna de svenska opinionsbildningsförsöken den status som ett genmäle kunde ge upphov till. Som en parallell kan nämnas, att i stora delar av intervjuaterialet framskyntar ståndpunkten, att Vita huset bl a avstod från att besvara kritiken för att kritikern inte skulle erhålla status av likvärdig debattmotståndare och samtalspartner med Förenta staterna.¹⁾

1) Se Stenelo 1984.

3.4.1 SVERIGEVÄNNERNA I KONGRESSEN OCH DE SVENSKA OPINIONSBILDNINGSFÖRSÖKEN

3.4.1.1 Illustration I

Första gången en ledamot av kongressen, i syfte att ge uttryck för sitt stöd åt den svenska politiken, åberopade, återgav eller kommenterade den svenska kritiken var i mars 1968.

Senator Fulbright, sedan mitten av sextiotalet en av de mest framträdande kritikerna i kongressen av den amerikanska Sydostasienpolitiken,¹⁾ lät då protokollföra det tal Olof Palme höll på Sergels Torg i februari samma år. Talet framfördes i anslutning till en stor Vietnamdemonstration, i vilken Nordvietnams Moskvaambassadör deltog. Den amerikanska ambassadören i Stockholm, William Heath, kallades med anledning av denna händelse hem till Washington för konsultationer, enligt Fulbright "... a diplomatic way of saying to the Swedish Government that the United States is unhappy."²⁾

Fulbrights motivering till att föra in Palmes tal var att "... too many of us react to the headlines, and too few of us read the text."³⁾ Genom att ta del av hela talet kunde var och en avgöra huruvida Palme genom att kritisera det amerikanska agerandet i Vietnam skulle karakteriseras som vän eller fiende till Förenta staterna, menade Fulbright: "Was he anti-American, or was he trying to help us?"⁴⁾

Utan tvekan betraktade Fulbright Palmes kritik som värdefull. Han avstod emellertid från att presentera innehållet i talet för kollegorna i senaten.

Fem år senare, den 22 mars 1973, intog Fulbright en likartad ståndpunkt, dock utan att denna gång referera till något specifikt svenskt uttalande. Istället förde Fulbright till protokollet en artikel från New York Times, i vilken företrädare för den svenska regeringen och oppositionen kom till tals. Artikeln skulle enligt Fulbright betraktas som "... a part of my remarks."⁵⁾ Då, liksom 1968, reagerade Fulbright mot den sittande administrationens sanktioner mot den svenska regeringen, vars avsikter enligt hans förmenande blev felaktigt tolkade i Washington.⁶⁾

1) Se t ex Dahl 1976:411.

2) CR 22 mars 1968 7386 Fulbright.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) CR 22 mars 1973 9156 Fulbright.

6) Ibid.

Enligt Fulbright försökte Sverige, till skillnad från "... so many other false friends who rather enjoyed seeing the great and rich United States discomfited and embarrassed ..." ¹⁾ förmå amerikanerna att "... return to our senses, even though at the time we resented their advice." ²⁾ Det svenska agerandet var betingat av den varma vänskapen mellan Sverige och USA och Sveriges oro över att Förenta staterna uttömde sina resurser och underminerade "... its moral and political strength ..." ³⁾ I ljuset av händelseutvecklingen men utan att gå in på detaljer hävdade Fulbright med bestämdhet att den svenska kritiken var helt riktig: "... they were prompted to advise us to change our policies, advice which time and experience has validated." ⁴⁾

3.4.1.2 Illustration II

Vänskapstemat var också utgångspunkten för ett inlägg av senator Young den 13 oktober 1969, dagen innan Olof Palme av Sveriges riksdag utsågs till statsminister efter Tage Erlander. Nixons underlåtenhet att utse en efterträdare till den amerikanska Sverigeambassadören Heath, som lämnade sin tjänst i Stockholm i samband med presidentskiftet i januari 1969, aktualiserade enligt Young frågan om Sverige skulle betraktas som fientligt inställd till Förenta staterna. ⁵⁾

Young, karakteriserade den nyutnämnde statsministern Palme som "... the most outspoken critic of the heads of government of any European nation against our policies in Vietnam." ⁶⁾ Han återgav ordagrant för kollegerna i senaten ett uttalande av Palme, i vilket denne gjorde en klar åtskillnad mellan att vara kritisk till den amerikanska Sydostasienpolitiken och att inta en anti-amerikansk attityd. ⁷⁾ Enligt Palme var det mycket smärtsamt att behöva konstatera att USA, som han personligen värderade högt, inte minst sedan studietiden, intervererade i ett inbördeskrig och där understödde den part, en minoritet, som önskade förhindra en nationell frigörelse. ⁸⁾

Enligt Young var det uppenbart felaktigt att anklaga Sverige och Palme för anti-amerikanska attityder. Young avfärdade påståendet att den svenska Vietnampolitiken var liktydlig med att den svenska regeringen var engagerad

1) CR 22 mars 1973 9156 Fulbright.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) CR 13 oktober 1969 29623 Young.

6) Ibid.

7) Ibid.

8) Ibid.

"... in hostile action against the United States".¹⁾ Young erinrade senatsmedlemmarna om att Palme hade kritiserat såväl den sovjetiska invasionen i Tjeckoslovakien 1968 som statskuppen i Grekland 1967.²⁾

Han påpekade vidare att principen om den nationella självbestämmanderätten och antagandet om det ofruktbara i att bemöta frihetssträvanden med våld, viktiga grundpelare i Palmes utrikespolitiskt orienterade kritik, utgjorde element i den amerikanska självständighetsförklaringen från 1776.³⁾ Sverige var enligt Young "... one of the world's freest societies, a nation with a long tradition and history of freedom and democracy."⁴⁾

Det avgörande skälet att inte betrakta Sverige som en öppet USA-fientlig nation var emellertid den svenska neutraliteten, hävdade Young:

Has she alined herself with our so-called foes? Of course not.
The fact is that Sweden historically has been neutral. Sweden
has not been involved in a military conflict since 1814. 5)

Att Sveriges neutralitet kunde anses trovärdig demonstrerades dels av den styrka, med vilken man tog avstånd från Sovjetunionens intervention i Tjeckoslovakien, dels av att Sverige stod utanför de europeiska allianssystemen, menade Young.⁶⁾

Young ställde sig mycket avvisande till Nixonadministrationens passivitet i ambassadörsfrågan och påpekade att administrationen i sin behandling av Sverige brast i logik. Vare sig andra neutrala stater som Schweiz och Finland eller oförsonliga kritiker som de östeuropeiska länderna utsattes för ett liknande bemötande, menade Young.⁷⁾

Som många andra av Nixonadministrationens kritiker hävdade Young att avsaknaden av normala diplomatiska förbindelser med Sverige på lång sikt skulle skada amerikanska intressen:

President Nixon's failure to name an ambassador to Sweden constitutes a continuing unwarranted and unconscionable insult to the Swedish people. In the long run, it will prove harmful to our nation. 8)

1) CR 13 oktober 1969 29623 Young.

2) Ibid.

3) Ibid 29624.

4) Ibid 29623.

5) Ibid.

6) Ibid.

7) Ibid.

8) Ibid 29624.

Sannolikt var Young orolig för att frånvaron av en amerikansk ambassadör i Sverige allvarligt skulle försvåra möjligheterna att förklara den amerikanska politiken och korrigera de missuppfattningar om USA, som just pga president Nixons styvmoderliga behandling av den svenska regeringen riskerade att omfatta allt fler svenskar.¹⁾

3.4.1.3 Illustration III

Andra gången ett svenskt anförande i sin helhet bifogades kongressprotokollet var den 5 juni 1970 då kongressmannen Reuss önskade fästa ledamöternas uppmärksamhet på Palmes anförande inför National Press Club senare samma dag.

Statsministern, som befann sig i USA som privatperson för att ta emot en utmärkelse vid sitt gamla college i Ohio, skulle enligt Reuss hålla "... a thoughtful speech",²⁾ i vilket han skulle förklara innebörden av den svenska neutralitetspolitiken och presentera "... some examples of Swedish contributions to international peacekeeping and improved international cooperation."³⁾ Det fanns enligt Reuss därför goda skäl att föra in hela talet i Congressional Record. Reuss nämnde i sitt anförande emellertid inte något om president Nixons beslut att avstå från ett personligt sammanträffande med Palme.

Även om Reuss inte motiverade sitt agerande i representanthuset utifrån Nixonadministrationens kyliga hållning till Olof Palme, bör hans uppmaning till ledamöterna att ta del av Palmes anförande rimligen ses som ett inlägg i debatten om den officiella inställningen till Sverige. I likhet med flera av de kongressmedlemmar, som återgav eller på annat sätt uppmärksamade innehållet i svenska argument, önskade Reuss sannolikt visa att den officiella versionen av Sverige som en fientligt inställd nation var felaktig och orimlig.

Det anförande av Palme, Reuss valde att ge vidare publicitet åt, var emellertid ytterst principiellt hållet, med stark betoning på Sveriges och andra mindre staters möjligheter att förbli suveräna i ett internationellt system dominerat av supermakterna. Någon explicit kritik av den amerikanska Sydostasienpolitiken förekom ej.⁴⁾

1) Jfr senator Pellsuttalande från sommaren 1969: "... a competent ambassador could do a great deal to dispel present anti-American feelings by explaining the predicament in which we find ourselves. CR 11 juli 1969 19308; se även kongressmannen Ryans uttalande i CR 13 nov 1969 34193.

2) CR 5 juni 1970 18618 Reuss.

3) Ibid.

4) Ibid 18618-18620.

Det var sannolikt i syfte att ytterligare demonstrera den svenska regeringens internationella orientering och trovärdighet som Reuss slutligen påpekade att Sverige stod som initiativtagare och värd för den internationella FN-konferens om globala miljövårdsproblem, som planerades att hållas i Stockholm 1972.¹⁾ Några kommentarer förutom dessa om svensk utrikespolitik och internationella svenska engagemang förekom inte i Reuss anförande.

3.4.1.4 Illustration IV

Under det första halvåret 1973 fördes vid tre tillfällen hela eller delar av svenska anföranden och uttalanden in extenso till kongressprotokollet. Senator Pell från Rhode Island gjorde detta i maj 1973, men återgav dessförinnan den 6 januari 1973 i senaten ordagrant innehållet i Palmes skarpa vidräkning med de amerikanska bombningarna av Hanoi och Haiphong julen 1972.

Pell menade att Palme "... spoke bluntly"²⁾ när han liknade de amerikanska bombangreppen vid nazismens krigsförbrytelser under andra världskriget. Inte desto mindre hävdade han att Palmes åsikter speglade

... the thoughts ... of many of us in the Congress and many tens of millions of American citizens who have been appalled by the massive terror bombing of Hanoi and Haiphong. 3)

På hösten samma år återknöt Pell till likheten mellan den svenska kritiken och den breda amerikanska opinionen i samband med att han kritiserade Nixon-administrationen för dess underlåtenhet att normalisera det diplomatiska umgänget mellan Sverige och Förenta staterna.⁴⁾

Vid Pells framträdande i senaten den 8 maj önskade han, "For the sake of clarity and for the interest of my colleagues",⁵⁾ till protokollet föra den svenske utrikesministern Wickmans fördömanden i riksdagen av vad man från svensk sida betraktade som allvarliga amerikanska kränkningar av fredsavtalet från den 27 januari 1973. Enligt Wickman påbjöd fredsavtalet att Kambodjas och Laos självständighet och neutralitet respekterades. Detta innebar bl a att ingendera av signatärmakterna tilläts utnyttja dessa länders territorier för t ex militära syften.⁶⁾

1) CR 5 juni 1970 18618 Reuss.

2) CR 6 januari 1973 415 Pell

3) Ibid.

4) CR 26 oktober 1973 35098 Pell.

5) CR 8 maj 1973 14750 Pell.

6) Ibid. Wickmans tal återgivet av Pell.

De intensiva amerikanska bombangreppen mot mål i Kambodja i syfte att förhindra transport av förmödenheter till guerillan kunde enligt den svenska regeringens synsätt inte accepteras. Det amerikanska ingripandet i vad man från svensk sida uppfattade som ett kambodjanskt inbördeskrig fördömdes inte endast därför att det utgjorde en kränkning av landets suveränitet. Det ansågs också oacceptabelt att den militärt och teknologiskt väl utrustade supermakten USA överhuvudtaget ingrep på den ena sidan i ett inbördeskrig i ett litet fattigt land.¹⁾

Dessutom måste bombangreppen bestämt avvisas med hänvisning till den hänsynslöshet med vilken de drabbade civilbefolkningen. Wickman avslutade sitt anförande i riksdagen med att påpeka att "... the views which influenced the Government's attitude towards the Vietnam conflict remain unchanged in the present situation."²⁾

Senator Pell, som bl a citerade dessa rader från Wickmans anförande med hänvisning till att de hade förorsakat "... anger in the executive branch of our Government",³⁾ instämde helt i den svenska kritiken:

I must say that I agree with these sentences and would only hope that we would cease waging war or, rather, intervening in a civil war in this small country. 4)

Pell tog bestämt avstånd från den överkänslighet som enligt hans förmenande kännetecknade den amerikanska ledningens reaktioner på den svenska kritiken.⁵⁾ Presidentens beslut att ej acceptera en ny svensk ambassadör efter de Besche, som lämnade Washington årsskiftet 1972-73, karakteriserades av Pell som "... mistaken, petty, and inappropriate."⁶⁾

Detta var enligt Pell emellertid inte första gången "... the administration has overreacted to words of criticism by Mr Palme."⁷⁾ Pell erinrade åhörarna i senaten om att Palmes karakteristik av den amerikanska krigföringen som ett hot mot Indokinas miljö föranlett en skarp protest från officiellt amerikanskt håll.⁸⁾ Detta var egentligen mycket förvånande, menade Pell som själv var amerikansk delegat vid konferensen. Frågan om ekologisk krigföring "... was in fact on the minds of every delegate at the conference."⁹⁾

1) CR 8 maj 1973 14750 Pell.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) Ibid.

6) CR 6 januari 1973 415 Pell.

7) Ibid.

8) Ibid. Pell refererade till Palmes uttalande på FN:s miljövärdskonferens.

9) Ibid.

Pell kunde inte utesluta möjligheten att nedfrysningen av de diplomatiska förbindelserna med Sverige helt enkelt skulle ses som ytterligare ett tecken på att

... the administration simply cannot tolerate criticism or opposition to its policies, whether from our friends overseas or from within our own country. 1)

I likhet med Fulbright hävdade Pell att ledningen för Förenta staterna istället för att bryskt avvisa den svenska kritiken skulle ta Palmes kommentarer och råd ad notam, i beaktande av att han representerade en nation

... with a record of concern and achievement, at least equal to our own, in improving the quality of life, in promoting peace, and in developing civilization. 2)

Med en sådan bakgrund var det enligt Pell inte förvånande att "... the Prime Minister of Sweden should speak out strongly about the massive terror bombing of North Vietnam." 3)

3.4.1.5 Illustration V

På ett analogt sätt resonerade kongressmannen Fraser, demokrat från Minnesota. Fraser hävdade inför representanthusets medlemmar den 27 februari 1973 att statsminister Palmes anförande vid riksdagens högtidliga öppnande den siste januari 1973 förtjänade "... a wider audience." 4) Talet utgjorde en historisk återblick på Vietnamkonflikten.

Till skillnad från Pell presenterade Fraser inte innehållet i den svenska argumentationen för ledamöterna av representanthuset. Han nöjde sig med att konstatera att

Prime Minister Palme has spoken his mind on this issue. Some of his words have received widespread publicity. Others are less well-known.... 5)

Det är tänkbart att Fraser här avsåg att Palmes hårda julkritik från 1972 erhållit publicitet på bekostnad av mer elaborerade och något mindre provocerande uttalanden.

1) CR 6 januari 1973 415 Pell.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) CR 27 februari 1973 5719 Fraser.

5) Ibid.

Fraser, som ansåg att Palme representerade "... a progressive, democratic sister nation"¹⁾, som i likhet med Förenta staterna hyllade västerländska värden, var av uppfattningen att kritik från sådana nationer inte kunde avfärdas utan vidare:

These values are the bedrock upon which our societies rest. We ought not dismiss with petulance views expressed by political leaders of sister states sharing our value system. They may be wrong. But on the other hand they may be right. 2)

Synen på Sverige som en vänligt sinnad och högt utvecklad nation återkom i Frasers vittnesmål inför det underutskott som den 12 september under ledning av kongressman Rosenthal utredde frågan om de svensk-amerikanska förbindelserna.³⁾

Enligt Fraser var det förvånande att den amerikanska ledningen inom administrationen reagerade så kraftigt på Palmes uttalande från december 1972 när man känt till att Sverige sedan närmare ett decennium entydigt tagit avstånd från den amerikanska politiken i Sydostasien.⁴⁾ I likhet med flertalet andra kritiker av Nixonadministrationens agerande visavi Sverige, påpekade Fraser i sitt vittnesmål vidare att den amerikanska hållningen inte var konsekvent. Kontakterna med de två stora kommuniststaterna förflöt vidare utan avbrott, liksom kontakterna med andra västorienterade kritiker:

We have lived for a decade with outspoken antagonism toward Vietnam policy from our oldest ally, France. We have conducted diplomatic business as usual with Japan, our chief Pacific ally, as it traded with North Vietnam. An obvious question arises. Why Sweden?⁵⁾

Fraser karakteriserade Nixonadministrationens beslut att inte acceptera en ny svensk ambassadör i liknande ordalag som Pell:

America's policy of not naming an ambassador to Stockholm is conduct unworthy of a mature and modern nation such as ours. It is a spiteful reaction to Swedish criticism - both official and unofficial - of our military activities in Southeast Asia, and in view of longstanding opposition to our policy there by numerous other countries, shows our policymakers to be both discriminatory and thinskinny in reacting to this particular instance of criticism. 6)

1) CR 27 februari 1973 5719 Fraser.

2) Ibid; se även Fraser i CR 2 augusti 1973 27741.

3) Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives Ninety-Third Congress, First Session, September 12, 1973:5.

4) Ibid s 12.

5) Ibid s 4.

6) Ibid s 2.

Den kritik Fraser avsåg var Palmes uttalande från december 1972. I sitt vittnesmål återgav Fraser ordagrant delar av Palmes uttalande och påpekade att

The portion of Mr. Palmes statement which the U.S. Government apparently found the hardest to take was his placing the bombing of North Vietnam in the same category as outrages perpetrated by the Soviet Union, Nazi Germany, and South Africa through the years. 1)

Enligt Fraser var det oacceptabelt att USA fortfarande efter nio månader, under vilka de amerikanska krigshandlingarna hade upphört och USA förhandlade med Nordvietnam om efterkrigshjälp mm, "... still has not seen fit to mend fences with a noncombatant, a neutral - Sweden."²⁾

I likhet med flera ledamöter av kongressen ställde sig Fraser helt bakom den senatsresolution från 1969³⁾, som hävdade att erkännande och diplomatiska kontakter med ett land skulle vara oberoende av om "... the United States approves of the form, ideology, or policy of that government."⁴⁾

3.4.1.6 Illustration VI

Vid ytterligare ett tillfälle under våren 1973 fördes svenska uttalanden till kongressprotokollet. Utan att närmare precisera och analysera de svenska argumenten, bad senator Frank Church om kollegernas samtycke att föra den del av den svenska utrikesdeklarationen från den 21 mars 1973, som berörde de svensk-amerikanska förbindelserna, till Congressional Record. Det skäl Church angav var att den svenska regeringen där "... attempted to warm the current chill in the relationship."⁵⁾

Senator Church, som redan i januari 1973 mycket skarpt kritiserade Nixon-administrationens åtgärder mot Sverige,⁶⁾ betonade i likhet med Fraser, Pell, Fulbright, Young m fl⁷⁾ vänskapstemat i sin argumentation för en återgång till normala bilaterala förbindelser med Sverige.⁸⁾ Church öppningsreplik löd: "Mr. President, Sweden is one of our most traditional European friends."⁹⁾

1) Ibid s 3.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) CR 2 april 1973 10479 Church.

6) CR 18 januari 1973 1506 Church.

7) Se även Mondale i CR 13 september 1973 29574.

8) CR 2 april 1973 10479 Church.

9) Ibid; se även Church i CR 18 januari 1973 1506.

Respekten för den demokratiska staten Sverige fanns det all anledning att hysa, bl a med hänvisning till dess säkerhetspolitiska rollval, hävdade Church:

...Sweden's high standards for the common good at home and abroad, and its practical prescription for self-preservation - freedom from alliances to be neutral in time of war - provide this democratic country a unique place in the annals of nations. 1)

Det faktum att Sverige inte godtog den amerikanska politiken i Indokina utgjorde enligt Church ej tillräcklig grund för amerikanska sanktioner, i synnerhet inte i beaktande av att krigshandlingarna upphörde som resultat av förhandlingar, ett av Sveriges centrala krav för en uppgörelse:

Holding a grudge toward those who oppose our actions, however, is neither good policy nor good politics, especially in light of the fact that the negotiated settlement reached at Paris in January was an event the Swedes were urging all along. 2)

Church avslutade sitt inlägg med att uttrycka förhoppningen att det svenska initiativet till normaliserade diplomatiska relationer skulle mötas av ett amerikanskt svar i samma anda: "I look forward to a similar statement of reconciliation from our Government soon." 3)

3.4.1.7 Illustration VII

En särställning bland de kongressledamöter som agerade för en normalisering av de svensk-amerikanska förbindelserna intog Hubert Humphrey, tidigare vicepresident under Johnson och Nixons huvudmotståndare i presidentvalet 1968. Förutom att vara en av de mest namnkunniga medlemmarna av senaten, var Humphrey den enda av Sverigevännerna i kongressen, som öppet deklarerade att han inte delade de svenska ståndpunkterna i alla avseenden.

Den 16 april 1973 sade Humphrey med anledning av Palmes skarpa utfall mot den amerikanska ledningen julen 1972: "... I do not in the slightest associate myself with all that Prime Minister Palme said last December..." 4)

Utan att på något sätt beröra substansen i Palmes uttalanden, som enligt Humphreys uppfattning "... were exaggerated in character..." 5), hävdade Humphrey emellertid att de hade missuppfattats av presidenten och dennes omgivning:

-
- 1) CR 2 april 1973 10479 Church.
 - 2) Ibid.
 - 3) Ibid.
 - 4) CR 16 april 1973 12497 Humphrey.
 - 5) Ibid.

... they were not leveled at President Nixon or any individual, and I am sure they were not designed to be taken personally by the President of the United States. 1)

Humphrey påpekade liksom Pell det nödvändiga i att erkänna att Palmes åsikter, orsakade av stark "... frustration over U.S. behavior"²⁾, omfattades av åtskilliga amerikanska medborgare, inklusive medlemmar av kongressen.³⁾

Den svenska kritiken speglade även en omfattande svensk opinion, påstod Humphrey. Denna och andra västeuropeiska missnöjesyttringar över kriget i Vietnam skulle inte tolkas som ett uttryck för anti-amerikanska strömningar i dessa länder.

On the contrary, it has been caused by disappointment - by a belief that our country has not been living up to its traditional high ideals, which have long been respected and admired by Sweden and other European democratic countries. 4)

Det samma kunde enligt Humphrey sägas om Palme och dennes kritik. Det skarpa utfallet mot de amerikanska bombningarna december 1972 borde enligt Humphrey tolkas som ett uttryck för "... the truest sort of friendship."⁵⁾ Med detta avsåg Humphrey följande:

That is, he has risked the misunderstanding and hostility which often results from one friend telling another what he believes to be the truth, and what he believes to be in his friend's best interests. 6)

I likhet med flera andra demokrater i kongressen avvisade Humphrey mycket kategoriskt Nixonadministrationens behandling av Sverige, som han menade var förolämpande och småaktig och i avsaknad av proportioner.⁷⁾ Istället för att reagera så negativt som president Nixon hade gjort borde den amerikanska administrationen vara tacksam för att det fanns vänner "... who want to see us measure up to our own high standards."⁸⁾

Administrationens politik gentemot Sverige stred enligt Humphrey mot senatens rekommendation från 1969 att förekomst och upprättande av diplomatiska rela-

1) CR 16 april 1973 12497 Humphrey.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid; jfr Fulbright i CR 22 mars 1973 9156.

5) CR 16 april 1973 12497 Humphrey.

6) Ibid.

7) CR 16 april 1973 12498 Humphrey.

8) CR 16 april 1973 12497 Humphrey, jfr Fulbright i CR 22 mars 9156.

tioner mellan USA och andra stater skulle vara oberoende av om motpartens åsikter stämde överens med Förenta staternas officiella linje.¹⁾

Humphrey tog sommaren 1973 initiativ till en resolution i senaten, i vilken han, med bl a hänvisning till denna rekommendation uppmanade presidenten att normalisera de diplomatiska förbindelserna med Sverige.²⁾ Om så inte skedde förelåg enligt Humphrey stora risker för att administrationens "... diplomatic wrist slapping"³⁾ skulle få prejudicerande verkan för de framtida förbindelserna mellan USA och länder som i olika avseenden avvisade den amerikanska politiken:

In giving Sweden the diplomatic cold shoulder, we are establishing a very serious precedent. We are saying to the international community that if a nation is critical of American policies, it runs the risk of diplomatic retaliation from Washington. 4)

Den avgörande frågan för Humphrey var därför inte om den svenska ståndpunkten var korrekt i sak eller ej, om den i något avseende speglade olika opinioner mot kriget eller om de svenska avsikterna tolkades korrekt av mottagaren: det avgörande var att en för amerikanskt politiskt tänkande central princip stod på spel.

Humphrey sade:

Whether or not the comments and attitudes were justified is really beside the point. What is truly at stake is the right not only of American citizens, but of foreign friends, to express dissenting views when they are deeply held and based on principle. 5)

Enligt Humphrey aktualiserade Nixons dramatiska åtgärder mot misshagliga kritiker, externa som interna, frågan vilka konsekvenserna av ett sådant beteende på lång sikt skulle bli för Förenta staterna:

If this is the way we treat our democratic friends abroad, do we not inhibit - if not almost prevent - the necessary exchange of frank and open views among our allies? Will West Germany or Great Britain, for example, do us the real service of telling us the truth if they have to allow for possible punitive diplomatic action? 6)

-
- 1) Den s k Cranston Resolutionen, refererad av Fulbright i CR 19 december 1969 40125.
 - 2) S Res 149 20 juli 1973 CR 25144.
 - 3) CR 26 juli 1973 26068 Humphrey.
 - 4) Ibid.
 - 5) CR 16 april 1973 12497 Humphrey.
 - 6) Ibid.

3.4.1.8 Förekomst av enskilda kritikargument i den interna amerikanska debatten om Vietnam

En gemensam nämnare för alla dessa inlägg som gjordes till förmån för Sverige och i vilka innehållet i svenska kritik- eller andra argument berördes, var att de gjordes i samband med skarpa officiella amerikanska reaktioner på den svenska politiken. I viss mån kan Reuss inlägg i samband med Palmes besök i USA 1970 sägas utgöra ett undantag. Han angav inte explicit någon officiell reaktion som motivering för att introducera svenska argument i debatten. Trots detta förefaller det rimligt att hävda, att han återgav svenska uttalanden för att i likhet med de övriga Sverigeorienterade kongressledamöterna demonstrera, att uppfattningen om Sverige som ett fientligt och odemokratiskt land var djupt felaktig.

Av de ledamöter som berörde innehållet i de svenska opinionsbildningsförsöken var det endast ett fåtal som explicit utnyttjade svenska argument som arsenal i den egna kritiken av administrationens Vietnampolitik.

Senator Pell från Rhode Island gjorde det uttryckligen när han i maj 1973 öppet instände i utrikesminister Wickmans kritik av USA:s intervention i vad man från svensk sida betraktade som ett kambodjanskt inbördeskrig.¹⁾

Ett något mindre entydigt exempel utgjorde Pells påpekande den 6 januari att "... many of us in the Congress ..."²⁾ delade Palmes kritik i december 1972. Pell upprepade detta påpekande på hösten samma år.³⁾

Senator Youngs påpekande att delar av självständighetsdeklarationen från 1776 var parallella med några av de principer, som Palme tog som utgångspunkt för sin kritik, kan även ses som ett exempel på att svensk argumentation användes i den interna debatten. Palmes uttalande återgavs på följande sätt:

We shall continue to repeat simple but important truths. That the longing of peoples for freedom cannot be beaten by violence.... That peoples have the right to decide over their own destiny. 4)

Young utelämnade emellertid den passus i vilken Palme påstod att "... demokratins mål aldrig kan nås med förtryckets medel."⁵⁾

1) CR 8 maj 1973 14750 Pell.

2) CR 6 januari 1973 415 Pell.

3) CR 26 oktober 1973 35098 Pell.

4) CR 13 oktober 1969 29624 Young.

5) Utrikesfrågor 1969:60.

Skälet till det kan ha varit att ett sådant påstående bedömdes väcka större irritation än entusiasm bland kongressens ledamöter. Uttalandet kunde ha tolkats som ett underkännande av principen att demokratin har rätt att försvara sig med våld när den blir angripen med våldsmedel. En sådan uppfattning hade säkerligen ringa förankring bland kongressens medlemmar.

Young kan ha gjort bedömningen att ett återgivande av ett sådant kontroversiellt och provocerande svenskt uttalande hade försvårat möjligheterna att åstadkomma en normalisering av de bilaterala förbindelserna mellan Sverige och USA. Samtidigt är det viktigt att påpeka att Palmes argument framfördes av Young efter att denne hade försvarat de unga människor som "... refuse to serve in what millions of Americans regard as our involvement in an undeclared, unpopular, and immoral war."¹⁾

Ett mera oklart exempel på att en ledamot av kongressen utnyttjade svenska argument för egna syften eller i debatten med administrationens försvarare utgjorde Frasers uttalande från den 27 februari 1973. Fraser hävdade att Palmes argument inte automatiskt kunde avfärdas som oriktiga: "They may be wrong. But on the other hand they may be right."²⁾

Även om Fraser förde in hela Palmes anförande från riksdagens högtidliga öppnande i Congressional Record, avstod han från att kommentera och återge enskilda argument inför kollegorna i representanthuset.

En parallell återfinns hos Fulbright i dennes försvar för Sveriges agerande i Vietnamfrågan den 22 mars 1973. Han refererade det svenska argumentet att Förenta staternas intervention i Indokina på lång sikt skulle skada mer än det gagnade USA:s internationella anseende och trovärdighet och att USA därför borde förändra inriktningen på sin politik i Sydostasien. Den svenska argumenteringen mot kriget visade sig vara helt riktig, menade Fulbright:

... they were prompted to advise us to change our policies,
advice which time and experience has validated. 3)

Fulbright undvek dock att diskutera innehållet i den svenska argumenteringen i detalj. Om samtliga eller endast några av de svenska argumenten hade visat sig stämma överens med verkligheten berörde han heller inte i anförandet.

1) CR 13 oktober 1969 29624 Young.

2) CR 27 februari 1973 5719 Fraser.

3) CR 22 mars 1973 9156 Fulbright.

3.4.1.8.1 Svensk kritik tillför ny kunskap

Den enda gång som svenska opinionsbildningsförsök bedömdes tillföra den amerikanska kongressdebatten ny kunskap var sommaren 1972. Den svenske Hanoi-ambassadören Jean-Christophe Öbergs ögonvittnesskildring från påstådda fördömler efter amerikanska bombangrepp mot "Röda Flodens dammar och fördämningar i deltaområdet" beaktades.¹⁾ Öbergs vittnesutsagor ansågs då utgöra ett av de tyngst vägande bevisen för att den amerikanska krigföringen i allt högre grad riskerade att drabba civilbefolkningen i Nordvietnam, trots administrationens försäkringar om motsatsen.

Öbergs rapportering uppmärksammades i samband med att senator Tunney den 4 augusti förelade senaten en resolution, i vilken det amerikanska bombkriget mot flodvallar mm bestämt avvisades.²⁾ Tunney, som påpekade att president Nixon redan den 29 juni fattat ett beslut som stod i överensstämmelse med resolutionsförslaget, framhöll i anförandet att han till en början ställt sig skeptisk till nordvietnamesiska uppgifter om amerikanska flygangrepp mot flodvallar och fördämningar. Öbergs uttalande den 28 juni 1972 i Stockholm om förekomsten av omfattande skadegörelse och bombkratrar längs med flodstränderna skingrade emellertid enligt Tunney allt tvivel.

Publiciteten kring Öbergs vittnesmål föregicks av ett franskt reportage i New York Times. Enligt Tunney väckte emellertid Öbergs uttalanden betydligt större uppmärksamhet:

This report was dwarfed in importance, however, by an event of the first magnitude which occurred 4 days later. On June 28, 1972, the Swedish Ambassador to Hanoi, Jean-Christophe Öberg, took a step virtually unprecedented for Western diplomats, who traditionally speak out only on issues of direct concern to their countries. 3)

Ambassadören Öberg nöjde sig inte med att återge sina intryck, "... he called upon world opinion to mobilize to prevent any further bombing of dikes."⁴⁾ Uppmärksamheten kring Öbergs uttalande torde därför inte endast ha berott på värdet av hans ögonvittnesrapportering. Det faktum att Öberg i egenskap av västerländsk diplomat tog till orda i en fråga, som enligt Tunney saknade beröring med svenska intressen, betraktades som uppseendeväckande. Likaså att han explicit uppmanade världsoinionen att agera mot händelserna.

1) Öberg på SSU-kongressen den 30 juni 1972:333.

2) S Res 342 4 augusti 1972 CR 26923 Tunney.

3) CR 4 augusti 1972 26923 Tunney.

4) Ibid.

Det är här värt att notera att senator Tunney inte ansåg att Vietnamkonflikten ägde intresse och relevans för svensk utrikespolitik. Tunney berörde emellertid varken andra svenska kritikargument eller Sveriges försök att bilda opinion mot Vietnamkriget sedan mitten av sextiotalet.

Ambassadör Öberg, som enligt Tunney uttryckte sig "... in the strongest possible language ..." ¹⁾ refererades i senaten på följande sätt av Tunney:

The greater danger just now is the bombing of dams and locks ... everyone, even diplomats, must react as human beings, particularly those of us who have the advantage of being on the spot. Diplomat or not, I have no intention of witnessing passively what is happening.... I am not the only one to have seen it. If a catastrophe occurs in a few months, at the time of the monsoon, we shall know who is responsible. But this must not be allowed to happen. The lives of millions of people are in jeopardy, and an unprecedented famine could occur in the north. 2)

Öbergs skarpa kritik och anklagelse mot Förenta staterna berördes även i ett anförande i representanthuset två veckor tidigare, dvs den 19 juli 1972.

Mrs Abzug från New York refererade kort Öbergs påstående att de amerikanska bombangreppen mot flodvallar mm var såväl "... methodical", som "... deliberate and precise". ³⁾

Abzug kommenterade i övrigt inte Öbergs argumentering utan nöjde sig med att infoga i Congressional Record Öbergs uttalanden såsom de återgivits av svenska dagstidningar. ⁴⁾

I likhet med senator Tunney avstod kongressmannen Abzug från att kommentera övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken.

3.4.1.8.2 Summering av kritikens genomslagskraft i de till Sverige positiva inläggen

Förutom att Palme av flertalet ledamöter betraktades som den ledande svenske aktören i Vietnamfrågan, ⁵⁾ är det uppenbart att den svenska kritiken i flertalet fall presenterades och kommenterades i samband med att de diplomatiska sanktionerna mot Sverige hade belysts eller kritiserats.

I ytterligare två fall riktades uppmärksamhet mot ett svenskt uttalande därför att en svensk diplomat öppet kritiserade den ena partens agerande i en konflikt, i vilken Sverige ej var inblandad.

1) CR 4 augusti 1972 26923 Tunney.

2) Ibid.

3) CR 19 juli 1972 24503 Abzug.

4) Ibid.

5) Jfr pressanalysen i kapitel 4. Jfr Tage Erlander, som i samtal med Arvid Lagercrantz hävdar att Palme "... blev en symbol för den svenska regeringens ställningstagande i Vietnamfrågan." Erlander 1982:20 f.

Dessa iakttagelser bör kunna ligga till grund för slutsatsen att den svenska kritiken inte självständigt, dvs "on its own merits", lyckades tränga in i den del av kongressdebatten, där Vietnamfrågan diskuterades av kongressledamöter som var positivt inställda till Sverige. Uppmärksamhet riktades först mot kritiken genom att andra fenomen och händelser, som bedömdes vara intressantare och mer uppseendeväckande, blev föremål för kommentarer i kongressen. Detta intryck förstärks av att den svenska kritiken primärt refererades i syfte att visa att Sverige inte var anti-amerikanskt och att frågorna om kritikens originalitet och nyhetsvärde, argumentellt och substansiellt, aldrig berördes av ledamöterna.

3.4.1.9 Kritiken och den svenska neutraliteten

Ett gemensamt drag för flertalet av de inlägg, som gjordes till förmån för Sverige, var att den svenska neutraliteten och dess trovärdighet sällan berördes, än mindre sattes i fråga. Av de ledamöter, som i sina anföranden i respektive hus återgav svensk kritik eller andra svenska uttalanden, var det endast senatorerna Church och Young och kongressmännen Reuss och Ryan som överhuvudtaget explicit omtalade den svenska neutralitetspolitiken.

Ingen av dessa påstod eller antydde att kritiken eller andra inslag i den svenska Vietnampolitiken i något avseende stred mot den svenska neutralitetsdoktrinen. Inte heller berördes frågan huruvida Sverige som neutral stat hade rätt att öppet ge uttryck för sina åsikter i internationella frågor. Kongressmannen Fraser utgjorde emellertid här ett undantag. I sitt vittnesmål inför underutskottet för Europafrågor i september 1973 hävdade han, att ett amerikanskt erkännande av Sveriges neutralitet var ett villkor för de bilaterala förbindelsernas stabilitet.¹⁾ Han sade vidare:

We could view it as an obligation for Sweden to remain silent in all international conflicts, but to do so would ignore the responsibility felt by Sweden and other peaceful nations to speak out on moral values to which they are committed.²⁾

I ett par av inläggen i vilken neutraliteten blev föremål för kommentarer, betraktades denna sannolikt som en garanti för Sveriges oväld och opartiskhet i Vietnamkonflikten och som en indikation på att Sverige på intet sätt gick Nordvietnams eller Sovjetunionens ärenden, vilket gjordes gällande i debatten.³⁾ Kongressmannen Ryan, som refererade en artikel om det neutrala

1) Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives Ninety-Third Congress, First Session, September 12, 1973:4.

2) Ibid.

3) Se avsnitt 3.4.2.1 särskilt kongressmannen Raricks inlägg.

Sveriges svårigheter i förhållandet till Nixonadministrationen, författad av Sverigevännen Marquis Childs och publicerad i Washington Post, påpekade i likhet med Young¹⁾ att Sverige "... has been known for its traditional policy of neutrality, having avoided war since 1812."²⁾

Ryan uppmärksammade vidare Sveriges bidrag till FN:s fredsbevarande styrkor och påpekade att Sverige "... took a very strong stand and denounced the Soviet invasion of Czechoslovakia in 1968."³⁾ Sverige kritiserade således bägge supermakterna, inte endast USA.

Att frågan om åsiktsneutralitet, förutom i ett fall, inte berördes i några inlägg som härrörde från vänligt sinnade kongressledamöter kan ha berott på att den betraktades som ointressant och föga väsentlig. Den svenska distinktionen mellan säkerhetspolitiskt definierad neutralitet i krig och rätten att bilda opinion i för Sverige väsentliga internationella frågor var sannolikt väl känd och respekterad och gav inte upphov till någon oro vad beträffar Sveriges ställning gentemot Förenta staterna respektive Nordvietnam.

Ett annat skäl till att inte öppet föra en diskussion om förhållandet mellan neutralitet och kritik, kan ha varit oron över att ett sådant resonemang skulle rikta uppmärksamhet mot neutraliteten och dess trovärdighet, vilket t ex skulle gynna Sveriges kritiker i kongressen.

Ett tredje skäl att inte beröra åsiktsneutraliteten kan ha varit, att man inte önskade legitimera den debatt som fördes av de Sverigefientliga kongressledamöterna i kongressen, vilka vid flera tillfällen misstänkliggjorde Sveriges opartiskhet och trovärdighet som västerländskt orienterad nation.

3.4.2 SVERIGEKRITIKERNA I KONGRESSEN OCH DE SVENSKA OPINIONSBILDNINGSFÖRSÖKEN

Som tidigare påpekats direktciterades svensk kritik endast i två av alla de debattinlägg, som innehöll kritik av den svenska Vietnampolitiken. I den mån Sveriges kritik berördes i de övriga Sverigefientliga inläggen, skedde detta indirekt genom att kongressledamöterna refererade till valda delar av svenska uttalanden eller nöjde sig med att kommentera de svenska åsikterna.

1) CR 13 oktober 1969 29623 Young.

2) CR 13 november 1969 34193 Ryan.

3) Ibid; se även Fraser i Hearing before Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, September 12, 1973:4.

Av de exempel som nedan redovisas framgår tydligt att de mer extrema representanterna för gruppen Sverigekritiker i mycket liten utsträckning diskuterade det sakliga innehållet i de svenska argumenten mot kriget. I likhet med de vänligt sinnade kongressledamöterna betonade de vänskapstemat, men ur rakt motsatt synvinkel: Sveriges Vietnampolitik var ett tydligt uttryck för att Sverige inte kunde betraktas som en vänligt sinnad nation. Av många inlägg framgår att Sverige betraktades som ett lydrike till Sovjetunionen. En del aktörer i kongressen förefaller ha bedömt varje enskilt inslag i den svenska Vietnampolitiken som bevis för sanningshalten i denna tes.

Andra var mer försiktiga i att koppla samman den svenska utrikespolitiken med sovjetiska intressen. Uppenbart är emellertid att de kritiker av Sveriges Vietnampolitik, som valde att framträda i kongressen, ofta företrädde en ytterst oförsonlig och avvisande hållning till Sverige och dess utrikespolitik i Vietnamfrågan. I en del inlägg förespråkades sanktioner mot Sverige.¹⁾

Två frågor inställer sig i detta sammanhang. För det första, hur pass representativa för de Sverigefientliga kongresspolitiker, som inte tog till orda i kongressdebatten, var dessa starkt kritiska inlägg? För det andra, vilket propagandistiskt värde hade dessa inlägg för synen på den svenska Vietnampolitiken?

Som tidigare noterats är det svårt att bedöma representativiteten. Flera av företrädarna för den mer extrema synen på Sverige torde emellertid inte ha åtnjutit någon betydande trovärdighet bland mer seriösa och tongivande medlemmar av kongressen. Det grova språkbruket och den ofta starkt förenklade analys, som förekom i flera av inläggen, kan mycket väl ha bedömts som ett av flera uttryck för bristande omdöme hos dessa aktörer.

Givet att de mer extrema kritikerna inte ingav förtroende bör propagandavärdet av det språkbruk och de slutsatser, som förekom i dessa inlägg, ha varit begränsat i kongressen. Däremot kan propagandaeffekten ha varit större bland allmänheten. Enligt statsminister Erlander hörde det inte till sällsyntheterna att vulgära tolkningar av den svenska neutralitetspolitiken hade stor utbredning bland mindre initierade grupper i den amerikanska befolkningen.²⁾

1) CR 15 oktober 1969 30263 kongressman Rarick; se även Rarick i CR 5 november 1969 33227, CR 13 oktober 1969 29781 och CR 21 oktober 1971 37387. Jfr kongressmannen Rivers inlägg i CR den 29 april 1970 13385.

2) Intervju med Tage Erlander.

Vanföreställningar om innebörden av den svenska utrikespolitikens grunddrag och tillämpning ansågs emellertid även förekomma bland representanter för politiska eliter i USA, t ex inom administrationen.¹⁾ Trots att de mer extrema kommentarerna i kongressen av många sannolikt har bedömts som starkt överdrivna, torde den skepsis mot bl a den svenska neutralitetspolitiken och Sveriges självständighet gentemot Sovjetunionen, som de gav uttryck för, ha återspeglat en mycket utbredd, om än diffus, uppfattning bland republikaner och konservativa demokrater i kongressen.

Det finns i detta sammanhang anledning att påpeka att Olof Palme, som för många iakttagare personifierade den svenska Vietnampolitiken och kritiken, sågs som representant för vänsterflygeln i svensk socialdemokrati.²⁾

3.4.2.1 Illustration I

Första gången ett svenskt kritikuttalande blev föremål för kritiska kommentarer i kongressen var den 15 november 1967. Den demokratiska kongressmannen Culver citerade från ett pressklipp valda delar av utrikesminister Torsten Nilssons anförande inför den socialdemokratiska partikongressen tidigare samma höst. Culver koncentrerade sig på den del av talet, i vilken Nilsson ställde sig frågande till om den amerikanska politiken i Sydostasien "... is based on the ideals of peace, democracy, and justice which American officials profess."³⁾

Enligt Culver var det helt orimligt att ifrågasätta Förenta staternas motiv bakom engagemanget i Vietnamkonflikten:

It is one thing to criticize the wisdom of our policy in Vietnam, as is done by many here at home and abroad. But it is quite another thing to impugn the motives of the American Government, as did the Swedish Foreign Minister in the address before the Social Democratic Party Congress in Stockholm.... 4)

Culver erinrade om att Sverige inte ifrågasatte det amerikanska uppsåtet

... when we were fighting or prepared to fight for the maintenance of the freedom of Western Europe from Nazi or Communist domination. 5)

-
- 1) Vissa intervjuer tyder på att så var fallet, t ex med "Senior Official of the White House" den 20 juni 1977 och med "Official in State Department" 22 juni 1977. Se även Stenelo 1984.
 - 2) Intervju med "Senior Official in the White House". Se även Rarick i CR 3 oktober 1969 28583.
 - 3) CR 15 november 1967 32730-32731 Culver.
 - 4) Ibid 32730.
 - 5) Ibid 32731.

För Culver var det alldeles uppenbart att Sveriges neutralitet endast var säkrad tack vare USA:s tidigare och nuvarande insatser:

Those Government officials who jealously safeguard their neutrality today might do well to stop and ask themselves if they could still enjoy neutrality in the absence of United States sacrifice in two major wars and present dedication to the freedom of Western Europe. 1)

Den utlösande orsaken till att Culver överhuvudtaget diskuterade svensk neutralitet och svensk Vietnamkritik i kongressen var sannolikt det faktum att statsminister Tage Erlander, enligt Washington Posts rapportering, hade kritiserat den kongressrapport om bl a den svenska säkerhetspolitikens inriktning och tillförlitlighet, som blev resultatet av en tre dagars studieresa i Skandinavien och Sovjetunionen tidigare under året.

Rapporten, som bl a författades av Culver i dennes egenskap av medlem av representanthusets utrikesutskott och deltagare i studiegruppen, drog följande slutsats beträffande den svenska Vietnampolitikens förenlighet med neutralitetspolitiken:

... Swedish preoccupation with the negative aspects of U.S. domestic and foreign problems, and their failure to present objectively the facts about the world Communist movement, do not appear consistent with a genuinely balanced foreign policy based on principles of neutrality. 2)

Enligt Culver hade Erlander antytt att tre dagar var för kort tid för att kunna bedöma svensk säkerhetspolitik och Sveriges förhållande till Förenta staterna, i synnerhet som de tre besökarna ej sammanträffat med ledande politiker eller tjänstemän. Dessa invändningar avfärdade Culver:

... no one has to go to Sweden to be aware of that neutral nation's attitude toward American foreign policy or the incessant criticism of selected aspects of American domestic life. 3)

Det var fullt tillräckligt att studera den svenska pressens rapportering om de ständiga demonstrationerna mot amerikanska ambassaden eller pressens rapportering om ledande politikere uttalanden om Vietnamfrågan för att dra dessa slutsatser, hävdade Culver. 4)

1) CR 15 november 1967 32731 Culver.

2) Ibid, 32729.

3) Ibid, 32730.

4) Ibid.

Egentligen räckte det med ett par timmars vistelse i landet för att intrycket skulle bekräftas: "... you only have to be in Sweden a matter of hours to have these impressions confirmed."¹⁾

Statsminister Erlanders reaktion att Sverige "... alone is to be the interpreter of its neutrality"²⁾ väckte emellertid större principiellt intresse, menade Culver. Erlanders synsätt aktualiserade frågan huruvida andra länder hade rätt att kritisera den svenska neutraliteten. En tillämpning av Erlanders resonemang skulle enligt Culver leda till att "... the United States alone should be the interpreter of its commitment in Vietnam."³⁾

Culver hade förhoppningen att "... our Swedish friends would agree that a policy of neutrality does not confer a state of immunity or infallibility."⁴⁾ Därför var det enligt Culver mycket otillfredsställande att ledande svenska politiker uppenbarligen hävdade att kritiken endast skulle gå i en riktning. En sådan inställning bröt mot den öppenhet, som enligt Culver sedan lång tid präglat svensk samhällsdebatt.⁵⁾

Culvers kollega och medresenär Buchanan instämde i denna analys:

The fact that there may be some pertinence and validity in what we say is suggested by the excessive sensitivity and self-righteousness reflected in the statements made by the Prime Minister and Foreign Minister of Sweden. They seem to feel that they deserve a sanctuary from criticism or comment. 6)

Enligt Buchanan representerade detta sätt att resonera "... a new and disturbing definition of neutrality."⁷⁾

Culver var, förutom Humphrey, den ende av samtliga aktörer i kongressen, som i samband med kommentarer till den svenska utrikespolitiken i Vietnamfrågan, explicit diskuterade formerna för och möjligheterna av ett öppet meningsutbyte mellan länderna. Han hävdade att ömsesidig kritik mellan länder vare sig stred mot normer för internationellt umgänge eller de demokratiska idealen.

Mutual criticism of imperfection in policy does not violate either standards of international conduct or the ideals which democratic nations share. 8)

1) CR 15 november 1967 32730 Culver.

2) Ibid 32731.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) Ibid.

6) CR 15 november 1967 32731 Buchanan.

7) Ibid.

8) CR 15 november 1967 32731 Culver.

Culver var också den av kongressledamöterna som antydde att ett upprättande av en kritikerroll på ett internationellt plan kan innebära ett överförande av ett nationellt orienterat, i demokratier prövat, mönster till den internationella arenan. Det är vidare intressant att observera att liknande resonemang uppträder först några år senare i den svenska retoriken. 1970 sade Palme i en utfrågning under sitt besök i USA:

... even if you have different points of view, you should have a civilized dialogue and discuss it openly in friendly terms. 1)

Culvers skeptiska hållning gentemot Sveriges neutralitet kan sägas vara ytterst representativ för flertalet av de analyser av svensk säkerhetspolitik, som fördes fram av ledamöter kritiska till den svenska ståndpunkten i Vietnamfrågan.

Hans i vissa stycken försonliga och positiva attityd till svenska politiska traditioner var däremot atypiska för flera av de kritiska kongressledamöterna.

3.4.2.2 Illustration II

En helt oförsonlig kritiker av Sverige var kongressmannen Rarick, demokrat från Louisiana. Som tidigare påpekats,²⁾ var Rarick den av kongressledamöterna, som vid flest tillfällen kommenterade den svenska Vietnampolitiken. Under perioden 1969-1972 gjorde han ett drygt femtontal framträdanden i representanthuset, samtliga starkt kritiska till Sverige och dess politik.

Rarick intog inte endast en särställning bland kongressledamöterna genom att uppträda ofta. Även hans språkbruk avvek dramatiskt från det som förekom i de övriga inläggen i debatten om Sveriges agerande i Vietnamkonflikten. Många av hans uttalanden kan utan vidare betraktas som starkt tendentiösa.

Föreställningen att Sverige helt och hållet gick Sovjetunionens och den internationella kommunismens ärenden utgjorde en central komponent i Raricks argumentation. I samtliga inlägg berördes detta tema. I januari 1969 sade Rarick med anledning av Sveriges erkännande av Hanoi följande: "For shame for the Swedes to turn their backs on to the free world."³⁾

1) Speeches, interviews and remarks in the United States, June 1970. (Tal av Olof Palme). Jfr Stenelo 1984 kapitel 5 och 6.

2) Jfr avsnitt 3.3.

3) CR 13 januari 1969 454 Rarick.

Upprättandet av diplomatiska relationer med Nordvietnam var enligt Rarick liktydigt med att Sverige "... has become a partner in the war just as surely as if they would send troops and material."¹⁾

Beslutet gjorde enligt Rarick den svenska ledningen medskyldig till Nordvietnams krigsförbrytelser:

Their unfortunate announcement now makes them activists in the slaughter in Vietnam - and with renewed terrorist attacks, the blood of every new victim - be it American, or Vietnamese, is on the hands of the Swedish leaders. 2)

Vid de tillfällen, då Rarick valde att kommentera svenska uttalanden, riktade han fokus mot Palmes försäkran att Sveriges kritik av Vietnamkriget inte skulle betraktas som ett uttryck för svensk fientlighet mot Förenta staterna. Enligt Rarick var det omöjligt att ta sådana uttalanden på allvar. Palmes vänskapsbetygelser kunde inte övertyga någon, menade Rarick,³⁾ de var endast uttryck för hyckleri och opportunism.⁴⁾

I samband med att Palme valdes till Erlanders efterträdare som partiledare 1969 hävdade Rarick t ex att "...Palme's babbling that he is not anti-American is the joke of the century."⁵⁾

Då det stod klart att Palme var partiets kandidat till ordförande- och statsministerposten⁶⁾ kunde Rarick inte göra någon annan prognos än att den spricka, som rådde mellan USA och Sverige i och med utnämningen hotade att övergå i "... irreparable division...."⁷⁾ Det var enligt Rarick uppenbart att Sveriges framtid låg "... in the hands of a Scandinavian Castro."⁸⁾

Ansvaret för de försämrade relationerna mellan länderna var praktiskt taget helt och hållet Palmes, hävdade Rarick. Den provokation, som det innebar att Palme deltog i en USA-fientlig demonstration i Stockholm tillsammans med Nordvietnams Moskvaambassadör, tvingade enligt Rarick den amerikanska regeringen att vidtaga kraftiga diplomatiska sanktioner mot Sverige genom att kalla hem den amerikanska ambassadören Heath för konsultationer.⁹⁾

1) CR 13 januari 1969 454 Rarick.

2) Ibid; se även Raricks inlägg i CR 22 september 1969 26563.

3) CR 3 oktober 1969 28583 Rarick; jfr även Raricks inlägg i CR 5 november 1969 33227.

4) CR 22 september 1969 26563 Rarick.

5) CR 3 oktober 1969 28583 Rarick.

6) CR 22 september 1969 26563 Rarick.

7) Ibid 26562.

8) CR 3 oktober 1969 28583 Rarick.

9) CR 22 september 1969 26563 Rarick.

Palmes försäkran att Sverige tog avstånd från kriget, ej det amerikanska systemet eller USA som nation, fick Rarick att erinra sig Sveriges agerande under andra världskriget:

If his hatred of war is genuine, are we to presume he indiscriminately hated Americans, Russians and his neighbouring Norwegians 25 years ago when Sweden profited while we fought the Nazis. 1)

Sveriges pacifistiska böjelser avvisade Rarick helt och hållet. Tvärtom var det så, hävdade Rarick, att den svenska regeringens biståndspolitiska insatser "... subsidize revolution and escalate world tensions." 2)

Enligt Rarick var det fullkomligt orimligt att som Palme jämföra motiven bakom den svenska kritiken med den amerikanska befolkningens önskan om ett snart slut på kriget:

Palme believes that Americans' desire for an end to the war is synonymous with American approval of his comradeship with Hanoi and Cuba. 3)

Rarick kunde inte utesluta att Palmes ståndpunkt och analys var ett resultat "... of his limited associations - that he has only fraternized with Communists." 4)

Rarick raljerade över Palmes uttalande under dennes vistelse i USA sommaren 1970 att en militär seger i Indokina skulle vara ett moraliskt nederlag för Förenta staterna. Enligt Rarick var det näst intill orimligt att Palme talade om moral när han själv agerade i den omtalade svenska pornografiska filmen "Curious Yellow" och verkade för att bryta ned "... any predetermined roles on account of sex." 5)

Den svenska flyktingpolitiken utgjorde enligt Rarick ytterligare ett bevis för påståendet att Sverige i alla avseenden motarbetade Förenta staternas politik och stödde dess fiende. Generositeten mot amerikanska desertörer, "... draft dodgers, and assorted misfits" 6) kunde ingen ta miste på, menade Rarick.

1) CR 22 september 1969 26563 Rarick.

2) CR 28 april 1972 14912 Rarick; för Raricks övriga synpunkter på den svenska biståndspolitiken gentemot Vietnam, se uttalanden i CR 3 oktober 1969 28583, CR 13 oktober 1969 29781, CR 23 oktober 1969 31249.

3) CR 3 oktober 1969 28583 Rarick.

4) Ibid.

5) CR 10 juni 1970 19323 Rarick.

6) CR 13 oktober 1969 29781; se även Raricks inlägg i CR 15 april 1969 9255, CR 12 juni 1970 19649, CR 15 oktober 1969 30262.

Den välkommande svenska attityden gentemot amerikanska desertörer rimmade illa med inställningen Sverige intog under andra världskriget mot bl a bal-tiska flyktingar, hävdade Rarick,¹⁾ som refererade till en senatsrapport i ämnet. Denna gjorde gällande att Sverige helt avstod från att tillämpa hu-manitära kriterier vid bedömningen av flyktingar från t ex Nazityskland.²⁾

Den enda gången som Rarick ordagrant återgav ett svenskt uttalande i kamma-ren var den 12 juni 1970, då han läste upp ett uttalande av Olof Palme som denne gjort några dagar tidigare under sitt privata besök i USA. Palmes ut-talande, som utgjorde en stark kritik av USA:s intervention i Kambodja tidi-gare på året, angav även ett svenskt egenintresse för kritiken:

A great power went into a small nation without the explicit request and consent of the government of the country in question....
We are really only asserting our own right to exist as a small country. 3)

Enligt Rarick använde Palme endast småstatsargumentet för att ge uttryck för sina sympatier för det sovjetiska systemet.⁴⁾ Utan att i övrigt kommentera Palmes argumentation att Sveriges kritik utgjorde en markering av ett cen-tralt svenskt nationellt intresse, efterlyste Rarick konsekvens i tillämp-ningen av principen om de små staternas rätt till oberoende:

When it comes to small countries under attack by great powers whoever recalls Prime Minister Palmes speaking out on the sophisticated warfare being waged against little Rhodesia, Portugal and Southwest Africa? 5)

Palme's underlåtenhet att även tillämpa småstatsargumentet i samband med ryska eller kinesiska interventioner i Sydostasien⁶⁾ var enligt Rarick ett uttryck för svensk följsamhet gentemot den mäktige grannen i öster.⁷⁾

Den svenska eftergiftspolitiken illustrerades enligt Rarick även av att Sverige undvek att öppet kritisera den sovjetiska invasionen i Tjeckoslo-vakien 1968: "Silence was Mr. Palme's contribution to international peace on that aggression also."⁸⁾

1) CR 15 oktober 1969 30262-30263 Rarick.

2) CR 15 april 1969 9255 Rarick.

3) CR 12 juni 1970 19649.

4) Ibid.

5) Ibid.

6) Ibid.

7) Ibid.

8) Ibid.

I samband med det svenska erkännandet av Nordvietnam berörde Rarick det svenska kravet på en förhandlingsfred:

Their new alliance within the Red World came at a tragic time - during possible peace talks - and can but give the free world community the inference Sweden is against peace talks. 1)

3.4.2.3 Illustration III

Medan Rarick koncentrerade sina inlägg till åren strax före och efter 1970, uppträdde de övriga negativa kommentarerna till Sveriges kritik huvudsakligen 1973. Undantaget utgjorde senator Allots inlägg den 15 april 1970. Med anledning av de demonstrationer och rasistiska tillmälen, den nyttillträdde amerikanska ambassadören Holland utsattes för i Sverige, ironiserade Allot över den svenska kritikverksamheten:

Mr. President, it is well known that some Swedes have very highly developed moral sensitivities. These Swedes are the world's foremost givers of gratuitous advice. In fact, unsolicited moralizing is that nation's No. 1 export. 2)

Uppenbarligen var det ett uttryck för dubbelmoral att Sverige internationellt tillhandahöll moraliska förhållningssätt samtidigt som man inte kunde skydda ett utländskt sändebud mot trakasserier:

But perhaps the moralizing Swedes will take time off from advising the rest of the world on how to measure up to Swedish standards. Perhaps they will take time off to follow the Biblical injunction: "Physician, heal thyself". 3)

Enligt Allot borde Sverige se om sitt eget hus innan man gick ut på den internationella arenan med sin rådgivningsverksamhet, t ex vad beträffar frågan "... how to run a moral foreign policy":⁴⁾

We trust the Swedish Government will suggest to Swedish mobs that they reform their manners before they undertake to reform the world. 5)

I likhet med kongressmännen Rarick⁶⁾ och Rivers⁷⁾ och senator Byrd⁸⁾ fördömde Allot mycket bestämt behandlingen av den amerikanska ambassadören.⁹⁾ Allot

1) CR 13 januari 1969 454 Rarick.

2) CR 15 april 1970 11852 Allot.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) Ibid.

6) CR 15 april 1970 12018-12019 Rarick.

7) CR 29 april 1970 13385 Rivers.

8) CR 16 april 1970 12140 Byrd; se även Byrds inlägg i CR 23 april 1970 12924.

9) CR 15 april 1970 11852 Allot.

kunde inte utesluta att utnämningen av Holland var förhastad: "Perhaps we have been too swift, rather than too slow, in filling that position."¹⁾

Kongressmannen Rivers, som hävdade att behandlingen av Holland var "... absolutely inexcusable"²⁾ förordade att den amerikanska ambassaden i Stockholm förvandlades till konsulat. Skälet var emellertid inte bara trakasserierna mot Holland utan även

... for other actions where they have decoyed our servicemen away from their posts of duty and caused them to be traitors to their country by letting them go to Sweden to live. 3)

Rivers avslutade sitt korta inlägg med passusen:

Mr. Speaker, we have adequate grounds for letting Sweden know that we know they are no longer our friends, and not worthy of the present diplomatic recognition accorded them. 4)

Senator Byrd, som tidigare varit en stark tillskyndare av fullständiga och normala diplomatiska kontakter med Sverige nöjde sig med att markera sitt avståndstagande från händelserna:

I hope that these incidents can be brought to an end. It will be difficult for Dr. Holland to render the fine service of which he is capable unless these disgraceful outbursts are halted. 5)

Att Sverige hade en avvikande ståndpunkt i Vietnamfrågan kunde omöjliggen legitimeras en sådan behandling av den amerikanska ambassadören, hävdade Byrd.⁶⁾

3.4.2.4 Illustration IV

Vid två tillfällen⁷⁾ under 1973 utsattes den svenska Vietnampolitiken för mycket hård kritik varvid den traditionella svenska neutralitetspolitiken

1) CR 15 april 1970 11852 Allot.

2) CR 29 april 1970 13385 Rivers.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) CR 16 april 1970 12140 Byrd; se även Byrds inlägg i CR 23 april 1970 12924.

6) CR 16 april 1970 12140.

7) Vid ytterligare ett tillfälle kommenterades den svenska kritiken i mer indirekt form. Utan att öppet referera till Palmes uttalande i dec 1972 konstaterade senator Scott från Pennsylvania den 11 jan 1973 att han höll på att tröttna på "... the ineffable Premier of Sweden, Olof Palme, who can find nothing wrong with the North Vietnamese murderers, assassins, and slaughterers...." Scott, vars språkbruk överensstämde med Raricks, hävdade i likhet med denne att Palmes agerande utgjorde en skymf mot svensk-amerikaner bosatta i USA.

CR 11 januari 1973 736 Scott; se även Rarick i CR 13 januari 1969 454 och CR 10 juni 1970 19323.

bedömdes vara satt ur spel. Under rubriken "The Illusion of Swedish Neutrality" hävdade kongressmannen Crane den 8 mars 1973, med hänvisning till Palmes uttalande i december föregående år, att

Sweden's increasingly self-righteous pronouncements concerning American policy in Vietnam have convinced many observers that under the leadership of Prime Minister Olof Palme, Sweden has finally abandoned its traditional policy of "neutrality" even though that policy has hardly been "neutral" for many years. 1)

Som stöd för sitt argument angav Crane att Sverige i ökad utsträckning bedrev handel med kommunistländer och förde en eftergiftspolitik gentemot Sovjetunionen, något som även kongressmannen Rarick med bestämdhet hävdade. Sveriges prososovjetiska hållning under Palme yttrade sig enligt Crane på följande sätt:

He kept Sweden's doors open to American draft dodgers and deserters and welcomed Bertrand Russell's Vietnam warcrimes tribunal to Stockholm. Under his prodding, the Riksdag has dispatched an impressive \$ 15 million a year into North Vietnam. No similar solicitude has been expressed for the victims of Vietcong atrocities, for intellectuals suffering in Soviet slave labor camps, or for the millions slaughtered by the regime of Mao Tse-tung. 2)

Ett knappt halvår senare drev kongressmannen Price en likartad linje med anledning av senator Humphrey's resolution i senaten om en normalisering av de diplomatiska förbindelserna med Sverige. Price motsatte sig bestämt en sådan politik med hänvisning till att det var "... so-called neutral Sweden, not the United States, that was responsible for the disruption of relations." 3)

Att Sverige, enligt Price att betrakta som "The World's most unneutral Neutral", med sin politik gynnade USA:s fiende, var uppenbart. Sveriges flyktingpolitik gentemot amerikanska desertörer var ett indicium, biståndet till Nordvietnam ett annat. Price hävdade vidare:

Sweden has an ambassador in Hanoi, but has no diplomatic representation at all in Saigon. This is a strange form of "neutrality", which favors relations with American enemies but not with American friends, and voices only faint objections to Vietcong atrocities or to the use of North Vietnam or Russian tanks to invade South Vietnamese villages. 4)

1) CR 8 mars 1973 7234 Crane.

2) Ibid.

3) CR 3 augusti 1973 28265 Price.

4) Ibid.

Den svenska kritiken, som enligt Price var uppenbart anti-amerikansk till sin karaktär, var uttryck för hyckleri¹⁾ och en strävan att vara Sovjetunionen till lags.²⁾ De moraliska motiven bakom kritiken var kamouflage för starka ekonomiska och handelspolitiska överväganden, menade Price:

Sweden stands to profit by expanding trade with the developing countries and with the Communist bloc. 3)

Inrikespolitiska orsaker till kritiken kunde emellertid även spåras, menade Price. Beroendet av kommunisternas stöd i riksdagen för att kunna utöva regeringsmakten utgjorde enligt Prices uppfattning "... an important motivation for the Prime Minister to cater to the radical Left with his crude ideological diatribes...."⁴⁾

Såväl Crane som Price riktade uppmärksamhet mot Palmes tal i december 1972, i vilket han liknade de amerikanska bombangreppen mot Nordvietnam vid bl a nazistiska krigsförbrytelser. Enligt Price var denna anklagelse

... bitterly ironic and insulting, since during World War II, when the lives of American soldiers were being sacrificed in the struggle against Hitler's forces, Sweden's policy of moral "neutrality" permitted German troops to use Swedish railroads in order to invade Norway, but prevented French and British troops from entering Swedish territory. 5)

Crane påpekade att den svenska neutralitetspolitiken under andra världskriget gjorde det möjligt att vidmakthålla en hög levnadsstandard "... by doing a substantial business with Hitler."⁶⁾ Den svenska hållningen till nazismen var därför inte påfallande konsekvent, hävdade Crane:

Only in 1973, when Mr. Palme feels it necessary to express his solicitude for the regime in Hanoi, do the barbarities of Nazism seem so overwhelming. 7)

3.4.2.5 Kritikens genomslagskraft i de Sverigefientliga inläggen

Ett förenande drag för flera av de inlägg vi redovisat som svenskfientliga var att svenska kritikargument och legitimeringsförsök endast omnämndes i samband med att andra händelser och utspel uppmärksammades. Som exempel på så-

1) CR 3 augusti 1973 28265 Price.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid; se även senator Scott, som hävdade att syftet var att "... appease the extreme left by a continuance of flaring anti-Americanism." i CR 11 januari 1973 736.

5) Ibid.

6) CR 8 mars 1973 7234 Crane.

7) Ibid.

dana händelser kan nämnas de svenska besluten att erkänna respektive inleda långsiktigt biståndssamarbete med Nordvietnam.¹⁾ Andra händelser var t ex de amerikanska hoten om lossningsblockad och bojkott av svenska industriprodukter,²⁾ Olof Palmes privata besök i USA 1970³⁾ och demonstrationer mot den nytillträdde amerikanska ambassadören Holland 1970.⁴⁾ Mottagandet av amerikanska desertörer uppmärksammades också i kongressdebatten.⁵⁾

Den tidigare framförda iakttagelsen att kritiken inte självständigt kunde bereda sig utrymme i den amerikanska kongressdebatten förefaller därför även äga viss giltighet för den del av debatten som fördes av kongressledamöter kritiska till Sverige. Några av kommentarerna 1973 till Olof Palmes anspelning på Nazitysklands krigsförbrytelser tyder emellertid på, att ett provocerande innehåll och tonfall skulle ha ökat kritikens möjligheter att på egen hand åstadkomma uppmärksamhet i kongressdebatten.

Antagandet måste emellertid modifieras med hänsyn till att en av dessa reaktioner primärt torde ha utlösts av en tidskriftsartikel,⁶⁾ i vilken den svenska utrikespolitiken hårt kritiserades. En av de andra kommentarerna fälldes med anledning av de starka kraven från Sverigesinnade kongressledamöter om en återgång till fullständiga diplomatiska kontakter med Sverige.⁷⁾ Slutsatsen måste därför bli, att även en skarpt formulerad och till innehållet provocerande kritik hade svårigheter att tränga igenom den omfattande kongressdebatten i Vietnamfrågan.

Liknelsen med fascistiska och andra krigsförbrytelser kunde emellertid även försvåra möjligheterna att skapa respekt för den svenska ståndpunkten i Vietnamfrågan. Två kritiska kongressledamöter, Price och Crane, tog Palmes analogi som utgångspunkt för en analys av Sveriges utrikespolitik under andra världskriget. De antydde bägge att Sverige anpassade sin utrikespolitiska linje efter gällande styrkeförhållanden mellan de krigförande makterna

1) Se t ex CR 4 oktober 1969 28403 - 28404 kongressman Scherle; CR 3 oktober 1969 28583; CR 26 januari 1970 1229; CR 28 april 1972 14912, alla tre inläggen av Rarick.

2) CR 13 oktober 1969 29781; CR 15 oktober 30262-30263; CR 5 november 1969 33227, samtliga inlägg från Rarick.

3) CR 10 juni 1970 19323; CR 12 juni 1970 19648-19649, bägge Rarick.

4) CR 15 april 1970 11852 Allot; CR 15 april 1970 12018 Rarick;

CR 16 april 1970 12140 Byrd; CR 23 april 1970 12924 Byrd;

CR 29 april 1970 33947 Griffin.

5) CR 20 november 1969 35116 Thurmond; se även Rarick i CR 13 oktober 1969 29781; CR 15 april 1969 9255 och CR 15 oktober 1969 30262.

6) CR 8 mars 1973 7234 Crane.

7) CR 3 augusti 1973 28265 Price.

i Europa. Den brist på moral, Palme tyckte sig spåra hos den amerikanska ledningen under Vietnamkriget, präglade den svenska utrikespolitiska ledningen under andra världskriget, hävdade dessa kritiker. De svenska anklagelserna mot den amerikanska presidenten och hans medarbetare var därför uttryck för svensk dubbelmoral. Utan att direkt hänvisa till svenska kritikargument framförde flera av kritikerna sådana ståndpunkter.

Som tidigare konstaterats var det ovanligt att svenska kritikargument eller legitimerande utsagor redovisades som direkt citat i de Sverigekritiska inläggen. Detta innebar naturligtvis att åhörarnas möjligheter att göra en självständig bedömning av den svenska kritiken försvårades. I detta avseende var de svenska opinionsbildningsförsöken mindre framgångsrika gentemot kritikerna än visavi Sverigevännerna.

Bilden är emellertid inte lika entydig om man ser till uppmärksamheten kring enskilda svenska argument. Trots att flera av Sveriges supportrar i kongressen refererade till den svenska kritiken i positiva ordalag och några citerade ur eller införde hela svenska tal i Congressional Record, var det påfallande sällan som enskilda svenska argument eller utsagor blev föremål för utförligare kommentarer och analyser i dessa inlägg. Mot detta skall ställas det förhållandet, att flera centrala svenska argument blev föremål för relativt elaborerade kommentarer i avogt inställda kongressinlägg.

Dels kommenterades det svenska tvivlet över de officiellt angivna amerikanska motiven för krigspolitiken, dels omnämndes det ofta återkommande svenska argumentet att amerikanarna skulle lida en allvarlig prestige- och trovärdighetsförlust om kriget resulterade i en militär seger för USA. Vidare berördes Palmes erinran att även en majoritet av det amerikanska folket önskade få ett snart slut på kriget, liksom den svenska regeringens påpekande att Sverige som liten stat såg ett nationellt egenintresse i att fördöma stormaktsinblandning i små staters inre angelägenheter.

Det måste emellertid här framhållas att kommentarerna till dessa svenska kritikargument ofta var markerat negativa och tidvis även starkt tendentiösa. I syfte att misskreditera de svenska argumenten föregicks eller ackompanjerades redovisningen av svenska utsagor av påståenden att Sveriges utrikespolitik präglades av kommunist sympatier, moralism och dubbelmoral. Slutsatsen måste därför bli, att de från svensk synpunkt positiva opinionsbildningseffekter, som eventuellt kunnat uppstå till följd av att centrala svenska argument belystes i debatten, i stort sett neutraliserades av den avvisande och ofta oförsonliga inställning, som bildade ram för presentationen av de svenska opinionsbildningsförsöken.

3.4.2.6 Sverigekritikernas syn på den svenska neutraliteten

De ledamöter, som avvisade den svenska Vietnampolitiken, gjorde detta med hänvisning till att denna del av den svenska utrikespolitiken missgynnade USA samtidigt som den ansågs främja Nordvietnams intressen. En del kritiker, t ex Rarick, hävdade med bestämmdhet att Sverige även aktivt verkade för att sprida Sovjetunionens och världskommunismens inflytande i världen.

Huruvida denna syn på svensk utrikespolitik orsakades av den svenska kritiken eller av andra inslag i den svenska Vietnampolitiken är svårt att avgöra. Flertalet kritiker torde emellertid inte ha gjort åtskillnad mellan olika medel i den svenska Vietnampolitiken. Erkännandet av Hanoi och biståndet senare samma år till Nordvietnam, liksom desertörspolitiken, betraktades säkerligen som naturliga och logiska inslag i den svenska Vietnamstrategin.¹⁾

De, som man uppfattade det, intima och omfattande kontakter Sverige odlade med USA:s motpart i konflikten, utgjorde ett naturligt komplement till den USA-fientliga kritiken. Likaså gästfriheten mot asylsökande amerikanska soldater och vapenvägrare. En del bedömare ansåg att den svenska flyktingpolitiken näst kritiken var mest provocerande. Sveriges informella kontakter med Nordvietnam och FNL var välkända och ansågs naturliga med tanke på Sveriges utrikespolitiska vänsterorientering. Erkännandet och biståndet kom därför inte som några överraskningar.

Mottagandet av amerikanska soldater och vapenvägrare uppfattades däremot som ett ovanligt explicit uttryck för att Sverige inte nöjde sig med att stödja fienden, utan även önskade bidra till ett undergrävande av den amerikanska moralen. I några av kongresskommentarerna antyds att den svenska regeringen direkt uppmanat unga amerikaner att dra sig undan sin fosterländska plikt genom att desertera och fly till Sverige.

Senator Thurmond, som ansåg att Sveriges vägran att utlämna "... disloyal Americans...."²⁾ helt låg i linje med Sveriges USA-fientliga politik, hade följande syn på den svenska flyktingpolitiken:

The Swedes say that this is a humanitarian policy; I see nothing humanitarian about it. It is not humanitarian to encourage citizens to be disloyal to their country and to break the laws of their country. Such a policy breaks down the civilized order among nations and encourages anarchy and confusion when we are faced with a common enemy. 3)

1) Detta intryck får stöd av flera initierade politiska bedömare i Washington, som författaren talat med.

2) CR 20 november 1969 35116 Thurmond.

3) Ibid.

Att döma av en del uttalanden betraktades de svenska insatserna i Vietnamfrågan som ett av flera tecken på, att Sverige inte längre med säkerhet kunde räknas till kategorin fria demokratiska stater. Den ökande handeln med östblocket och kontakterna med Kuba ansågs som andra indikatorer på detta. Det kan inte uteslutas att flera kritiska kongressledamöter förhöll sig skeptiska till den svenska utrikespolitiken redan innan det svenska agerandet i Vietnamfrågan uppmärksammades.

I flera kritiska inlägg berördes Sveriges agerande under andra världskriget i anslutning till att den svenska Vietnampolitiken kommenterades. 1970 kritiserade t ex senator Talmadge Sverige för passivitet i kampen mot nazismen; Sverige "... sat by ... and watched Hitler ravage its neighbors and all Europe...."¹⁾ Enligt Talmadge var Sverige ej Nazitysklands allierade, men ej heller dess fiende: "... Hitler found Sweden, not an ally certainly, but not an enemy either."²⁾

Den svenska kritiska hållningen till USA:s kamp mot den kommunistiska aggressionen i Indokina var enligt Talmadge uttryck för samma sorts eftergiftspolitik, som Sverige bedrev under andra världskriget. Det var emellertid i Talmadge's ögon förvånande att en nation som på nära håll upplevt Hitlers och diktaturens framfart i Europa inte hade dragit några långtgående slutsatser om bekämpandet av nutida hot mot friheten i världen. Det svenska biståndet till Nordvietnam föranledde Talmadge att göra följande kommentar:

"Sweden apparently has not learned after all these years what constitutes aggression and a threat to freedom. 3)

Även andra kongressledamöter resonerade på detta sätt. Som tidigare noterats innehöll t ex kongressmännen Cranes och Rices skarpa attacker mot Sverige 1973 anklagelser om att eftergiftspolitik mot Nazityskland utgjorde exempel på bristande konsekvens i tillämpningen av den svenska neutralitetsdoktrinen. Uppfattningen att Sveriges utrikespolitik var medvetet passiv och eftergiven gentemot vissa politiska riktningar i omvärlden var heller inte ovanlig bland kritiker till Sveriges politik som befann sig utanför kongressen.

Även om inte samtliga kritiska kommentarer till den svenska Vietnampolitiken gav uttryck för missnöje med den svenska neutraliteten, torde flertalet kri-

1) CR 27 januari 1970 1275 Talmadge.

2) Ibid.

3) Ibid. Jfr Stenelos analys av det amerikanska bruket av analogier i den utrikespolitiska beslutsprocessen i Vietnamfrågan, Stenelo 1980 och 1981.

tiska kongressledamöter ha betraktat Sveriges neutralitet med stark misstro. Somliga betraktade neutraliteten som säkerhetspolitiskt rollval som ett sätt att undandra sig den fria världens ansvar i den pågående kraftmätningen mellan kommunism och demokrati.

Andra tycks ha accepterat neutraliteten som ett godtagbart alternativ till alliansbundenhet men samtidigt formulerat kravet att denna skulle innebära en provästlig orientering i den svenska utrikespolitiken. Även om Sverige inte var medlem av någon av de två pakterna i Europa, tillhörde hon i egen-skap av demokrati den västerländska politiska sfären, tycks några av de till Sverige kritiska kongressledamöterna ha menat. Detta borde också framgå av den svenska utrikespolitiken. Alla västliga demokratier ansågs ha ett gemen-samt intresse av att skydda demokratin mot övergrepp utifrån. De var därför skyldiga att delta i kampen mot kommunismen och diktaturens utbredning.

I ett anförande, i vilket krävdes radikala åtgärder mot Sverige för att för-må Sverige att ändra inriktning på sin Vietnampolitik, gjorde senator Thurmond följande uttalande:

We do not have to dictate Sweden's foreign policy, but there is no reason why Sweden cannot cooperate with our foreign policy when it is for the common good. (Förf understr.) 1)

En kritisk attityd till Förenta staternas politik i Vietnam och omfattande svenska kontakter med Hanoi betraktades som uttryck för en fientlig hållning och därför också automatiskt som ett tecken på bristande neutralitet. Kongressmännen Cranes och Prices argumentation utgör exempel på sådana tanke-gångar. Senator Griffins uttalande från 1970 sammanfattar väl denna utbredda ståndpunkt:

Some Swedish officials have proclaimed a curious "neutrality" policy which appears to be specifically in favour of our enemies. 2)

Kongressmannen Dulski gjorde en liknande reflektion med anledning av en tidningsartikel, i vilken det svenska biståndet till Hanoi berördes. Inför på-ståndet att Sveriges roll i internationell politik kunde karakteriseras som "... one of neutrality",³⁾ ställde sig Dulski följande fråga: "What is it neutral about?"⁴⁾

- 1) CR 20 november 1969 35116 Thurmond. Enligt Baral bör Thurmond klassifi-ceras som hök i Vietnamfrågan; se Baral 1978:283.
- 2) CR 28 september 1970 33947 Griffin; Jfr även kongressmännen Derwinski CR 2 april 1969 8539 och Scherle CR 3 oktober 1969 28403.
- 3) CR 14 oktober 1971 36364 Dulski.
- 4) Ibid.

Det är oklart om en sådan tolkning av den svenska neutraliteten även innebar ett generellt förbud mot rätten att öppet ge uttryck för politiska ståndpunkter, oavsett dessas innebörd.

Kongressmannen Culver tycks ha accepterat ett fritt åsiktsutbyte mellan stater, även neutrala, så länge som detta gav en enligt hans uppfattning korrekt bild av de politiska system, beslut och processer som berördes av kritiken. Sveriges starka inriktning på de negativa aspekterna av den amerikanska in- och utrikespolitiken och den i Culvers tycke naiva svenska föreställningen om kommunismens begränsade inflytande i världspolitiken stred mot kravet på korrekt återgivning av verkligheten. De svenska åsikterna i dessa frågor kunde därför ej heller anses som förenliga med den traditionella svenska neutraliteten, hävdade Culver.¹⁾

Med utgångspunkt från de exempel Culver anger på felaktiga svenska analyser bör hans resonemang tolkas så att Sveriges försäkringar om att den svenska neutraliteten inte på något sätt var hotad pga den svenska Vietnampolitiken, inte kunde tillmätas någon trovärdighet så länge som Sverige gav uttryck för felaktiga och direkt fientliga åsikter om USA.

Det var därför enligt Culver allvarligt att den svenska ledningen inte var beredd att öppet diskutera neutralitetspolitikens utformning. Eftersom neutralitetens trovärdighet ytterst var en fråga om omvärldens bedömning av Sveriges politik, tycks Culver ha menat att denna omvärld därför också ägde rätten att kritisera den svenska neutraliteten om så ansågs nödvändigt.

I de övriga inläggen i kongressdebatten diskuterades inte explicit den principiella frågan om den svenska neutraliteten skulle innebära åsiktsneutralitet eller inte. Argumenten i en del inlägg tyder emellertid på att neutraliteten har likställts med att inte ta ställning för någon part i internationella konflikter. Den svenska kritiken har därför sannolikt ansetts stå i strid med den svenska neutraliteten.

Avvikelsen från den korrekta tillämpningen förefaller emellertid i hög grad ha bestått i att Förenta staterna blev kritiserat än att Sverige överhuvudtaget gav uttryck för en opinion inom ramen för sin neutralitetslinje. En intensiv kritik av Sovjetunionen utan motsvarande kritik av den andra supermakten torde därför inte ha föranlett några skarpare reaktioner på svenska avvikelser från neutralitetsdoktrinen.

1) CR 15 november 1967 32729-32731 Culver.

Att den svenska neutraliteten inte bara på det normativa utan även på det faktiska planet ansågs intimt kopplad till den västerländska politiska sfären illustrerades enligt Culver m fl av det faktum att det endast var möjligt för Sverige att förbli fritt och neutralt så länge USA förhindrade det kommunistiska inflytandet att göra sig gällande i Europa.¹⁾ Ett bortdragande av amerikanska styrkor från Europa skulle innebära att Sveriges möjligheter att i framtiden driva sin alliansfria politik skulle allvarligt reduceras.

1) Kongressmannen Price hävdade t ex följande i ett inlägg i representanthuset:

The United States has and will continue to protect Swedish "neutrality", with our European defense system and our strategic deterrent. This makes Sweden's reliance on "neutrality" even more ironic.
CR 3 augusti 1973 28265 Price.

4 DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN OCH DEN AMERIKANSKA PRESSEN

4.1 SYFTE OCH MOTIVERING

Syftet med föreliggande kapitel är att studera rapporteringen om den svenska Vietnampolitiken, särskilt den öppna kritiken, i ett antal amerikanska dagstidningar under perioden 1965-74. En sådan kartläggning skapar underlag för en analys av Sveriges möjligheter och förmåga att delta i och eventuellt även bidra till den opinionsbildningsprocess, som ansågs vara en bidragande orsak till den förändring och omprövning av den amerikanska Sydostasienpolitiken, som resulterade i att alla amerikanska krigshandlingar och andra åtaganden i Indokina successivt upphörde under 1970-talets första hälft.¹⁾

Som tidigare påpekats tillskrevs den svenska kritiken i Vietnamfrågan av ledande företrädare för den svenska regeringen en utpräglat opinionsbildande funktion.²⁾ Inom ramen för en växande internationell opinion riktad mot den amerikanska krigsföringen i Vietnam kunde den svenska kritiken, i kombination med andra inslag i den svenska Vietnampolitiken, fungera som ett inte helt ointressant försök att åstadkomma en omprövning av den officiella amerikanska politiken i Sydostasien.³⁾

Den svenska regeringen torde emellertid ha bedömt det som utsiktslöst att söka nå ett direkt inflytande över den amerikanska administrationens beslut i Vietnamfrågan med hjälp av öppen kritik.⁴⁾ Den omprövning av den amerikanska Sydostasienpolitiken som ansågs nödvändig för en fredlig lösning av konflikten skulle i huvudsak åstadkommas genom ett starkt opinionstryck inom Förenta staterna.

Styrkan i denna interna opinionsbildning bedömdes emellertid inte vara helt oberoende av den internationella opinionens ställningstagande i konflikten. Ett starkt internationellt opinionstryck mot den amerikanska politiken betraktades från svensk sida därför som ett värdefullt stöd för de krafter i USA som motarbetade den förda politiken i Indokina.⁵⁾

1) Jfr avsnitt 3.1.

2) Jfr avsnittet om kritikens funktioner i kapitel 2.

3) Intervjuer med Tage Erlander och Sven Andersson den 17 november 1982, Torsten Nilsson och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" den 25 augusti 1982 samt Krister Wickman den 18 november 1982.

4) Intervjuer med Erlander, Andersson och Wickman.

5) Intervjuer med Nilsson, Wickman och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet".

Sveriges möjligheter att med hjälp av öppen kritik påverka inriktningen av den amerikanska politiken i Vietnamfrågan torde därför av de svenska kritikerna ha ansetts som intimt förbundna med Sveriges förmåga att, som en bland flera kritiskt inställda nationer, stödja den interna amerikanska oppositionen mot kriget. Genom att stärka den framväxande oppositionen mot Vietnamkriget såg man en möjlighet att på indirekt väg utöva ett visst inflytande över inriktningen på USA:s Indokinapolitik.¹⁾

För en sådan opinionsbildningsstrategi är den amerikanska pressen inte ointressant.²⁾ En förutsättning för att en utomstående kritiker överhuvudtaget skall ha någon möjlighet att bidra till en intern opinionsbildningsprocess torde rimligen vara att kritikerns ståndpunkter registreras i någon opinionsbildande instans av betydelse, t ex nyhetsmedier.³⁾ Amerikanska medier har en central betydelse för såväl informationsspridning som opinionsbildning i Förenta staterna.⁴⁾ I synnerhet anses detta gälla elitmedierna, bl a representerade av de ledande kvalitetstidningarna på den amerikanska östkusten.⁵⁾

4.1.1 DEN AMERIKANSKA PRESSENS BETYDELSE FÖR INFORMATIONSSPRIDNING OCH OPINIONSBLDNING I USA

Enligt Tunstall är det klart att de ledande amerikanska tidningarna genom att verka som "... an independent force in local, national and international politics...." utgör en maktfaktor i amerikanskt samhällsliv.⁶⁾ Tunstall hävdar att graden av självständighet och anseende påverkar och förstärker kvalitetstidningarnas makt och vice versa:

1) Intervju med Nilsson.

2) Torsten Nilsson hävdar i samtal med författaren att den svenska regeringen såg en möjlighet till indirekt påverkan genom att den svenska kritiken fick en spridning i USA via den amerikanska pressen. Nilsson påpekar emellertid att den svenska regeringen under Erlander inte medvetet försökte föra ut kritiken via amerikanska media. Nilsson själv övervägde aldrig denna möjlighet. Enligt Nilsson var det tillräckligt att regeringsmedlemmar höll tal i frågan. Palme intog enligt Nilsson däremot en mer aktiv position gentemot massmedia. Nilssons agerande i denna fråga kan ha berott på en ganska återhållen optimism vad beträffar möjligheterna att självständigt röna någon betydande uppmärksamhet i amerikansk press. I ett uttalande från 1969 kopplar Nilsson samman publiciteten kring Sverige i amerikanska tidningar med att Vietnampolitiken var under debatt i USA. Utrikesfrågor 1969:125.

3) För en analog diskussion, se Törnqvist-Agefors 1972:26 f. Jfr Olsen 1969:61 f, Rubin 1977:7, Davison 1974:8-9.

4) Markel 1949:19; jfr Davison 1974:20 och Lefever 1974:157.

5) Cohen 1963:230 f, se även Graber 1980:51-52, 202.

6) Tunstall 1977:31.

Power is another name for this prestige.... The more prestigious and independent, the more powerful, the more powerful, the more independent and prestigious. 1)

Den amerikanska kvalitetspressen²⁾ vänder sig i första hand till en begränsad men välutbildad och ofta inflytelserik läsekrets över hela USA,³⁾ bl a i syfte att utöva inflytande över opinionsbildning och beslutsfattande i landet.⁴⁾ Flera av prestigetidningarna läses dagligen av den politiska, administrativa, ekonomiska och journalistiska eliten i Förenta staterna.⁵⁾

Graber betonar mediernas inflytande över den politiska eliten som särskilt väsentligt. Hon hävdar att "Mass media impact on a handful of political decisionmakers usually is vastly more significant than similar impact on thousands of ordinary individuals."⁶⁾ En av orsakerna till att så skulle vara fallet är enligt Graber att "... mass media information relates more closely to their immediate concerns."⁷⁾

För den utrikespolitiska eliten inom presidentadministrationen och kongressen bedöms prestigetidningarnas nyhetsrapportering, särskilt utrikesmateriale, vara mycket värdefullt.⁸⁾ Enligt Cohen kan det bero på att den ledande pressen ofta förser beslutsfattaren inom t ex den verkställande makten med information betydligt snabbare än de egna kanalerna förmår göra.⁹⁾ Vidare bedöms nyhetsmaterialet i elittidningarna vara mer omfattande och samtidigt mindre specialiserat än den information som tillhandahålls genom administrationens egna kanaler.¹⁰⁾

1) Tunstall 1977:31; jfr Kruglak 1955:119, 159.

2) Jfr avsnitt 4.4.1.

3) Cohen 1963:257-258, 108-109; jfr Hynds 1975:91, Merrill 1968:7ff, Rubin 1977:18. Det bör här framhållas att de s k kvalitetstidningarna, som i huvudsak ges ut i storstäderna och har en relativt blygsam upplaga, har en påfallande stor spridning, i vissa fall över hela den amerikanska kontinenten. Se Hynds 1975:91 ff, 260, Tunstall 1977:29, Pool 1970:62, Kruglak 1955:159, Cohen 1963:61, Rosenblum 1979:153.

4) Hynds 1975:91; jfr Cohen 1963:39.

5) Pool 1970:62; jfr Cohen 1963:231, Rubin 1977:16, Nimmo 1964:185 f, Merrill 1968:29, Davison 1974:18.

6) Graber 1980:15.

7) Ibid.

8) Ibid 194, 212, 245, Cohen 1963:40, 108, 222, 231, Rosenblum 1979:157 f, Rubin 1977:16 f, Davison 1974:16.

9) Graber 1980:245, 194; se även Cohen 1963:210 ff. Cohen påpekar att State Departments egna tjänstemän i rapporter och föredragningar inte sällan utgår från informationer från pressen. Detta skulle enligt Cohen vara en anledning för de högre tjänstemännen i Washington att gå direkt till "källan", dvs läsa den initierade pressen. Cohen 1963:214; jfr Davison 1974:16-18.

10) Cohen 1963:211 f; jfr Rubin 1977:16.

Detta innebär enligt Cohen bl a att hårt upptagna specialister inom t ex State Department, som av tidsskäl inte hinner ta del av samtliga diplomatiska rapporter från hela världen, bildar sig en uppfattning om världshändelserna eller den amerikanska inrikespolitiken genom att läsa de viktigaste tidningarna.¹⁾

Rosenblum hävdar att den utrikespolitiska eliten inte endast utnyttjar kvalitetspressens nyhetsbevakning. Även de analyser och tolkningar av viktiga politiska skeenden som uppträder i dessa tidningar anses betydelsefulla för formulerandet av politiska riktlinjer.²⁾ Cohen skriver att "... the press is a steady and somewhat fertile source of policy analysis and ideas, affecting even people who claim to be unaffected by it."³⁾

Cohen menar att pressens inflytande i detta avseende är som störst inom ämnesområden, där antalet specialister är litet och konkurrensen mellan olika analyser och tolkningar inte är så framträdande. Särskilt markant skulle detta enligt Cohen vara i pressens förhållande till kongressen.⁴⁾

Kvalitetstidningarnas omfattande och initierade nyhetsbevakning fungerar även som referenspunkt i det avseendet att den gör det möjligt för den politiska eliten att bilda sig en uppfattning om vilka frågor andra viktiga aktörer, såväl inom det nationella som det internationella politiska systemet tillmäter politisk vikt. Vidare erhålls information om vilka politiska beslut och problem de ledande tidningarna finner anledning att uppmärksamma, alternativt inte ta notis om,⁵⁾ liksom hur opinionsläget ser ut i landet, såväl bland opinionsbildare som inom den allmänna opinionen.⁶⁾

Reedy hävdar beträffande relationen mellan pressen och presidenten att "The significant impact of the press upon the president lies not in its critical reflections but in its capacity to tell him what he is doing as seen through other eyes."⁷⁾

1) Cohen 1963:213; se även Rosenblum 1979:159.

2) Rosenblum 1979:159; Graber hävdar emellertid att mediernas inflytande huvudsakligen ligger i deras kapacitet att ge information, inte i utfärdandet av rekommendationer och kritik, som kan tänkas utgöra inslag i analysen, Graber 1980:262.

3) Cohen 1963:221; se även Rosenblum 1979:158.

4) Ibid 214, 221 f, 238, 245; se även Rubin 1977:17.

5) Ibid 224 ff, 233.

6) Ibid 233-238; se även Graber 1980:194.

7) Reedy 1970:100.

Det faktum att den politiska eliten i USA, inklusive utländska diplomater,¹⁾ i hög utsträckning använder samma nyhetsmedier²⁾ för att erhålla viktig information betyder enligt Cohen mycket för möjligheterna att föra en fruktbar utrikespolitisk dialog mellan olika grupper inom eliten. I synnerhet anser Cohen detta vara av betydelse för den utrikespolitiska debatten i USA mellan kongressen och presidentadministrationen.³⁾

Davison påstår att massmedia får ett indirekt inflytande över regeringsbeslut genom att informera de grupper inom eliten som inte har ett avgörande beslutsansvar men som fungerar som betydande opinionsledare inom respektive organisation.⁴⁾

Massmediaforskare hävdar att mediernas inflytande huvudsakligen inte berör själva attitydbildningen utan snarare vilken eller vilka frågor och problem som skall uppmärksammas och värderas. Mot bakgrund av erfarenheterna från analyser av valkampanjer lanserade McCombs-Shaw 1972 termen "agenda-setting" som benämning på denna typ av massmediainflytande. De skriver:

While the mass media may have little influence on the direction or intensity of attitudes, it is hypothesized that the mass media set the agenda for each political campaign, influencing the salience of attitudes toward the political issues.⁵⁾

Genom att lyfta fram vissa företeelser och problemställningar på bekostnad av andra, bedöms medierna i viss utsträckning kunna påverka substansen i den offentliga politiska debatten i demokratiska stater. Enligt Graber bidrar medierna på detta sätt till att definiera bl a de politiska aktörernas verklighet.⁶⁾

Graber framhåller dock att massmediers betydelse i detta avseende ofta överdrivs, bl a därför att deras verklighetsbeskrivningar inte uppmärksammas eller accepteras, eller därför att "Competing versions of some controversial events may be available, even within the same medium."⁷⁾ Mediernas betydelse

1) Rubin 1977:16.

2) Jfr Cohen 1963:230 f.

3) Ibid 246.

4) Davison 1974:18.

5) McCombs-Shaw 1972:177; se även McQuail 1983:196-197, Davison 1974:10 ff, Graber 1976:135 ff, Graber 1980:2 ff, 15, 132 ff, Olsen 1969:18 ff, Cohen 1963:13, Rubin 1977:33, Cater 1959:13-14, Nimmo 1964:221, Nimmo 1978:142, 174, 403, Bray 1974:121 för liknande resonemang.

6) Graber 1980:195.

7) Ibid 1976:139; se även McQuail 1983:197.

torde också reduceras om nyhetskonsumenterna har tillgång till alternativ information från andra källor. Nyhetsmediernas s k dagordningsfunktion har därför bedömts vara mindre betydelsefull gentemot den politiska eliten än i förhållande till den bredare allmänheten, som i mindre utsträckning har möjlighet att få information från alternativa källor.

Det skall också här framhållas att relationen mellan ledande massmedier och framförallt politiska eliter ofta präglas av ett ömsesidigt beroende. Samtidigt som nyhetsmedier förser eliter med viktig information är de beroende av dessa eliter för att erhålla kunskap och inblick i centrala politiska beslutsprocesser. I vilken riktning detta beroendeförhållande går är svårt att avgöra. Det torde dock inte kunna uteslutas att nyhetsmedier i viss omfattning bidrar till att prägla "... official reality on the public mind" genom att förmedla information från den politiska ledningen till allmänheten utan att närmare granska innehållet i budskapet.¹⁾

Massmedias roll som "watchdog" eller fristående granskare av den politiska ledningen i ett demokratiskt system²⁾ har mot den bakgrunden ställts under debatt. Enligt Graber är förhållandet mellan pressen och den politiska makten inte så entydigt som den demokratiska media-ideologin föreskriver.³⁾ Den amerikanska pressens självständighet gentemot presidentadministrationen under Vietnamkriget har t ex satts i fråga. En utbredd uppfattning är att pressen först mot slutet av kriget agerade helt fristående från den amerikanska ledningen.⁴⁾

Oavsett vilket förhållande som råder mellan massmedier och politiska eliter torde ledande medier utöva ett icke obetydligt inflytande över opinionsbildningen inom större befolkningsgrupper i det amerikanska samhället. Prestigetidningarnas betydelse i amerikanskt samhällsliv torde därför inte endast bero på deras förmåga att påverka den politiska eliten och den debatt, som förs inom den, utan även på deras möjligheter att trots en begränsad läsekrets påverka den allmänna opinionen i USA.

Enligt Graber utövar ledande amerikanska tidningar som New York Times, Washington Post och Christian Science Monitor "... considerable power over

1) Graber 1976:149; se även Davison 1974:15, Nimmo 1978:202, Reedy 1970:101 ff.

2) Graber 1980:18; jfr Hynds 1975:27 ff, Cohen 1963:33 ff.

3) Ibid 18 ff.

4) Geyelin 1976:171; jfr Graber 1976:149 f. För en kritisk granskning av pressens agerande och ledande politikerns bedömning av pressens roll under Vietnamkriget, se Aronson 1970:180 ff.

national public opinion...."¹⁾ genom att vara journalistiskt normbildande för stora delar av den övriga amerikanska pressen, framförallt med avseende på bevakning och analys av utrikesnyheter.²⁾

Genom att kvalitetstidningarnas utrikesjournalistik i viss utsträckning betraktas som "... models to follow...." har de en möjlighet att styra inriktningen på nyhetsrapporteringen i stora delar av den amerikanska pressen.³⁾ De nyheter som uppträder i ledande tidningar, särskilt New York Times, bedöms som viktiga och uppmärksammas därför ofta av flera andra pressorgan i USA. Enligt Altschull bör detta imitationsförfarande gå under beteckningen "the jackal syndrome". Om detta skriver han:

This syndrome appears after one adventurous member of the mass media reports a certain "fact". In this context, it is irrelevant whether the "fact" is true; the other members of the media adopt it as gospel and spread it across the face of the land. 4)

Detta inflytande torde i viss utsträckning förstärkas av att åtskilliga amerikanska dagstidningar som komplement till det abonnerade utrikesmateriale, som erhålls från de stora telegrambyråerna AP och UPI, utnyttjar de ledande tidningarnas nyhetsservice⁵⁾ eller köper deras syndikerade material,⁶⁾ producerat av etablerade kolumnister eller korrespondenter stationerade utomlands.⁷⁾

Vissa bedömare har dock framfört synpunkten att kvalitetspressen av hänsyn till köparna av syndikerat material anpassar innehållet i rapporteringen, vilket kan tyda på att påverkansprocessen inte är helt ensidig.⁸⁾

1) Graber 1980:52.

2) Jfr Cohen 1963:58 ff. Graber konstaterar att utrikesbevakningen i huvudsak ombesörjes av UPI och AP, sju ledande tidningar och tre nationella TV-bolag. Telegrambyråerna, som har den mest omfattande utrikesbevakningen, rapporterar i huvudsak och överläter analyser och tolkningar åt utrikeskorrespondenter för övriga media, Graber 1980:246; jfr Rubin 1977:13, 19 och Rosenblum, som hävdar att även de stora TV-bolagen är beroende av den ledande kvalitetstidningen New York Times, Rosenblum 1979:125.

3) Graber 1980:61; se även 51-52, jfr Cohen 1963:129 ff.

4) Altschull 1973:489-490.

5) Hynds 1975:164; se även Graber 1980:246 f.

6) Rosenblum 1979:29; se även Hynds 1975:163-164.

7) Rosenblum 1979:29 f.

8) Se t ex Rubin 1977:19-20.

4.2 FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNING

Mot bakgrund av pressens centrala roll för amerikansk politik och opinionsbildning kan vi hävda att ett omnämnande eller ordagrant återgivande av svensk kritik på nyhets- eller ledarplats i amerikanska dagstidningar, särskilt i elitpressen, innebär att Sverige har fått möjlighet att kommunicera med den amerikanska Vietnamopinionen.

Vidare kan registrering av och kommentarer till svensk kritik och andra inslag i den svenska Vietnampolitiken i amerikansk press ha inneburit att beslutsfattare inom presidentadministrationen uppmärksammat svensk kritik.

Reedy påpekar att pressens rapportering är den enda information som når presidenten utan mellanhänder.¹⁾

I enlighet med Davisons resonemang om massmediers indirekta inflytande över beslutsfattare via opinionsbildare inom eliten, kan det heller inte uteslutas att synen på den svenska Vietnampolitiken inom delar av eliten i viss utsträckning kan bedömas mot bakgrund av pressens rapportering.

Förekomst av svensk kritik i den amerikanska pressens nyhetsrapportering och i ledarmaterial kan emellertid inte ligga till grund för några säkra slutsatser om Sveriges inflytande över beslutsprocessen och den amerikanska opinionsbildningen i Vietnamfrågan. Det enda vi kan hävda är att en bristfälligt eller obefintligt rapportering om Sveriges Vietnampolitik sannolikt allvarligt skulle försvåra Sveriges möjligheter att utöva inflytande över beslutsinnehåll och opinionsbildning. En fragmentarisk pressbevakning av den svenska kritiken skulle ha försvårat ett svenskt deltagande i den debatt, där en omprövning av Vietnampolitiken diskuterades.²⁾

Opinionens bedömning av en kritiker torde inte endast påverkas av innehållet i hans utsagor. Hur andra opinionsbildande instanser, i detta fallet amerikansk press, värderar kritikerns argument, verksamhet och motiv bör inte vara utan intresse för analysen. En skeptisk och avvaktande hållning till kritikern synes försvåra dennes möjligheter att åstadkomma trovärdighet för sin position, medan en mer välvillig inställning i pressen kan underlätta eller förstärka hans möjligheter att verka som opinionsbildare.³⁾

1) Reedy 1970:100.

2) Stenelo 1984.

3) Jfr resonemanget om trovärdighet i avsnitt 3.2.

Förutom en kartläggning av den amerikanska pressens beskrivning och presentation av innehållet i den svenska kritiken uppmärksammas därför även kommentarer och analyser på nyhets- och ledarplats i anslutning till svenska kritikframträdanden. Av särskilt intresse är bedömningen av kritiken i relation till den svenska neutralitetsdoktrinen och synen på svensk kritiklegitimerande argumentation. Centralt för Sveriges möjligheter att verka som kritiker torde ha varit, att kritiken inte i någon betydande omfattning betraktades som neutralitetshotande och som ett stöd för USA:s motpart i konflikten.

För förståelsen av Sveriges möjligheter att via pressmediet åstadkomma uppmärksamhet kring dess ståndpunkt i Vietnamfrågan, är det även nödvändigt att studera pressens rapportering och analys av övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken, såsom biståndspolitiken och erkännandet av Nordvietnam, desertörspolitiken och de svenska försöken att förmedla information mellan parterna i konflikten.

Härigenom blir det möjligt att avgöra dels vilka delar av den svenska Vietnampolitiken som väckte mest uppmärksamhet i det studerade pressmaterialet, dels om de olika inslagen i den svenska politiken kompletterade eller konkurrerade med varandra. Det kan inte uteslutas, att en massmedial koncentration på t ex de svenska biståndsinsatserna till Nordvietnam och den generösa svenska desertörspolitiken kan ha försvårat Sveriges möjligheter att erhålla en ur svensk synpunkt tillfredsställande publicitet för de svenska kritikargumenten.

På motsvarande sätt är det möjligt att en betydande uppmärksamhet för spektakulära händelser, som t ex Olof Palmes deltagande i en Vietnamdemonstration 1968 med Nordvietnams Moskvaambassadör eller svenska demonstranternas äggkastning på den amerikanska ambassadören, kan ha skapat en negativ bild av Sverige och dess Vietnampolitik. Det är även av intresse för undersökningen om de övriga inslagen i den svenska Vietnampolitiken, liksom enskilda incidenter av mer uppseendeväckande natur, har betraktats som förenliga med den svenska neutraliteten eller ej.

Slutligen skall här påpekas att den amerikanska pressens bevakning av svenskt agerande i frågor utan anknytning till Sveriges ståndpunkt i Vietnamfrågan inte omfattas av denna undersökning.¹⁾

1) Jfr avsnitt 4.5.1.

4.2.1 PRESSUNDERSÖKNINGENS DISPOSITION

Analysen av den svenska Vietnampolitikens genomslagskraft i amerikansk press sker i fyra etapper. I syfte att karakterisera innehållet i tidningsartiklarna översiktligt analyseras först pressmaterialet med avseende på hur det fördelar sig mellan olika inslag i den svenska Vietnampolitiken. Som underlag för denna analys utnyttjas en sakområdesindelning, som presenteras i avsnitt 4.5.2.1. Observera att kritiken inte blir föremål för analys i detta skede.¹⁾ Inom ramen för sakområdesanalysen kommenteras även rapporteringen av enskilda händelser med relevans för den svenska Vietnampolitiken eller de svensk-amerikanska förbindelserna,²⁾ liksom uppmärksamheten kring svenska uttalanden som gjordes med anledning av t ex den svenska desertörspolitiken eller de diplomatiska förbindelserna mellan USA och Sverige.

Uppmärksamheten koncentreras därefter på bevakningen av den svenska kritiken. Dels studeras över tiden kritikens genomslagskraft i materialet i förhållande till andra inslag i Sveriges Vietnampolitik, dels undersöks i vilken omfattning enskilda argumentkategorier uppmärksammades under olika skeden av undersökningsperioden. I detta avsnitt redovisas även vilka av de svenska aktörerna som registrerades oftast i pressen som kritiker.

De reaktioner på den svenska kritiken och andra inslag i den svenska Vietnampolitiken, som uppträder i tidningsmaterialet redovisas i ett tredje avsnitt. De kommentarer som förekommer kan vara uttryck för renodlade värdeomdömen eller mer elaborerade analyser utan explicita värderande inslag. Analysen omfattar såväl pressens egna kommentarer som pressens redovisning av reaktioner från andra aktörer, t ex representanter för presidentadministrationen eller svenska oppositionspolitiker.³⁾

Med utgångspunkt från resultaten ovan diskuteras i det avslutande kapitlet i avhandlingen Sveriges möjligheter att medverka i och influera den interna amerikanska opinionsbildningen mot kriget i Vietnam.

4.3 ANDRA UNDERSÖKNINGAR

Utrikesrapporteringen i amerikansk press har blivit föremål för ett stort antal undersökningar. Exempel på studier från 1900-talets första decennier

1) Jfr avsnitt 4.5.2.

2) Jfr avsnitt 4.5.2.2.

3) Jfr avsnitt 4.8.

redovisas i Woodwards arbete från 1930,¹⁾ som utgör ett av de tidigaste försöken att systematiskt karakterisera tidningars nyhetsbevakning med hjälp av kvantitativ analys.²⁾

I flera undersökningar under efterkrigstiden jämförs utrikesrapporteringen i någon eller några ledande amerikanska pressorgan med bevakningen i elittidningar från andra länder. En av dessa är Internationella Pressinstitutets mycket omfattande studie från 1953 av det internationella nyhetsflödet med utgångspunkt från rapporteringen i amerikanska, europeiska och indiska tidningar.³⁾ Nämnas kan även Markhams studie från 1961 av utrikesmaterialet i sju amerikanska och sju latinamerikanska dagstidningar, samtliga kvalitetsmedier.⁴⁾

Direkta jämförelser mellan amerikansk och engelsk elitpress är vanliga. Som exempel kan anges Hill och Fenns undersökning av New York Times och London Times från 1974,⁵⁾ Hopples analys från 1982 av New York Times och Manchester Guardian,⁶⁾ och Harts studie från 1966 av fyra engelska respektive fyra amerikanska dagstidningar.⁷⁾ I en nyligen publicerad undersökning av Rice m fl analyseras bevakningen av de amerikansk-europeiska relationerna under sommarhalvåret 1980 i tre europeiska kvalitetstidningar och New York Times.⁸⁾

Ett genomgående drag i flera komparativa studier⁹⁾ är att den amerikanska kvalitetspressen, oftast företrädd av New York Times, skiljer sig i bevakningen av det internationella nyhetsflödet i jämförelse med ledande dagstidningar från andra länder.¹⁰⁾ Enligt Lent kan den proportionellt sett mindre omfattande utrikesrapporteringen i amerikansk press bero på att USA "... is seen as a major news source rather than a receiver because of its Big Power status and because of its pervasive, worldwide network of news agencies."¹¹⁾

Undersökningar av den amerikanska pressens rapportering om Sverige eller det övrige Norden är mindre vanliga. I ett arbete från 1982 redovisar Eskola

1) Woodward 1930:22 ff.

2) Ibid 19-22, 35 ff.

3) The Flow of the News 1953:3, 65-83.

4) Markham 1961:249-262.

5) Hill - Fenn 1974: 163-186.

6) Hoppel 1982:61-74.

7) Hart 1966:443-448.

8) Rice m fl 1982.

9) För referens till andra liknande studier, se Lent 1977:46.

10) Se t ex Hart 1966:447, Markham 1961:261, Rosenblum 1979:167.

11) Lent 1977:46.

rapporteringen i fyra ledande amerikanska dagstidningar om Finlands insatser i Vinterkriget 1941.¹⁾ En kortfattad presentation av New York Times rapportering om Skandinavien återfinnes i Rice's arbete från 1982.²⁾ Internationella Pressinstitutets undersökning från 1953 berör på några sidor amerikanska tidningars bevakning av Sverige.³⁾

Systematiskt upplagda svenska undersökningar av internationellt nyhetsmaterial berör i huvudsak svenska dagstidningars utrikesrapportering och utnyttjande av internationellt byråmaterial. Flera studier har gjorts på uppdrag av Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.⁴⁾ Förändringar i den svenska pressens syn på Förenta staterna, särskilt mot bakgrund av Vietnamkriget, har behandlats av Block⁵⁾ och Queckfeldt.⁶⁾

Svenska studier av amerikansk press och dess rapportering om Sverige eller det övriga Norden är däremot relativt sällsynta. Ett undantag är Utrikesdepartementets årliga sammanställning av Sverige bilden i utländsk press.⁷⁾ Denna analys, som görs av Utrikesdepartementets Pressbyrå på basis av inskickade tidningsklipp från svenska ambassader, är emellertid mycket översiktlig och berör inte i första hand amerikanska media, utan omfattar pressbevakningen av Sverige i ett stort antal länder.

Ett annat undantag är Nordbecks studie från 1966 om nyhetsmaterialet om Norden i 13 amerikanska tidningar, representerande olika delar av USA. Allt material under en 50-dagarsperiod 1964 undersöktes. Nordbeck, som med hjälp av amerikanska studenter genomförde studien i syfte att "... undersöka kvaliteten och kvantiteten på den information om Norden som sprids via artiklar och notiser i amerikanska tidningar...."⁸⁾ fann att rapporteringen var mycket ojämn och blandad såväl kvantitets- som kvalitetsmässigt. Nordbecks slutsats var att "... det är omöjligt att skaffa sig gedigna kunskaper om främmande länder genom att läsa tidningar beroende på det slumpartade urval av nyheter som de presenterar oss."⁹⁾

1) Eskola 1982:49-58.

2) Rice m fl 1982:52.

3) The Flow of the News 1953:47-49.

4) För en översikt beträffande svenska presstudier, se Törnqvist-Kronvall 1977.

5) Block 1976.

6) Queckfeldt 1981.

7) Sverige i utländsk press. UD:s Pressbyrå.

8) Nordbeck 1966.

9) Ibid 24.

Amerikansk pressbevakning av den svenska Vietnampolitiken torde inte ha blivit föremål för mer omfattande studier. Förutom Utrikesdepartementets pressöversikter är veterligen Jendes undersökning från 1971 av utländska tidningars, inklusive amerikanska, rapportering om den svenska Vietnampolitiken den enda.¹⁾

I Jendes urval ingick den amerikanska kvalitetstidningen Christian Science Monitor och den av Washington Post och New York Times samproducerade dagstidningen International Herald Tribune, utgiven i Paris och avsedd för en internationell publik. Jendes undersökning, som berör den massmediala uppmärksamheten kring den svenska Vietnampolitiken 1969, behandlar särskilt rapporteringen om det svenska erkännandet av Hanoi i januari 1969 och beslutet om bistånd till Nordvietnam i oktober samma år.

4.4 MATERIAL

4.4.1 VAL AV DAGSTIDNINGAR

Material från 264 amerikanska dagstidningar har utnyttjats i undersökningen. Dessa är indelade i elitpress och annan press. Som synonym för elitpress används beteckningen prestige- eller kvalitetspress.²⁾

Gränserna mellan dessa presskategorier anses diffusa på grund av svårigheterna att entydigt ange innebörden av termen "elitpress". Problemet är inte bara att fastställa vilka egenskaper som utmärker kvalitetspressen utan även att ange i vilken omfattning enskilda tidningar skall uppfylla angivna kriterier för att räknas som kvalitets- eller prestigetidningar.³⁾

Inte desto mindre torde de flesta bedömare bland journalister och massmediaforskare vara eniga om att elitpressen på vissa centrala punkter intar en särställning i förhållande till övriga amerikanska tidningar. Ett utmärkande drag för elitpressen anses vara att den effektivt bevakar såväl nationella som internationella nyheter⁴⁾ "... in a serious, unsensational manner...."⁵⁾ Nyhetsmaterialet, ofta kompletterat med utförliga bakgrundsanalyser,⁶⁾ härrör

1) Jende 1971.

2) Hynds 1975:91; jfr även Cohen 1963:134, Kruglak 1955:102, Merrill 1968:15.

3) Merrill 1968:13, 32.

4) Hynds 1975:91; jfr Graber 1980:245, Rubin 1977:18.

5) Hynds 1975:91, 13; jfr även Merrill 1968:13, 7, 25, Graber 1980:51, Rivers 1967:55.

6) Merrill 1968:7, Tunstall 1977:31.

i betydande utsträckning från tidningarnas egna korrespondenter. De ledande amerikanska kvalitetstidningarna har ett omfattande korrespondentnät såväl inom som utanför Förenta staternas gränser.¹⁾

Elitpressen kan särskiljas från merparten amerikanska tidningar, som enligt Hynds uppfattning "... rely heavily on reporting events of the moment and presenting features with only popular or mass appeal."²⁾ Den genomsnittliga amerikanska tidningen, som vänder sig till en bred läsekrets, lägger stor vikt vid regionalt och lokalt inrikesmaterial med betoning på det populära och sensationella eller triviala.³⁾ De bedöms undantagsvis satsa på mer utförlig och kvalificerad bevakning och analys av utrikesnyheter och komplicerade händelseförlopp.⁴⁾

Vilka är då de ledande amerikanska dagstidningarna? Något definitivt svar på den frågan förefaller svårt att ge.⁵⁾ De olika försök som gjorts att identifiera och rangordna de amerikanska tidningar som bäst motsvarar den allmänna beskrivningen av en elitpress som ovan skisserats resulterar inte i någon sammanhängande bild. Vissa tidningar som New York Times, Washington Post, Los Angeles Times och Christian Science Monitor placeras främst i praktiskt taget samtliga studier medan andra som Chicago Tribune och St Louis Post Dispatch är föremål för en mer skiftande bedömning.⁶⁾

Även om det finns anledning att beakta klassificeringsförsök av denna typ om de görs av kompetenta och initierade bedömare⁷⁾ försvårar den delvis bristande överensstämmelsen mellan olika undersökningar möjligheterna att använda samtliga dessa som underlag för en indelning av föreliggande press-

1) Kruglak 1955:102, 118, Rubin 1977:19.

2) Hynds 1975:91; se även Rosenblum 1979:118.

3) Hynds 1975:91, Merrill 1968:23, 24, 43

4) Ibid 1975:91; se även Rosenblum 1979:128, Merrill 1968:43.

5) Rubin hävdar att det finns "half-dozen 'prestige' papers", Rubin 1977:40. Hynds identifierar en kärna på fem tidningar, Hynds 1975:91. Till dessa bör man lägga ytterligare ett 60-tal tidningar som gör skäl för beteckningen 'Leaders and Seekers', Hynds 1975:260-291; se även Graber 1980:246.

6) Graber 1980:51; se även Hynds 1975:91, Kruglak 1955:102, 159, Merrill 1968:45, Cohen 1963:129, Rivers 1967:55 f, Rubin 1977:13 ff. Se även Hynds genomgång av olika försök att rangordna de ledande amerikanska dagstidningarna, Hynds 1975:257-260; jfr även Rivers 1967:54 ff. Många bedömare anser att New York Times sedan årtionden utgör den ledande kvalitetstidningen, se t ex Cohen 1963:129 ff, 134 ff, 210, 215, Graber 1980:37, 51, Rosenblum 1979:124-125, Hynds 1975:266, Tunstall 1977:28 ff, Merrill 1968:45.

7) Hynds 1975:256; se även Merrills diskussion om värdet av s k "ranking" listor, Merrill 1964:571.

material i elitpress och annan press. Därför har vi valt att koncentrera oss på en enda undersökning som bas för urvalet av kvalitetstidningar. Denna är Merrills studie från 1968 av de hundra mest prominenta dagstidningarna i världen, av vilka drygt tjugo är amerikanska.¹⁾

Förutom ovan nämnda kvalitetstidningar ingår i föreliggande pressanalys östkusttidningarna Baltimore Sun, Wall Street Journal och Philadelphia Inquirer. Vidare kommer material från Minneapolis Tribune och Milwaukee Journal i mellanvästern, Houston Post från sydvästra USA och västkustorganet Portland Oregonian. Sammanlagt bildar tjugo amerikanska dagstidningar kategorin "elitpress" i föreliggande undersökning.²⁾

Kategorin "annan press" utgörs till övervägande del av lokaltidningar med begränsade spridningsområden och mindre omfattande utrikesbevakning. Lokalpressen utgör majoriteten av alla amerikanska tidningar.³⁾ Som exempel på småstadstidningar som ingår i denna undersökning kan nämnas Aurora Beacon-News, Jackson Sun och Post-Advocate från Alhambra. Genom att inkludera material från denna typ av tidningar erhålles en föreställning om det nyhetsmaterial om svensk utrikespolitik som sprids till en bredare amerikansk allmänhet.

Flera s k lokaltidningar klassificeras emellertid som kvalitetstidningar,⁴⁾ dock utan att hänföras till gruppen elitpress i en snävare betydelse. Som exempel på sådana pressorgan som ingår i denna undersökning under rubriken "annan press" kan nämnas New York Daily News, Chicago Daily News, Minneapolis Star, Houston Chronicle och Detroit News.⁵⁾

-
- 1) Merrills urval av tidningar konstituerar vad han kallar en "Elit Press Pyramid", där de sextio mest betydande utgör den verkliga eliten, medan de resterande fyrtio rubriceras som "near-elite". De amerikanska kvalitetstidningarna återfinns inom samtliga kategorier. Merrill 1968:42-44. Grunderna för klassificeringen diskuteras s 27 ff.
 - 2) Merrills förteckning inkluderar följande tidningar: New York Times, Christian Science Monitor, St Louis Post Dispatch, Washington Post, Baltimore Sun, Los Angeles Times, Miami Herald, The Wall Street Journal, Chicago Tribune, Cleveland Plain Dealer, Dallas Morning News, Denver Post, St Louis Globe-Democrat, Houston Post, Kansas City Star, Milwaukee Journal, Minneapolis Tribune, Philadelphia Inquirer, Portland Oregonian, New Orleans Times-Picayune, Atlanta Constitution, Louisville Courier Journal. Merrill 1968:45. De två sistnämnda ingår inte i undersökningen på grund av materialbrist.
 - 3) Jfr Hynds 1975:91 ff, Merrill 1968:23-24. Se även Tunstall, som hävdar att merparten av USA:s ca 1700 dagstidningar utgör s k "local monopolies" Tunstall 1977:32. Merrill påpekar att en nationell press inte existerar i USA, Merrill 1968:23; jfr även Hynds 1975:260.
 - 4) Jfr Hynds 1975:91-92.
 - 5) Se Hynds diskussion om s k "Leaders and Seekers" 1975:260 ff.

I kategorin "annan press" ingår även Washington Star och Boston Globe, tidningar som i andra undersökningar placerats bland elitorganen i USA.¹⁾

4.4.2 MATERIALINSAMLING OCH REPRESENTATIVITET

Innan fördelningen av materialet inom respektive presskategori redovisas, finns det anledning att i korthet beröra grunderna för materialinsamlingen.

Artiklarna från New York Times har kopierats från mikrofilm och identifierats med hjälp av tidningens årliga index. Uppslagsord har varit Sweden och namnen på ledande svenska politiker under perioden. Kontroller har gjorts på rubrikerna Vietnam respektive American Foreign Policy. Såväl index som mikrofilm finns tillgängliga på det Kgl Bibliotek, Köpenhamn. New York Times-materialet är fullständigt, dvs det omfattar samtliga artiklar om den svenska Vietnampolitiken som publicerades i tidningen under perioden och utgör knappt en femtedel av det totala antalet artiklar som undersökts.

Ett drygt fyrtiotal artiklar från olika tidningar härrör från det kongressmaterial, som studerats i undersökningen. Ett mindre antal artiklar kommer från Olof Palmes privata klippsamling.

Huvuddelen av materialet, eller ca 75 procent, kommer från Utrikesdepartementets pressarkiv. Den övervägande delen av detta består av kopior på lösa tidningsklipp, som tillsammans med rapporter av varierande omfång regelbundet skickats till Stockholm från svenska ambassaden i Washington. Delar av det inskickade materialet har tillsammans med pressbyråns egna klipp utnyttjats för Utrikesdepartementets årliga publikation "Sverige i utländsk press."²⁾ Denna, liksom pressbyråns veckovisa översikt av utländsk press, som produceras på ett likartat sätt, har utgjort kompletterande material i undersökningen.

Enligt uppgift från ambassaden i Washington vidarebefordrades i huvudsak de klipp, som bedömdes vara av intresse, t ex för regeringens politiska bedömningar.³⁾ Det innebär att stora mängder artiklar, som ambassaden själv uppmärksammat eller fått från bl a den klippfirma,⁴⁾ som sedan 1959 haft upp-

1) Se Hynds 1975:258, 271-272.

2) Uppgifterna härrör från förutvarande pressrådet vid Svenska Ambassaden i Washington, Lars Arnö. De förmedlades i brevform 1981-12-10.

3) Ibid, och brev av den 25 augusti 1981 från Arnö.

4) Klippfirman som anlitas heter Press Intelligence, Inc. och ligger i Washington, D.C. Material kommer även från de svenska generalkonsulaten och det svenska FN-högkvarteret.

draget att täcka allt som skrivits om Sverige i samtliga amerikanska tidningar,¹⁾ ej kommit till pressbyrå i Stockholm. Det material som inte vidarebefordrats har i regel slängts efter någon månad.²⁾ Om allt det material som anlänt till Utrikesdepartementets pressbyrå har bevarats är oklart.³⁾

Det material som ställts till förfogande torde således ha varit föremål för en serie urvalsprocesser. Svårigheterna att bedöma materialets grad av fullständighet och därmed dess representativitet utgör en inskränkning av möjligheterna att formulera säkra slutsatser om täckningen av den svenska Vietnampolitiken i den amerikanska dagspressen.⁴⁾

Vissa antaganden om materialets representativitet kan dock göras. De klipp som skickas till Utrikesdepartementet i Stockholm är inte uteslutande sådana som bedöms som viktiga och centrala för den politiska ledningen. Även artiklar som utgör exempelsamlingar på publicitet vidarebefordras enligt uppgift från Svenska Ambassaden i Washington.⁵⁾

Enligt samma källa kommer ca 70 procent av de artiklar som berör Sverige från nyhetsbyråer som AP, UPI och Reuter, m fl. Det innebär att nyheter om Sverige, i synnerhet om de bedöms attraktiva, kan uppträda i samma form i ett stort antal tidningar över hela USA.⁶⁾ Av den massupplaga, som kommer till ambassaden från den anlitade klipptjänsten, väljs ett representativt antal ut för vidarebefordran till Stockholm.⁷⁾ På grund av materialets relativa enhetlighet torde urvalsförfarandet inte innebära några större problem. Det utbredda förfarandet med cirkulärledare medför ofta att även det ledar-material som handlar om Sverige är likartat i ett stort antal mindre amerikanska tidningar.

Mot denna bakgrund kan det rimligen hävdas att de artiklar som utnyttjats i undersökningen utgjorde just exempelsamlingar på publiciteten kring den svenska Vietnampolitiken. Vi kan därför rimligen antaga att stora delar av materialet ur innehållssynpunkt är representativt för vad som publicerades

1) Uppgiften härrör från brev skrivet av Ulla-Britta Johansson, Svenska Ambassaden i Washington.

2) Arnö 1981-12-10.

3) Det är författarens intryck att arkiveringsreglerna för pressmaterial inte tillämpats genomgående. Det har varit svårt att erhålla en överblick över materialet då det förvarats i olika arkiv.

4) Jfr Törnqvist-Aggefors 1972:7-9.

5) Arnö 1981-12-10.

6) Jfr Graber 1980:34 ff.

7) Arnö 1981-12-10.

i amerikansk press. Det finns i detta sammanhang anledning att påpeka att närmare hälften av allt nyhetsmaterial i undersökningen härrör från nyhetsbyråer. Andelen nyhetsbyråmaterial i kategorin "annan press" är något större, medan det omvända gäller för den s k elitpressen i undersökningen. Det senare kan bero på att elitpressen i högre grad utnyttjar eget korrespondentmaterial. Enligt ambassadens bedömning är det den typen av material som anses intressantast att vidarebefordra.¹⁾ Det är slutligen en allmän bedömning att stora delar av ledarmaterialet i undersökningen, i synnerhet inom kategorin "annan press", utgörs av cirkulärledare.

Fördelningen av artiklar inom respektive presskategori presenteras nedan i tabellform. Antalet artiklar per kategori anges för varje år av undersökningsperioden. På grund av New York Times-materialets fullständighet och tidningens särställning inom kategorin kvalitets- eller prestigepress redovisas värdena för denna tidning och den övriga elitpressen var för sig.

Tabell 1 Antalet artiklar inom presskategorierna New York Times, övrig elitpress och annan press över tiden

Tidningskategori	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	Totalt
New York Times	4	7	15	21	42	35	4	15	14	9	166
Övrig elitpress	1	1	8	6	49	78	8	7	36	7	201
Annan press ²⁾	0	0	7	2	122	286	11	12	54	7	501
All undersökt amerikansk press	5	8	30	29	213	399	23	34	104	23	868

Vid ett studium av samtliga tidningar framgår att bevakningen av den svenska Vietnampolitiken, mätt i antalet artiklar, uppvisar betydande variationer under perioden. De första åren, särskilt 1965 och 1966, publicerades endast ett mindre antal artiklar om den svenska Vietnampolitiken. 1969 inträffade en markant ökning, som kulminerade 1970, där närmare hälften av samtliga undersökta artiklar återfinns. Under resten av perioden, med visst undantag för 1973, uppmärksammades det svenska agerandet i Vietnamfrågan i endast blygsam omfattning.

1) Arnö 1981-12-10.

2) I kategorin "Annan press" ingår ett drygt trettiotal artiklar, som saknar tidningsangivelse.

Fluktuationerna sammanfaller tidsmässigt med inslag i eller med relevans för den svenska Vietnampolitiken. I januari 1969 erkände Sverige Nordvietnam. Senare samma år fattades beslutet om ett långsiktigt biståndssamarbete med ledningen i Hanoi. 1970 besökte Olof Palme som privatperson USA på sommaren och 1973 försämrades de bilaterala förbindelserna på det diplomatiska planet radikalt till följd av Palmes kraftiga kritik av de amerikanska julföreläsningarna 1972.

Mot bakgrund av den förda diskussionen ovan är det emellertid inte helt entydigt hur dessa variationer i materialet skall tolkas. Den kraftiga ökningen av artikelmängden 1969 och 1970 och den något mindre omfattande toppnoteringen 1973 kan vara en återspeglning av ett ökat massmedialt intresse i USA för den svenska Vietnampolitiken.

Det kan emellertid inte heller uteslutas att ambassadpersonalen vidarebefordrade relativt sett fler artiklar dessa år, bl a därför att behovet av dokumentation av publiciteten kring den svenska ståndpunkten i Vietnamfrågan ökade i samband med t ex Palmes resa till USA 1970, eller med anledning av de försämrade diplomatiska förbindelserna 1972-73.

Sannolikt har dessa faktorer samverkat. Med tanke på att New York Times-materialet är fullständigt, återspeglar sannolikt fluktuationerna i tidningens rapportering om den svenska Vietnampolitiken ett varierande intresse under perioden. Det kan därför antagas att växlingarna i det övriga pressmaterialet också är uttryck för ett skiftande intresse för den svenska Vietnampolitiken även i dessa tidningar. Nyhetsvärdet hos den svenska Vietnampolitiken kan emellertid ha bedömts olika av New York Times och de andra tidningarna.

Det faktum att fluktuationerna i New York Times-materialet inte är lika påfallande som i framförallt det material som konstituerar kategorin "annan press" kan föranleda slutsatsen, att New York Times' bevakning av Sverige var mindre konjunkturberoende än t ex mindre betydande tidningars, vars rapportering om Sverige kan ha varit primärt betingad av mer spektakulära händelser och utspel.

Osäkerheten beträffande detta materials representativitet och grad av fullständighet innebär emellertid att en sådan slutsats måste förses med starka reservationer. Att praktiskt samtliga artiklar inom kategorin "annan press" återfinns 1969 och 1970 kan vara ett resultat av urvalsmässiga faktorer. Trots detta torde det i beaktande av populärpressens mer sensationsbetonade

journalistik inte kunna uteslutas, att de kraftiga fluktuationerna i antalet artiklar inom kategorin "annan press" i viss utsträckning återspeglar ett mindre kontinuerligt journalistiskt intresse för den svenska Vietnampolitiken.

Det finns anledning att redan här påpeka att skillnaderna i bevakningsintensitet över tiden mellan de olika tidningskategorierna inte motsvaras av betydande skillnader i rapporteringen av de centrala elementen i den svenska Vietnampolitiken. Ur innehållslig synpunkt är det därför inte motiverat att studera de tre tidningskategorierna var för sig. Endast i de fall då New York Times markant avviker från det generella mönstret kommer detta att noteras.

Att innehållet är så likartat i elit- och annan press kan bero på, att nyhetsbyråmaterialet som tidigare påpekats är relativt vanligt i bägge materialtyperna. En annan orsak kan vara att kvalitetstidningarnas syndikerade material även användes av de mindre tidningar, som ingår i undersökningen. En tredje förklaring kan vara att de tidningar som ingår i undersökningen i stora drag värderade de enskilda inslagen i den svenska Vietnampolitiken på ett nyhetsmässigt likartat sätt. En sådan förklaring innebär att den tidigare diskuterade gränsdragningen mellan kvalitets- och annan press utifrån en nyhetsvärderingsaspekt blir svårare att upprätthålla.

Slutligen skall här påpekas att ledar- och nyhetsartiklar inte kommer att analyseras separat annat än i de delar av undersökningen, som behandlar de i pressen redovisade reaktionerna på den svenska Vietnampolitiken. En knapp fjärdedel av samtliga undersökta artiklar är ledare, inom kategorin elitpress utgör de en dryg tiondel av materialet. Som nyhetsartiklar har även räknats kröniker, "columns" och s k "news-analysis" -material.¹⁾ Det medför att gränserna mellan nyhetsmaterial och ledare, som traditionellt sett brukar utgöra tidningens opinionsbildande material, blir diffusa om man ser till materialtypernas möjligheter att verka persuasivt.

1) Jfr Rubin 1977:31 ff, Hynds 1975:156 ff, Rosenblum 1979:152.

4.5 METODOLOGISKA ASPEKTER

4.5.1 INNEHÅLLSANALYSENS HUVUDDRAG OCH RELIABILITET

Klassificering och kodning av pressmaterialet har skett med utgångspunkt från ett analyschema, vars kategorier speglar de enskilda inslagen i den svenska Vietnampolitiken och de svensk-amerikanska förbindelserna under perioden.¹⁾

Endast de artiklar, som explicit berört den svenska kritiken eller handlat om ett eller flera av de sakområden, som presenteras i avsnitt 4.5.2.1, har tagits med i undersökningen.

Reportage, krönikor och ledarstick om t ex den svenska blandekonomiska modellen, välfärdspolitiken eller den sociala och ekonomiska utvecklingen i landet har inte utnyttjats i analysen, med mindre de även har berört frågor av relevans för regeringens ställningstagande i Vietnamkonflikten. Samma bedömning har gjorts av artiklar som handlat om andra aspekter av svensk utrikespolitik än Vietnamfrågan, eller som berört svensk inrikespolitisk debatt i t ex samband med riksdagsval och partikongresser.

Om oklarhet har rått beträffande klassificeringen av en artikel har den ej tagits med i undersökningen. Som exempel på sådant material kan nämnas reportage, som beskriver amerikanska desertörers dagliga liv i Sverige utan att referera till den svenska regeringens ståndpunkt i Vietnamfrågan.

Analysenheten²⁾ i kodningsarbetet har varit antingen artikel eller artikel-del, beroende på om ett eller flera sakområden har behandlats. De artiklar, som berört mer än ett sakområde har delats i enlighet med antalet sakområden.³⁾ Centrala analysvariabler förutom sakområden har varit svenska kritikargument och reaktioner på den svenska Vietnampolitiken. I viss utsträckning har även svenska uttalanden inom ramen för enskilda sakområden registrerats, liksom händelser. Analysvariablerna presenteras och definieras i anslutning till resultatredovisningen.

1) Kodningsarbetet har utförts av fil kand Ann-Sofie Nilsson, doktorand vid Statsvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet.

2) Hadenius-Weibull 1973:49. Se även Krippendorffs diskussion kring begreppet "sampling unit", Krippendorff 1980:57-58. Jfr Duverger 1964: 112-113.

3) Flertalet artiklar har inte delats. I de fall då delning har skett, har minimigränsen för ett sakområde satts till ett textstycke. Om ett textstycke har berört mer än ett sakområde, har det mest dominerande sakområdet registrerats. Jfr diskussionen i avsnitt 4.5.2.2 om händelser.

Den dominerande kodningsenheten¹⁾ i undersökningen har varit olika uttalanden av representanter för den svenska regeringen eller av personer negativa eller välvilliga till den svenska politiken. Föreliggande innehållsanalytiska studie kan därigenom sägas vara tematiskt orienterad.²⁾ Det innebär att den till övervägande del är inriktad på att identifiera de textelement i pressmaterialet som enligt Duverger kan rubriceras som "... an assertion, an affirmation, or a proposition concerning a particular subject",³⁾ eller som enligt Lefevers bedömning utgör "... a recurring motif, idea, or judgment".⁴⁾

Reliabiliteten i kodningen har undersökts genom att ett fem-procentigt slumpmässigt urval av artiklar har kodats om av författaren.⁵⁾ Enligt en i litteraturen refererad tumregel bör överensstämmelsen mellan de båda kodarna vara 80-procentig för att reliabiliteten skall anses tillfredsställande.⁶⁾ Graden av reproducerbarhet varierar med analys-schemats svårighetsgrad. Holsti påpekar att hög reliabilitet "... can be achieved for simple forms of content analysis, in which coding is essentially a mechanical task...."⁷⁾

Komplexa analyskategorier försvårar däremot ofta möjligheterna att få betydande överensstämmelse mellan olika kodare.⁸⁾ Särskilt vid analyser av mer komplicerade materialtyper, där forskaren tvingas arbeta med ett omfattande tolkningsförfarande, uppstår ett ofta svårlöst avvägningsproblem mellan kraven på tillfredsställande reliabilitet och validitet.⁹⁾ Ett strängt tilläm-

-
- 1) Enligt Holsti är "recording unit" en typ av analysenhet och definieras som "... the specific segment of content that is characterized by placing it in a given category." Holsti 1969:116 ff; Hellevik använder benämningen undersökningsenhet, Hellevik 1973:133. Den andra kallas "context unit" och avgränsar enligt Krippendorff "... that portion of the symbolic material that needs to be examined in order to characterize a recording unit." Krippendorff 1980:59.
 - 2) Holsti 1969:116-117; jfr Krippendorff 1980:62-63 och Duverger 1964: 109-114. Andra kodningsenheter än temata är enstaka ord, meningar, stycken, symboler, personer. Se även Budd m fl 1967:33 ff.
 - 3) Duverger 1964:111. Jfr Holsti 1969:116.
 - 4) Lefever 1974:38.
 - 5) Reliabilitetskoefficienten har beräknats med hjälp av formeln $\frac{2M}{N1 + N2}$ där M representerar antalet gemensamma kodningsbeslut och där N1 och N2 refererar till antalet kodningar för respektive kodare. Se Holsti 1969:140.
 - 6) Se t ex Hadenius-Weibull 1973:84, Budd m fl 1967:68, Krippendorff 1980: 146 ff.
 - 7) Holsti 1969:142.
 - 8) Ibid; jfr Budd m fl 1967:66-67.
 - 9) Jfr Hellevik 1973:144-145; se även Budd m fl 1967:68.

pat krav på hög reliabilitet kan enligt Holsti i sådana sammanhang resultera i minskad validitet.¹⁾ Genom att minska reliabilitetskraven kan enligt Hellevik analysen av "... meningsinnehållet i en tekst...." resultera i data med större relevans för undersökningen.²⁾

I enlighet med undersökningens tematiska inriktning har analys-schemat varit detaljerat, särskilt vad beträffar svenska kritikargument. Strävan att täcka en så stor del av nyansrikedomen i materialet som möjligt har emellertid skapat vissa svårigheter att entydigt avgränsa olika temata från varandra, ett icke ovanligt problem vid tematiska undersökningar.³⁾ Holsti skriver:

Many sentences contain more than one theme, and identifying proper boundaries between them is a judgmental process for which it may be difficult to formulate rules that cover every type of theme that may occur in the text. 4)

Detta har resulterat i problem att uppnå tillfredsställande reliabilitet på en hög detaljeringsnivå inom de mer komplexa och abstrakta variabelkategorierna. Analysen har därför koncentrerats till data från aggregerade kategorier med högre reliabilitet.⁵⁾ Det finns dock i detta sammanhang anledning att instämma i Krippendorffs tes att "... standards for data reliability should not be adopted ad hoc. They must be related to the validity requirements imposed upon research results, specifically to the costs of drawing wrong conclusions."⁶⁾ Vi accepterar därför en reliabilitetskoefficient för huvudkategorierna av svensk kritik på 0.75.

Det bör här påpekas att överensstämmelsen mellan kodarna var god beträffande frågan om kritikargument överhuvudtaget förekom i artiklarna eller ej. Reliabiliteten var här 0.93. De skiljaktiga bedömningarna i kodningen av mer detaljerade kritikutsagor kan till stor del bero på att kodarna har identifierat olika många kritikargument i artiklarna. Som påpekats ovan är detta ett problem som är intimt förknippat med den tematiska inriktningen.

Vad beträffar reliabiliteten för övriga analysvariabler, erhöll sakområde värdet 0.80 vilket får anses tillfredsställande. En drygt 80-procentig överensstämmelse noterades för förekomst av reaktioner i materialet. För mer

1) Holsti 1969:142; Budd m fl 1967:68, Krippendorff 1980:147.

2) Hellevik 1973:144-145.

3) Holsti 1969:116-117; jfr Budd m fl 1967:47-49.

4) Ibid s 136.

5) Ibid s 137.

6) Krippendorff 1980:147.

specificerade reaktionstyper erhöjls sämre reliabilitet. Vad avser frågan vilka aktörer som reagerade noterades en drygt 60-procentig överensstämmelse mellan kodarna.

En följd av att reliabiliteten för vissa kategorier inte helt motsvarar uppställda krav, är att vi inom ramen för den kvantitativa analysen och resultatredovisningen inte kan dra några säkra slutsatser om förekomst av mer specifika och nyansrika kritikargument i pressmaterialet. Av samma skäl är det ej heller möjligt att mer i detalj analysera olika typer av reaktioner. Mer precisa redovisningar av antalet gånger enskilda händelser uppträder i materialet under perioden är heller inte meningsfullt att göra. Det samma kan sägas om sakområdesbundna uttalanden. Trots dessa inskränkningar är det emellertid ändå möjligt att identifiera vissa tendenser i pressens rapportering av den svenska Vietnampolitiken.

4.5.2 SAKOMRÅDESANALYS

Ett vanligt sätt att översiktligt beskriva innehållet i ett material är att studera hur utrymmet i materialet fördelas mellan ett antal olika sakområden. Dessa identifieras då med hjälp av ett klassifikationsschema, vars kategorier bör "... vara uttömmande i förhållande till undersökningsproblemet", dvs de skall omfatta samtliga aspekter av den fråga, som skall analyseras. Kategorierna skall vidare, förutom att vara relevanta för undersökningens syfte, vara varandra ömsesidigt uteslutande.¹⁾

Enligt Lundquist existerar inte någon allmänt accepterad princip för klassifikation av sakområden.²⁾ Ett gemensamt problem för flertalet klassifikationer, vare sig de är teoretiskt eller empiriskt grundade, torde vara svårigheten att konstruera kategorier som helt tillgodoser ovan nämnda krav.³⁾ Svårigheten att skapa analyskategorier som ömsesidigt utesluter varandra gäller i hög grad den i litteraturen ofta refererade metoden att klassificera sakområden "... according to the fields of concern involved",⁴⁾ vilken vanligtvis mynnar ut i en uppsättning sakområden av typen socialpolitik, försvarspolitik, utbildningspolitik etc.⁵⁾

1) Hadenius-Weibull 1972:52.

2) Lundquist 1972:60.

3) Se t ex Dag Ankars uppsats "Att klassificera lagar: prolog till en policydiskussion", Åbo Akademi 1978.

4) Lundquist 1972:61.

5) Lundquist 1972:61-62; se även Sjöblom 1968:58, Kronvall 1975:31, Furhoff-Nilsson 1968:90, 105.

Metodens begränsningar bottnar enligt Lundquist i dess oförmåga att etablera entydiga indelningsgrunder för de "fields of concern" man väljer att studera. Därmed uppstår också problem att dra klara och särskiljande gränser mellan dessa. I flertalet empiriska studier aktualiseras denna svårighet. Lundquist skriver:

If applied studies are considered, it is found that different fields of concern overlap one another or are subordinate to one another.... 1)

Mot denna bakgrund accepterar vi därför vissa vagheter i den empiriskt grundade sakområdesklassificering, som ligger till grund för den översiktliga karakteristiken av innehållet i pressmaterialet.

Det skall här framhållas att sakområdesanalysen huvudsakligen skall betraktas som ett komplement till studiet av de amerikanska dagstidningarnas rapportering om den svenska kritiken i Vietnamfrågan. En studie av innehållet i artiklarna med avseende på sakområden ger information om vilka inslag i den svenska Vietnampolitiken utöver kritiken som pressen valde att uppmärksamma. Det blir härigenom möjligt att avgöra i vilken omfattning pressen bevakade de ur opinionsbildnings- och trovärdighetssynpunkt stödjande alternativt konkurrerande svenska strategierna i Vietnamfrågan.

I analysen gör vi således åtskillnad mellan å ena sidan sakområden och å andra sidan kritik. Därmed ansluter vi oss till föreställningen att ståndpunkter i sig inte konstituerar sakområdeskategorier utan snarare utgör om-dömen om de fenomen som ingår i sakområden. Sjöblom skriver:

To 'take a standpoint' thus implies supporting one of the possible opinions in a 'subject area' and to reject others. 2)

Beslutet att inte låta kritik utgöra ett självständigt sakområde är även metodologiskt betingat. Med tanke på undersökningens starka betoning av de verbala utspelens opinionsbildande kapacitet vore det naturligt att ett separat sakområde för kritik betraktades som överordnat andra sakområden. Ett sådant synsätt skulle emellertid skapa problem i analysen. Eftersom kritiken teoretiskt sett kan beröra övriga sakområden och därför kan förekomma i artiklar, som handlar om andra inslag i den svenska Vietnampolitiken än kritiken, vore det endast möjligt att registrera andra sakområden när kritik inte förekommer i materialet.

1) Lundquist 1972:61.

2) Sjöblom 1968:101; se även sidorna 45 resp 106.

En möjlig följd av detta skulle kunna vara att andra sakområden blev under-representerade i materialet, vilket i sin tur skulle försvåra möjligheterna att ge en rättvisande bild av proportionerna mellan kritiken och de andra inslagen i den svenska Vietnampolitiken. Därigenom hade en analys av pressens rapportering i termer av stödjande respektive konkurrerande utrikespolitiska strategier försvårats.

Att kritiken betraktas som en från sakområdesklassificeringen fristående analysvariabel innebär att den kommer att bli föremål för en självständig analys i undersökningen. Genom att årsvis ange den relativa andel av pressmaterialet där kritik har registrerats, erhåller vi en bild av den svenska kritikens genomslagskraft i förhållande till övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken.¹⁾

Det skall i detta sammanhang framhållas att den svenska regeringen vid olika tillfällen öppet kommenterade de enskilda inslagen i den svenska Vietnampolitiken. De uttalanden, som gjordes för att belysa bakgrunden till den svenska kritiken, kommer i likhet med kritiken att analyseras i ett särskilt avsnitt.

Svenska uttalanden, som gjordes med anledning av t ex upprättandet av diplomatiska förbindelser med Hanoi eller i anslutning till den svenska regeringens insatser för amerikanska krigsfångar, kommer att redovisas i samband med att dessa och andra sakområden studeras. På grund av svårigheterna att uppnå tillfredsställande reliabilitet, kommer frekvenser för enskilda sakområdesbundna uttalanden ej att redovisas. Istället kommer vissa illustrativa exempel på svenska utsagor, som förekommit i bevakningen, att presenteras i anslutning till en analys av respektive sakområdes genomslagskraft i pressmaterialet.

4.5.2.1 Sakområdesindelningen

Det klassifikationsschema vi har använt i undersökningen utgår från empiriskt förankrade kategorier som berör olika aspekter av den svenska Vietnampolitiken och de bilaterala förbindelserna mellan Sverige och USA, exklusive den svenska kritiken.

Följande tolv sakområden ingår i undersökningen:

Sveriges diplomatiska förbindelser med USA

Sveriges diplomatiska förbindelser med Nordvietnam

1) Jfr Tabell 4.

Sveriges förbindelser med befrielseörelsen i Sydvietnam (FNL/PRR)

Sveriges förbindelser med regeringen i Saigon, Sydvietnam

Svenskt bistånd till Nord- och Sydvietnam

Svensk medling i konflikten

Sverige och krigsfångefrågan

Sverige och Russelltribunalen

Sverige och amerikanska desertörer

Svensk inrikespolitik

Principerna för svensk neutralitetspolitik

Sveriges övriga förbindelser med Förenta staterna

Distinkta gränser mellan begreppen utrikespolitik, diplomati och mellanstatliga relationer är svåra att upprätta på såväl ett teoretiskt som empiriskt plan. De gränsdragningsproblem Lundqvist diskuterar i samband med "fields-of-concern" approachen aktualiseras därför främst i samband med sakområdena Principerna för svensk neutralitetspolitik, Sveriges övriga förbindelser med USA och Sveriges diplomatiska förbindelser med USA. En positionsbestämning av dessa sakområden följer nedan.

Sakområdet Principerna för svensk neutralitetspolitik är avsett att täcka in de aspekter av materialet, som berör de principiella frågeställningarna om den svenska neutralitetens möjligheter, gränser och trovärdighet. En central komponent i sakområdet är därför de frågor som berör förhållandet mellan öppen kritik kontra kritik via diplomatiska kanaler och tilltron till den svenska neutralitetspolitiska linjen.

Även frågor som berör förhållandet mellan bevarad eller oförändrad trovärdighet för neutralitetspolitiken och andra inslag i den aktiva svenska utrikespolitiken, såsom medling eller bistånd, omfattas av detta sakområde i den mån de utgör punkttillustrationer för att belysa och bedöma principerna för den svenska neutraliteten.

Det är viktigt att påpeka att en samlad bedömning av t ex svenska medlings- eller biståndsinsatser i den givna historiska situation som Vietnamkonflikten utgör inte ingår i detta sakområde. Dessa insatser behandlas separat under andra rubriker. Detsamma gäller för övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken, såsom upprättandet av diplomatiska förbindelser med Nordvietnam, mottagandet av amerikanska desertörer eller insatserna för de amerikanska krigsfångarna i Nordvietnam.

Sveriges förbindelser med Förenta staterna behandlas huvudsakligen inom två sakområden. Det ena är Sveriges diplomatiska förbindelser med USA, som med utgångspunkt från en snäv definition av termen 'diplomati' riktar fokus mot de två ländernas möjligheter att utöva normal bilateral diplomatisk verksamhet med varandra i skuggan av den pågående Vietnamkonflikten. Det andra sakområdet är Sveriges övriga förbindelser med USA, som uppmärksammar samtliga icke-diplomatiska bilaterala relationer mellan länderna, exklusive krigsfånge- respektive desertörsfrågorna, som behandlas inom andra sakområden. Ej heller inkluderas amerikanska uttalanden som berör principerna för den svenska neutraliteten.

När vi diskuterar diplomati i mer begränsad bemärkelse avses en typ av instrument eller teknik, stater använder för att förverkliga utrikespolitiska mål. Enligt Lerche-Said är diplomati primärt ett medel för att överföra information mellan regeringar. De skriver:

Diplomacy, considered as a technique of state action, is essentially a process whereby communications from one government go directly into the decision-making apparatus of another. 1)

Huvuddelen av det vi benämner diplomatisk verksamhet, som till övervägande delen är bilateral till sin karaktär, ombesörjs enligt Plano-Olton av tjänstemännen på "... the foreign ministry and the resident diplomatic mission."²⁾

Denna snävare innebörd kontrasterar mot en i litteraturen förekommande föreställning att diplomati omfattar hela den utrikespolitiska processen, dvs "... policy formulation as well as executions".³⁾ En sådan definition skulle emellertid innebära att praktiskt taget samtliga former av svenskt och amerikanskt bilateralt agerande, verbalt som icke verbalt, skulle hamna inom sakområdet Sveriges diplomatiska förbindelser med USA. Detta skulle leda till svåra konsekvenser för möjligheterna att separat analysera de enskilda inslagen i respektive lands politik.

I föreliggande studie inkluderas i detta sakområde därför endast den regelbundna informationsöverföring mellan länderna som bedrivs på tjänstemannanivå, samt de åtgärder på regeringsnivå som är direkt föranledda av förändringar i denna verksamhet eller direkt påverkar densamma.

1) Lerche, Jr - Said 1970:80.

2) Plano-Olton 1969:214.

3) Ibid s 213.

Inom sakområdet Sveriges diplomatiska förbindelser med USA uppmärksammas sålunda olika typer av amerikanska diplomatiska sanktioner som blev följden av den svenska Vietnampolitiken, liksom normaliseringen av det diplomatiska umgänget på ambassadörsnivå mot slutet av perioden. Vidare uppmärksammas de amerikanska diplomaternas arbetsvillkor i Sverige mot bakgrund av de starka anti-amerikanska strömningarna bland svenska ungdomar under 1960- och 1970-talen. Officiella svenska och amerikanska uttalanden kring dessa frågor ingår naturligtvis också i sakområdet.

Officiellt svenskt eller amerikanskt agerande som inte äger relevans för de diplomatiska relationerna i begränsad mening hamnar utanför ovan diskuterade sakområde och hänförs istället till sakområdet Sveriges övriga förbindelser med USA.

Som exempel kan nämnas svensk kritik av USA:s Vietnampolitik, vissa svenska argument för att i efterhand motivera och legitimera kritiken av typen "vi är inte anti-amerikanska", eller andra officiella svenska uttalanden som berör de svensk-amerikanska förbindelserna exklusive de diplomatiska. Även officiella amerikanska politiska markeringar av missnöje med den svenska politiken i Vietnamfrågan inkluderas i detta sakområde. Dessa kan dock ej beröra vare sig diplomatiska sanktioner eller utgöra uttalanden kring principerna för den svenska neutraliteten. Detsamma kan sägas om tidningarnas egna kommentarer till de svensk-amerikanska förbindelserna.

Övriga fenomen, som berör karaktären av Sveriges förbindelser med USA utanför det diplomatiska planet och vilka ej heller berör Sveriges agerande i desertörs- respektive krigsfångefrågan, är svenska regeringsmedlemmars besök i USA vid olika tidpunkter och de händelser som uppmärksammas i pressen i samband med dessa.

Särskild uppmärksamhet ägnas åt de överläggningar som kommer till stånd mellan svenska ministrar och deras amerikanska kollegor. Som exempel kan nämnas att Palme fick tillfälle att träffa och samtala med utrikesminister Rogers under sitt inofficiella besök i USA sommaren 1970. Även andra händelser som bevakades i pressen i samband med Palmes resa uppmärksammas i detta sakområde.

Slutligen en kommentar till sakområdet Svensk inrikespolitik. Detta sakområde omfattar de inrikespolitiska händelser och fenomen i pressmaterialet som kan ha haft betydelse och relevans för Sveriges utrikespolitik i Vietnamfrågan.¹⁾

1) Vi anknyter härigenom till diskussionen om "domestic sources of foreign policy".

Som exempel kan nämnas icke-officiella svenska kommentarer från t ex oppositionspolitiker till den svenska Vietnampolitiken och dess konsekvenser för neutralitetens trovärdighet och Sveriges förbindelser med USA. Pressens rapportering om den svenska inrikespolitiska debatten i Vietnamfrågan torde vara av intresse vid en bedömning av Sveriges möjligheter att erhålla gynnsam publicitet i USA. Bristande inrikespolitisk enighet kring de centrala elementen i Vietnampolitiken kan ha försvårat för den svenska regeringen att skapa trovärdighet för sin Sydostasienpolitik hos omvärlden.¹⁾

4.5.2.2 Händelser

Som tidigare konstaterats är sakområdesanalysen en grov klassificering av innehållet i pressmaterialet. I syfte att skapa en mer detaljerad bild av innehållet har vi i kodningsprocessen separat noterat de händelser, som förekommer i artikeldelarna. Flertalet av dessa är direkt sakområdesrelaterade i den meningen att de lyder under något av sakområdena och därför också utgör en typ av indikationer på att detta sakområde förekommer i materialet.

Vissa händelser som berör ett specifikt sakområde kan förekomma i en artikel-del som huvudsakligen handlar om ett annat sakområde. Genom att koda in även dessa händelser kan vi erhålla en uppfattning om vilken livslängd vissa händelser, som berör den svenska Vietnampolitiken eller de bilaterala relationerna mellan Sverige och USA, har i den amerikanska pressens bevakning. Sådana resultat kan i sin tur komplettera den tidigare diskuterade analysen av stödjande respektive konkurrerande svenska utrikespolitiska strategier.

Genom att registrera händelser för sig skapas möjligheter att analysera huruvida Vietnamrelevanta händelser, som kritikern, medvetet eller omedvetet, har medverkat till att skapa, konkurrerar med den svenska kritiken eller banar väg för densamma.

Det råder knappast någon enighet i litteraturen om den exakta innebörden av begreppet händelse. Massmediaforskare definierar begreppet som "... happenings in the everyday world",²⁾ eller som "issue, problem, statement, etc".³⁾ En vanlig föreställning, inte minst när man studerar begreppet händelse i massmediesammanhang, är att det skall beteckna något som äger nyhetsvärde⁴⁾ eller viss betydelse.⁵⁾

1) I ett samtal med förf antydde Torsten Nilsson att så kunde vara fallet.

2) Tuchman 1973:112; jfr Cohen 1963:54.

3) Östgaard 1965:45.

4) McClelland i Azar 1975:2.

5) The Advanced Learners Dictionary of Current English 1967:338.

Inom den forskningstradition som går under benämningen 'Events-Analys' arbetar man med en bredare betydelse av begreppet. Man definierar händelse som den aktivitet en aktör vid en viss tidpunkt riktar mot en annan aktör, vanligtvis i syfte att förmedla en avsikt eller ett intresse i en fråga.¹⁾

En gemensam nämnare för flera av dessa definitioner är att händelser anses omfatta såväl verbala som icke-verbala aktiviteter.²⁾

I föreliggande undersökning väljer vi att exkludera verbala aktiviteter från vår definition av begreppet händelse. Det innebär att svenska utrikespolitiska uttalanden i materialet inte har registrerats som händelser. Ej heller omfattas verbala reaktioner från t ex amerikanska eller icke-officiella svenska aktörer av händelsebegreppet.

Som exempel på händelser kan nämnas diplomatiska sanktioner, svenska regeringsmedlemmars resor till USA, deltagande i demonstrationståg, mottagande av amerikanska desertörer, svenskt agerande i krigsfångefrågan etc.

- 1) Azar 1975:2. För en utförlig kritik av denna definition och forskningsinriktning, se Bo Anker Svendsens artikel "Foreign Policy as Events: A critique of an operational definition" i Cooperation & Conflict 1980 vol XV:1 pp 21-30.
- 2) Se t ex Burgess i Azar-Ben-Dak 1975:xiii, som anger som exempel på händelser "... a diplomatic protest (verbal) or a troop deployment (physical)". Jfr Östgaard 1965:45.

4.6 INNEHÅLLET I PRESSBEVAKNINGEN - EN ÖVERSIKTLIG KARAKTERISTIK

4.6.1 SAKOMRÅDEN OCH HÄNDELSER

De enskilda sakområdenas genomslagskraft i pressens rapportering om den svenska Vietnampolitiken redovisas nedan i tabell 2. Sakområdena har rangordnats i enlighet med deras relativa andel av det totala antalet artikeldelar.

Tabell 2 Förekomst av sakområden i materialet med avseende på antalet artikeldelar. Värdena anges i absoluta tal och i procent

Sakområden	Antal artikeldelar	Procent
Sveriges diplomatiska förbindelser med USA	151	15
Principerna för svensk neutralitetspolitik	91	9
Svensk inrikespolitik	76	8
Sverige och amerikanska desertörer	73	7
Svenskt bistånd till Nordvietnam	73	7
Sverige och krigsfångefrågan	56	6
Sveriges diplomatiska förbindelser med Nordvietnam	56	6
Sverige och Russelltribunalen	21	2
Sveriges förbindelser med befrielse- rörelsen i Sydvietnam (FNL/PRR)	5	1
Svensk medling i konflikten	2	0
Sveriges förbindelser med regeringen i Saigon, Sydvietnam	2	0
Sveriges övriga förbindelser med Förenata staterna	406	40
Totalt antal artikeldelar ¹⁾	1012	101 ²⁾

1) Materialet består av totalt 1020 artikeldelar. Åtta artikeldelar har inte kunnat placeras inom något av ovanstående sakområden.

2) Observera att procenttalet i denna och följande tabeller inte alltid summerar till 100 pga avrundningsskäl.

Av tabellen framgår att de sakområden, som handlar om Sveriges förbindelser med Saigon respektive FNL praktiskt taget inte alls uppmärksammades i pressens rapportering. Detsamma gäller de som berör Russelltribunalen respektive de svenska medlingsinsatserna i konflikten. En misstanke kan föreligga att de låga värdena kan bero på att svenska ambassaden i Washington inte vidarebefordrade artiklar med anknytning till dessa sakområden. New York Times rapportering i detta avseende skiljer sig emellertid inte från den övriga pressen, varför misstanken om bias i materialet på denna punkt torde kunna avfärdas.

Sakområdet Sveriges övriga förbindelser med Förenta staterna var mest framträdande i bevakningen. Tillsammans med det sakområde som berör de diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och USA uppträdde det i mer än hälften av samtliga artikeldelar. Den svenska desertörspolitiken och de svenska insatserna i krigsfångefrågan uppträdde vardera i mindre än tio procent av materialet.

Sveriges förbindelser med Nordvietnam, såväl på det diplomatiska som det biståndspolitiska området, omfattar tillsammans drygt en tiondel av alla artiklar. I något mindre utsträckning skrev den amerikanska pressen om de sakområden som handlar om svensk inrikespolitik och den svenska neutralitetspolitikens principer.

Sakområdet Sveriges övriga förbindelser med Förenta staterna uppträder i stort sett alla de år, bevakningen av den svenska Vietnampolitiken har någon betydande omfattning.¹⁾ Särskilt framträdande är sakområdet 1970, 1972 och 1973, då det berör mer än hälften av allt material, som undersökts. Olof Palmes besök i USA på försommaren 1970 fick betydande uppmärksamhet i den amerikanska pressen det året. Palme befann sig i Förenta staterna som privatperson för att ta emot en hedersbevisning vid sitt gamla college i Kenyon, Ohio. Palmes sammanträffande med den amerikanska utrikesministern William Rogers behandlades i nyhetsrapporteringen, liksom det faktum att president Nixon inte tog emot den svenske statsministern med hänvisning till att denne var i USA på inofficiell visit.

I samband med Palmes vistelse i USA uppmärksammade pressen att Palme blev utsatt för demonstrationer från bl a byggnadsarbetare, men även att Palme själv deltog i en demonstration mot Vietnamkriget tillsammans med Nordviet-

1) Jfr tabell 1 och översikten över antalet artiklar per år av undersökningsperioden i avsnitt 4.4.2.

nams Moskvaambassadör i februari 1968. Denna något spektakulära händelse, som också uppmärksammades i bevakningen 1969, i samband med Palmes utnämning till Erlanders efterträdare, erhöll obetydlig publicitet 1968.

De diplomatiska förbindelserna mellan USA och Sverige uppmärksammades för första gången 1968 i samband med att den amerikanska ambassadören i Stockholm, Edward Heath, kallades hem till Washington för konsultationer, en händelse som även senare återkom i pressrapporteringen om de diplomatiska förbindelserna mellan länderna. Med undantag för 1969 intar sakområdet en relativt framträdande plats i bevakningen under resten av undersökningsperioden, vilket bör ses mot bakgrunden av att de diplomatiska relationerna mellan länderna var ansträngda under långa perioder. Sakområdet dominerade rapporteringen 1974, då relationerna normaliserades med ackreditering av ambassadörer i respektive huvudstäder.

En generell iakttagelse är att flera av de händelser som berör det diplomatiska umgänget mellan Sverige och USA har relativt lång livslängd i bevakningen. Sålunda uppmärksammades vid ett flertal tillfällen det faktum att Heath 1969 slutar sin tjänst i Stockholm utan att en efterträdare är utsedd av den nyinstallerade presidenten Nixon. Denna händelse noterades t ex återigen 1970 i samband med utnämningen i januari samma år av Jerome Holland till ny amerikansk ambassadör i Sverige.

Betydande uppmärksamhet gavs åt de demonstrationer Holland utsattes för av svenska demonstranter under sin första tid i Sverige, liksom den amerikanska regeringens vägran att acceptera en ny svensk ambassadör efter de Besche, som slutade sin tjänstgöring i Washington vid årsskiftet 1972-73. Denna amerikanska diplomatiska sanktion, liksom den amerikanska politiska ledningens kvarhållande av den i Sverige stationerade amerikanska ställföreträdaren Guthrie för konsultationer julen 1972, noterades även under 1974.

De sakområden som berör den svenska regeringens kontakter med Nordvietnam uppmärksammades huvudsakligen under 1969, det år Sverige upprättade diplomatiska förbindelser med Hanoi och inledde ett långsiktigt biståndssamarbete med den nordvietnamesiska regeringen. Närmare fyrtio procent av allt material 1969 handlade om dessa två sakområden.

Även 1970 skrev den amerikanska pressen om dessa inslag i den svenska Vietnampolitiken. Rapporteringen det året handlade emellertid huvudsakligen om andra sakområden, framförallt de som berörde de bilaterala förbindelserna mellan Sverige och USA.

Ett annat framträdande sakområde i 1970-års bevakning var Sveriges agerande i krigsfångefrågan. Närmare tio procent av allt material det året handlade om de svenska försöken att erhålla information om försvunna amerikanska soldater i Vietnam. Med undantag för 1971, då hälften av artikeldelarna handlade om detta sakområde, omnämndes de svenska insatserna överhuvudtaget inte alls under resten av perioden.

Det svenska agerandet i desertörsfrågan uppmärksammades också för första gången 1968 och uppträdde därefter under 1969 och 1970 i materialet. Även 1973 ägnades detta sakområde viss uppmärksamhet, sannolikt till följd av att Sverige under det året intog en betydligt mer restriktiv hållning till asylsökande amerikanska desertörer med anledning av fredsavtalet mellan USA och Nordvietnam i januari 1973.

Sakområdet principerna för svensk neutralitetspolitik slog på allvar igenom i materialet 1969 för att sedan utgöra ett fast inslag i bevakningen perioden ut, med undantag för 1974. Som tidigare påpekats dominerades rapporteringen det året av normaliseringen av förbindelserna mellan Sverige och USA.

Uppmärksamheten 1969 kan vara en återspeglning av ett ökat intresse för den svenska neutralitetspolitiken mot bakgrund av Sveriges kontakter med Nordvietnam. Det svenska erkännandet av Hanoi och det biståndspolitiska beslutet kan ha aktualiserat frågan om den svenska neutralitetens förutsättningar och gränser. I avsnittet om reaktionerna på den svenska Vietnampolitiken, liksom i avsnitt 5.3, kommer detta problem att beröras, bl a med utgångspunkt från frågeställningen huruvida den neutrala staten har rätt att öppet stödja den ena parten i en pågående konflikt. Den kontinuerliga bevakningen av sakområdet under 1970-talet var troligen en återspeglning av ett massmedialt och politiskt intresse för denna typ av problemställning.

4.6.2 SAKOMRÅDESBUNDNA UTTALANDEN

De svenska uttalanden som gjordes under perioden och som inte var av kritiktyp uppträdde i pressmaterialet huvudsakligen 1970 och 1969.

Inför Olof Palmes besök framhölls från svensk sida att statsministerns resa tillmättes betydande vikt, bl a på grund av de möjligheter den erbjöd honom att närmare förklara den svenska Vietnampolitiken för den amerikanska allmänheten. Mot den bakgrunden är det intressant att notera att flera uttalanden om enskilda inslag i den svenska Vietnampolitiken och om de bilaterala relationerna registrerades i materialet i juni 1970, då Palme befann sig i USA.

Under eller strax innan vistelsen i USA berörde Palme vid ett flertal tillfällen de bilaterala diplomatiska relationerna mellan USA och Sverige. Särskilt stor publicitet ägnades åt den svenska regeringens avståndstagande från de provokationer, som Jerome Holland ansågs drabbad av. Från svensk sida betonades starkt det nödvändiga i att skilja mellan den officiella svenska politiken i Vietnamfrågan och handlingar utförda av extremister, som vare sig hade regeringens, riksdagens eller befolkningens stöd.

Den svenska regeringens uttalade strävan att upprätthålla normala diplomatiska förbindelser med Förenta staterna uppmärksammades även i bevakningen. Från svensk sida ansågs det särskilt angeläget att ha fungerande diplomatiska kontakter under perioder av meningsskiljaktigheter i viktiga politiska frågor av typen Vietnamkonflikten. Ansträngda diplomatiska förbindelser försvårade enligt den svenska regeringens uppfattning en fruktbar dialog om dessa meningsskiljaktigheter. Från svensk sida tog man bestämt avstånd från möjligheten att använda diplomatiska sanktioner som ett utrikespolitiskt instrument.

Olof Palmes försök att klarlägga den svenska inställningen till amerikanska desertörer uppmärksammades också i pressens bevakning. Palme framhöll att det svenska mottagandet av amerikanska desertörer inte stred mot principerna i svensk flyktingpolitik, som bl a styrdes av humanitära överväganden. Att den svenska flyktingpolitiken inte innebar någon favorisering av amerikanska desertörer illustrerades enligt Palme av att Sverige under en lång rad av år beviljat asyl åt tusentals flyktingar från andra länder, inte minst från Östeuropa. I ganska liten utsträckning uppmärksammades Palmes försäkran att desertörspolitiken ej var ett uttryck för en antiamerikansk inställning hos den svenska regeringen.

Av de uttalanden Palme gjorde om de svenska insatserna för amerikanska krigsfångar uppmärksammades särskilt statsministerns försäkran att Sveriges engagemang var betingat av humanitära och inte politiska skäl. Den humanitära utgångspunkten motiverades med att det från svensk sida inte varit möjligt att övertyga nordvietnameserna om att tillfångatagna amerikanska soldater skulle få status av krigsfångar i enlighet med Genèvekonventionen från 1947. Denna motivering erhöll emellertid mycket ringa publicitet i bevakningen, liksom påpekandet att det var första gången någon information om dessa personers öden överhuvudtaget förmedlats till någon regering, inklusive den amerikanska.

Olof Palme fick under sitt besök i USA sommaren 1970 även tillfälle att diskutera biståndet till Nordvietnam och erkännandet av den nordvietnamesiska regimen. Den övervägande delen av de svenska uttalanden som registrerades inom ramen för dessa två sakområden uppträdde emellertid i samband med att besluten offentliggjordes i oktober respektive januari 1969.

Beträffande det biståndspolitiska samarbetet var det framförallt två argument som noterades i den amerikanska pressen. Det ena var påpekandet att det svenska biståndet, som till övervägande del hade karaktären av återuppbyggnadshjälp, först skulle utgå när krigshandlingarna i området hade upphört. Det andra var en försäkran att Sverige av uteslutande humanitära skäl hade slutit ett biståndspolitiskt avtal med Nordvietnam. Palme uttryckte vid några tillfällen att en framtida internationell biståndsinsats via FN borde komma till stånd.

Ur svensk synvinkel torde det ha varit angeläget att avfärda den amerikanska misstanken att stödet till Nordvietnam var ett uttryck för en svensk strävan att aktivt bidra till den nordvietnamesiska krigsekonomin så att resurser för militära ändamål kunde frigöras.

I samband med publiciteten kring det svenska erkännandet av Hanoi, registrerades i pressen vid ett relativt litet antal tillfällen argumentet att Sverige endast erkänner länder, som uppfyller folkrättens krav på kontroll över befolkning och territorium. Att Sverige erkände Nordvietnam just i januari 1969 motiverades från svensk sida med att man önskade stärka Nordvietnams ställning i de nyligen påbörjade fredsförhandlingarna i Paris. Merparten av framträdandena inom detta sakområde registrerades 1969. Det skall här framhållas att uppmärksamheten för uttalanden inom detta sakområde var betydligt mindre än den som visades svenska utsagor från andra sakområden.

4.7 KRITIKENS GENOMSLAGSKRAFT I DEN AMERIKANSKA PRESSBEVAKNINGEN

4.7.1 ARGUMENTKATEGORIER

I detta avsnitt presenteras de olika typer av kritikargument, som uppmärksammades i det undersökta pressmaterialet.

Huvudinslaget är den svenska kritiken av USA och dess agerande i Vietnamkonflikten. Som vi tidigare konstaterat i kapitel 2 kan denna kritik delas in i två huvudkategorier: Vietnamspecifik respektive Vietnamrelevant, av vilka den senare är den vidaste av kategorierna.

Den Vietnamspecifika kritiken är situationsbunden, dvs är direkt relaterad till Vietnamkriget och den amerikanska politiken i konflikten. Kritiken berör huvudsakligen skeenden och händelser i konfliktområdet och de politiska beslut, som låg till grund för de amerikanska krigsinsatserna. Eftersom konflikten successivt utvidgades till att omfatta hela Indokina, inkluderas kritik av den amerikanska krigföringen i Kambodja och Laos i denna kategori.

Den Vietnamrelevanta kritiken är till skillnad från den Vietnamspecifika ej markant avgränsad i tid och rum. Kategorin inkluderar all annan kritik av Förenta staterna samt kritik av supermakterna. Med supermaktskritik avses en övergripande systemkritik av USA och Sovjetunionen. Kritiken riktades inte specifikt mot endera USA eller Sovjetunionen, utan behandlade supermakterna som ett kollektiv, som en klart urskiljbar grupp bland världens stater, vars säkerhetspolitiska överväganden och agerande till följd av den ständiga kampen om inflytande i världen radikalt begränsar de mindre staternas möjligheter till självständigt inrikes- och utrikespolitiskt agerande.

Svårigheterna att föra en självständig politik var enligt den svenska regeringen särskilt uppenbar för de små nationer, som ingick i eller gränsade till respektive supermakts intressesfär. Den sovjetiska invasionen av Tjeckoslovakien och den amerikanska politiken i Vietnam sågs som bekräftelser på detta, hävdade den svenska politiska ledningen. Den generella företeelsen supermaktskritik kan vara Vietnamrelevant i betydelsen att den utgör en illustration eller ett exempel på en supermakts beteende.

Förutom den supermaktsorienterade och den Vietnamspecifika kritiken förekom, om än i blygsam omfattning, ytterligare ett par former av svensk kritik i den amerikanska pressens rapportering. Dels ett fåtal registrerade kritiska uttalanden riktade mot Sovjetunionen, dels en serie positiva värdeomdömen om det amerikanska politiska systemet och ett fåtal berömande uttalanden om den amerikanska fredsviljan.

Under sitt besök i USA 1970 betonade Palme vid ett flertal tillfällen starkt sin och regeringens respekt för den amerikanska demokratin och den amerikanska nationen. Trots att flertalet av dessa positiva värdeomdömen inte direkt berörde konflikten i Vietnam, kan de ses som ett uttryck för den svenska regeringens ambition att mildra eventuella negativa effekter av kritiken genom att övertyga mottagaren, att Sverige inte riktade kritik mot USA:s politiska system, utan endast tog avstånd från Förenta staternas agerande i Vietnamfrågan.

Mot en sådan bakgrund finns det därför anledning att betrakta denna typ av svensk kritik som Vietnamrelevant. I den kommande framställningen går dessa positiva utsagor under beteckningen Beröm av USA. I kategorin inkluderas även det fåtal positiva uttalanden om amerikansk utrikespolitik, som registrerades i materialet.

Vid några enstaka tillfällen registrerades negativa svenska omdömen om det politiska systemet i USA i pressmaterialet. Även om dessa inte direkt berörde Vietnamfrågan, kan de ha påverkat bedömningen av Sveriges trovärdighet som neutral och demokratisk kritiker. Uttalandena gjordes av ledande representanter för den svenska regeringen i anslutning till svensk Vietnamkritik. De inkluderas därför i analysen under rubriken Negativ kritik av amerikansk inrikespolitik.

Ett centralt inslag i den svenska argumenteringen i Vietnamfrågan förutom kritiken var den grupp av argument, som den svenska regeringen explicit förde fram i syfte att motivera och i efterhand legitimera kritiken. Det är dock här viktigt att påpeka att även om dessa argument uppträdde inom ramen för Vietnamfrågan, var de inte exklusivt förknippade med den svenska Vietnamkritiken. Den svenska regeringen argumenterade utifrån den principiella ståndpunkten att Sverige som liten, neutral stat hade såväl skyldighet som rätt att delta i en internationell opinionsbildning i de frågor, som ansågs beröra svenska intressen och svensk säkerhet.

Flera av dessa kritikmotiverande och -legitimerande argument skulle således kunna uppträda i andra kritik-kontexter, än den vi här studerar. Praktiskt taget samtliga argument fördes emellertid fram i anslutning till den svenska kritiken i Vietnamfrågan. De reaktioner den svenska kritiken gav upphov till, såväl i Förenta staterna som i Sverige, torde ha gjort det nödvändigt för den svenska politiska ledningen att ange motiven för de svenska opinionsbildningsförsöken. Det kan mot en sådan bakgrund därför vara motiverat att inkludera dessa argument i en analys av den svenska Vietnampolitikens genomslagskraft i amerikansk pressbevakning.

Slutligen har vi en restpost, som vi kallar Övrig kritik. I denna kategori ingår det fåtal svenska kritikuttalanden, som inte kan hänföras till någon av ovanstående kategorier. Som exempel kan nämnas kritiska svenska kommentarer om Nordvietnam.

4.7.2 RAPPORTERINGEN OM KRITIKEN

I syfte att kartlägga vilken genomslagskraft de enskilda kategorierna svensk kritik hade i det amerikanska pressmaterialet under olika skeden av undersökningsperioden redovisas i tabell 3 frekvenserna över tiden för de olika typerna av svenska kritikargument, som ovan presenterats. I den följande framställningen kommer dessa kritiktyper, inklusive den legitimerande och motiverande argumentationen, att gå under samlingsbeteckningen svensk Vietnamkritik om inget annat anges.

Tabell 3 Frekvenser för enskilda kategorier svensk Vietnamkritik 1965-1974
Procentsiffrorna är beräknade på kolumnvärdena

Kritikkategorier	1965-1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	Totalt
Vietnamspecifik kritik	62	26	25	31	79	80	76	45
Supermaktskritik	-	5	17	6	-	-	-	9
Kritik av Sovjetunionen	4	3	-	-	-	-	-	1
Beröm av USA	8	3	13	13	6	1	-	7
Negativ kritik av amerikansk inrikespolitik	-	3	-	13	-	1	-	1
Kritikmotiverande och -legitimerande argument	27	58	44	38	15	18	24	36
Övrig kritik	-	3	1	-	-	1	-	1
Summa	101	101	100	101	100	101	100	100
Totalt antal kritikframträdanden	(26)	(77)	(265)	(16)	(34)	(142)	(17)	(577)
Procent över tiden	4	13	46	3	6	25	3	100

Som tabellen visar uppmärksammades den svenska Vietnamkritiken huvudsakligen 1969, 1970 och 1973. Drygt åttio procent av alla registrerade kritikframträdanden återfinns dessa år.

Vidare framgår att rapporteringen om den Vietnamspecifika och den kritikmotiverande och -legitimerande argumentationen helt dominerar över andra kritiktyper, såväl enskilda år som under perioden i dess helhet. Tillsammans representerar de över 4/5 av samtliga registrerade kritikframträdanden.

Kategorierna supermaktskritik och beröm av USA, som praktiskt taget uteslutande förekom i bevakningen 1970 och då huvudsakligen i juni, noteras för mindre än 10 procent av samtliga framträdanden under perioden. Sveriges kritik av Sovjetunionen och den negativa kritiken av amerikansk inrikespolitik noteras för så få framträdanden i materialet, att det inte kan anses meningsfullt att analysera förekomsten över tiden. Det kan dock vara av intresse att notera, att de två typerna av kritik inte uppträder 1970.

Ett studium av styrkeförhållandet mellan de två dominerande typerna kritik över tiden visar att den Vietnamspecifika kritiken, som utgör den största enskilda kategorin omfattande närmare hälften av samtliga registrerade kritikframträdanden i materialet, framstår som den mest uppmärksamade kritikformen endast under perioderna 1965-68 och 1972-74. Under periodens övriga år, i synnerhet 1969 och 1970, överväger de kritikmotiverande och -legitimerande argumenten i materialet.

Representanter för den svenska regeringen har framhållit att intensiteten i den svenska Vietnamkritiken varierade under olika skeden av konflikten, vad beträffar såväl språkbruk och argumentering som omfattningen i antalet uttalanden.¹⁾

Enligt svensk uppfattning präglades senare delen av 1960-talet, särskilt 1969, liksom de första åren på 1970-talet, av en viss återhållsamhet såväl i förhållande till perioden 1965-68 som perioden 1972-73.²⁾ Skälen till att den svenska regeringen valde att tona ned den svenska kritiken efter de första årens ganska intensiva, men språkligt sett strama, kritikverksamhet var i huvudsak två. Dels ansåg man från svensk sida att det inte var befogat att kritisera Förenta staterna när den amerikanska politiska ledningen hade accepterat förhandlingar med Nordvietnam, vilket man från svensk sida länge förordat som det enda sättet att nå en lösning på konflikten, dels bedömdes den svenska kritiken som störande för de känsliga överläggningarna, som i ett inledningsskede präglades av stark ömsesidig misstro.³⁾

1) Intervjuer med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen" 15 okt 1979, Olof Palme 3 nov 1977, "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" och Torsten Nilsson. Jfr Utrikesfrågor 1970:115.

2) Intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen".

3) Ibid. Intervju med Torsten Nilsson. Det har emellertid av ledande företrädare för den politiska ledningen framhållits att den svenska kritiken inte var föremål för några utpräglat strategiska resonemang. De överväganden som gjordes med anledning av de svenska opinionsbildningsförsöken var snarare ett resultat av ett utpräglat ad-hoc-tänkande. Den svenska regeringen påtalade kränkningar av för Sverige centrala principer. Intervjuer med Erlander, Wickman och "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet." Det skall dock här påpekas att Sven Andersson i en (forts nästa sida)

Den svenska kritik, som trots detta förekom under denna period, var huvudsakligen en reaktion på den amerikanska invasionen av Kambodja 1970 på våren. Mot bakgrund av att denna handling från svensk synpunkt innebar såväl en upptrappning och utvidgning av konflikten, som en kränkning av den för små stater centrala folkrättsliga principen om staters suveränitet, ansågs det nödvändigt att kritisera det amerikanska agerandet.¹⁾

Intensifieringen av kritiken mot slutet av perioden motiverades från svensk sida med att den amerikanska krigsföringen blev allt mer brutal och omänsklig. En ökad amerikansk satsning på teknologiskt avancerade vapensystem och ett upphävande av tidigare restriktioner för det amerikanska bombflyget sågs med stark oro från svensk sida. Den brutalisering av kriget, som enligt den svenska regeringen yttrade sig bl a i massiva amerikanska bombangrepp mot Röda Flodens fördämningssystem och sedermera i de omfattande bombraiderna mot Hanoi och Haiphong julen 1972, krävde en skärpning av språkbruket. Uppfattningen att Förenta staterna inte var tillräckligt seriösa i förhandlingarna i Paris bidrog ytterligare till att minska den svenska regeringens tilltro till den amerikanska fredsviljan.²⁾

Mot denna bakgrund uppstår frågan, huruvida den amerikanska pressens bevakning av den svenska Vietnamkritiken i något avseende utgjorde en återspeglings av variationerna i det svenska kritikbeteendet under Vietnamkriget.

Ser man till samtliga typer av Vietnamkritik är detta knappast fallet. Höga värden noteras för de år, då kritiken enligt svensk uppfattning var mindre frekvent och låga värden under perioden 1965-68, då den svenska regeringen vid ett flertal tillfällen uttalade sig mot kriget. Den höga noteringen för 1973 kan möjligen vara en indikation på att intensifieringen av den svenska kritiken under slutet av perioden återspeglades i pressens rapportering. En avgörande invändning mot denna typ av resonemang är emellertid att de frekvenser, som angivits i tabell 3, endast utgör ett mått på antalet gånger en uppsättning kritikargument har uppträtt i materialet. Av tabellen kan man inte dra några slutsatser om hur ofta enskilda ledamöter av den svenska regeringen höll tal i Vietnamfrågan, eller med vilken intensitet de tog avstånd från den amerikanska krigsföringen.

intervju hävdade att antalet kränkningar mot centrala principer runt om i världen, inte bara i Vietnam, var så stort att regeringen tvingades avstå från kritik i flera fall.

- 1) Intervjuer med Erlander och Palme, se även Utrikesfrågor 1970:115-118.
- 2) Intervjuer med Erlander, Wickman, Palme, "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" och "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen. Jfr avsnitt 2.2.2.4.

De kraftiga fluktuationerna i antalet registrerade kritikargument tyder trots ovan angivna reservationer på att pressens rapportering om den svenska Vietnampolitiken inte alltid korresponderade mot variationerna i den svenska kritiken. Det faktum att antalet registrerade framträdanden är lågt under de fyra första åren av perioden för att sedan öka ganska avsevärt, samtidigt som andra inslag i den svenska Vietnampolitiken uppträder i materialet, kan ligga till grund för slutsatsen, att den svenska Vietnamkritiken erhöll publicitet först i samband med att även andra aspekter av svenskt agerande i eller med relevans för Vietnamfrågan uppmärksammades av den amerikanska pressen.

Mot den bakgrunden förefaller det inte orimligt att hävda att de höga värden, de kritikmotiverande och -legitimerande argumenten noterade 1969 och 1970, kan betraktas i ljuset av att den amerikanska pressen i betydande utsträckning bevakade såväl Palmes utnämning till Erlanders efterträdare 1969 som hans besök i USA sommaren 1970. Vid bägge dessa tillfällen försökte Palme klargöra bakgrunden till den svenska Vietnampolitiken, inklusive kritiken.

Palme har i en intervju hävdad att han medvetet intog en ganska hovsam inställning under sitt besök i USA sommaren 1970 för att inte provocera amerikanerna.¹⁾ Den relativa övervikten för kritikmotiverande och -legitimerande argument, supermaktskritik och positiva värdeomdömen om värdlandet i förhållandet till antalet registrerade Vietnamspecifika kritikargument i materialet 1970, kan vara en återspeglning av denna strategi. Om denna iakttagelse är korrekt, kan man med visst fog hävda att pressen skrev om den svenska kritiken och de argument som angavs för denna i samband med att Olof Palme som politisk profil och statsminister uppmärksammades.

En sådan slutsats aktualiserar emellertid frågan varför Palme överhuvudtaget skapade publicitet. Svaret bör vara att Palme huvudsakligen uppmärksammades i sin egenskap av skarp kritiker. Risker för cirkelresonemang är därför uppenbar. En möjlig lösning på problemet kan vara ståndpunkten att uppmärksamheten kring Palme skapades av det faktum att han vid ett flertal tillfällen kritiserat USA. Vad han sagt kan i ett tidigare skede av konflikten ha ansetts mindre intressant. Först när han befann sig i USA uppstod ett intresse för hans argumentering.

Det finns mot denna bakgrund anledning att påpeka att Olof Palme var den av de svenska kritikerna, som uppmärksammades i särklass mest av den amerikanska pressen. Palme registrerades i över åttio procent av samtliga kritikfram-

1) Intervju med Olof Palme 3 november 1977.

trädanden. Att Palme betraktades som den ledande svenske kritikern illustreras även av att han blev omnämnd i närmare nittio procent av alla de artikeldelar, där svensk Vietnamkritik förekom (jämför tabell 4). I betydande omfattning uppträdde Palme som ensam kritiker i materialet. Det finns dock anledning att uppmärksamma att Palme debuterade som kritiker i den amerikanska pressen först när han blivit partiledare och sedermera statsminister hösten 1969.

I anslutning till detta resonemang bör påpekas att Torsten Nilsson, som under perioden fram till 1971 upprepade gånger figurerade som regeringens talesman i Vietnamfrågan såväl i Sverige som i utlandet, inte noterades för mer än drygt fyra procent av samtliga registrerade kritikframträdanden i materialet. Nilsson förlorade all publicitet i och med att Palme slog igenom som kritiker i pressmaterialet. Nilssons efterträdare på utrikesministerposten, Krister Wickman, noterades för drygt sju procent av alla kritikframträdanden, de flesta under 1973.

Att den amerikanska pressen skrev om den svenska kritiken vid andra tillfällen än Palmes besök, kan förklaras med att denna aspekt av den svenska Vietnampolitiken berördes samtidigt som mer tidsbundna händelser och sakområden behandlades i rapportering och i ledarkommentarer, som t ex de bilateral diplomatiske förbindelserna mellan USA och Sverige, det svenska mottagandet av amerikanska desertörer och de svenska kontakterna med Nordvietnam. Det torde också ha varit så, att tidningarna behandlade och återgav svenska kritikargument i samband med att de rapporterade om officiella amerikanska reaktioner på det svenska agerandet. Det kan heller inte uteslutas, att bevakningen av den svenska Vietnampolitiken bör ses mot bakgrund av ett generellt ökat intresse för Vietnamfrågan i amerikansk debatt, inklusive den som fördes i massmedia, bl a med anledning av ett vikande opinionsstöd för den officiella politiken.¹⁾

Förhållandet mellan den svenska Vietnamkritiken och andra inslag i den svenska Vietnampolitiken, uttryckta som sakområden, redovisas nedan i tabell 4. Andelen artikeldelar, där svensk kritik, inklusive den legitimerande argumentationen, förekommer anges för varje år av undersökningsperioden. Antalet kritikframträdanden per artikeldel är i detta sammanhanget ovidkommande - det väsentliga är om kritikargument redovisas i artikeldelen eller ej.

1) Jfr resonemanget i avsnitt 5.2.2.

Tabell 4 Andelen artikeldelar där svensk Vietnamkritik förekommer under perioden 1965-74

	1965-1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	Totalt
Förekomst av svensk Vietnamkritik (%)	20	13	29	33	51	51	36	28
Totalt antal artikeldelar	84	266	458	24	39	122	25	1018

Av tabellen framgår att svensk Vietnamkritik förekom i endast en mindre del av artikeldelarna under perioden. Först 1972 och 1973 uppträder kritik i mer än hälften av artikeldelarna. Dessa två år uppträder också mer än tretio procent av samtliga registrerade kritikargument under perioden (jfr tabell 3). Den övervägande delen av dessa är Vietnamspecifika argument. Det tyder på att den svenska kritiken, i synnerhet den situationsbundna, i detta skede av konflikten i ganska hög utsträckning lyckades skapa publicitet av egen kraft. De höga värdena för 1973 torde dock delvis ha varit ett resultat av den uppmärksamhet som skapades med anledning av president Nixons nedfrysning av de diplomatiska förbindelserna med Sverige.

4.7.2.1 Pressens bevakning av den Vietnamspecifika kritiken

I detta avsnitt redovisas enskilda Vietnamspecifika kritikarguments genomslagskraft i pressbevakningen. Som påpekats tidigare¹⁾ är det på grund av reliabilitetssvårigheter inte möjligt att dra några säkra slutsatser om i vilken omfattning detaljerade kritikargument uppträdde i materialet. I den mån det finns anledning att kommentera enskildheter i den amerikanska pressens rapportering om den svenska kritiken, kommer därför stor försiktighet att iakttas. Analysen koncentreras till de huvudtyper av svensk Vietnamspecifik kritik, som presenteras nedan. För en utförligare presentation av den svenska argumenteringen i Vietnamfrågan, hänvisas läsaren till kapitel två i avhandlingen.

Ett centralt inslag i den svenska kritiken i Vietnamfrågan var regeringens bestända avståndstagande från de konfliktlösningsmedel, den amerikanska politiska ledningen använde i Indokina. Förenta staternas omfattande sats-

1) Jfr avsnitt 4.5.1.

ning på en militär strategi i konflikten avvisades av den svenska regeringen av flera skäl. Ett avgörande argument från svensk sida var att demokratins trovärdighet hotas om en ledande demokratisk stat förknippas med bruket av våldsmedel, i synnerhet om det riktas mot ett fattigt bondefolk, som strävar efter nationellt oberoende och social och politisk frigörelse.

Enligt svensk uppfattning var konflikten inte föranledd av kommunistiska expansionssträvanden, utan hade sin grund i grava sociala och politiska missförhållanden i området. Dessa problem kunde inte lösas genom ökade militära insatser, resonerade den svenska regeringen. Att förverkliga demokrati och med demokrati förknippade värden som frihet, fred och social rättvisa med hjälp av en militär medelarsenal var inte möjligt, hävdade den svenska ledningen. Det amerikanska konfliktlösningsmedlet underkändes således därför att det ansågs förhindra uppfyllelse av centrala politiska mål. Dessutom var man från svensk sida övertygad om att en militär seger låg utom räckhåll för USA och dess allierade, bl a därför att motståndarna i kriget ansågs ha befolkningens stöd.

Det amerikanska konfliktlösningsmedlet avvisades från svensk sida även med hänvisning till att kriget i Vietnam kunde få allvarliga internationella konsekvenser, bl a för relationen mellan supermakterna och den begynnande avspänningspolitiken. Slutligen underkände den svenska regeringen det militära medlet på humanitära och legalistiska grunder. Sverige hävdade att USA:s krigföring på en rad punkter stred mot den internationella lagstiftning, som reglerar bruket av våld mellan parterna i en konflikt. Förutom att den massiva amerikanska militära insatsen i Vietnam inte var förenlig med FN-stadgans förbud mot våldsbbruk i andra sammanhang än i självförsvarssyfte, innebar de betydande insatserna av kemiska och biologiska stridsmedel och det intensifierade luftkriget under 1970-talet att civilbefolkningen utsattes för mycket svåra påfrestningar, hävdade man från svensk sida. Civilbefolkningens lidanden i kombination med en omfattande ödeläggelse av miljön i Vietnam låg till grund för den svenska bedömningen att USA gjorde sig skyldig till svåra krigsförbrytelser.

Särskilt allvarligt såg man på de återupptagna bombningarna av Nordvietnam, som kulminerade i ett massivt angrepp på Hanoi julen 1972. På ett symboliskt plan liknade den svenska regeringen, företräd av Palme, dessa angrepp vid bl a nazisternas illdåd under andra världskriget. Därmed antydde man också att USA i slutskedet av kriget gjorde sig skyldig till brott mot folkmordsklausulen.

Ett annat centralt inslag i Sveriges kritik var ifrågasättandet av de amerikanska målen i konflikten och därmed av den amerikanska trovärdigheten. Enligt svensk uppfattning förelåg det misstanke om att de verkliga målen inte stämde överens med de officiellt uttalade, då det amerikanska agerandet ofta bedömdes stå i strid med den officiella ståndpunkten i centrala frågor.

Från svensk sida hävdades att den amerikanska ledningen inte gjorde tillräckliga eftergifter vid fredsförhandlingarna i Paris, t ex i form av ovillkorliga bombstopp, eller inte tog tillräckliga initiativ för att bryta dödlägen i överläggningarna, vilket i likhet med utvidgningen av konflikten till Kambodja och Laos och vietnamiseringen av kriget, betraktades som indicier på att den amerikanska ledningen inte strävade efter en fredlig lösning av konflikten.

Det omfattande stödet till de grupper i Indokina, som man från svensk synpunkt betraktade som mindre representativa för folkmajoriteterna i Vietnam, Laos och Kambodja, utgjorde enligt svensk uppfattning indikatorer på att USA inte strävade efter att uppnå frihet och nationell självbestämmanderätt för folken i konfliktområdet. Detta resonemang knyter an till den tredje typ av Vietnamspecifik argumentation, som kritiken av Förenta staternas val av bundsförvanter i konflikten utgjorde.

Den principiella utgångspunkten för denna kritik var, att en demokrati genom att stödja diktaturer allvarligt kan skada tilltron till den demokratiska staten och demokratin som styrelseprincip. Vad beträffar sakförhållandena i Indokina var den svenska regeringen övertygad om att befrielserörelsen i Sydvietnam i betydligt högre grad representerade befolkningen än regeringen i Saigon. Dessutom ansågs den ha betydligt rättvisare lösningar på de sociala och ekonomiska problem, som låg till grund för konflikten, än USA:s allierade.

En fjärde tungt vägande invändning mot kriget var, att den amerikanska politiken i Vietnam och sedermera i hela Indokina från svensk synpunkt utgjorde en inblandning i dessa länders inre angelägenheter. Den svenska regeringen var av den uppfattningen, att den amerikanska närvaron i Indokina innebar en reduktion av självbestämmanderätten. Särskilt allvarligt bedömdes det att en demokratisk stat gjorde sig skyldig till detta brott mot en grundläggande och för små stater central princip i folkrätten.

En femte huvudtyp av kritik riktades mot de argument, som den amerikanska ledningen förde fram i syfte att rättfärdiga den amerikanska politiken i Indokina. Den svenska regeringen ställde sig i vissa avseenden mycket skeptisk till Förenta staternas globala säkerhetspolitiska tänkande, präglad av maktbalansfilosofi och bedömningen att kommunismen utgjorde det största hotet mot demokrati och frihet i världen. Framförallt tog man från svensk sida avstånd från den s k Dominoteorin, som mot bakgrund av närmandet mellan stormakterna i världen bedömdes sakna relevans. Därutöver låste Dominoteorin de amerikanska beslutsfattarna i ett felaktigt tänkande, då de inte i tillräcklig grad uppmärksammade kommunismens bakslag i världen. Enligt en svensk uppfattning utgjorde undertryckandet av den nationella självbestämmanderätten bland länderna i framförallt tredje världen ett allvarligare hot mot världsfreden än kommunismen.

Vidare inkluderas i kategorin Vietnamspecifik kritik den svenska irritationen över att USA inte i tillräcklig grad medverkade till en anpassning av krigets lagar till det moderna krigets realiteter. Särskilt oroande bedömdes det vara att bruket av avancerade kemiska, biologiska och antipersonella vapen, som drabbade miljö och civilbefolkning hårt, inte i tillräcklig omfattning reglerades av folkrätten.

En sista aspekt av den Vietnamspecifika argumentationen var de förslag till fredlig lösning av konflikten, som fördes fram av den svenska regeringen under olika stadier av kriget. Nedan i tabell 5 redovisas ovan angivna kritikkategoriernas genomslagskraft i pressmaterialet. Som noterats tidigare i tabell 3 uppträdde mer än åttio procent av samtliga registrerade kritikframträdanden 1969, 1970 och 1973. Närmare tre fjärdedelar av samtliga Vietnamspecifika kritikframträdanden registrerades 1970 och 1973. I tabell 5 redovisas därför inte de Vietnamspecifika kritikkategorierna över tiden.

Tabell 5 Frekvenser för enskilda huvudkategorier av Vietnamspecifik kritik

Kritiktyper	Antal framträdanden	Procent
Konfliktlösningsmedel	189	72
Måltvivel	27	10
USA-allierade	11	4
Inblandningspolitik	24	9
Dominoteori	3	1
Krigslagar	-	-
Lösningförslag	7	3
Totalt antal framträdanden	261	99

Den svenska kritiken av det amerikanska konfliktlösningsmedlet dominerar helt i bevakningen med närmare tre fjärdedelar av samtliga registrerade framträdanden. Mot bakgrund av att den svenska regeringen avvisade det militära medlet från en rad skilda utgångspunkter torde detta resultat te sig mindre förvånande. Med reservation för reliabiliteten i kodningen, förefaller det emellertid som om den amerikanska pressen i huvudsak har uppmärksammat endast vissa av dessa avvisningsargument.

De argument som överväger i materialet avvisar det amerikanska konfliktlösningsmedlet på humanitära och legalistiska grunder. Med utgångspunkt från att flertalet framträdanden för denna typ av argument i princip uppträdde 1972-73, torde det kunna antas att de speglade den svenska regeringens skarpa avståndstagande från bombningarna av Hanoi julen 1972. Som tidigare påpekats bedömdes dessa som i viss mening analoga med nazistiska krigsförbrytelser.

Övriga argument mot det amerikanska valet av konfliktlösningsmedel berör den amerikanska verklighetsuppfattningen om konfliktens orsaker, men även möjligheterna att nå en militär seger. Den svenska ståndpunkten att militära insatser omöjliggör politisk måluppfyllelse erhöll också viss uppmärksamhet. Vissa av de svenska argumenten som riktades mot bruket av militärt våld noterades inte alls i pressmaterialet. De svenska prediktionerna att kriget kunde få allvarliga internationella konsekvenser och kunde utgöra ett hot mot

demokratin, liksom den principiella ståndpunkten att det inte kan anses tillåtet för en demokratisk stat att införa demokrati med våld eller tvång, tillhör den kategorin. Med reservation för en eventuellt bristande precision i kodningen av dessa argument, är framförallt avsaknaden av noteringar för de demokrati-orienterade argumenten intressant mot bakgrund av att den svenska regeringen tillmätte dessa betydande vikt.

Av de övriga huvudtyperna av Vietnamspecifik kritik är det endast de svenska tvivlen över de amerikanska målen och kritiken av USA:s interventionistiska politik, som förekommer i någon utsträckning i materialet. I viss begränsad omfattning uppmärksammades kritik av USA:s val av allierade i konflikten. Bevakningen av Sveriges kritiska synpunkter på amerikanskt säkerhetspolitiskt tänkande var praktiskt taget obefintlig, liksom svenska råd om en lösning av konflikten.

Av de argument den svenska regeringen förde fram för att visa att de verkliga amerikanska målen inte stämde överens med de officiella, noterades huvudsakligen de, som berörde utvidgningen av kriget till Kambodja och Laos och den amerikanska förhandlingsviljan. De svenska argument, som innebar ett öppet och explicit ifrågasättande av den amerikanska ledningens strävan efter demokrati, frihet och nationell självbestämmanderätt registrerades inte i materialet. Detta resultat bör i beaktande av reliabilitetssvårigheterna dock förses med vissa reservationer. Trots brister i kodningsprecisionen torde det emellertid vara möjligt att hävda att endast ett mindre antal Vietnamspecifika kritikargument förmådde tränga igenom den amerikanska pressens nyhetsbevakning.

Vad som är särskilt intressant är att de för den svenska regeringen så centrala frågorna om den demokratiska statens rättigheter och skyldigheter i internationell och nationell politik, vare sig det gäller valet av bundsförvanter, bruket av våld eller rätten att intervensera, praktiskt taget inte alls uppmärksammades i den amerikanska pressens bevakning. Vidare förefaller betydande delar av den argumentation, som utgjorde en empirisk analys av rådande förhållanden i konfliktområdet, liksom den som berörde globala säkerhetspolitiska frågor, ha åstadkommit endast begränsat intresse.

Den relativa övervikten för de humanitära och legalistiskt orienterade argumenten, som torde vara en återspeglning av den svenska regeringens skarpa avståndstagande från bombningarna av Hanoi, kan i viss utsträckning ligga till grund för slutsatsen, att skarpt formulerad och i tonen provocerande kritik i större utsträckning förmår skapa uppmärksamhet än annan kritik.

4.7.2.2 Pressens bevakning av den kritikmotiverande och -legitimerande argumentationen

Analogt med analysen i föregående avsnitt riktas uppmärksamheten här mot de huvudtyper av argument, som den svenska regeringen framförde i syfte att motivera och rättfärdiga den svenska kritiken. På grund av tidigare diskuterade reliabilitetsproblem präglas kommentarer om enskildheter i den svenska argumentationen av återhållsamhet. Huvudargumenten i de svenska försöken att rättfärdiga kritiken redovisas nedan. En mer omfattande diskussion om denna aspekt av de svenska opinionsbildningsförsöken uppträder i kapitel två i avsnittet om kritikens funktioner.

En central utgångspunkt för den svenska kritiken var att en internationell opinion, präglad av moral och övertygelse, kan påverka händelseutvecklingen i världen. Det var därför den svenska regeringens önskan att bidra till en sådan opinionsbildningsprocess, bl a med kritik av upptäckta missförhållanden. Sveriges kritik av Vietnamkriget var uttryck för en sådan ambition.

Sverige accepterade inte ståndpunkten att den svenska neutraliteten skulle utgöra ett hinder för ett deltagande i internationella opinionsbildningsprocesser. Enligt svensk uppfattning innebar den svenska neutralitetslinjen inte åsiktsneutralitet och kunde därför inte utgöra ett hinder för den svenska regeringen att ta ställning i centrala internationella frågor.

Tvärtom hade Sverige som neutral stat en skyldighet att ge uttryck för sin ståndpunkt. Passivitet och isolering motverkade enligt regeringens uppfattning Sveriges säkerhetspolitiska intressen. Genom att Sverige självständigt valde vilka frågor man skulle ta ställning till och utan att ta hänsyn till berörda parter gav uttryck för en självständig ståndpunkt i dessa, bevarades och konsoliderades respekten för den svenska neutraliteten. Därigenom tog man enligt den svenska regeringens synsätt ett betydande ansvar för att bibehålla tilltron till den alliansfria utrikespolitiken syftande till neutralitet i krig. En i omvärldens ögon trovärdig och respekterad neutralitetspolitik ansågs i sin tur förstärka möjligheterna till framgångsrik opinionsbildning i viktiga frågor, då den svenska ståndpunkten bedömdes vara resultat av en självständig analys.

Det säkerhetspolitiska intresset utgjorde även tyngdpunkten i argumenteringen kring Sveriges rätt och skyldighet att delta i en internationell opinionsbildningsprocess i dess egenskap av småstat. Enligt svenskt synsätt var det av central betydelse, att Sverige som liten stat gjorde sin röst hörd

när för små stater centrala värden som suveränitet och nationell självbestämmanderätt hotades någonstans i världen. Ett kritiskt agerande i en sådan kontext var ett uttryck för ett svenskt nationellt egenintresse i mera vid bemärkelse.

Även om t ex Sveriges säkerhet eller suveränitet inte var direkt berörd av ett eventuellt övergrepp, innebar svensk kritik, förutom en solidaritetshandling med de drabbade, ett klargörande inför omvärlden att liknande kränkningar riktade mot Sverige eller andra mindre nationer inte kunde accepteras. I en värld där små stater saknade tvingande medel i umgänget med stormakterna betraktades persuasiva strategier av den svenska ledningen som ett centralt instrument för små stater i deras strävan efter fred och nationell säkerhet.

För det fjärde ansåg den svenska regeringen att utövandet av kritik i en internationell fråga kan betraktas som en rättighet för den demokratiska staten och ett väsentligt inslag i en inomstatlig demokratisk debatt. Likartade politiska system och vänskap mellan länder upphäver inte denna rättighet, menade man från svensk sida. Applicerat på Vietnamkonflikten innebar detta argument att Sverige som demokrati och vänligt sinnad nation inte borde förvägras rätten och möjligheten att öppet ta avstånd från de inslag i den amerikanska Vietnampolitiken, man ogillade. I synnerhet gällde detta om konsekvensen av kriget ansågs vara en rubbad tilltro till den amerikanska demokratin, vars trovärdighet betraktades som ett sine qua non för det demokratiska styrelseskickets möjligheter att vara normbildande för de nya staterna i världen.

Slutligen inkluderas i kategorin kritikmotiverande och -legitimerande argumentation de försök, som gjordes från svensk sida att styra eller korrigera mottagarens bedömning av kritiken eller kritikern genom att i efterhand på olika sätt nansera kritiken. Exempel på sådana nanseringsförsök kan vara förklaringar av kritikens innebörd om denna ej bedöms framgå klart, eller påpekanden att Sverige inte kan betraktas som fientligt inställd till USA, utan endast tar avstånd från dess politik i Indokina. Det sistnämnda styrningsförsöket hänger intimt samman med resonemangen ovan om tilltron till den amerikanska demokratin.

I tabell 6 presenteras frekvenserna för dessa fem kategorier kritikmotiverande och -legitimerande argument. Som framgår av tabell 3 utgjorde 1969 och 1970 tyngdpunkten i rapporteringen, då närmare fyra femtedelar av samtliga framträdanden registrerades. De kritikmotiverande och -legitimerande argumentkategorierna redovisas därför inte över tiden i tabellen nedan.

Tabell 6 Frekvenser för enskilda huvudkategorier av kritikmotiverande och -legitimerande argumentation

Argumentkategorier	Antal framträdanden	Procent
Motiv - opinion	17	8
Motiv - neutralitet	50	24
Motiv - småstat	17	8
Motiv - demokrati	32	15
Motiv - bedömning	92	44
Totalt antal framträdanden	208	99

Av tabellen framgår att ingen enskild grupp kritikmotiverande och -legitimerande argument förmådde dominera bevakningen i samma omfattning som den svenska kritiken av det amerikanska konfliktlösningsmedlet gjorde inom den Vietnamspecifika kritiken.

I en klass för sig står emellertid de svenska försöken att styra mottagarens bedömning av kritiken och kritikern. Kategorin domineras, med reservation för invändningar mot reliabiliteten, av argumentet att Sverige inte var anti-amerikanskt. Den relativt betydande genomslagskraften i rapporteringen för detta tillrättaläggande bör ses mot bakgrund av Olof Palmes strävan att klargöra grunderna för den svenska Vietnampolitiken. Påpekandet att Sverige inte var fientligt inställd till Förenta staterna utgjorde ett försök att skingra den i USA inte ovanliga misstanken att Sveriges regering öppet stödde och sympatiserade med det kommunistiska Nordvietnam.

Ur svensk synpunkt torde det ha varit av intresse att explicit markera sin demokratiska hemvist, även om regeringen inte var orolig för att ledande företrädare för presidentadministrationen hyste dubier om denna. Uppmärksamheten i pressmaterialet för det svenska argumentet, att kritiken drevs fram av en tilltagande svensk oro över den amerikanska demokratins möjligheter att bibehålla sin trovärdighet under Vietnamkriget kan därför vara en åter spegling av en sådan ambition.

I detta sammanhang finns det anledning att uppmärksamma det beröm av framförallt det amerikanska inrikespolitiska systemet, som fördes fram från

svensk sida.¹⁾ Denna typ av argumentering kan betraktas som ett mer indirekt försök att styra mottagarens bedömning av kritikern. Som tidigare påpekats uppträdde den övervägande delen av framträdandena inom denna kategori 1970 i samband med Olof Palmes besök i USA. Ett centralt inslag i denna argumentation var att Sverige med stort intresse följde de amerikanska försöken att lösa sina inrikespolitiska problem, då man från svensk sida ansåg att Sverige kunde dra lärdom av de amerikanska erfarenheterna.

Den relativa genomslagskraften i det amerikanska pressmaterialet för dessa aspekter av den svenska argumenteringen i Vietnamfrågan kan således ses som ett uttryck för såväl den svenska regeringens vilja som förmåga, att via pressmediet föra ut sina ståndpunkter till den amerikanska allmänheten i syfte att korrigera felaktiga uppfattningar om Sveriges politik.

Det faktum att en kritiker i betydande utsträckning rättfärdigar sin kritik kan emellertid vara ett uttryck för svaghet eller avtagande styrka, t ex beträffande förmågan att skapa trovärdighet för sin roll som kritiker eller för sitt budskap. Den relativa övervikten för kritikerättfärdigande argument visavi den Vietnamspecifika kritiken i materialet 1969 och 1970 kan därför ävenledes betraktas som ett tecken på att den svenska ledningen befann sig i en defensiv position dels gentemot den kritiserade parten, dels i umgänget med den amerikanska pressen. Att den svenska regeringen, primärt företrädd av Olof Palme, vid flera tillfällen nödgades försäkra att Sverige inte var fientligt inställd till Förenta staterna tyder på att Sverige befann sig i ett opinions- och trovärdighetsmässigt underläge under denna tid.

Det finns i detta sammanhang anledning att påpeka att Vietnamspecifik kritik respektive motiverande och legitimerande argument endast i mindre utsträckning uppträder samtidigt i materialet, vilket kan tyda på att den svenska regeringen förde fram och rättfärdigade kritik vid sinsemellan skilda tillfällen.

Det skall dock här påpekas att de resonemang som ovan redovisats präglas av betydande osäkerhet. De resultat som emanerar från den kvantitativa innehållsanalysen kan självklart inte ligga till grund för några mer långtgående slutsatser om den svenska regeringens relationer till amerikanska massmedier.

En annan relativt framträdande grupp argument, som uppmärksammades i den amerikanska pressens rapportering, var de, som motiverade den svenska kri-

1) Jfr tabell 3 i avsnitt 4.7.2.

tiken med utgångspunkt från den svenska neutralitetspolitiken. Tillsammans med småstatsargumenten omfattar de närmare en tredjedel av samtliga framträdanden. Det innebär att de argument, som på säkerhetspolitiska grunder rättfärdigade den svenska kritiken, erhöll en relativt framträdande position i pressens rapportering av skälen för det svenska agerandet i Vietnamfrågan.

Det finns i detta sammanhang anledning att erinra om den svenska supermaktskritiken, som i stort sett endast uppträdde i pressmaterialet 1970.¹⁾ Det argument, som uppmärksammades mest i pressen, var påpekandet att de små staterna i världen har betydande svårigheter att hävda sin självständighet i en bipolär värld, dominerad av två mäktiga supermakter.

Slutligen skall här konstateras, att de principiellt orienterade argumenten kring en internationell opinionsbildningsprocess och den demokratiska statens rätt att delta i denna, i endast mindre utsträckning noterades i materialet. Huvudintrycket måste därför bli, att den motiverande och legitimerande argumentationen i betydande utsträckning dels dominerades av de s k vänskapsargumenten, dels av de som betonade ett svenskt nationellt intresse bakom opinionsbildningsförsöken.

4.8 DEN AMERIKANSKA PRESSENS REDOVISNING AV EGNA OCH ANDRAS REAKTIONER PÅ DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN

4.8.1 REAKTION SOM ANALYSKATEGORI

När vi i den följande framställningen använder begreppet reaktion avser vi endast dess verbala uttrycksform. Verbala reaktioner definieras som de uttåg i materialet, som har minst en kommentar till den svenska Vietnampolitiken. Kommentarer kan vara såväl värderingar av det svenska agerandet som elaborerade analyser utan värderande inslag av t ex den svenska Vietnampolitikens orsaker, särdrag och konsekvenser. En kommentar kan naturligtvis också utgöra en kombination av värdering och analys.²⁾

Den teoretiskt grundade distinktionen mellan värde- och verklighetsområden är i realiteten svår att upprätthålla i empiriska undersökningar.³⁾ Ytterst

1) Jfr tabell 3 i avsnitt 4.7.2.

2) Se Hermerén 1972:12-13, Ruin 1968:23, Vedung 1977:159-160, Söderfeldt 1972:119. Jfr diskussionen som förs i kapitel 2 i samband med bestämningen av kritikbegreppets innebörd.

3) För en utförlig diskussion kring detta problem, se Nagel 1961:491ff; jfr även analysen av kritikbegreppet i kapitel 2 i avhandlingen och Halldén 1980(b):88ff.

är det en tolkningsfråga huruvida en sats som påstår något om verkligheten även uttrycker en värdering. Eftersom gränserna mellan analys och värdering ofta blir oklara på den empiriska nivån, har vi i studiet av reaktioner inte gjort någon åtskillnad mellan kommentarer av värderande respektive analyserande art.

Däremot har vi försökt etablera en gräns mellan reaktioner och rena omnämnanden eller registreringar av kritik eller andra inslag i den svenska Vietnampolitiken. Uttalanden, som saknar analyserande eller värderande inslag beträffande det svenska agerandet i Vietnamfrågan har därför inte noterats som reaktioner. Ofta har dessa registrerats som kritikuttalanden eller händelser. Det är viktigt att observera att kritiken, som refereras eller citeras i pressmaterialet, i regel utgörs av verklighetsbeskrivningar eller värdeomdömen.¹⁾

I kategorin reaktioner inkluderas förutom den amerikanska pressens egna analyser och värdeomdömen på ledar- och nyhetsplats pressens redovisning av andra amerikanska aktörers såväl som icke-officiella svenska aktörers kommentarer till den svenska Vietnampolitiken.

Det innebär att kommentarer från den centrala politiska ledningen i USA och den amerikanska kongressen, anti-krigsrörelsen, hamn- och byggnadsarbetare m fl grupper har registrerats som reaktioner. Likaså har uttalanden från den svenska inrikespolitiska debatten kring regeringens politik i Vietnamfrågan, framförda av representanter för oppositionen och det svenska näringslivet, registrerats som reaktioner, liksom den svenska pressens kommentarer i frågan. Även i den amerikanska pressen återgivna svenska kommentarer om den officiella hållningen i Vietnamfrågan från "mannen-på-gatan" har medtagits.

4.8.2 REAKTIONER I PRESSMATERIALET

Reaktioner på den svenska Vietnampolitiken förekommer i närmare tre fjärdedelar av materialet.²⁾ Reaktioner från den amerikanska politiska ledningen, dvs Vita huset, State Department och Pentagon, förekommer i ca 15 procent av hela det studerade materialet. Reaktioner från kongressledamöter, anti-krigsgrupper m fl övriga amerikanska aktörer uppträder i mindre än 10 procent av alla artikeldelar, likaså reaktioner från svenska oppositionspolitiker, näringslivsrepresentanter m fl. I drygt 60 procent av materialet uppträder

1) Jfr avsnittet om innebördsbestämningen av kritikbegreppet.

2) Jfr tabell 9.

pressens egna analyser och värderingar. Trots en inte fullt tillfredsställande reliabilitet i kodningen av aktörer torde ovan angivna värden någorlunda tillförlitligt ange proportionerna mellan de olika huvudgrupperna av aktörer, som har kommenterat den svenska Vietnampolitiken.

Mot bakgrund av pressens relativa dominans finns det anledning att påpeka att ledarmaterialet, som av tradition brukar betraktas som det mest framträdande opinionsbildande materialet, endast omfattar 25 procent av alla artiklar, som undersökts. Vidare innehåller närmare 70 procent av nyhetsmaterialet reaktioner, vilket innebär att merparten av de omdömen, pressen gav om den svenska Vietnampolitiken, återfinns på nyhetsplats. Detta är i sig inte förvånande i beaktande av att även krönikor och reportage av mer analyserande art inkluderats i kategorin 'nyhetsartiklar'.¹⁾ Det väsentliga är, att sammansättningen av materialet, dvs relationen mellan ledare och nyhetsartiklar, inte i någon större omfattning kan förklara den relativt omfattande förekomsten av pressreaktioner i materialet.

Det faktum att pressen i betydande grad för egen del kommenterat, men även i viss utsträckning återgivit andra politiska aktörers reaktioner på den svenska Vietnampolitiken tyder naturligtvis på att hela eller delar av denna bedömts som intressanta eller kontroversiella. Eftersom det inom ramen för den kvantitativa analysen inte varit möjligt att tillfredsställande analysera och klassificera reaktionerna med avseende på innehållet, är det endast möjligt att analysera vad reaktionerna gäller genom att relatera förekomst av reaktioner till olika inslag i den svenska Vietnampolitiken.

Möjligheterna att dra mer bestämda slutsatser om orsakerna till reaktionerna i materialet vid denna typ av analys är emellertid starkt begränsade. Att två företeelser uppträder samtidigt i en artikel behöver inte betyda, att det råder ett orsakssamband mellan dem. Det kan inte uteslutas att de kommentarer, som har noterats vid en viss tidpunkt, i själva verket utgör reaktioner på händelser och uttalanden, som gjorts långt tidigare. Det kan vara så, att reaktioner på tidigare inslag i den svenska Vietnampolitiken uppträder först i samband med en allmän ökning av intresset för Sveriges agerande i Vietnamfrågan. Vissa eftersläpningseffekter kan således förekomma i nyhetsrapportering och ledarkommentarer.

Som ett exempel på detta kan vi nämna uppmärksamheten för Ingvar Carlssons mycket USA-kritiska uttalanden i ett anförande den 17 maj 1972. Först i

1) Jfr avsnitt 4.4.2.

samband med det ökade massmediala intresset för Sverige i januari 1973 i samband med Olof Palmes skarpa jultal och de amerikanska sanktioner, som blev följden, noterades Carlssons agerande.¹⁾ Även om sådana eftersläpningsfenomen försvårar möjligheterna att analysera reaktionerna i materialet, kan en korrelationsanalys ge underlag för en diskussion om orsakerna till reaktionerna i artiklarna.

En central fråga för denna studie är om den svenska Vietnamkritiken gav upphov till reaktioner. I tabell 7 nedan redovisas förekomst av Vietnamkritik mot förekomst av reaktioner.

Tabell 7 Förekomst av reaktioner när Vietnamkritik²⁾ förekommer resp inte förekommer i materialet. Värdena anges i procent

	Förekomst av Vietnamkritik	Ikke förekomst av Vietnamkritik
Förekomst av reaktioner	77	72
Totalt antal artikeldelar	286	734

Av tabellen framgår att reaktioner är något vanligare när någon form av kritik har registrerats i materialet än när det motsatta förhållandet gäller. Det finns emellertid anledning att påpeka att skillnaden är liten. Reaktioner förekommer även i betydande utsträckning när kritik inte har noterats.

Vilka enskilda kritiktyper reaktionerna från pressen, Vita huset m fl aktörer förekommer tillsammans med redovisas nedan i tabell 8.

1) New York Times den 8 januari 1973. Carlssons tal finns ej dokumenterat i Utrikesfrågor.

2) I Vietnamkritiken inkluderas samtliga kritiktyper.

Tabell 8 Förekomst av reaktioner från pressen, Vita huset m fl aktörer mot förekomst av enskilda kritiktyper. Värdena anges i procent

Aktörer	K r i t i k t y p e r			
	Vietnam- specifik	Kritikmotiverande/ legitimerande	Supermakts- kritik	Övrig kritik
Vita huset	25	11	10	10
USA-pressen	66	73	90	83
Kongressen samt övriga USA- aktörer	7	2	10	0
Svenska aktörer	8	12	26	15
Förekomst av reaktioner totalt	74	77	94	85
Totalt antal artikeldelar	172	128	50	52

Kommentarer från den amerikanska politiska ledningen, främst representerad av Vita huset, förekommer oftast när den Vietnamspecifika kritiken uppträder i materialet. Det är mindre vanligt med reaktioner från denna aktör när andra kritiktyper förekommer, däribland den motiverande och -legitimerande argumentationen. Det omvända förhållandet gäller för presskommentarerna, vilket kan vara ett uttryck för pressens ambition att klarlägga och analysera orsakerna till den svenska Vietnampolitiken mot bakgrund av de officiella amerikanska reaktionerna på denna kritik.

För övrigt framgår av tabellen att reaktioner förekommer relativt sett ofta när supermaktskritik har registrerats. Bakgrunden till detta kan vara att pressen i hög grad kommenterade och återgav kommentarer i samband med Olof Palmes besök i USA, då även supermaktskritiken huvudsakligen uppträder i materialet. Detta skulle tyda på, att reaktionerna inte primärt rör denna typ av svensk argumentering, utan andra inslag i den svenska Vietnampolitiken. Pga att de övriga aktörerna är representerade i materialet i begränsad omfattning, saknas underlag för några övriga kommentarer i anslutning till tabellen.

Det enda vi kan konstatera är att något mer entydigt mönster, som kan ligga till grund för några säkra slutsatser beträffande förekomst av reaktioner i samband med svensk kritik och legitimerande argumentation, inte framträder ur endera av tabellerna 7 och 8. Eftersom reaktioner i betydande omfattning uppträder även när kritik inte har noterats, finns det anledning att analysera förekomsten av reaktioner mot andra inslag i den svenska Vietnampolitiken.

Genom att relatera förekomst av reaktioner mot de enskilda sakområden, som är representerade i materialet, erhåller vi en uppfattning om i vilken kontext, reaktionerna huvudsakligen uppträder. En analys av förekomst av reaktioner mot sakområden visar att reaktioner är relativt sett vanligast i de sakområden, som handlar om Sveriges diplomatiska och andra förbindelser med USA, principerna för den svenska neutraliteten och svensk inrikespolitik. I något mindre omfattning uppträder reaktioner inom de sakområden, som berör Sveriges bilaterala relationer till Nordvietnam på det diplomatiska och biståndspolitiska planet, de svenska insatserna för amerikanska krigsfångar och mottagandet av amerikanska desertörer.

Skillnaderna är emellertid inte så betydande, att några mer långtgående och detaljerade slutsatser kan dras beträffande frågan vilka inslag i den svenska Vietnampolitiken, som primärt orsakade reaktionerna i den amerikanska pressen. Den generella iakttagelsen är att flertalet inslag i den svenska Vietnampolitiken med undantag, för bl a svenska medlingsförsök i konflikten och svenska kontakter med FNL, bidrog till att skapa reaktioner. Det faktum att förekomsten av reaktioner var relativt sett framträdande i sakområdet Svensk inrikespolitik kan i förstone förefalla förvånande. Förklaringen torde emellertid vara den, att pressen uppmärksammade kommentarer från bl a svenska oppositionspolitiker.

Förekomst av reaktioner inom sakområdet som berör principerna för den svenska neutraliteten bör rimligen ses mot bakgrund av att presskommentarer var relativt sett vanliga i samband med att kritikmotiverande- och -legitimerande argument noterades i materialet.

Förekomsten av reaktioner var inte lika omfattande under hela undersökningsperioden. I tabell 9 nedan redovisas reaktionsförekomsten över tiden. Denna är angiven i det relativa antalet artikeldelar, där reaktioner har noterats. Antalet registrerade reaktioner i varje enskild artikeldel är i detta sammanhang utan intresse.

Tabell 9 Andelen artikeldelar där reaktioner förekommer under perioden 1965-1974

	1965-1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	Totalt
Förekomst av reaktioner (%)	42	71	77	88	74	86	40	73
Totalt antal artikeldelar	84	266	458	24	39	122	25	1018

Av tabellen framgår att reaktioner förekommer relativt sett oftare åren 1969-73 än under den övriga delen av undersökningsperioden. Detta kan tyda på att den svenska Vietnampolitiken har varit föremål för ett mer kontinuerligt nyhetsintresse under denna tid. Reaktionsförekomsten är hög även de år, då bevakningen minskar.

Ett studium av reaktionsmönstret 1969, 1970 och 1973, då materialet är mest omfattande, visar emellertid att reaktionerna är koncentrerade till vissa perioder. 1969 uppträder över 80 procent av samtliga artikeldelar, där reaktioner har registrerats, i januari och under oktober-november. Reaktions-topparna sammanfaller med Sveriges erkännande av Nordvietnam respektive beslutet att inleda ett långsiktigt biståndssamarbete med Hanoi. I betydande utsträckning har reaktioner noterats i de artikeldelar, där dessa svenska utspel har registrerats som händelser.

1970 är drygt 70 procent av materialet koncentrerat till månaderna maj och juni, vilket i tiden sammanfaller med Olof Palmes USA-resa. Reaktioner har registrerats i över 85 procent av de artikeldelar där Palmes besök har registrerats som händelse. Reaktionsförekomsten under 1973 är något mera spridd, dock uppträder närmare två tredjedelar av samtliga artikeldelar under perioden januari t o m april, dvs den period, då de bilaterala förbindelserna mellan USA och Sverige allvarligt försämrades. I april kritiserade utrikesminister Wickman de amerikanska bombangreppen mot Laos och Kambodja, vilket väckte irritation hos den politiska ledningen i USA. 1972, då materialet absolut sett är litet, förekom reaktioner i närmare tre fjärdedelar av alla artikeldelarna. Dessa är huvudsakligen koncentrerade till juni och december, vilket tidsmässigt sammanfaller med Palmes uttalande på FN:s Miljövärdskonferens att USA gjorde sig skyldig till ekocid i Vietnam, respektive med Palmes jultal.

Ovanstående resultat bör rimligen vägas in i en bedömning av orsakerna bakom reaktionerna i det amerikanska pressmaterialet. Även om en viss försiktighet bör iakttagas vid denna typ av korrelationsanalys, tyder reaktionstopparna på att vissa inslag i den svenska Vietnampolitiken har bedömts som mer spektakulära eller kontroversiella. Vidare tyder den relativt sett höga reaktionsförekomsten åren 1969-73 på att en begränsad men ändå kontinuerlig uppmärksamhet har riktats mot det svenska agerandet under denna tid. Palmes besök i USA 1970 kan ha bidragit till detta genom att den svenska Vietnampolitiken därigenom delvis fick karaktären av amerikansk inrikesnyhet, bl a p g a de demonstrationer Palmes visit gav upphov till i USA.

Något entydigt reaktionsmönster framträder emellertid inte beträffande enskilda inslag i den svenska Vietnampolitiken. Slutsatsen bör därför bli att flertalet aspekter på den svenska politiken, antingen enskilt eller i samverkan, gav upphov till de kommentarer, som uppträder i pressmaterialet.

4.9 SAMMANFATTNING

Nedan följer en mycket kortfattad sammanfattning av innehållet i den amerikanska pressens rapportering om den svenska Vietnampolitiken. Mot bakgrund av denna pressbevakning analyseras i kapitel 5 Sveriges möjligheter att delta i och påverka den amerikanska opinionsbildningen mot Vietnamkriget.

Bevakningen av den svenska Vietnampolitiken var i huvudsak koncentrerad till 1969, 1970 och 1973. Tonvikten i rapporteringen rent innehållsmässigt låg vid de bilaterala förbindelserna mellan USA och Sverige, bl a de diplomatiska. Den svenska desertörspolitiken och insatserna för amerikanska krigsfångar uppmärksammades endast i mindre utsträckning, liksom Sveriges relationer till Nordvietnam.

Olof Palmes besök i USA erhöll betydande publicitet och torde i hög grad kunna förklara den stora koncentrationen av artiklar till 1970. Palme utnyttjade vid flera tillfällen möjligheterna att förklara den svenska Vietnampolitiken under sitt besök.

Enstaka händelser uppträdde vid återkommande tillfällen i bevakningen, t ex Palmes deltagande i en USA-fientlig demonstration tillsammans med Nordvietnams Moskvaambassadör. Endast en mindre del av svenska kritikargument registrerades i rapporteringen. En betydande del av uppmärksamheten ägnades åt de svenska försöken att rättfärdiga förekomsten av kritik. Först 1973 före-

kommer den Vietnamspecifika kritiken i sådan omfattning i materialet, att det finns grund för påståendet att kritiken av egen kraft lyckades tränga igenom nyhetsbarriären.

Av den Vietnamspecifika kritiken uppmärksammades i huvudsak de argument, som avvisade det amerikanska valet av konfliktlösningsmedel. Särskilt framträdande var de argument, som fördömde den amerikanska militära strategin utifrån humanitära och folkrättsliga grunder, bl a med hänvisning till folk- och miljömordsklausuler. Den principiellt hållna kritiken kring demokratis rättigheter och skyldigheter uppmärksammades nästan inte alls i materialet. Av de kritikrättfärdigande argumenten erhöll påståendet att Sverige inte var anti-amerikanskt framträdande publicitet, liksom de argument som motiverade den svenska kritiken utifrån en säkerhetspolitisk utgångspunkt.

Beträffande reaktionsförekomsten i materialet kan vi konstatera att något mer entydigt mönster inte framträder. Även när kritik inte registrerades i materialet var det vanligt med reaktioner, vilket tyder på att andra inslag har givit upphov till kommentarer. Reaktionstoppen 1970 indikerar att Palmes besök ökade den svenska Vietnampolitikens nyhetsvärde. Uppmärksamheten kring statsministerns visit kan ha aktualiserat flera aspekter av den svenska Vietnampolitiken.

Som tidigare påpekats skiljer sig inte rapporteringen av den svenska Vietnampolitiken i New York Times och den övriga pressen åt i någon betydande omfattning. Vissa nyansskillnader kan dock iakttagas. Dessa kan dock i huvudsak hänföras till 1970, då Olof Palme befann sig i USA. I den övriga pressen uppträder i större omfattning än i New York Times supermaktskritik och de kritiklegitimerande argument, som avsåg att styra mottagarens bedömning av kritikern. Detta beror emellertid på att ett enda uttalande av respektive argument har registrerats i ett stort antal tidningar. Detta i sin tur kan förklaras av att samma material i stor utsträckning har använts av flera tidningar.

I den övriga pressen registreras Palme oftare som kritiker än i New York Times. Reaktioner från pressen är vanligare i den övriga pressen än i New York Times, som i högre utsträckning refererar reaktioner från den amerikanska administrationen. Detta tillsammans med det faktum att New York Times i något högre grad skriver om de enskilda aspekterna av den svenska Vietnampolitiken än den övriga pressen, kan ligga till grund för slutsatsen att denna ledande amerikanska tidning försökte åstadkomma en bredare nyhetsbevakning av den svenska Vietnampolitiken än den övriga pressen.

Att uppmärksamheten ökade dramatiskt 1970 indikerar att den övriga amerikanska pressen skrev om den svenska Vietnampolitiken först när den hade fått karaktären av amerikansk inrikesnyhet i samband med Palmes besök. Stora delar av dessa nyansskillnader skulle således bero på att den övriga pressen hade en mindre kontinuerlig bevakning av det svenska agerandet i Vietnamfrågan. Denna slutsats skall ses mot bakgrund av att flertalet amerikanska tidningar bedöms ägna mycket litet redaktionellt utrymme åt utrikesnyheter.

Ovanstående innehållsliga skillnader är emellertid inte så stora, att separata analyser av New York Times och den övriga pressen kan anses motiverad. De skillnader, som existerar gäller i huvudsak omfattningen och kontinuiteten i bevakningen.

5 DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN SOM OPINIONS- BILDNINGSMEDEL - KONKLUSIONER

5.1 INLEDNING

I detta avsnitt kommer en sammanfattande analys att göras av den svenska Vietnampolitikens opinionsbildande kapacitet i amerikansk kongress- och pressdebatt under perioden 1965-1974. Därigenom hoppas vi kunna bidra till en analys av Sveriges förmåga och möjligheter att medverka i och influera den starka opinionsbildningsprocess, som torde ha bidragit till en omprövning av den amerikanska Vietnampolitiken.

5.2 DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN OCH DEN AMERIKANSKA KONGRESSDEBATTEN

Som tidigare noterats representerade det totala antalet framträdanden i kongressen, i vilka den svenska Vietnampolitiken berördes, endast en mindre andel av samtliga inlägg i kongressdebatten kring det amerikanska engagemanget i Sydostasien. Proportionerna illustreras bl a av att antalet inlägg, som berörde Sveriges Vietnampolitik, totalt sett var färre än antalet voteringar¹⁾ i senaten och representanthuset under perioden om den amerikanska Vietnampolitiken.²⁾ Det förefaller rimligt att anta att de enskilda voteringarna, särskilt under Nixons presidentur,³⁾ föregicks av intensiva debatter.

Det är svårt att avgöra hur många senatorer och kongressmän som följde den svenska Vietnampolitiken utan att ta till orda i debatten. Intresse för Sveriges politik kan ha funnits bland flera av dessa utan att det återspeglats i antalet inlägg. Om antalet framträdanden i kongressdebatten stod i proportion till intresset för den svenska politiken, måste detta emellertid betraktas som begränsat eller rent av ganska ringa.⁴⁾

1) Dessa voteringar torde ha varit s k roll calls, vilket innebär att "... formal record is made of the votes of individual members ...", Keefe-Ogul 1964:250; se även Bailey-Samuel 1952:475.

2) Frye-Sullivan 1976:199-200, som refererar till Congressional Quarterly. Under perioden juli 1966 till juli 1973 förekom ett drygt hundratal voteringar i kongressens båda hus med anledning av Vietnamkonflikten. En uppfattning om det årliga antalet uttalanden och inlägg i Vietnamfrågan i kongressdebatten kan även erhållas genom ett studium av mängden registrerade inlägg i Congressional Record Index under rubriken Vietnam.

3) Frye-Sullivan 1976:199. Merparten av voteringarna förekommer efter 1969, dvs under Nixons tid som president.

4) Denna slutsats får stöd av en hel del s k initierade bedömare, såväl i Sverige som i USA, författaren talat med. Ett annat sätt att bedöma intresset för Sveriges insatser vore att studera antalet inlägg, där andra externa kritiker som t ex Frankrike och Indien registreras.

5.2.1 DEN SENA DEBUTEN

Som tidigare påpekats noterades den svenska Vietnampolitiken för första gången i kongressdebatten så sent som i slutet av 1967. Det bör framhållas, att trots att den svenska utrikesministern Torsten Nilsson öppet kritiserade Vietnamkriget redan på våren 1965¹⁾ och att Olof Palmes tal i Gävle på sommaren samma år²⁾ skapade irritation hos den amerikanska ledningen,³⁾ saknas kommentarer i kongressen helt under periodens första år.

Den relativt stora uppmärksamhet kritiken enligt initierade bedömare gav upphov till inom administrationen under de första åren, inte minst på grund av dess påstådda provietnamesiska karaktär,⁴⁾ gav således inte någon genklang i kongressdebatten. Den eller de överraskningseffekter, som enligt flera bedömare bidrog till att rikta uppmärksamhet mot den svenska Vietnampolitiken och som ansågs bana väg för kritiken,⁵⁾ hade således ingen genomslagskraft i den del av kongressens arbete och verksamhet, som redovisades för allmänheten. Detta bör ses mot bakgrund av att flera av de interna kritikerna till USA:s Sydostasienpolitik påstås ha blivit förvånade över, att Sverige som liten stat vågade kritisera stormakten USA.⁶⁾

5.2.1.1 Kongressens konsensuspolitik⁷⁾

En av förklaringarna till den sena debuten kan vara att en övervägande majoritet av kongressledamöterna de första åren efter Tonkinresolutionen⁸⁾ för-

1) Utrikesfrågor 1965:40 ; se även Nilsson 1981:46-47.

2) Utrikesfrågor 1965:42-47; se även Nilsson 1981:48-49.

3) Intervju med "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen" 15 oktober 1979. I samtal med initierade bedömare i Washington har framskyttat att den amerikanska ledningen fäste stor vikt vid att Palme vid tidpunkten för talet var t f utrikesminister i semesterregeringen. Jfr Erlander 1982:203-203 samt Nilsson 1981:49-50.

4) Intervju med "Official in State Department" 22 juni 1977.

5) Intervju med Paul Warnke 29 april 1980. Warnke tjänstgjorde 1966-1969 som Assistant Secretary for ISA, Pentagon, och deltog senare i SALT-förhandlingarna. Arbetade vid tidpunkten för intervjun som advokat i Washington, D.C. Se även Stenelo 1984.

6) Intervju med Clifford Hackett 13 juni 1977. Sedan 1971 arbetar Hackett som Subcommittee Staff Consultant i underutskottet för Europafrågor, lydande under representanhusets utrikesutskott. I en intervju 29 april 1980 hävdar "Former Chief of Staff of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives" att många inom kongressen reagerade negativt på den svenska kritiken.

7) Om den svenska Vietnamkritikens relation till den amerikanska konsensuspolitiken, se kapitel 4 i Stenelo 1984.

8) Resolutionen gick egentligen under benämningen The Vietnam Resolution och hade nummer 189. Resolutionen var en s k Joint Res, vilket innebär att den "... requires the approval of both Houses and the signature of the President ... and has the force of law if approved". Bailey-Samuel 1952:473; Se CR 6 och 7 augusti 1964 18398ff Senate; se även Frye-Sullivan 1976:198, Schlesinger, Jr. 1974:179-180 och Fulbright 1966:50-52.

höll sig relativt passiv till administrationens politik i Vietnamfrågan.¹⁾ Denna passivitet torde ha berott på att kongressen accepterade den rollfördelning, som enligt president Johnson skulle råda mellan kongressen och Vita huset beträffande utformningen av den amerikanska Vietnampolitiken.²⁾ Denna rollfördelning lämnade litet utrymme för opposition mot kriget. Arthur Schlesinger skriver:

The role of Congress under the Johnson theory of the war-making power was not to sanction but to support the war - a role that nearly all of Congress, except for the indomitable Morse and Gruening, accepted till 1966, and that most accepted for a long time afterward. 3)

Enligt Schlesinger förväntade sig president Johnson praktiskt taget fullständig lojalitet inte endast av sina medarbetare utan även av sina forna kollegor på Capitol Hill.⁴⁾ Baral, som studerat förhållandet mellan kongressen och försvarsdepartementet under perioden 1960-68⁵⁾, drar följande slutsats beträffande kongressens syn på den officiella amerikanska politiken i Vietnamfrågan såsom den framfördes av ledande representanter för Pentagon:

... the Administration's policy, as expounded and endorsed by the Pentagon's civilian chief and his military associates, was not repudiated or even seriously mauled by any Congressional action during the period. 6)

Baral hävdar att även många av kritikerna till kriget var medvetet återhållsamma då de inte önskade skapa intrycket "... that their actions might endanger the national defence."⁷⁾

Det skall emellertid här påpekas att samtidigt som det fanns ett allmänt stöd i kongressen för presidentens politik fanns det även kritiker som menade att de amerikanska militära insatserna i Vietnam inte var tillräckligt omfattande.⁸⁾ Flera av dessa kritiker, som enligt Baral utgjorde ett större

1) Frye-Sullivan 1976:196-197; jfr Goldberg 1972:159.

2) Schlesinger, Jr. 1974:181.

3) Ibid; se även Goldberg 1972:180-182, 152, 138; Baral 1978:263-273; Rosenberg 1973:33ff, 188, 192; Hamre 1978:244.

4) Schlesinger, Jr. 1974:181 och intervju med Hackett; se även Califano, Jr. 1975 och dennes diskussion om presidenters krav på lojalitet s 185ff.

5) Baral, JK The Pentagon and the Making of US Foreign Policy: A Case Study of Vietnam, 1960-1968. Radiant Publishers, New Dehli 1978.

6) Baral 1978:291.

7) Ibid.

8) Baral 1978:278, 283; se även Rosenberg 1973:8 och Goldberg 1972:163 f.

problem för administrationen än de som förordade ett minskat amerikanskt engagemang,¹⁾ attackerade öppet McNamaras politik.²⁾ Bland dem återfanns ett flertal republikaner, bl a kongressmännen Ford och Laird och senator Goldwater.³⁾

Samtidigt som flera kongressmän således föreföll acceptera att centrala amerikanska säkerhetsintressen var involverade i Vietnam, spred sig enligt Frye-Sullivan uppfattningen bland stora väljargrupper "... that the violence and costs of the war exceeded genuine American interest."⁴⁾ Opinionsläget var emellertid under större delen av sextioalet oklart och motsägelsefullt i Vietnamfrågan, vilket gjorde det svårt för bl a oppositionella kongressledamöter att tolka vilken eller vilka ståndpunkter valmanskåren representerade.⁵⁾ Svårigheterna att förena väljarnas diffusa och motsägelsefulla önskemål med den egna uppfattningen om kriget försatte enligt Frye-Sullivan en majoritet av kongressens medlemmar i ett svårt dilemma:

Most members faced acute dilemmas in seeking to weigh both what they thought their constituents wanted them to do about the war and what they judged to be in the best interest of the nation. 6)

Frye-Sullivans slutsats är att flertalet kongressledamöter av hänsyn till sina politiska karriärer och till nationens bästa avstod från att "... flatly oppose the President, even while they were pressing him to expediate an end to hostilities."⁷⁾ Baral antyder att kongressens följsamhet mot presidenten även kan ha berott på partipolitiska hänsyn. Demokraterna, som befann sig i majoritet i både senaten och representanthuset, var enligt Baral oroliga för att ett misstroende mot Förenta staternas demokratiska president skulle skada det demokratiska partiet.⁸⁾

1) Baral 1978:275; jfr Califano Jr. 1975:237.

2) Baral 1978:279.

3) Baral 1978:275ff.

4) Frye-Sullivan 1976:197; för en utförlig analys av opinionsläget, se Rosenberg 1973:137ff.

5) Frye-Sullivan 1976:197; se även Lunch-Sperlich 1979:29-31. De påpekar att stödet för det amerikanska engagemanget i Vietnam i mitten av 1967 "... dropped permanently under 50 per cent ..." samtidigt som "... escalation sentiment was at its highest point..." Lunch-Sperlich 1979:30. Författarna påpekar också att under perioden november 1964 till november 1968 "... withdrawal sentiment never rose above 19 per cent..." I maj 1967 förordade endast 6 procent ett amerikanskt tillbakadragande. Lunch-Sperlich 1979:31.

6) Frye-Sullivan 1976:197; jfr även Baral 1978:291.

7) Frye-Sullivan 1976:197.

8) Baral 1978:291; jfr Rosenberg 1973:8.

5.2.1.1.1 Den liberala¹⁾ oppositionens syn på Sveriges Vietnampolitik under eskalationsskedet av kriget

Kongressens följsamhet gentemot presidenten kan dock inte dölja det faktum att en mindre grupp senatorer under hela eskalationsskedet riktade skarp och öppen kritik mot det fördjupade amerikanska engagemanget i konflikten i Vietnam.

Ingen av dessa refererade emellertid till den svenska kritiken. Det innebär att vare sig senatorerna Morse, Gruening eller McGovern, som länge var praktiskt taget de enda kongressledamöterna som öppet kritiserade det ökande amerikanska engagemanget i Vietnam 1964-1965,²⁾ eller de mer moderata kritikerna i senaten, t ex Church, Mansfield, Javits och Aiken³⁾ berörde den svenska ståndpunkten i frågan.

När Fulbright i mars 1968 redovisade sin syn på den svenska kritiken var det således första gången som en medlem av senatens prestigefyllda utrikesutskott,⁴⁾ under lång tid centrum för oppositionen mot kriget,⁵⁾ öppet anspeklade på Sveriges inställning till konflikten.

Denna totala avsaknad av referenser under krigets första år⁶⁾ är intressant mot bakgrund av att representanter för denna grupp oppositionella kongressledamöter uppenbarligen tidigt betraktade den svenska kritiken med välvilja. Det ansågs betydelsefullt att få stöd från en extern kritiker vid en tidpunkt, då den inhemska opinionen mot kriget endast omfattade en minoritet av befolkningen och endast ett fåtal etablerade politiker ställde sig avvisande

- 1) Rosenberg driver tesen att det huvudsakligen var kongressledamöter med liberal politisk åskådning som kritiserade kriget: "... opposition to the Vietnam policy was part of an overall liberal worldview." Rosenberg 1973:125.
- 2) Schlesinger, Jr. 1974:177, 179, 181; se även Goldberg 1972: 138, 141-142, Lemley 1972:120f, Hamre 1978:251, Califano, Jr. 1975:209, se McCarthy i Charlton & Moncrieff 1978:164, Baral 1978:266-267, 281.
- 3) Se t ex Goldberg 1972:159-179, Baral 1978:281ff, Rosenberg 1973:102f; För en analys av begreppet 'dove' se Rosenberg 1973:26ff.
- 4) Rosenberg 1973:90.
- 5) Rosenberg 1973:86, 184-185; se även Hamre 1978:245f. Hamre skriver: "... dissent to the war became important only after it found an institutional focus. This was located in the Committee of Foreign Relations. There was a similar focus in the House." Representanthusets utrikesutskott ansåg emellertid inte alls så betydande som oppositionellt centrum mot kriget, hävdar Rosenberg. Se Rosenberg 1973:93ff.
- 6) Utrikesminister Wickman hävdade i ett anförande 1972 att senator Fulbright redan 1965 agerade till förmån för Sverige i kongressen. Enligt Wickman förde han då in hela Palmes Gävletal från sommaren 1965 i kongressprotokollet. Utrikesfrågor 1972:15. Av den tidigare analysen framgår att så inte var fallet. Första gången Fulbright i kongressen refererade till de svenska insatserna var i mars 1968.

till den amerikanska politiken.¹⁾ Sveriges stöd åt den spirande oppositionen mot kriget betraktades som en solidaritetshandling gentemot denna grupp.²⁾

Även om "... the degree of outspokenness...."³⁾ i Sveriges kritik överraskade de oppositionella ledamöterna av kongressen, sågs det svenska agerandet med gillande. Sverige åtnjöt trovärdighet i dessa grupper på grund av dess starka ansvarskänsla i internationella frågor, bl a illustrerad av Sveriges insatser i FN och i biståndspolitiska sammanhang men även av dess genomtänkta syn i världspolitiska frågor.⁴⁾

Senator Fulbright, sedan mitten av sextiotalet uttalad kritiker av den amerikanska Vietnampolitiken⁵⁾ och i egenskap av ordförande i senatens utrikesutskott ansedd som den ledande representanten för oppositionen mot kriget,⁶⁾ var en av dessa Sverigesinnade kongresspolitiker. Fulbright påstod sig redan 1965 ha välkomnat den svenska kritiken, som han bedömde i stora drag var analog med Fulbrights egen kritik av kriget.⁷⁾

Olof Palme förstod enligt Fulbright redan tidigt att Förenta staterna som världens ledande demokrati allvarligt försämrade sina möjligheter att utgöra ett föredöme för andra länder genom sitt engagemang i Vietnamkonflikten.⁸⁾ Fulbright själv ansåg att konflikten endast kunde lösas förhandlingsvägen. Däremot motsatte han sig ett ensidigt amerikanskt tillbakadragande.⁹⁾

Fulbrights bedömning av kritiken var att de svenska argumenten skulle ha haft större inflytande över Johnsonadministrationen om de framförts mindre öppet och varit mer försonliga till karaktären.¹⁰⁾ Detta kan ha varit ett skäl till att han trots sin positiva syn på Sveriges analys av konflikten och dess konsekvenser väntade till 1968 med att presentera sin uppfattning om den svenska kritiken.

1) Intervju med Hackett; se även Frye-Sullivan 1976:197, 199. Jfr även Brown 1976:121.

2) Intervju med Hackett.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) deBenedetti 1980:171; se även Rosenberg 1973:85.

6) Baral 1978:280-281, 296-297; jfr Califano, Jr. 1975:209, Lemley 1972:133.

7) Fulbrights kritik av kriget utvecklades bl a i boken "The Arrogance of Power" från 1966.

8) Intervju med William Fulbright 21 juni 1977; se även Fulbright 1966:127; jfr även kongressmannen Rosenthals bedömning att den svenska kritiken utgjorde "... an intellectual judgement that was valid." Intervju med Benjamin S. Rosenthal 27 juni 1977.

9) Jfr Goldberg 1972:174-175.

10) Intervju med Fulbright. I en intervju den 22 juni 1977 för Jerry Tinker ett liknande resonemang. Tinker var under 1970-talet medarbetare åt senator Edward Kennedy.

Det faktum att han då, liksom 1969 och 1973, som skäl för att kommentera den svenska kritiken angav de ansträngda diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och USA kan samtidigt tyda på att tystnaden kring de svenska insatserna i huvudsak berodde på bristande intresse för argumenten i sak. Det väsentliga var att bibehålla goda bilaterala relationer med demokratiska och vänligt sinnade små stater, som enligt Fulbright utgjorde värdefulla korrektiv till stormakternas maktpolitik.¹⁾

Bristen på referenser till Sveriges kritik i Fulbrights anföranden kan ävenledes ses mot bakgrund av de försämrade relationerna mellan honom och president Johnson.²⁾ Öppna referenser till den svenska kritiken kan ha bedömts som mindre lämpliga i perioder av ansträngda relationer till Vita huset. Det finns i detta sammanhang anledning påpeka att Fulbright genom sin kritik av bl a Vietnamkriget³⁾ bröt med delar av sitt utrikespolitiska tänkande. Fulbright var, enligt Holsti-Rosenau, under en stor del av efterkrigstiden en inflytelserik förespråkare och utformare av den globala amerikanska utrikespolitik, som tillämpades bl a i Vietnam.⁴⁾ De skriver:

After escalation of the Vietnam War he became an articulate spokesman for those opposing the U.S. war effort, in the process also rejecting many of the fundamental axioms that had guided his as well as the nation's external policies during the postwar years. 5)

Det kan således inte uteslutas, att direkta och öppna hänvisningar till svensk kritik, som betraktades med ovilja av Vita huset, av Fulbright och flera av de liberala demokrater, som utgjorde majoriteten av de oppositionella kongressledamöterna,⁶⁾ kan ha bedömts vara besvärande och belastande. Det kan naturligtvis heller inte uteslutas, att frånvaron av referenser mindre berodde på det något restriktiva och spända debattklimatet i kongressen under krigets första år, än att de svenska kritikargumenten bedömdes som ointressanta eller oanvändbara i den interna debatten. I den omfattande hearing

1), Fulbright hävdade att USA som politiskt system var "... poorly equipped to conduct foreign policy...." och därför borde dra nytta av den erfarenhet som de små, äldre europeiska staterna kunde förmedla. Fulbright i intervju. Se även Fulbright 1966 för ett liknande resonemang.

2) Intervju med Fulbright; se även Califano, Jr. 1975:209.

3) Fulbright kritiserade mycket starkt den amerikanska interventionen i Dominikanska Republiken 1965.

4) Holsti-Rosenau 1980:264.

5) Ibid.

6) Jfr Rosenbergs resonemang om övervikten för liberaler bland kritikerna, i synnerhet demokratiska liberaler; Rosenberg 1973:107, 125.

om Vietnamkriget, senator Fulbright arrangerade 1966 inför senatens utrikesutskott,¹⁾ berördes aldrig den svenska hållningen i Vietnamkonflikten.

5.2.2 KRITIKENS ETABLERING I KONGRESSDEBATTEN

De första kongresskommentarerna till den svenska Vietnampolitiken sammanföll i stort sett tidsmässigt med den vändpunkt i synen på Vietnamkriget som kan dateras till tiden omkring 1967-68.²⁾ Vid denna tid tvivlade företrädare för administrationen öppet på möjligheterna till militär seger i konflikten.³⁾ Ett växande antal amerikaner ställde sig alltmer skeptiska till ett fortsatt amerikanskt engagemang i konflikten,⁴⁾ inte minst på grund av de stora förlusterna i människoliv.⁵⁾

President Johnsons beslut om ett partiellt amerikanskt bombstopp parallellt med förhandlingar med Nordvietnam kan, liksom beslutet att inte ställa upp i presidentvalskampanjen, betraktas som en reflex av denna omorientering i den amerikanska opinionen.⁶⁾ Samtidigt neutraliserade Johnsons agerande en del av den kongresskritik mot kriget, som enligt Rosenberg tidigare under 1960-talet hade bidragit "... to the growth of anti-Vietnam war opinion."⁷⁾ Hamre skriver:

Johnson's announcement, together with his withdrawal from a second re-election campaign, dampened debate in Congress. 8)

Denna återhållsamhet präglade också Nixons första tid som president.⁹⁾ Under 1970-talet ökade emellertid kritiken i kongressen, inte minst i samband med

-
- 1) Materialet finns dokumenterat i en utgåva från 1966, publicerad av Vintage Books, New York, med titeln "The Vietnam Hearings". Se även deBenedetti 1980:176, Baral 1978:280-281.
 - 2) Se Lunch-Sperlich 1979:30.
 - 3) Se t ex Hoopes bok från 1973 "The Limits of Intervention" och Clifford 1969:601ff.
 - 4) Lunch-Sperlich hävdar att "Between November 1968 and September 1970, withdrawal sentiment increased from 19 per cent to 55 per cent", Lunch-Sperlich 1979:30-31.
 - 5) Jfr Califano Jr. 1975:75-76; se även Schlesinger Jr. 1974:197, Lunch-Sperlich 1979:30-31, Cantrill 1970:5.
 - 6) Rosenberg 1973:10ff, Mueller (1971:369) antyder emellertid att den allmänna opinionen snarare följde efter presidentens politik än tvärt om: "... one finds major shifts in public opinion on questions of policy after policy changes." Jfr Lunch-Sperlich 1979:22-23. De menar att detta mönstret ändrades mot slutet av kriget 1979:29, se även 43.
 - 7) Rosenberg 1973:11; jfr Lemley 1972:331.
 - 8) Hamre 1978:78; jfr Rosenberg 1973:25, 84.
 - 9) Hamre 1978:84-85.

invasionen i Kambodja.¹⁾ Motståndarna till kriget hade emellertid stora svårigheter att driva igenom förslag i kongressen som skulle begränsa krigets omfattning.²⁾ Hamre sammanfattar tillståndet hos oppositionen under de första åren på 1970-talet:

Thus as the 92d Congress ended, all of the efforts by Vietnam critics to circumscribe presidential war-making options had failed. While congressional opposition had become strong and predictable, it did not alter the course of the war. 3)

Som tidigare noterats förekom praktiskt taget samtliga referenser till den svenska kritiken och andra inslag i den svenska Vietnampolitiken under de år Richard Nixon var president. Det kan därför inte uteslutas, att de svårigheter, som oppositionen mot kriget kringgärdades av fram till beslutet i kongressen om War Powers Act, kan ha återspeglats i hållningen och kommentarerna till den svenska Vietnampolitiken och den svenska kritiken.

5.2.2.1 Oppositionens reaktion på och utnyttjandet av Sveriges kritik under olika avvecklingsfaser av Vietnamkriget

De kongressledamöter, som betraktade Sverige som en vänligt sinnad nation, kommenterade till övervägande del den svenska Vietnampolitiken i samband med att diplomatiska sanktioner riktades mot Sverige. Genom att den svenska kritiken i flera av dessa inlägg sköts i bakgrunden medan vänskapstemat lyftes fram i förgrunden, förmedlades intrycket, att de Sverigesinnade kongressledamöterna verkade till förmån för Sverige utifrån en huvudsakligen defensiva position.

Huvuduppgiften för dessa ledamöter förefaller mindre ha varit att betona värdet av den svenska kritiken och övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken. Snarare torde de primärt ha varit inriktade på att övertyga representanter för administrationen att Sverige trots sitt agerande i Vietnamfrågan måste betecknas som en vän till USA. Ständiga hänvisningar till svenska uttalanden, att Sverige på intet sätt kunde betraktas som anti-amerikanskt, förstärker detta intryck.

I beaktande av att flertalet stödjande inlägg koncentrerades till 1973, medan övervikten för de kritiska inläggen till Sveriges politik uppträdde 1969 och 1970, förefaller Sverigevännernas agerande i kongressen primärt ha syftat

1) Rosenberg 1973:85.

2) Frye-Sullivan 1976:199-200; se även Hamre 1978:159.

3) Hamre 1978:169, 195.

till att påverka ledningen i Vita huset och mindre varit avsett som inslag i en debatt med de till Sverige kritiska kongressmedlemmarna. Referenser till övriga debattdeltagares inlägg förekommer mindre ofta i materialet, i synnerhet om de härrör från politiska motståndare.

Det kan vara uttryck för den liberala oppositionens medvetna strävan att inte diskutera den svenska Vietnampolitiken öppet med Sveriges vedersakare i kongressen, som till övervägande del såg mycket få förmildrande omständigheter i det svenska agerandet. Det finns dock i detta sammanhang anledning att uppmärksamma att debatt i meningen "... direct and immediate confrontations over issues between adversaries...."¹⁾ sällan förekommer i kongressen.²⁾ Detta gäller även senaten, där medlemmarna till skillnad från kongressmännen³⁾ har rätt till fri och obegränsad debatt.⁴⁾ Enligt Keefe-Ogul råder beträffande meningsutbytets karaktär stor likhet mellan kongressens båda församlingar:

Like the House, the Senate devotes substantial time not to "debate" but to set speeches, and these are poorly attended, indifferently received, and frequently interrupted. 5)

Även om flera av Sveriges supportrar i kongressen återopade och instämde i den svenska kritiken, torde den defensiva atmosfär, i vilken kritiken omhändertogs och kommenterades, ha försvårat de svenska möjligheterna att skapa intresse och trovärdighet för den svenska ståndpunkten i Vietnamfrågan.

Trots att svenska tal in extenso protokollfördes i Congressional Record, var det ovanligt med utförligare kommentarer till enskilda kritikargument. Analyser och diskussioner kring den svenska kritik, som tidvis utlöste så kraftiga reaktioner, var relativt sällsynta i de inlägg som härrörde från vänligt sinnade senatorer och kongressmän. Tyngdpunkten i flera anföranden utgjordes oftare av en skarp vidräkning med Nixonadministrationens handläggning av de bilaterala förbindelserna än av ett explicit instämmande i den svenska kritiken. Att stödet i kongressen för Sverige primärt betraktades som en motvikt till administrationens sanktioner, i synnerhet under 1973, bekräftas av en ledande tjänsteman i representanthuset underutskott för Europafrågor.⁶⁾

1) Keefe-Ogul 1964:240.

2) Ibid.

3) Ibid 238-239.

4) Ibid 231.

5) Ibid 240-241.

6) Intervju med Hackett.

Samtidigt som svenska anföranden registrerades, uppstod således den paradoxala situationen, att endast ett obetydligt antal svenska kritikargument rönt uppmärksamhet utanför kongressprotokollet, dvs i debatten "on the floor" i endera av kongressens båda kamrar. Denna slutsats bör relateras till den tidigare framförda iakttagelsen att kritiken inte kan bedömas som framgångsrik i betydelsen att den självständigt bröt in i kongressdebatten i Vietnamfrågan.

5.2.2.1.1 Förekomst av enskilda svenska kritikargument i debatten

Kritikens svårigheter att etablera sig i den amerikanska kongressdebatten illustreras även väl av, att endast ett fåtal av de Sverigeorienterade kritikerna till Vietnamkriget utnyttjade svenska argument som komplement till de egna.

Ett skäl till detta kan ha varit att de Sverigesinnade ledamöterna inte önskade bli associerade med en extern kritiker, vars trovärdighet var ifrågasatt. Dine, medarbetare till senator Church under 1970-talets första år, hävdar att det av bl a taktiska hänsyn ansågs klokt att inte dra paralleller till Sveriges kritik i de egna utspelen mot kriget. Frågetecknen kring Sveriges neutralitet var av sådan karaktär, att anspelningar på svenska kritikargument skulle ha kunnat skada den egna trovärdigheten, menade Dine.¹⁾

Liknande synpunkter ger Tinker, under 1970-talet medarbetare åt Kennedy, uttryck för. Denne antydde att flertalet politiker "... in the middle of the road...." i krigets slutskede reagerade negativt på tonfallet i Palmes kritik, i synnerhet den som liknade de amerikanska bombangreppen mot Hanoi och Haiphong vid totalitära regimers krigsförbrytelser.²⁾

Slutsatsen bör bli, att denna typ av kritik ur effektivitetssynpunkt kan vara riskabel, då den mycket väl kan motverka sitt syfte och därmed skada kritikerns trovärdighet.

Det förhållandet att Sveriges kritik av många ansågs utgöra ett icke obetydligt moraliskt och politiskt stöd åt den amerikanska anti-krigsrörelsen,³⁾

1) Intervju med Tom Dine 23 juni 1977. Dine arbetade åt senator Church 1970-1974, bl a som spökskrivare. Vid tidpunkten för intervjun arbetade Dine åt senator Muskie.

2) Intervju med Tinker.

3) Intervju med Richard Barnet 6 juli 1977. Barnet var vid tidpunkten för intervjun chef för Institute for Policy Studies, en av Washingtons mera radikala "think-tanks". Liknande synpunkter förs fram av "Official in State Department" i en intervju. För en presentation av anti-krigsrörelsen, se DeBenedetti 1980:165-196.

vars trovärdighet inom stora grupper av befolkningen och det politiska etablissemanget var ifrågasatt under större delen av perioden,¹⁾ kan ha avhållit representanter för den etablerade politiska oppositionen inom kongressen att öppet stödja svenska kritikargument. Inom anti-krigsrörelsen återfanns stora delar av den intellektuella vänstern, vars opposition mot Vietnamkriget var utpräglat systemkritisk. Den liberala oppositionen i kongressen angrep kriget utifrån helt andra utgångspunkter.²⁾

Det har från svensk sida framhållits att regeringen inte önskade göra gemensam sak med anti-krigsrörelsen bl a av det skälet att den angrep kriget utifrån andra värderingar än de som styrde den svenska kritiken.³⁾ Av ledande representanter för den svenska politiska ledningen har emellertid påpekats att skilda utgångspunkter för kritiken inte fick utgöra ett hinder för den gemensamma ansträngningen att få till stånd ett slut på krigsföringen.⁴⁾ Någon oro över att Sverige därigenom skulle förlora i prestige och trovärdighet torde inte ha förevarit i den svenska regeringskretsen.⁵⁾

Oppositionens försiktiga inställning till den svenska kritiken kan även ha varit uttryck för mer specifika strategiska överväganden hos Sveriges supportrar i kongressen. En reserverad hållning till svensk kritik och enskilda svenska argument kan ha bedömts som det enda framgångsrika sättet att åstadkomma en snabb normalisering av de diplomatiska förbindelserna med Sverige. Så kan t ex ha varit fallet 1969-1970, då USA under lång tid inte hade någon ambassadör i Stockholm, och 1973 då det diplomatiska umgänget var begränsat och kringgärdat till följd av amerikanska sanktioner mot Sverige.

-
- 1) Se Brown 1976:120, deBenedetti 1980:176-178. Jfr Rosenberg 1973:10-11; Mueller (1971:373) utesluter inte möjligheten att vad han benämner den intellektuella vänstern hade visst politiskt inflytande över betydande eliter. Samtidigt varnar han för den allmänna föreställningen att "... intellectual agitation is the same thing as a mass movement." Jfr även Lunch-Sperlich 1979:31, bl a noten 24, och Simon 1980:23-24. I en studie av allmänhetens syn på händelserna i samband med demokratiska partiets konvent i Chicago 1968 hävdar Robinson att delar av anti-krigsrörelsen betraktades med stor skepsis av stora befolkningsgrupper. Robinson 1970.
 - 2) Jfr avsnittet 5.2.2.2 Kritikens centralitet.
 - 3) Detta hävdas av "UD-tjänsteman som deltog i beslutsprocessen" i en intervju.
 - 4) Intervju med Wickman 18 november 1982.
 - 5) Ibid och intervju med "centralt placerad källa i det socialdemokratiska partiet" 25 augusti 1982.

Ett frekvent stöd åt svenska ståndpunkter kunde ha ökat misstron mot de ledamöter av kongressen, som bl a för sin kritik av Vietnamkriget betraktades som fiender till Nixonadministrationen.¹⁾ Efter den betydande segern i presidentvalet 1972 strävade Nixon efter att stärka sina positioner gentemot demokrater och liberaler.²⁾ Watergateaffären 1973 ökade spänningen mellan kongressen och Vita huset.³⁾

De liberala kongressledamöternas möjligheter att med framgång driva frågan om ett återupprättande av diplomatiska relationer med Sverige på ambassadörsnivå skulle sannolikt ha försvårats, om de oftare hänvisat till den svenska kritiken i detta politiska klimat. Det finns i detta sammanhang anledning att fästa uppmärksamhet på senator Humphreys avståndstagande från innehållet i Palmes kritik av Nixons beslut att bomba den nordvietnamesiska huvudstaden 1972 för att tvinga Hanoi till förhandlingsbordet.⁴⁾

Det finns också anledning att här framhålla, att Sverige av den amerikanska politiska ledningen inte i något större avseende bedömdes som en trovärdig och intressant kritiker och motpart. Ett skäl till detta var att Sverige ansågs sakna kompetens och erfarenhet av den fråga man kritiserade. Andra betydande skäl torde vara att något nationellt egenintresse hos Sverige av att agera i konflikten inte kunnat identifieras, liksom ej heller någon möjlighet till ansvarsutkrävande för den händelse de svenska rekommendationerna följdes.⁵⁾

Det framgår inte av kongressmaterialet om någon eller några kongressledamöter har resonerat på ett analogt sätt. Det kan naturligtvis inte uteslutas att representanter för oppositionen mot kriget har avfärdat svensk kritik med hänvisning till ovan diskuterade brister.

-
- 1) I representanthusets underutskott för Europafrågor gjorde kongressmannen Fraser i en hearing den 12 september 1973 följande reflexion: "... since the Watergate hearings, I have the impression that Sweden is in the enemy list the same as those in the United States opposing the administration were put on the enemy list. I think it is the same kind of reaction...." Hearing Before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-Third Congress, First Session, September 12, 1973:6. Se även Califano, Jr. 1975:236 och Nixon 1978:770ff och Nixon 1980:114ff.
 - 2) Nixon 1978:761ff; se även Stern 1979:47.
 - 3) Stern 1979:203; se även Califano, Jr. 1975:275ff, 182. Se även Fraser ovan i noten 1.
 - 4) CR 16 april 1973 12497 Sen Humphrey; Jfr Humphreys bedömning av den svenska kritiken med kongressmannen Frelinghuysens kommentar till Palmes uttalande i den hearing som anordnades i representanthusets underutskott för Europafrågor 1973-09-12, sid 6.
 - 5) Se Stenelo 1984.

Ett annat skäl att inte utnyttja svenska kritikargument för den egna argumenteringen kan ha varit att flera av aktörerna i kongressen inte var intresserade av att stödja Sverige på grund av sakinnehållet i den svenska hållningen eller därför att det ansågs angeläget att skydda rätten att bilda opinion utan därför att ett uttalat stöd för Sverige skulle kunna gynna deras inrikespolitiska karriärmöjligheter och positioner. En initierad politisk bedömare i Washington har vid samtal framhållit möjligheten att flera av Sverigevännerna, varav flera antingen var svenskättade eller representerade stora grupper svensk-amerikaner eller svensksdominerade områden, i första hand arbetade för att vinna politiskt stöd från viktiga väljargrupper.¹⁾

Den starka betoningen av vänskapsbanden mellan Sverige och USA i den politiska retoriken i kongressen förstärker detta intryck. Det finns i detta sammanhang anledning att erinra om, att några av de fientligt inställda kongressledamöterna anspelade på gruppen svensk-amerikaner i sin kritik av Sveriges Vietnampolitik. Dessa kritiska medlemmar av kongressen drev tesen att den svenska regeringens agerande utgjorde en provokation mot alla de amerikaner, som hade svenskt ursprung.²⁾

5.2.2.2 Den svenska kritikens inflytande mot bakgrund av kongressdebattens inriktning i Vietnamfrågan

Att svenska kritikargument så sällan utnyttjades i kongressledamöternas egen argumentation mot kriget, kan även tyda på att de svenska kritikargumenten inte bedömdes vara originella eller beröra de huvudfrågor, som dominerade den amerikanska debatten kring Vietnamkonflikten. Bedömare har hävdad att en kritikers möjligheter att bidra till opinionsbildningen är beroende av huruvida kritikbudskapet ligger i linje med majoritetens intressen. Om så är fallet kan kritikern därigenom tillföra debatten argument.³⁾

Som tidigare påpekats är det inom ramen för denna undersökning ej möjligt att genomföra en separat analys av kongressdebattens skiftande åsiktsmönster kring Vietnamfrågan med utgångspunkt från primärmaterialet. Genom att utgå från andra studier av kongressens syn på den officiella amerikanska politiken erhålles dock ett underlag för en analys av den svenska kritikens originalitet respektive centralitet i förhållande till kongressdebatten i frågan.

-
- 1) Intervju 15 juni 1977 med initierad bedömare i Washington som önskar vara anonym.
 - 2) Jfr Rarick m fl; se t ex kongressmannen Scherle CR 3 oktober 1969 28403.
 - 3) Intervju med "Former Chief of Staff of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives".

5.2.2.2.1 Kritikens originalitet¹⁾

Det finns anledning att förmoda att den svenska kritiken bedömdes som varken ny eller ovanlig.

Debatten i kongressen torde i stora delar ha varit en återspeglning av de argument administrationerna under presidenterna Johnson och Nixon förde fram i syfte att rättfärdiga den officiella amerikanska positionen.

I en utförlig analys har Stenelo visat att den svenska kritiken i huvudsak inte innebar några nyheter vare sig i förhållande till administrationens offentligt redovisade argument eller de som förekom i det inofficiella beslutsunderlag, som låg till grund för det successiva amerikanska engagemanget i Vietnamkonflikten under 1950- och 1960-talen.²⁾ Detta material redovisades under 1970-talet i öppen form som den s k Pentagonrapporten.³⁾

Beträffande förhållandet mellan de svenska kritikargumenten och uttalanden i kongressdebatten, finns det även anledning att erinra om senator Fulbrights påstående, att den svenska kritiken angrep kriget från utgångspunkter liknande hans egna.

Att den svenska kritiken knappast kunde bedömas som originell antyds av en f d högt uppsatt tjänsteman i representanthusets utrikesutskott. Enligt denna källa existerade det i kongressdebatten "... an unlimited expression of views."⁴⁾ Hackett, en annan initierad bedömare i samma utskott och representant för oppositionen mot kriget, påpekade att den svenska kritiken under perioden saknade reell betydelse för oppositionens argumentering och arbete, eftersom kurs och handlingslinjer inom kongressoppositionen var utstakade redan i ett tidigt skede av konflikten.⁵⁾ Andra bedömare hävdar t ex att "... Sweden made little contribution...." till den amerikanska debatten i frågan om Vietnam.⁶⁾

1) Se Stenelo 1984.

2) Stenelo 1984 kapitel 3.

3) Rapporten, som initierades av Robert McNamara 1967 och skrevs under ledning av Leslie H. Gelb, var officiellt betitlad "The History of U.S. Decision-Making Process on Vietnam." (Uppgiften tagen ur Nixon 1978:508).

4) Intervju med "Former Chief of Staff of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives." Jfr Goldbergs analys av senatsdebatten, Goldberg 1972:163ff; se även Rosenberg 1973:30.

5) Intervju med Hackett.

6) Intervju med Paul A. Smith 28 juni 1977. Vid tidpunkten för intervjun var Smith chefredaktör för tidskriften Problems of Communism. Liknande ståndpunkter uttrycks i intervjuer av Tinker och senator Claiborne Pell, Rhode Island. Pell intervjuades 22 juni 1977.

Tinker avvisade t ex påståendet att den svenska kritiken skulle ha ökat den amerikanska oppositionens möjligheter och förmåga att upptäcka eventuella skillnader mellan administrationens handlingar i Vietnam och den officiella versionen. Enligt Tinker krävdes det inte hjälp från utomstående att identifiera en sådan diskrepans.¹⁾ Även kongressman Rosenthal, som instämde i den svenska kritiken och under 1970-talet var ordförande i representanhusets underutskott för Europafrågor, framförde en likartad ståndpunkt.

Nyhetsvärdet hos den svenska kritiken måste också bedömas som litet med hänsyn till att svenska argument endast vid ett par tillfällen ansågs tillföra debatten helt ny kunskap. Som tidigare noterats var det emellertid då inte den principiellt orienterade svenska kritiken som åberopades, utan svenska ögonvittnesskildringar av de skador som påstods ha uppstått efter amerikanska militära operationer mot dammar och flodvallar i Nordvietnam.

Det skall i detta sammanhang påpekas, att informella kontakter mellan svenska diplomater och ledamöter av kongressen var vanliga under 1973. Ett av skälen till detta angavs vara, att kongresskontakterna utgjorde ett substitut till de reducerade kontaktytorna med State Department, som blev följderna av Nixon-administrationens nedfrysning av de diplomatiska kontakterna på ambassadörsnivå.³⁾

Ett annat skäl till dessa informella kontakter påstods vara att svenska diplomater vidarebefordrade information om utvecklingen i Nordvietnam till senatorer och kongressmän, som var kritiska till Nixon.⁴⁾ Informationen, som påstods komma från Svenska Ambassaden i Hanoi,⁵⁾ användes emellertid aldrig i offentliga uttalanden av kongressmedlemmar. Den betraktades primärt som ett internt stöd för oppositionen mot kriget och mot president Nixon.⁶⁾

5.2.2.2 Kritikens centralitet

Som tidigare noterats kan det för förståelsen av kritikens möjligheter att etablera sig i kongressdebatten i Vietnamfrågan vara av intresse att undersöka, i vilken omfattning den svenska kritiken berörde de problemställningar

1) Intervju med Tinker; se även Stenelo 1984.

2) Intervju med Rosenthal.

3) Intervju med Hackett.

4) Intervju med Dine.

5) Intervjuer med Tinker och Dine.

6) Intervju med Dine. I en intervju 20 juni 1977 hävdar "Senior Official of the White House" att presidentadministrationen ansåg Öbergs rapporter vara naiva och felaktiga, bl a i bedömningen av FNL:s politiska roll i ett efterkrigsvietnam.

och därmed förknippade argument, som låg i centrum av denna debatt. En bedömning av den svenska kritikens grad av centralitet, i denna studie således uppfattad som den argumentmängd, som dominerade den amerikanska Vietnamdebatten under olika skeden av konflikten, kan emellertid vara svår att genomföra.

Förutom de svårigheter det kan innebära att fastställa grad av överensstämmelse mellan svenska och amerikanska kritikargument, kan det vara problematiskt att entydigt avgöra vilken eller vilka aspekter som kan sägas ha utgjort tyngdpunkten i kongressdebatten om Vietnamkriget, särskilt som kriget och den amerikanska politiken kritiserades utifrån ofta vitt skilda utgångspunkter.¹⁾

Ett par kommentarer om förhållandet mellan den svenska kritiken och den amerikanska debatten i kongressen kan ändå göras med avseende på centralitetsaspekten. Det bör i beaktande av ovan antydda svårigheter dock framhållas, att de slutsatser som redovisas, endast kan vara ytterst preliminära och provisoriska till sin karaktär.

Under Nixons presidentur ändrade Vietnamdebatten i kongressen delvis karaktär. Under de första åren av konflikten, under Johnson, sökte de oppositinnella kongressmännen, företrädesvis knutna till senatens utrikesutskott, åstadkomma en förändring i politiken genom att diskutera substantiella frågor kring konfliktens orsaker, utveckling och konsekvenser. Alternativa verklighetsuppfattningar och prediktioner berördes, bl a mot bakgrund av olika tolkningar av det nationella amerikanska intresset, liksom moraliska aspekter på de militära insatserna.²⁾

Skiftet av president 1969 tycktes innebära en förändring av den amerikanska politiken i Sydostasien. Nixons beslut att successivt dra tillbaka all amerikansk trupp i Indokina eliminerade delvis grundvalen för kongresskritiken. Lemley skriver:

Policies of the previous Administration appeared to have been left in the past. Fulbright and his fellow dissidents had to decide how to help insure President Nixon's announced plan. There was little substantive policy over which to disagree.... 3)

-
- 1) För en analys av kritiken av kriget, se Ravenal 1976 och 1978, White 1970.
 - 2) För en analys av kritikuttalanden som underlag för klassificering av "duvor" i kongressen, se Rosenberg 1973:196-200.
 - 3) Lemley 1972:271.

Missnöje över att president Nixons Vietnampolitik inte föreföll resultera i ett snart slut på kriget ledde till förnyad kongresskritik, främst från senatens utrikesutskott.¹⁾ Denna kritik var emellertid i mindre omfattning inriktad på själva konflikten, utan mer på de konstitutionella frågor, som reglerade förhållandet mellan kongress och presidentämbete i krigstid. Enligt Hamre orienterade sig senatens utrikesutskott mot

... the question of constitutional war-making which was used both as a staging issue for the ongoing critique of the Vietnam war and as a means of furthering the study of the nature and problems with foreign policy in the post-war period. 2)

Enligt Lemley existerade den konstitutionella kritiken parallellt med den Vietnamrelaterade under senare hälften av sextioalet fram till 1971 på våren,³⁾ då "... attempts at persuasion were fundamentally abandoned."⁴⁾ Senaten betraktade president Nixon som helt oemottaglig för argument, hävdar Lemley:

The Senate reached a decision that the President could not be reached by persuasive means and could not be expected to meet the Committee's hopes for ending or modifying the war. So the Committee turned to consider legislating a course of action which might nullify the President's preeminence. 5)

Den senare delen av Vietnamdebatten präglades således i avtagande grad av "... substantive evaluation of the war itself...." och i ökande utsträckning av "... philosophical and constitutional issues of war-making."⁶⁾

Denna förskjutning i den amerikanska kongressdebatten under senare delen av Vietnamkriget torde ha inneburit att den svenska kritiken, oberoende av dess originalitet och nyhetsvärde, betraktades som relativt perifer.

Ett annat argument för detta antagande är att den mer specifika och avgränsade diskussion, som under senare hälften av kriget fördes i USA kring Förenta staternas fortsatta roll i Indokina, enligt bedömare ansågs utpräglad pragma-

1) Se t ex Kissinger 1979:290-291, 295.

2) Hamre 1978:246; jfr Lemley 1972:327.

3) Lemley 1972:320.

4) Lemley 1972:271.

5) Lemley 1972:327. Jfr Kissinger 1982:357 och Kissinger 1979:1012, 1020. I den första memoardelen hävdar Kissinger följande: "The tidal wave of media and student criticism powerfully affected the Congress. From not unreasonable criticism of the Presidents inadequate consultation it escalated to attempts to legislate a withdrawal from Cambodia and to prohibit the reentry of American troops." Kissinger 1979:512.

6) Lemley 1972:320.

tisk utan starka moraliska övertoner.¹⁾ Sedd i detta perspektiv uppfattades den svenska kritiken, i synnerhet mot slutet av kriget, som starkt moralisk och föga pragmatisk och konstruktiv. Den upplevda bristen på överensstämmelse med den inhemska debatten låg till grund för bedömningen att den svenska kritiken "... was out of tune."²⁾

Även om den moraliska dimensionen utgjorde ett grundläggande element i all amerikansk opposition mot kriget,³⁾ inte minst i början av konflikten,⁴⁾ härrörde den huvudsakligen moraliska argumentationen enligt Warnke från gruppen "idealistiska" kritiker, vilka av denne bedömdes sakna politiskt inflytande.⁵⁾

Sverige tog avstånd från kriget bl a på grund av dess brutalitet, som man menade huvudsakligen drabbade den värnlösa civilbefolkningen. Sverige uppfattade vidare det amerikanska Vietnamengagemanget som en intervention i ett inbördeskrig och därför också som en kränkning av Vietnams nationella självbestämmanderätt. Central i den svenska argumenteringen var även uppfattningen att demokratin inte bör använda våld för att främja demokratis sak.

Dessa och andra principiella aspekter på kriget fick relativt litet utrymme i det sena sextiotalets och det tidiga sjuttiotalets amerikanska debatt kring Vietnam: kritiken mot kriget gällde i huvudsak de stora kostnaderna i pengar och människoliv och frågan om USA:s nationella intresse gynnades av ett fortsatt engagemang i denna del av Asien.⁶⁾ Huruvida Vietnam blev kommunistiskt eller ej var ointressant, menade flera liberala kritiker. Det viktiga var att vietnameserna själva skulle ta det fulla ansvaret för den inre och yttre säkerheten.

Det var i längden oacceptabelt att USA satsade oerhörda resurser på en konflikt, vars utgång slutligen ändå skulle missgynna Förenta staterna. Dessutom innebar det amerikanska engagemanget att USA inte tillfredsställande

1) Intervju med Barnet. Även andra initierade bedömare har framfört denna ståndpunkt.

2) Stenelo 1984.

3) Intervju med Warnke.

4) Intervju med Barnet.

5) Intervju med Warnke.

6) Intervjuer med Dine, Warnke och Barnet. Se även Stenelo 1984.

kunde fullfölja sina förpliktelser på annat håll i världen gentemot andra allierade, som i grunden ansågs viktigare.¹⁾

Som en delaspekt av det nationella intresset betraktades problemet med en avtagande trovärdighet för den amerikanska utrikespolitiken bland USA:s allierade, men även frågan om kriget på lång sikt utgjorde ett hot mot den amerikanska demokratin och dess trovärdighet.²⁾

Även om den svenska kritiken inte primärt syftade till att skydda det amerikanska nationella intresset, fanns det en substantiell och argumentell likhet mellan denna typ av amerikansk kritik av kriget och den svenska oron över att demokratin trovärdighet och därigenom också internationella genomslagskraft kunde äventyras av Förenta staternas politik i Sydostasien.

Slutsatsen måste trots denna likhet bli, att den starkt normativa och principiellt hållna svenska kritiken i mycket liten utsträckning hade någon motsvarighet i den amerikanska debatt, som mot bakgrund av den amerikanska befolkningens krigströtthet³⁾ under slutskedet av Vietnamkriget i huvudsak cirkulerade kring frågorna hur Förenta staterna skulle kunna dra sig ur konflikten⁴⁾ utan att förlora i prestige och utan att försvåra frigivningen av tillfångatagna amerikanska soldater i Nordvietnam.

Med undantag för betoningen av de moraliska aspekterna på kriget,⁵⁾ kan den svenska kritiken knappast heller sägas korrespondera med den s k "radikala kritik"⁶⁾, som förekom i den amerikanska debatten. Denna kritik betraktade den amerikanska Vietnampolitiken primärt som ett uttryck för det kapitalistiska USA:s behov av att skydda sina imperialistiska intressen i t ex Asien.⁷⁾

-
- 1) Intervju med Dine. I en intervju hävdar Sven Andersson att det centrala för den svenska regeringen var att vietnameserna självständigt fick välja sin politiska väg, sitt politiska system.
 - 2) Dine refererade till föreställningen att "war weakens democracy", bl a genom behovet av sekretess i utrikespolitiska frågor. Jfr hemlighållandet av de amerikanska bombangreppen mot Kambodja 1970. Se även Hatfield 1972:88ff. Fulbright var orolig för att Vietnamkriget inte bara skulle få utrikespolitiska konsekvenser som inte var önskade. Redan 1966 hävdade Fulbright att kriget skulle få en "... disruptive effect ... on the internal life of the United States." Fulbright 1966:217, se även 131ff.
 - 3) Jfr Kissinger 1982:357-358.
 - 4) Se t ex Kissinger 1979:970, 1042, 1307.
 - 5) För en presentation av den moraliska amerikanska kritiken, se Ravenal 1978:7ff, 92ff.
 - 6) Tucker använder den benämningen. Tucker 1971; Holsti talar om vänster- och höger-radikaler, Holsti 1974.
 - 7) Holsti 1974:232; jfr Tucker 1971:51-52, Ravenal 1978:79, 93 ff.

Interventioner följer logiskt av systemet, hävdar dessa kritiker. Tucker sammanfattar ståndpunkten:

If American policy is interventionist, and if this interventionism was destined eventually to encounter a Vietnam, it is because of the nature of American interests and, of course, the nature of the world in which those interests must be realized. 1)

Endast genom att förvandla USA till ett socialistiskt system kunde fredlig samlevnad mellan stater garanteras.²⁾ Till skillnad från flertalet s k radikala kritiker, framförde den svenska regeringen inte någon systemkritik av sådant slag.³⁾ Endast vid ett par tillfällen betraktade man med viss skepsis det amerikanska systemets möjligheter att lösa inrikespolitiska problem. Vid upprepade tillfällen prisades den amerikanska demokratin öppet av representanter för den svenska regeringen.

5.2.3 SLUTSATSER

Trots att kritiken uppfattades ha argumentella brister, vilka kan ha bidragit till dess svårigheter att etablera sig i den amerikanska kongressdebatten, förefaller den svenska kritiska inställningen mot slutet av kriget ändå ha betraktats med visst intresse och gillande av den politiska oppositionen i kongressen.

Sveriges hållning till USA:s Sydostasienpolitik uppfattades som ett moraliskt stöd,⁴⁾ bl a därför att den ansågs bidra till att konfirmera oppositionens ställning⁵⁾ gentemot en presidentadministration, som i allt högre grad isolerade sig från kritikerna i och utanför kongressen. Det bör i detta sammanhang påpekas att ledande representanter för administrationen uppfatta-

1) Tucker 1971:51.

2) Holsti 1974:230.

3) Jfr Giewerc 1976:13-15. Giewerc hävdar i en omfattande analys av den svenska regeringens argumentering i Vietnamfrågan att regeringen efter 1968 ansåg att den amerikanska politiken i Indokina delvis styrdes av imperialistiska-neokolonialistiska motiv. Se Palmes diskussion i februari 1968 om förekomsten av amerikansk imperialism, i Utrikesfrågor 1968:117.

4) Intervju med "Former Chief of Staff of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives."

5) Intervju med Dine. Av delar av intervjusvaren framgår att svenska diplomater i Washington, i syfte att inte störa de känsliga överläggningarna med den amerikanska ledningen om en normalisering av de diplomatiska förbindelserna, under senare delen av 1973 fram till mars 1974 försökte motverka att Sverige drogs in i de inrikespolitiska motsättningar, som skapades i USA av Vietnamkriget och Watergateaffären. Detta innebar bl a att svenska diplomater periodvis sökte avstå från allt för nära kontakter med oppositionen i kongressen.

de den svenska kritiken av bombningarna i december 1972 som en parallell till de starkt moraliska fördömanden, som kom från amerikanska media och kritiska kongressledamöter.¹⁾ Kissinger skriver i memoarerna, del I:

Foreign criticism based on the same assumptions was equally vocal. The Swedish government compared us with the Nazis.... 2)

Det har också hävdats, att Palmes besök i USA sommaren 1970 av president Nixon tolkades som ett försök av Palme, att ta kontakt med den i administrationens ögon illa sedda oppositionen mot kriget.

Kritikerna av Nixonadministrationen kunde återropa svensk och annan utländsk kritik, från t ex Canada, Australien och Indien, som tydliga tecken på sviktande tilltro till Förenta staternas förmåga och vilja att bringa konflikten och det amerikanska engagemanget till ett slut. Enligt en f d tjänsteman i Vita Huset kunde oppositionen med viss rätt hävda: "... now the World has turned against us."³⁾

Betydelsen hos den svenska kritiken låg således primärt i att den utgjorde en bland många stämmor i en växande internationell opinion mot kriget,⁴⁾ som den amerikanska ledningen i längden inte kunde ignorera. Det väsentliga var inte hur Sverige kritiserades utan att man kritiserade.⁵⁾ Med en sådan utgångspunkt kan en diskussion om Sveriges kompetens och argumentella skicklighet ha betraktats som mindre intressant, även om kritiken brast i originalitet och centralitet.⁶⁾

Av intervjuvären framgår att Sveriges kritiska hållning tillmättes ett visst värde på grund av den svenska neutralitetspolitiken.⁷⁾ Det har då framhållits, att neutraliteten i sig har ansetts utgöra en garanti för att Sverige inte skulle gynna endera parten i konflikten. Som tidigare redovisats, diskuterades den svenska neutraliteten sällan av de liberala kritiker,

1) Kissinger 1979:1452-1453.

2) Ibid 1453.

3) Intervju med "Senior Official in the White House".

4) Intervju med Warnke.

5) I intervjuer har både Torsten Nilsson och Krister Wickman fört fram besläktade synpunkter. Det som överhuvudtaget gav den svenska inställningen någon som helst tyngd var att Sverige tog till orda i egenskap av vänligt sinnad demokratisk stat, menade de.

6) Intervju med Marquis Childs 1 juli 1977. Childs, välkänd amerikansk journalist och gammal Sverigevän, hävdar att den svenska kritiken p g a den inhemska debattens styrka var irrelevant.

7) Jfr Stenelos resonemang om förhållandet mellan trovärdighet och pålitlighet/truthfulness/ Stenelo 1972:33-34.

som öppet stödde Sverige i kongressen. Ännu mer sällan diskuterades den svenska kritikens eventuella störningar på den svenska neutralitetens trovärdighet. När förhållandet mellan den svenska kritiken och neutraliteten berördes, var det i regel för att ta Sveriges agerande i försvar.

Det finns anledning att erinra om att den svenska argumentation, som syftade till att legitimera den svenska kritiken i bl a Vietnamfrågan, mycket starkt betonade det ömsesidiga sambandet mellan neutralitetspolitikens trovärdighet och tilltron till den svenska kritiken. Att frågeställningen inte var okänd av debattörerna i kongressen illustreras av de inlägg, som gjordes av kongressledamöter som var kritiska till Sverige och dess Vietnampolitik.

Till skillnad från liberala kongressmedlemmar, torde de ha ansett att en neutralitetspolitik skulle innebära åsiktsneutralitet, i alla fall i bedömningen av amerikansk utrikespolitik. Den borde åtminstone vara balanserad, d v s vara inriktad på såväl väst- som östsidan.¹⁾ Även om många kritiker av Sveriges Vietnampolitik inte hade en klar uppfattning om, huruvida öppen opinionsbildning var förenlig med ett lands neutralitetspolitik eller ej, torde de ha uppfattat Sveriges Vietnamkritik som stridande mot svensk neutralitet.

Det kan vara svårt att avgöra vilken ståndpunkt om neutralitetens möjligheter och begränsningar som vann störst genklang i kongressen. Sannolikt har kunskapen och intresset för frågan varit begränsad bland en majoritet av kongressens ledamöter,²⁾ samtidigt som de flesta torde ha funnit det naturligt att kräva ideologisk neutralitet av en stat som påstår sig bedriva neutralitetspolitik.³⁾ Enligt senator Pell upplevdes Sverige av många som "... neutral in their own way rather than neutral-neutral".⁴⁾

Bland liberala demokratiska senatorer och kongressmän ifrågasattes enligt Pell emellertid inte Sveriges rätt att kritisera.⁵⁾

Slutsatsen bör därför bli att trovärdigheten till den svenska neutralitetspolitiken inte på allvar ifrågasattes av flertalet liberala kongressmedlemmar kritiska till Vietnamkriget. Detta kan ha berott på, att den svenska

1) Intervju med Murray Feshbach 15 juni 1977. Vid tidpunkten för intervjun tjänstgjorde Feshbach i Department of Commerce som specialist på sovjetisk ekonomi.

2) Intervju med Childs.

3) Intervju med Warnke.

4) Intervju med Pell.

5) Ibid.

kritiken bl a betraktades som ett av flera utrikespolitiska instrument som användes för att främja svenska säkerhetsintressen, framförallt i förhållande till stormakterna i världen.¹⁾

Genom att tillskriva kritiken en sådan funktion, kan liberala kongresspolitiker också ha accepterat den från officiellt svenskt håll framförda ståndpunkten att öppen opinionsbildning, som riktas mot bägge supermakterna, istället för att utgöra ett hot mot den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet, bidrar till att öka omvärldens förtroende för Sveriges vilja och förmåga att vara neutralt i krig.

På motsvarande sätt kan man säga att den svenska Vietnampolitiken för många Sverigekritiska ledamöter utgjorde en tydlig bekräftelse på, att Sverige inte var neutralt enligt deras sätt att definiera neutralitet och att Sverige i skydd av sin neutralitetspolitik odlade sina sympatier för kommunismen. Trots svenska försäkringar om motsatsen, var Sveriges agerande enligt dessa kongressledamöter uttryck för en medvetet fientlig hållning till USA. Sverige lyckades således inte i dessa kretsar skapa trovärdighet för sina kritiklegitimerande argument.²⁾

Som tidigare noterats väckte, desertörspolitiken och kontakterna med Hanoi starkt negativa reaktioner.³⁾ Följande omdöme, som fälldes i samband med Sveriges beslut att ge bistånd till Vietnam, kan anses representativt för inställningen till Sverige bland många kritiska kongressledamöter:

The United States has always considered Sweden a friend worth aiding both financially and with favorable trade agreements, but it is the height of folly for this country to support those who give aid and cash comfort to our enemies. Apparently this friendship is a one-way street. 4)

Slutsatsen blir därför att dessa övriga inslag i den svenska Vietnampolitiken förstärkte och bekräftade det negativa intryck, kritiken skapade. Enligt Cline

1) Intervju med Warnke.

2) Jfr Stenelos diskussion om trovärdighet som en funktion av "... the synchronization of a party's declared goals with his actions". Stenelo 1972:34.

3) Intervju med Feshbach. Även intervju med George Ball 7 juli 1977 och med Ray Cline 30 juni 1977. Ball har bl a varit Under Secretary of State 1961-1966. Vid tidpunkten för intervjun arbetade han som finansman och advokat på Wall Street i New York. Cline tjänstgjorde under 1960-talet som Deputy Assistant Director of CIA. Har även tjänstgjort i Asien och i Europa som diplomat. Vid tidpunkten för intervjun var han chef för CSIS:s forskningsavdelning. CSIS: Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C.

4) CR 4 oktober 1969 28403 Scherle.

framhävde biståndspolitiken och erkännandet av Hanoi skillnaden mellan Sverige och USA vad beträffar synsättet på konflikten och de problem den gav upphov till.¹⁾ Tillsammans med kritiken och desertörspolitiken hade de "... emotional and negative impact at most levels...."²⁾

Om syftet från svensk sida var att skapa trovärdighet för kritiken, även bland den grupp i kongressen som var skeptisk till Sverige, bör slutsatsen bli att de övriga inslagen i Vietnampolitiken, i synnerhet desertörspolitiken, motverkade dessa strävanden.

Eftersom de liberala kritikerna av kriget praktiskt taget aldrig kommenterade de övriga inslagen i den svenska Vietnampolitiken, reduceras möjligheterna att dra några slutsatser om huruvida t ex bistånds- och desertörspolitiken inverkar negativt på tilltron till Sveriges kritik. Uppenbarligen hade dessa övriga inslag i Vietnampolitiken ingen direkt negativ effekt på bedömningen av neutraliteten, som i sin tur ansågs utgöra en garanti för de svenska argumentens rimlighet och riktighet. Samtidigt kan avsaknaden av argument vara uttryck för den defensiva hållning, som präglade liberalernas inlägg om Sverige.

Även om liberalerna själva inte betraktade de övriga inslagen i Vietnampolitiken som störande, kan de av hänsyn till debattklimatet ha valt att inte kommentera dessa aspekter. En slutsats av detta kan vara att de negativa associationer, dessa inslag i den svenska Vietnampolitiken väckte hos många såväl inom som utanför kongressen, försvårade för Sveriges supportrar att öppet försvara den svenska kritiken inför angrepp från administrationen och kritiker i kongressen. Därigenom kan de sägas på indirekt väg ha försvårat eller motverkat kritikens möjligheter att penetrera kongressdebatten. Om så är fallet, var dessa svenska insatser konkurrerande snarare än stödjande.

Den enda aspekt av svensk Vietnampolitik, som kan betraktas som stödjande, var insatserna för tillfångatagna amerikanska soldater. De kommentarer som fölls om dessa insatser var i regel positiva eller neutrala. Endast vid ett fåtal tillfällen omnämndes emellertid krigsfångefrågan med utgångspunkt från

1) Intervju med Cline.

2) Ibid.

svenskt agerande.¹⁾ Utrikesminister Torsten Nilssons hemliga diplomati berördes inte i några kongresskommentarer.

Det finns i detta sammanhang anledning att uppmärksamma de uttröttnings effekter som kan ha blivit följden av, att den svenska Vietnamkritiken enligt amerikansk uppfattning ständigt upprepades. Av initierade politiska bedömare har framhållits, att detta skapade irritation snarare än förståelse för den svenska hållningen bland en majoritet av kongressens medlemmar.²⁾ Det förhållandet, att den svenska regeringen regelbundet ansågs föra fram kritiska synpunkter på konflikten istället för att tidigt klargöra sin position och sedan inte upprepa denna, skapade enligt en ledande tjänsteman i representanhusets utrikesutskott föreställningen att Sverige utnyttjade "... every opportunity to criticize someone...."³⁾

Denna uppfattning om det svenska kritikbeteendet torde enligt samma källa ha bidragit till att minska intresset för kritiken och skada tilltron till kritikern, även bland de kongressledamöter som instämde i argumentationen i sak.⁴⁾ Det kan därför inte uteslutas, att om kritikstrategin var att genom upprepningar skapa uppmärksamhet för kritiken, den därigenom delvis kan ha motverkat sitt syfte. Av intervjustavaren antyds även att en del medlemmar av oppositionen mot kriget kände olust över att externa kritiker uppträdde vid en tidpunkt, då den interna amerikanska debatten var mycket intensiv.⁵⁾

Det kan heller inte uteslutas att företrädare för kongressen mot slutet av kriget känt tvekan inför en del av det svenska ordvalet och kritikinnehållet.

1) Den 5 juni 1970 informerade senator Robert Dole sina kollegor i senaten att han samma dag i ett telegram framfört en önskan om att Palme och den svenska regeringen, mot bakgrund av Sveriges humanitära traditioner, skulle agera till förmån för tillfångatagna amerikanska soldater i Nordvietnam. CR 5 juni 1970 18576-18577.

Knappt ett år senare omtalades Sverige i samband med rykten om att Sverige erbjudit sig att internera frigivna amerikaner. CR 4 maj 1971 13332 kongressman Montgomery och CR 6 maj 1971 13810 senator Mansfield.

När det visade sig att det inte förelåg något sådant erbjudande från svensk sida, hade Rarick bl a följande kommentar: "... the top Swedes who have repeatedly proven their pro-North Vietnam sympathies now plead embarrassment at being mistaken for humanitarians." CR 17 maj 1971 15415 Rarick.

2) Intervju med "Former Chief of Staff of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives."

3) Ibid.

4) Ibid.

5) Intervju med Pell.

Uppenbart är att den svenska anspelningen på nazistiska krigsförbrytelser ökade uppmärksamheten betydligt för den svenska kritiken i bl a kongressen. Samtidigt måste det skarpa språkbruket ha försvårat för många oppositionella att öppet försvara den svenska ståndpunkten som många hävdade var korrekt i sak. Nazistanalogin uppfattades av många som en direkt förolämpning av USA:s ledning.¹⁾

Dessutom aktualiserade den frågan om Sveriges förhållande till Hitlertyskland under kriget: "Where were you when we needed you?"²⁾ Även om en del oppositionella kongressledamöter instämde i påståendet, att ett brutalt krig kräver ett brutalt språkbruk - "harsh tone - harsh war"³⁾ - torde den svenska kritiken under 1970-talet inte ha underlättat för de Sverigesinnade kongressmedlemmarna att inta en mer offensiv attityd å Sveriges vägnar. Den bristfälliga återgivningen av Sveriges kritiklegitimerande och - motiverande argumentation kan vara ett uttryck för detta. Huvudintrycket måste därför bli, att Sverige i stort sett misslyckades med att som enskild kritiker etablera en argumentnärvaro i den amerikanska kongressdebatten om Vietnamkonflikten.

5.3 DEN SVENSKA VIETNAMPOLITIKEN OCH DEN AMERIKANSKA PRESSEN

Att på grundval av den tidigare redovisade pressundersökningen dra säkra och generellt giltiga slutsatser om Sveriges möjligheter att delta i och eventuellt bidra till den amerikanska opinionsbildningen i Vietnamfrågan ter sig naturligtvis svårt. Vissa resonemang kan dock föras med utgångspunkt från det mönster, som framträder i bevakningen.

De kraftiga fluktuationerna i pressmaterialet måste, med reservation för eventuella urvalsmässiga faktorer,⁴⁾ innebära att den amerikanska allmänheten i endast begränsad omfattning kunde läsa om den svenska Vietnampolitiken under perioden 1965-74. Den bild som förmedlades av den svenska utrikespolitiken i Vietnamfrågan torde dessutom i vissa avseenden kunna betecknas som fragmentarisk.

1) Intervju med Feshbach och Childs. Det finns i detta sammanhang anledning att påpeka att delar av oppositionen enligt Dine ansåg att den svenska kritiken ofta kunnat vara skarpare i ordval och innehåll.

2) Intervju med Feshbach. Jfr Kissinger 1979:1453.

3) Intervju med Rosenthal.

4) Jfr avsnitt 4.4.2.

Endast ett fåtal av de svenska kritikargumenten rapporterades i pressen. De svenska argumenten rörande den demokratiska statens rättigheter och skyldigheter, som kan sägas utgöra den principiella och moraliska grundvalen för den svenska kritiken, uppmärksammades endast i begränsad omfattning, likaså de analyser av konfliktens orsaker, som regeringen förde fram.

Det var i huvudsak de argument, som avvisade kriget på humanitära och legalistiska grunder, som förmådde tränga igenom nyhetsbarriären. Eftersom tyngdpunkten i pressens rapportering av den svenska kritiken var förlagd till 1972-73, torde detta innebära att det var den svenska kritiken av de amerikanska jumbombningarna, som uppmärksammades mest. En genomläsning av ett urval av artiklarna från denna tid bekräftar detta intryck.

Som tidigare påpekats, tyder bevakningsintensiteten under denna period på att skarpt formulerad och provocerande kritik i högre grad än annan argumentation kan åstadkomma publicitet. Det kan emellertid inte uteslutas att jämförelsen av de amerikanska bombningarna med bl a nazistiska krigförbrytelser kan ha skadat Sveriges trovärdighet som kritiker mer än det gagnat denna. Washington Post, som tog avstånd från de diplomatiska sanktionerna mot Sverige och som påpekade, att åtskilliga av USA:s vänner i världen ställde sig mycket kritiska till den amerikanska Vietnampolitiken, inklusive bombningarna, benämnde i en ledare den 12 januari 1973 Palmes kritik som "... an extravagant statement...." Ett studium av tidningsklipp från denna tid visar att även andra tidningar förde fram sådana omdömen om den svenska kritiken. Courier - News i Plainfield, New Jersey, skrev t ex den 6 april 1973: "A position of neutrality in world affairs is not a license for such irresponsible rebukes".

Att döma av en del pressreaktioner aktualiserade den s k Nazianalogin frågan, vilken roll Sverige spelade under andra världskriget. Atlanta Journal hävdade i en ledare den 1 maj 1973 att "... Sweden maintained warm relations with Nazi Germany throughout the war". Följande passus i Washington Post den 17 februari 1973 av kolumnisten William S White utgör ett exempel på en mer kritisk kommentar till svensk neutralitetspolitik under andra världskriget:

The Swedish Prime Minister Olof Palme has compared American actions in Vietnam to the race-murders of Adolf Hitler. So bitter an insult is not made easier to take by recollections that the Swedes got fat practicing "neutrality" while selling to the Nazis arms with which to kill and enslave other Scandinavians. American troops for their part did a good deal of dying to liberate Nazi Germany's victims.

I vilken omfattning denna typ av kommentar uppträdde i amerikanska tidningar är svårt att bedöma. Sannolikt har opinionsbildare, som White och framförallt William F Buckley, tongivande konservativ kolumnist,¹⁾ som var mycket kritiskt inställd till den svenska Vietnampolitiken och Olof Palmes uttalande, haft en betydande genomslagskraft i delar av den amerikanska pressen. Detta skulle kunna tyda på att sådana reaktioner som ovan exemplifierats fick en relativt omfattande spridning i USA. I det material, som undersökts i denna studie, är emellertid denna typ av kommentar ej vanligt förekommande.

Det finns också i detta sammanhang anledning att påpeka att denna för Sveriges del negativa publicitet kan ha balanserats av kritiska kommentarer till president Nixons beslut om diplomatiska sanktioner mot Sverige och påpekan- den, att såväl grupper inom USA som vänligt sinnade nationer bestämt tog avstånd från den amerikanska politiken i Indokina.

Huruvida den publicitet, som bl a uppträdde i samband med Olof Palmes uttalande i december, skulle ha bidragit till att minska den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet, är på grundval av ovanstående resonemang svårt att avgöra. Det troliga är att Palmes julkritik sågs som en bekräftelse på Sveriges pro-kommunistiska inställning hos den del av den amerikanska pressen och allmänheten, som redan tidigare betraktat Sveriges neutralitetspolitik med skepsis. På motsvarande sätt torde Palmes kritik av bombningarna knappast ha undergrävt tilltron till den svenska neutraliteten i de kretsar, som tidigare under konflikten bedömt den som trovärdig, även om många tog avstånd från Palmes ordval.

I en ledare i New York Times den 5 september 1973, i vilken de amerikanska diplomatiska sanktionerna mot Sverige blev föremål för hård kritik, karakteriserades t ex Sverige som "... one of Europe's traditional neutrals", som enligt tidningen hade deltagit i "... many mediatory and goodwill missions in the international community". I avslutningen på ledaren omnämndes Sverige som en "... peaceful democracy".

Att den svenska neutraliteten emellertid var omtvistad illustreras av en del av de tidningskommentarer, som förekom i anslutning till Sveriges utvidgade kontakter med Nordvietnam 1969. Det svenska beslutet att erkänna Nordvietnam föranledde en del mycket skarpa reaktioner i några amerikanska tidningar.

1) Hynds 1975:202-203.

I New York-tidningen Daily News' ledare den 11 januari 1969 framskyntar en betydande skepsis beträffande den svenska neutraliteten:

This side-swipe at the US comes from a nation which for generations has prided itself on its neutrality. What the US has done to provoke this petty insult we should not know. We do know Sweden for some time has been weltering deserters from US armed forces to its bosom and given other signs of growing official anti-americanism.

The Minneapolis Star kommenterade det svenska erkännandet på följande sätt: "Sweden has long been proud of its neutrality, and Americans have admired the country for it. But that neutrality is becoming threadbare, and so is the admiration that accompanied it."¹⁾ Lawrence Eagle-Tribune i Massachusetts hävdade i en ledare att upprättandet av diplomatiska förbindelser med Nord-vietnam tillsammans med mottagandet av amerikanska desertörer stred mot svensk neutralitet:

It is ... inconsistent with Sweden's basic policy of neutrality for both acts Sweden takes the side of communism against freedom.²⁾

I New Orleans-tidningen The Times Picayune anklagades Sverige för att ha en helt egen tolkning av neutralitetsbegreppets innebörd:

Sweden's furtherance of its highly idiosyncratic "neutralist" foreign policy by recognizing North Vietnam may cause cheers in Communist lands....³⁾

Biståndsbeslutet stred enligt Orlando Sentinel mot neutraliteten:

... by aiding one side against the other, Sweden has forfeited any right she may claim to neutrality. A truly neutral country would aid neither South Vietnam nor North Vietnam.⁴⁾

Enligt San Diego Union den 12 oktober 1969 var den svenska Vietnampolitiken uttryck för en mycket USA-fientlig inställning. Sverige "... marched deeper into the world's socialist camp". I Rock Island Argus påstods att "Palme's heart is on the side of the Communists...."⁵⁾

Även i samband med beslutet om svenskt bistånd till Nordvietnam förekom associationer till den svenska neutraliteten under andra världskriget. Biståndet till Hanoi innebar enligt Portland Oregonian den 3 oktober 1969 att Sverige "... has violated its vaunted neutrality once again, as it has on several

-
- 1) The Minneapolis Star 13 januari 1969.
 - 2) Lawrence Eagle Tribune 27 januari 1969.
 - 3) The Times Picayune 3 februari 1969.
 - 4) Orlando Sentinel 11 oktober 1969.
 - 5) Rock Island Argus 15 oktober 1969.

occasions;" Som exempel på sådana kränkningar av neutralitetsprincipen angav tidningen Sveriges "... permission to Nazi Germany to move troops and supplies over its railroads to occupied Norway during World War II."

Dessa och andra kritiska bedömningar av den svenska neutralitetspolitiken balanserades bl a av en utförlig och från svensk utgångspunkt rättvisande analys av Marquis Childs, gammal Sverigevän och framträdande liberal kolumnist.¹⁾ Childs skrev i Washington Post den 12 november 1969:

Neutrality in today's turbulent world means balancing on a tight rope over the abyss. That balancing act, as the Swedes have discovered during the past 30 years, makes for jealousies and resentments, the suspicion and even the alienation of neighbours and friends.

Vilka attityder som fick störst spridning i pressen och i vilken omfattning den tidningsläsande allmänheten hade anledning att på grundval av pressens rapportering misstro den svenska neutralitetspolitiken, är självklart svårt att avgöra. Sannolikt var emellertid principerna för den svenska neutralitetspolitiken mycket litet kända i Förenta staterna, även bland journalister.²⁾ En majoritet amerikaner torde ha förknippat begreppet neutralitet med att inte ta ställning för eller mot endera parten i en internationell konflikt.

I likhet med en del kongressledamöter³⁾ föreföll några tidningar betrakta den svenska neutraliteten med skepsis så länge som den inte utgjorde ett explicit stöd åt den amerikanska utrikespolitiken. Följande ledarkommentar i Baltimore News American från den 15 januari 1969 kan ses som en illustration på detta synsätt:

Above all, perhaps, we regret that a nation traditionally dedicated to strict neutrality - and to the cause of peace - apparently is now becoming officially neutral on the wrong side of the world-wide struggle against Communism.

Desto allvarligare ansågs det svenska agerandet vara i beaktande av att USA:s närvaro i Europa bedömdes vara en garanti för Sveriges möjligheter att bedriva neutralitetspolitik. I en analyserande artikel på ledarsidan i New York Times slår C L Sulzberger fast att Sveriges

... own neutrality wouldn't last very long without a continued U.S. commitment to shore up Western Europe.

1) Hynds 1975:202.

2) Marquis Childs har i samtal med författaren hävdad att det inom den amerikanska presskåren fanns "... to little understanding of Swedish neutrality".

3) Jfr avsnitt 3.4.2.7.

Även om flera ledarskribenter och kolumnister inte godtog den svenska distinktionen mellan åsiktsneutralitet och utrikespolitik i fredstid, syftande till neutralitet i krig, innebärande rätten till internationell opinionsbildning, förefaller de flesta kritiker av den svenska neutraliteten ha fäst sig mindre vid kritiken och mer vid desertörspolitiken och förbindelserna med Nordvietnam. Som exemplen ovan visar, betraktades dessa handlingar som direkt fientliga till USA. Som påpekats i kapitel 2, gjorde den svenska regeringen bedömningen, att dessa inslag i den svenska Vietnampolitiken kompletterade och förstärkte den svenska kritiken.¹⁾

Pressanalysen ger knappast stöd för slutsatsen, att dessa aspekter av det svenska agerandet ökade Sveriges möjligheter att skapa respekt och förståelse för Sveriges inställning i Vietnamfrågan. Snarare torde de ha förstärkt en redan skeptisk inställning till Sveriges kritik eller allvarligt försvårat möjligheterna att skapa förståelse för den. Dessutom förefaller dessa inslag i Sveriges politik ha skapat större publicitet, än kritiken i isolerad form förmått göra.

På grundval av den kvantitativa analysens resultat och efter bearbetning av enskilda artiklar kan slutsatsen dras, att kritiken uppmärksammades och kommenterades när desertörs- och biståndspolitiken mm blev föremål för publicitet, medan däremot det omvända inte förefaller gälla. I vissa andra fall torde uppmärksamheten för kritiken ha varit knuten till ett massmedialt intresse för t ex Olof Palmes besök i USA sommaren 1970 eller för de periodvis mycket ansträngda diplomatiska relationerna mellan Sverige och USA. Även 1973, efter Palmes skarpa kritik i december 1972, utgjorde de officiella amerikanska sanktionerna mot Sverige på det diplomatiska planet tungt vägande inslag i pressens bevakning.

Mot bakgrund av att desertörspolitiken och kontakterna med Hanoi betraktades som neutralitetshotande och att de förefaller ha alstrat mer publicistisk uppmärksamhet än kritiken, bör slutsatsen bli att dessa aspekter av den svenska Vietnampolitiken snarare motverkade än underlättade möjligheterna att åstadkomma trovärdighet för Sverige som en oberoende och nyanserad internationell kritiker. De svenska insatserna för amerikanska krigsfångar, som huvudsakligen uppmärksammades omkring 1970, torde inte ha kunnat kompensera de negativa effekter, som troligen blev följden av pressens inriktning på ovan nämnda inslag.

1) Se avsnitt 2.4.

Den återkommande rapporteringen om Palmes deltagande i ett demonstrations-tåg mot Vietnamkriget 1968, tillsammans med en representant för den nord-vietnamesiska regeringen,¹⁾ liksom den kontinuerliga bevakningen av demonstrationer och provokationer riktade mot amerikanska ambassadörer i Sverige, kan knappast heller ha bidragit till att skapa förtroende för vare sig kritiken eller den svenska Vietnampolitiken i dess helhet.

Den relativt sett betydande uppmärksamheten för de kritikmotiverande- och legitimerande argument, som utgjorde en försäkran att Sverige inte var fientligt inställt till USA, kan som tidigare påpekats ha skapat intrycket att Sverige tvingades inta en defensiv position gentemot den amerikanska ledningen och den amerikanska pressen.²⁾ Bilden av en kritiker på reträtt kan rimligen heller inte ha förstärkt möjligheterna att framstå som en självständig opinionsbildare.

Olof Palme har hävdat, att de amerikanska tidningarna "... gav en förvanskad version av" dennes tal i december med anledning av de amerikanska bombningarna av Hanoi och Haiphong 1972.³⁾ Huruvida detta är en korrekt bedömning eller ej är svårt att avgöra. Flera tidningar återgav ordagrant Palmes uttalande, andra refererade till kritiken genom att framhäva den symboliska jämförelsen mellan de amerikanska bombningarna och Hitlertysklands illgärningar.

Det centrala förefaller emellertid vara, att såväl tidningar som allmänhet i betydande utsträckning tolkade den svenska kritiken som ett uttryck för att Palme och den svenska regeringen ansåg Nixon vara nazist. Den uppmärksamhet kritiken åstadkom i den amerikanska samhällsdebatten och i pressen kan således ha haft en herostratisk biton, som försämrat kritikerns trovärdighet. Enligt en bedömare, författaren talat med, kom Palmes uttalande vid en tidpunkt, då känslosamheten för Vietnamkriget bland befolkningen var mycket omfattande. Enligt samma bedömare var det "... the great residual friendship...." mellan Sverige och USA som begränsade de negativa effekterna

1) Palme gör gällande (Palme 1977:36) att 367 amerikanska tidningar publicerade bilden av Palme tillsammans med Nordvietnams Moskvaambassadör. Pga denna undersöknings begränsade materialomfång kan denna uppgift inte kontrolleras. Det finns dock ingen anledning att betvivla Palmes uppgifter. Emellertid skall här påpekas att New York Times först uppmärksammar denna händelse i samband med att den amerikanska ambassadören William Heath blev hemkallad till Washington för konsultationer i början av mars 1968.

2) Jfr avsnitt 4.7.2.2.

3) Palme 1977:38.

av Palmes kritik.¹⁾ Kritiken ansågs i vissa kretsar som ett tydligt bevis på Sveriges och Palmes anti-amerikanska inställning.²⁾

5.3.1 SLUTSATSER

Med reservation för de förenklingar och schematiseringar en karakteristik av ett stort antal tidningars nyhets- och ledarmaterial med nödvändighet måste innebära, förefaller således den bild av Sveriges Vietnampolitik, som förmedlades till såväl en bredare allmänhet som till en mer avgränsad läsekrets i Förenta staterna, inte ha varit fri från tidvis starkt negativa och kritiska inslag, vilka torde ha varit till förfång för eventuella strävanden att föra ut bilden av Sverige som den ansvarsfulla och självständiga internationella kritikern.

Den starka betoningen av Olof Palmes person, vilket bl a illustreras av den omfattande bevakningen 1970, kan ha skapat svårigheter att rikta uppmärksamhet mot de principiella grunderna för Sveriges agerande i Vietnamfrågan. Möjligheterna att åstadkomma tilltro för den svenska Vietnampolitiken kan därför sägas ha varit starkt beroende av Palmes förmåga att framstå som en trovärdig och ansvarsmedveten ledare för en liten neutral demokrati. Som några av exemplen visar, ifrågasattes i viss utsträckning denna trovärdighet.

Trots att Sverige som liten stat i det aktuella sammanhanget uppmärksammades i amerikanska tidningar, kan den ofta fragmentariska, stundtals tendentiösa och ibland även öppet negativa bevakningen i nyhets- och ledarartiklar knappast ha ökat eller förstärkt Sveriges förhållandevis begränsade möjligheter att delta i och bidra till den interna amerikanska opinionsbildningen mot Vietnamkriget.

Det kan emellertid inte uteslutas, att den välvillighet, med vilken delar av den amerikanska pressen betraktade de svenska insatserna under perioden hade viss genomslagskraft bland de grupper av befolkningen, som önskade få till stånd en omprövning av den amerikanska politiken. Det finns därför inte fog för slutsatsen, att den publicitet om den svenska Vietnampolitiken, som förekom i amerikansk press entydigt motverkade och skadade Sveriges opinionsbildande insatser under Vietnamkriget.

Det bör dock framhållas, att den eventuella betydelse, som de svenska opinionsbildningsförsöken via den amerikanska pressen kan ha haft, i huvudsak

1) Intervju med Feshbach.

2) Jfr Palme 1977:38.

torde ha berott på att Sverige var en av flera västliga demokratier, som fördömde den amerikanska Vietnampolitiken. Den svenska kritiken utgjorde ett av många tecken på att den amerikanska politiska ledningen i ett slutskede av kriget saknade stöd från traditionella vänner runt om i världen. I New York Times den 5 januari 1973 konstaterar en anonym talesman för United States Information Agency att den världsomfattande kritiken av julförbombningarna förorsakat "... a serious propaganda problem...." för USA.

I den mån man överhuvudtaget kan tala om ett svenskt inflytande över den opinionsbildningsprocess, som påstås ha bidragit till en omprövning av den amerikanska politiken, kan detta således endast ha varit dels marginellt,¹⁾ dels indirekt inom ramen för ett starkt och politiskt signifikant internationellt opinionstryck. Sveriges roll i den internationella kritikerkören är svår att fastställa. Sannolikt har den externa kritik, som härstammat från USA:s allierade, ansetts mest intressant av såväl opposition som administration. Kissingers kommentarer till den internationella kritiken med anledning av förbombningarna av Hanoi i december 1972 torde härvidlag ha varit betydande. Kissinger skriver:

Not one NATO ally supported us or even hinted at understanding of our point of view - especially painful from countries who were insisting in their own defenses on a strategy involving massive attacks on civilian targets. 2)

- 1) "Former Chief of Staff of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives" utesluter inte möjligheten att den svenska kritiken i begränsad omfattning influerade den inhemska amerikanska argumenteringen mot kriget på så sätt att svenska argument successivt inkorporerades i oppositionens retorik.

Torsten Nilsson ställde sig i en intervju tvekan till antagandet att den svenska kritiken skulle ha omhändertagits av den amerikanska oppositionen. Även om många amerikaner i princip resonerade på samma sätt som den svenska regeringen, var de enligt Nilsson ovetande om detta. Av den minoritet som kände till att Sverige intog en kritisk attityd till USA var det enligt Nilsson endast ett fåtal som kände till de svenska kritikargumenten. Detta gällde även många medlemmar av kongressen, hävdade Nilsson. Nilssons antaganden får delvis stöd av den undersökning om amerikans kunskaper om och inställning till Sverige som redovisas som bilaga till representanthusets hearing om de bilaterala förbindelserna mellan Sverige och USA den 12 september 1973.

- 2) Kissinger 1979:1453-1454.

SUMMARY

This dissertation is part of a project labeled "The formation of international opinion: criticism as a means of foreign policy."¹⁾ The project focuses on those processes of forming public opinion which may arise as a result of open criticism between states. The empirical material has primarily been the official Swedish criticism of the American involvement in the Vietnam conflict and the American reactions triggered by this criticism.

PURPOSE AND QUESTIONS

The primary purpose of this study is to analyze to what extent the American Congress and the American press registered and commented the open Swedish criticism of US Vietnam policy in the period 1965-1974.

Another object is to investigate American attention to the Swedish ties with North Vietnam, inter alia in the form of long-term aid relations, and the Swedish reception of American deserters. Did these components of Swedish Vietnam policy counteract or reinforce Sweden's possibilities to effectively participate in the formation of international public opinion on the Vietnam issue? An answer to that question requires an analysis of the assessments of Swedish neutrality made by members of Congress and the American press. If Sweden's behavior in the Vietnam conflict was seen to imperil Swedish neutrality, then Sweden's possibilities to appear as an independent and credible international critic would be seriously impaired.

MATERIAL AND METHOD

My analysis of the debate in the US Congress is based on the Congressional Record. To some extent records of Congressional hearings have also been used. This material has been subjected to qualitative, contextual content analysis.

The press material consists of more than 800 articles from 264 American newspapers, twenty of which are elite papers. This material has been analyzed by means of quantitative content analysis.

SWEDISH CRITICISM

A central feature of the Swedish government's criticism over Vietnam was the distinct repudiation of those means of conflict resolution which the

1) The project has been directed by Lars-Göran Stenelo. Other participants are Christer Jönsson and Magnus Jerneck.

American leadership employed in Indochina. The US emphasis on military strategies in the conflict was rejected by the Swedish government for several reasons. One crucial argument was that the credibility of democracy would be imperiled, if one leading democratic state was associated with the use of violence against a poor, backward people striving for national independence and social and political liberation.

In Sweden's view, the conflict was not caused by communist expansionist designs but had its roots in serious social and political local conditions in the region. These problems could not be solved by military means, according to the Swedish government. To realize democracy and corollary values - such as freedom, peace, and social justice - by means of military force was not considered possible. Military instruments of conflict resolution were thus condemned because they were seen to impair the achievement of political objectives. In addition, the Swedes were convinced that a military victory for the United States and its allies was out of the question for several reasons, such as the popular support of their adversaries. The Swedish critics also argued that the war in Vietnam might have serious international consequences for superpower relations and the nascent detente.

Finally, the Swedish government disapproved of military means for humanitarian and legal reasons. Sweden maintained that American conduct in the war violated international law in several respects. The massive American military involvement in Vietnam was considered incompatible with those articles of the UN Charter which preclude the use of force for other purposes than self-defense. And the widespread use of chemical and biological weapons as well as the intensified aerial warfare in the 1970s entailed civilian suffering and environmental destruction which provided the foundations of the Swedish assessment that the United States was guilty of serious war crimes.

Especially the resumed bombings of North Vietnam, which culminated in a massive attack on Hanoi at Christmas 1972, caused grave concern. Symbolically, Prime Minister Olof Palme compared the attack with Nazi acts of terror during World War II. Thus he implied that the United States was guilty of genocide.

Another central feature of Swedish criticism was the questioning of American objectives in the conflict and hence of American credibility. Sweden expressed the suspicion that the real goals did not coincide with officially stated goals, since American behavior often was seen to contradict official statements.

The Swedes argued that the American leadership did not make sufficient concessions at the Paris peace negotiations, such as a total discontinuation of aerial bombing. Like the extension of the conflict to Cambodia and Laos and the policy of Vietnamization, this was regarded as an indication that the US leadership was not striving for a peaceful resolution to the conflict.

The extensive support given to those groups which, in Sweden's view, were less representative of popular majorities in Vietnam, Laos and Cambodia indicated to the Swedes that the United States was not intent on achieving freedom and national self-determination for the peoples of the conflict region. This line of reasoning relates to a third type of Vietnam-specific arguments, criticizing the US choice of allies in the conflict.

Such criticism proceeded from the principle that a democracy by supporting dictatorships may seriously damage trust in the democratic form of government. With respect to Indochina, the Swedish government was convinced that the liberation front of South Vietnam was more representative of the population than the Saigon government. Moreover, the liberation movement was considered to offer much more equitable solutions to the social and economic problems underlying the conflict than did the US allies.

A fourth weighty objection to the war was that the American policy in Vietnam, and later throughout Indochina, was to be seen as interference in the internal matters of these countries. The Swedish government held the view that the American presence in Indochina infringed on the right of self-determination. It was considered particularly incriminating that a democratic state violated a fundamental principle of international law of central importance for small states.

THE MOTIVATION AND LEGITIMATION OF SWEDISH CRITICISM

Contending that an international opinion characterized by moral conviction can affect global events, Sweden did not accept the argument that Swedish neutrality might hinder it from actively forming international public opinion. According to Sweden, neutrality did not mean neutrality of opinion and could therefore not prevent the Swedish government from taking a stand on central international issues.

On the contrary, Sweden as a neutral state had a duty to express its views. Passivity and isolation were contradictory to Swedish security interests, according to the Swedish government. By selecting independently the issues

on which to react and by expressing its views on these issues without regard to the involved parties, Sweden maintained and consolidated respect for its neutrality. A credible and respected policy of neutrality, in turn, was considered to strengthen the possibilities of creating international opinion effectively on important issues, since the Swedish viewpoints would then be seen to be the result of independent analysis.

Sweden's security interests provided the cornerstone of the arguments concerning Sweden's right and duty to participate in the formation of international opinion in its capacity of a small state as well. In the Swedish view, it was of vital importance that Sweden as a small state voiced criticism whenever core values for small states - such as sovereignty and national self-determination - were threatened anywhere in the world. This was to be seen as an expression of the Swedish national interest in a broader sense.

Although Sweden's security or sovereignty was not directly involved, Swedish criticism - in addition to being an act of solidarity with the victims - would clearly indicate to the rest of the world that similar infringements against Sweden or other small nations would not be tolerated. In a world where small states lack coercive means in relations with great powers, persuasive strategies were viewed by Swedish leaders as a crucial instrument for small states striving for peace and national security.

Fourth, the Swedish government maintained that criticism on international issues may be regarded as a right for democratic states and an important feature of intra-state democratic debates. Similarities in political systems and friendly relations do not abolish this right. In terms of the Vietnam conflict, Sweden as a democracy and friendly country should not be denied the right and possibility to openly distance itself from those aspects of American Vietnam policy it did not like. This was particularly valid, as the war was resulting in shattered international confidence in the American democracy, whose credibility was seen as a sine qua non if the democratic form of government was to constitute the norm for newly independent states.

THE AMERICAN CONGRESS

In 1965 and 1966 there were no reactions to Swedish Vietnam policy in the Congressional debates. The first time Sweden attracted attention in connection with the Vietnam issue was in late autumn 1967. For the remainder of the period, Sweden was mentioned in some 70 interventions, equally distributed between the House of Representatives and the Senate. The major part of the references were made in 1969, 1970 and 1973.

The efforts by the Swedish government to influence public opinion on the Vietnam issue by means of criticism and arguments legitimating criticism were observed in less than half of the Congressional interventions. Some of these reported and commented on Swedish arguments in great detail, others were brief. Several of these interventions reflected strong disapproval of the Swedish position.

Only in ten debate interventions were Swedish statements quoted directly, either by reading selected parts of Swedish arguments or by including Swedish statements in extenso in the Congressional Record without previously reading them to the audience.

Among those Representatives and Senators who thus gave currency to Swedish standpoints on the Vietnam issue, all except two had a positive attitude toward Sweden's contributions. Whether they read Swedish critical arguments or just asked for consent to include the Swedish text in the Congressional Record, they usually based their behavior on the argument that the Swedish statements were relevant and substantively correct and therefore of interest for the members of Congress.

Those members of Congress who defended Sweden's policy are labeled "friends of Sweden", whereas those who were skeptical of, or hostile to, Sweden's efforts are labeled "critics of Sweden". The former group may be characterized as actors promoting criticism. In order to create tolerance and understanding vis-à-vis the critic, they were actively working for increased knowledge of the intentions, competence, and arguments of the critic. Conversely, those members of Congress who were critical of Sweden are characterized as actors restricting criticism, whose behavior was geared to counteracting the efforts of the critics.

FRIENDS OF SWEDEN IN CONGRESS

One common denominator of all interventions in favor of Sweden as critic was that they were made in connection with sharp official reactions to Swedish policy. Often the theme of friendship was underlined at the expense of Swedish criticism, thus creating an impression of defensive behavior. The main task for these members seems to have been less to emphasize the value of Swedish criticism and Vietnam policy than to convince representatives of the administration that Sweden, despite its behavior on the Vietnam issue, was to be considered a friend of the United States.

Although entire Swedish statements were introduced into the Congressional Record, extensive comments on individual critical arguments were not common. Analyses and discussions of the Swedish criticism were relatively rare in the interventions made by friendly Representatives and Senators. They mostly took the Nixon administration's handling of bilateral relations to task rather than explicitly endorsing the Swedish criticism. Few members of Congress explicitly exploited Swedish arguments in their own criticism of the administration's Vietnam policy.

These observations suggest the conclusion that the Swedish criticism, on its own merits, did not find its way into that part of the Congressional debate on Vietnam where friends of Sweden were active. Attention was drawn to Swedish criticism only when other, more interesting and conspicuous phenomena and events became the focus of comments in Congress.

One common feature of most interventions in favor of Sweden was that Swedish neutrality and its credibility were seldom mentioned, let alone questioned.

Sweden's posture was perceived by the political opponents to the Vietnam War as a kind of moral support, *inter alia* because it was seen to confirm their position vis-à-vis an administration which increasingly insulated itself from critics within and outside Congress. At the same time, leading representatives of the administration saw the Swedish criticism of the December 1972 bombings as a parallel to the strong moral condemnations of the American media and critical members of Congress.

Domestic critics of the Nixon administration could cite Swedish and other external criticism, coming, for instance, from Canada, Australia and India, as clear signs of eroding trust in the ability and will of the United States to bring an end to the conflict and the American engagement.

CRITICS OF SWEDEN IN CONGRESS

More extremist representatives of the critics of Sweden largely failed to discuss the substantive content of the Swedish arguments against the war. Like the friendly members of Congress, they stressed the theme of friendship, but from the opposite point of view. Sweden's Vietnam policy was a clear indication that Sweden could not be regarded as a friendly nation. Many interventions reveal that Sweden was viewed as a satellite of the Soviet Union. Some actors in Congress seem to have judged every single aspect of Swedish Vietnam policy as proof of this thesis.

Others were more cautious in linking Swedish foreign policy with Soviet interests. Yet it is evident that those critics of Sweden's Vietnam policy who chose to appear in Congress often represented an extremely irreconcilable and derogatory attitude toward Sweden and its foreign policy concerning Vietnam. In some interventions sanctions against Sweden were advocated.

Most critics made no distinction between different means of Swedish Vietnam policy. The recognition of Hanoi and subsequent aid commitments as well as the policy concerning American deserters were obviously conceived of as part and parcel of the Swedish Vietnam strategy.

The perceived intimate and extensive contacts between Sweden and the adversary of the United States constituted a natural complement of the anti-American criticism, as did the hospitality extended to American soldiers and draft dodgers seeking asylum in Sweden. Next to Sweden's criticism, its refugee policy was deemed by some to be the most provocative element. Sweden's informal ties with North Vietnam and NLF were well-known and were considered natural, given Sweden's leaning to the left. The recognition and aid commitments therefore came as no surprise.

The comparison of the American Christmas bombings in 1972 with fascist and other war crimes probably aggravated the possibilities of creating respect for Swedish views on Vietnam. Two critical members of Congress took Palme's analogy as a point of departure for an analysis of Swedish foreign policy in World War II. Both implied that Sweden adjusted its foreign policy line to the existing balance of forces between the belligerents in Europe. That lack of moral firmness which Palme discerned in the American leadership during the Vietnam War characterized Swedish foreign policy in World War II, according to these critics. The Swedish accusations of the American president and his aides were therefore indications of double standards on the part of Sweden.

Not all critical comments on Sweden's Vietnam policy expressed dissatisfaction with Swedish neutrality, yet most critical members of Congress appear to have regarded Swedish neutrality with deep distrust. Some argued that neutrality was a way to withdraw from the responsibility of the free world in the struggle between communism and democracy. Others seem to have accepted neutrality as an alternative to alliance membership with the stated condition that it ought to imply a pro-Western orientation of Swedish foreign policy.

PRESS COVERAGE

The coverage of Swedish Vietnam policy displays considerable variations over the period studied. In the first few years, especially 1965 and 1966, only a few articles were published on the subject. In 1969 a marked increase occurred, culminating in 1970 when almost half of all the analyzed articles appeared. For the remainder of the period, with the exception of 1973, only scant attention was paid to Swedish behavior on the Vietnam issue.

The fluctuations coincide in time with turning-points in Sweden's Vietnam policy. In January 1966 Sweden recognized North Vietnam, followed some months later by the decision to initiate long-term aid relations with Hanoi. In the summer of 1970 Olof Palme was on a private visit to the United States. And in 1973 bilateral US-Swedish diplomatic relations deteriorated as a result of Palme's harsh criticism of the Christmas bombings in 1972. Not until 1972-73 was Swedish criticism treated in more than half of our sample of articles. Also in these two years more than 30 percent of all registered critical arguments during the whole period appear. Swedish criticism of the American means of conflict resolution predominates in the press coverage, accounting for almost 3/4 of all registered entries. Prevalent arguments condemn American behavior on humanitarian and legal grounds.

Of special interest is the fact that the various arguments pertaining to the right and duties of the democratic state in international and domestic politics, which were of central importance to the Swedish government, were hardly ever noted in the American press. Furthermore, considerable portions of that argumentation which was based on an empirical analysis of regional conditions and of global security issues attracted only scant interest.

The relative dominance of the humanitarian and legal arguments, reflecting the Swedish government's sharp denunciation of the bombing of Hanoi, suggests the conclusion that harshly and provocatively formulated criticism is more apt to attract attention than other types of criticism.

Among the arguments justifying criticism, the contention that Sweden was not anti-American received prominent publicity, as did those arguments which motivated Swedish criticism on security grounds.

Several editorial writers and columnists did not accept the Swedish distinction between neutrality of opinion and peacetime foreign policy aiming at neutrality in case of war, which entailed the right to influence international opinion. Most critics of Swedish neutrality were less concerned

about Swedish criticism than about Sweden's deserter policy and relations with North Vietnam. These actions were regarded as openly hostile to the United States.

My analysis of the American press does not support the conclusion that the latter aspects of Swedish Vietnam policy increased Sweden's possibilities to instill respect for, and understanding of, Sweden's posture. They seem rather to have reinforced an existing skepticism concerning Swedish criticism or to have seriously reduced the possibilities of acquiring understanding. Moreover, these aspects appear to have attracted more publicity than the criticism per se. Swedish contributions toward liberating American prisoners of war, which figured in the press around 1970, do not seem to have counterbalanced the negative effects of the general emphasis of the press.

In sum, the image of Sweden's Vietnam policy which was presented to a wider as well as a more exclusive readership in the United States seems to have contained strong negative elements. These obviously impaired efforts to project an image of Sweden as a responsible and independent international critic.

Yet one cannot exclude the possibility that the benevolent attitude of parts of the American press toward Sweden's behavior had a certain impact among those groups which demanded a reassessment of the American policy. One therefore should not conclude that the publicity Swedish Vietnam policy received in the American press was unequivocally counterproductive and harmful for Sweden's efforts to form public opinion during the Vietnam War.

It should be noted that the possible significance of Swedish attempts to influence public opinion via the American press chiefly rested on the fact that Sweden was one of several Western democracies condemning American Vietnam policy. Swedish criticism was but one of many indications that the American political leadership in the final stages of the war lacked support from traditional friends around the world.

To the extent one may speak of Swedish influence on that process of opinion formation which is said to have contributed to a reappraisal of American policy, this can only have been marginal and indirect, within the framework of a strong and politically significant international opinion pressure. Sweden's role in the international choir of critics is hard to establish. That criticism which emanated from US allies is likely to have been considered most interesting by the opposition as well as the administration in the United States.

REFERENSER

KÄLLOR

- CONGRESSIONAL RECORD 1965-1974 (89th - 93rd Congress). U.S. Government Printing Office, Washington, D.C.
- COMMITTEE ON FOREIGN AFFAIRS, House of Representatives, Subcommittee on Europe. Hearings on European Reactions to U.S. Policies in Vietnam, Ninety-Third Congress, First Session, January 4, 17, 1973. U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 1973
- COMMITTEE ON FOREIGN AFFAIRS, House of Representatives, Hearing on Situation in Indochina - Cease Fire Agreement. Ninety-Third Congress, First Session, February 8, 1973. U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 1973
- COMMITTEE ON FOREIGN AFFAIRS, House of Representatives, Subcommittee on Europe Hearing on U.S. Diplomatic Relations with Sweden. Ninety-Third Congress, First Session, September 12, 1973. U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 1973
- KEESING'S CONTEMPORARY ARCHIVES. Weekly Diary of important World Events. Volumes XVII-XX
- PROTOKOLL från SSU:s 20:e kongress 25-30 juni 1972
- SPEECHES, INTERVIEWS AND REMARKS IN THE UNITED STATES, JUNE 1970. Tal av Olof Palme
- SVERIGE I UTLÄNDSK PRESS. Utrikesdepartementet, Pressbyrå. Stockholm 1968-1974
- SVERIGE OCH VIETNAMFRÅGAN. Anföranden och uttalanden. Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet. Ny serie II:19, Stockholm 1968
- UTLÄNDSK PRESSÖVERSIKT FÖR UTRIKESFÖRVALTNINGEN. Utrikesdepartementet, Pressbyrå. Stockholm 1965-1973
- UTRIKESFRÅGOR. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor. Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet. Ny serie 1:C: 15-24, Stockholm 1965-1974

INTERVJUER

- ANDERSSON, SVEN. 17 november 1982. Försvarsminister 1957-1973, Utrikesminister 1973-1976
- ERLANDER, TAGE. 17 november 1982. Statsminister 1946-1969
- NILSSON, TORSTEN. 25 augusti 1982. Utrikesminister 1962-1971
- PALME, OLOF. 3 november 1977. Kommunikationsminister 1965-1967, Utbildningsminister 1967-1969, Statsminister 1969-1976

- WICKMAN, KRISTER. 18 november 1982. Statssekreterare i finansdepartementet 1959-1967, Konsultativt statsråd 1967-1968, Industriminister 1969-1971, Utrikesminister 1971-1973
- BALL, GEORGE. 7 juli 1977. Undersecretary of State 1961-1966
- BARNET, RICHARD. 6 juli 1977. Chef för Institute for Policy Studies, Washington, D.C. sedan 1963
- CHILDS, MARQUIS. 1 juli 1977. Journalist och kolumnist på St Louis Post Dispatch
- CLINE, RAY. 30 juni 1977. Deputy Assistant Director på CIA med Sydostasien och Vietnam som specialområden
- DINE, TOM. 23 juni 1977. Medarbetare åt senator Frank Church 1970-1974
- FESHBACH, MURRAY. 15 juni 1977. Expert på sovjetisk ekonomi inom Department of Commerce
- FULBRIGHT, WILLIAM. 21 juni 1977. Senator, Arkansas 1945-1974
- HACKETT, CLIFFORD. 13 juni 1977. Subcommittee Staff Consultant in Subcommittee on Europe, Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 1967-1971 medarbetare åt kongressman B.S. Rosenthal
- MOORER, THOMAS. 1 maj 1980. Chef för den amerikanska flottan 1967-1970. Chairman of the Joint Chiefs of Staff 1970-1974
- PELL, CLAIBORNE. 22 juni 1977. Senator Rhode Island 1961
- RAVENAL, EARL C. 30 april 1980. Tjänstgjorde i Department of Defense.
- ROSENTHAL, BENJAMIN S. 27 juni 1977. Kongressman, New York. Ordförande i representanthusets underutskott för Europafrågor
- SMITH, PAUL A. 28 juni 1977. Chefredaktör för Problems of Communism
- TINKER, JERRY. 22 juni 1977. Medarbetare åt senator Edward Kennedy under 1970-talet
- WARNKE, PAUL. 29 april 1980. Assistant Secretary for ISA, Department of Defense, 1966-1969. Deltog i SALT-förhandlingarna
- BREVKORRESPONDENS med förre Pressrådet Lars Armö och sekr Ulla-Britta Johansson, Svenska Ambassaden i Washington

LITTERATUR

- ALLISON, GRAHAM T. *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis.* Little, Brown and Company, Boston 1971
- ALTSCHULL, HERBERT J. *The Journalist and Instant History: An Example of Jackal Syndrome.* *Journalism Quarterly*, Vol 53 (Autumn 1973), ss 489-496
- ANCKAR, DAG. *Att klassificera lagar: prolog till en policydiskussion.* Åbo Akademi 1978. *Acta Academiae Aboensis*, Ser A, *humaniora* Vol 55, No 4
- ANDERSON, WILLIAM. *The National Government of the United States.* Henry Holt and Company, New York 1946
- ANDRÉN, GUNNAR - PONTARA, GIULIANO - TÄNNSJÖ, TORBJÖRN. *Filosofi och samhälle. Studier i praktisk filosofi* No 1. Filosofiska Institutionen, Stockholms Universitet, Doxa 1978
- ANDRÉN, GUNNAR. *Att skildra verkligheten som den verkligen är.* I Andrén - Pontara - Tännsjö 1978, ss 10-28
- ANDRÉN, NILS. *Den totala säkerhetspolitiken.* Rabén & Sjögren, Stockholm 1972
- ANKER SVENDSEN, BO. *Foreign Policy as Events: A Critique of an Operational Definition.* *Cooperation and Conflict*, Vol XV, No 1 (1980) ss 21-30
- ARONSON, JAMES. *The Press and the Cold War.* The Bobbs-Merrill Company Inc, Indianapolis-New York 1970
- AZAR, EDWARD E - BEN-DAK, JOSEPH D (eds). *Theory and Practice of Events Research Studies in Inter-Nation Actions and Interactions.* Gordon and Breach Science Publishers. New York (London Paris) 1975
- AZAR, EDWARD E. *Ten Issues of Events Research.* I Azar-Ben-Dak (eds) 1975, ss 1-17
- BACK, PÄR-ERIK - GUSTAFSSON, AGNE (red). *Modern demokrati. Problem och debattfrågor.* Liber Läromedel, Lund 1980
- BAILEY, STEPHEN K - SAMUEL, HOWARD D. *Congress at Work.* Henry Holt and Company, New York 1952
- BARAL, JAYA K. *The Pentagon and the Making of US Foreign Policy. A Case Study of Vietnam, 1960-1968.* Radiant Publishers, New Dehli 1978
- BEARDSLEY, MONROE C - BEARDSLEY, ELIZABETH L. *Philosophical Thinking.* An introduction. Harcourt, Brace and World, Inc, New York 1965
- BETTS, RICHARD K. *Comment on Mueller: Interests, Burdens, and Persistence: Asymmetries Between Washington and Hanoi.* *International Studies Quarterly*, Vol 24, No 4 (December 1980), ss 520-524
- BIBBY, JOHN F - DAVIDSON, ROGER H. *On Capitol Hill. Studies in the Legislative Process.* The Dryden Press Inc, Hinsdale, Illinois 1972

- BJÖRKLUND, STEFAN. Den uppenbara lösningen. Om möjligheten till en objektiv
ståndpunkt i politiska värdefrågor. Aldus/Bonniers, Stockholm 1977
- BLACK, EDWIN. Rhetorical Criticism. A Study in Method. The Macmillan Comp,
New York 1965
- BLACK, MAX. Critical Thinking. An Introduction to Logic and Scientific
Method. Prentice-Hall, Inc, New York (1946, 1952) 1955
- BLOCK, EVA. Amerikabiliden i svensk dagspress, 1948-1968. CWK Gleerup,
Lund 1976
- BOLIN, STAFFAN. Elite Interviewing in National and International Bureaucra-
cies ECPR joint session of workshops: Aarhus 29 March - 3 April 1982.
Stencil Statsvetenskapliga Institutionen, Lund
- BRAY, CHARLES W. The Media and Foreign Policy. Foreign Policy No 16 (Fall
1974), ss 109-125
- BROWN, SAM. The Defeat of the Antiwar Movement. I Lake (ed) 1976, ss 120-127
- BRYDER, TOM. Actor-Reliability: Some Methodological Problems. I Rosengren
(ed) 1981, ss 69-88
- BRYSON, LYMAN (ed). The Communication of Ideas. A series of addresses.
Harper & Brothers, New York (and London) 1948
- BUDD, RICHARD W - THORP, ROBERT K - DONOHEW, LEWIS. Content Analysis of
Communications. The Macmillan Comp. New York 1967
- BURGESS, PHILIP M. Introduction: "Watch the Canary" and Other Admonitions.
I Azar-Ben-Dak (eds) 1975, xiii-xxi
- BÄCK, HENRY. Den utrikespolitiska dagordningen. Makt, protest och interna-
tionella frågor i svensk politik 1965-1973. Stockholm Studies in
Politics No 14, Stockholm 1979
- CALIFANO JR, JOSEPH A. A Presidential Nation. W.W. Norton & Company, Inc,
New York 1975
- CANTRILL, ALBERT H. The American People, Viet-Nam and the Presidency.
Paper prepared for delivery at the Sixty-sixth Annual Meeting of the
American Political Science Association, September 8-12, Princeton,
New Jersey 1970
- CATER, DOUGLASS. The Fourth Branch of Government. Houghton Mifflin Company
Boston. The Riverside Press, Cambridge 1959
- CHARLTON, MICHAEL - MONCRIEFF, ANTHONY. Many Reasons Why. The American
Involvement in Vietnam. Hill and Wang. New York 1978
- CLARKE, JAMES M. Science and Writing. I Bryson (ed) 1948, ss 155-176
- CLIFFORD, CLARK M. A Viet Nam Reappraisal. The Personal History of One Man's
View and How It Evolved. Foreign Affairs, Vol 47, No 4 (July 1969)
ss 601-622

- COHEN, BERNARD C. The Press and Foreign Policy. Princeton University Press.
Princeton, New Jersey 1963
- CORCORAN, PAUL E. Political Language and Rhetoric. University of Texas Press.
Austin 1979
- CRONKHITE, GARY - LISKA, JO R. The Judgment of Communicant Acceptability.
I Roloff - Miller (eds) 1980, ss 101-139
- DAHL, ROBERT A. Democracy in the United States: Promises and Performances.
Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1976
- DAVISON, PHILLIPS W. Mass Communication and Conflict Resolution. The Role
of the Information Media in the Advancement of International Under-
standing. Praeger Publishers. New York 1974
- DEBENEDETTI, CHARLES. The Peace Reform in American History. Indiana Univer-
sity Press. Bloomington 1980
- DUNER, BERTIL m fl. Är svensk neutralitet möjlig? Nio bidrag till en svensk
fredspolitik. Liber Förlag. Stockholm 1977
- DUVERGER, MAURICE. An Introduction to the Social Sciences. With Special
Reference to their Methods. Frederick A Praeger. New York 1964
- ELGSTRÖM, OLE. Aktiv utrikespolitik. En jämförelse mellan svensk och dansk
parlamentarisk utrikesdebatt 1962-1978. Studentlitteratur. Lund 1982
- ERLANDER, TAGE. 1960-talet. Samtal med Arvid Lagercrantz. Tidens förlag.
Stockholm 1982
- ESKOLA, SEIKKO. The Objectivity of Foreign Crisis Reports in the American
Press. News about Finland in 1941. American Studies in Scandinavia,
Vol 14, No 1 (1982) ss 49-58
- FELD, M D. Political Policy and Persuasion: the Role of Communications from
Political Leaders. Journal of Conflict Resolution, Vol 2, No 1 (1958),
ss 78-89
- THE FLOW OF THE NEWS. A Study by the International Press Institute. Zürich
1953
- FOGELIN, ROBERT J. Understanding Arguments. An Introduction to Informal
Logic. Harcourt Brace Jovanovich, Inc. New York 1978
- FREDRIKSSON, GUNNAR. Det politiska språket. Tidens förslag. Stockholm 1982
- FREE, LLOYD A. Public Opinion Research. I Hoffman (ed) 1968, ss 48-63
- FRYE, ALTON - SULLIVAN, JACK. Congress: The Fruits of Anguish. I Lake (ed)
1976, ss 194-215
- FULBRIGHT, WILLIAM. The Arrogance of Power. Vintage Books, Random House.
New York 1966
- FURHOFF, LARS - NILSSON, LENNART. Utländskt nyhetsmaterial i svenska och
utländska prestigetidningar. Statsvetenskaplig Tidskrift, Årg 71, No 2
(1968), ss 83-108

- GAUTHIER, DAVID P. *Practical Reasoning. The Structure and Foundations of Prudential and Moral Arguments and their Exemplification in Discourse.* The Clarendon Press. Oxford 1963
- GEORGE, ALEXANDER L. *Propaganda Analysis. A Study of Inferences Made from Nazi Propaganda in World War II.* Greenwood Press, Publishers. Westport, Conn 1959
- GEYELIN, PHILIP. *Vietnam and the Press: Limited War and an Open Society.* In Lake (ed) New York 1976, ss 166-193
- GIEWERC, IZYDOR. *Regeringen och Vietnamfrågan.* Stencil Statsvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet 1976
- GOLDBERG, RONALD A. *The Senate and Vietnam: A Study in Acquiescence.* University of Georgia (Diss) 1972
- GOLDMANN, KJELL. *International Norms and War Between States. Three Studies in International Politics.* Läromedelsförlagen. Stockholm 1971
- GRABER, DORIS A. *Verbal Behavior and Politics.* University of Illinois Press. Urbana (Chicago London) 1976
- GRABER, DORIS A. *Mass Media and American Politics.* Congressional Quarterly Press. Washington, D.C. 1980
- GREGOR, JAMES A. *An introduction to Metapolitics. A Brief Inquiry into the Conceptual Language of Political Science.* The Free Press. New York 1971
- HACKETT, CLIFFORD P. *The Congressional Foreign Policy Role.* Occasional Paper 21. The Stanley Foundation. Muscatine 1979
- HADENIUS, STIG - WEIBULL, LENNART. *Press Radio TV. En bok om massmedia i dagens samhälle.* Aldus/Bonnier. Stockholm 1972
- HADENIUS, AXEL. *The Verification of Motives.* Scandinavian Political Studies. Vol 6, No 2 (June 1983), ss 125-150
- HALBERSTAM, DAVID. *The Best and the Brightest.* Random House. New York 1972
- HALLDÉN, SÖREN (a). *What is Critical Ability.* I ThD 60, 1980, ss 16-29
- HALLDÉN, SÖREN (b). *Nyfikenhetens Redskap. En bok om kritiskt tänkande inom vetenskapen och utanför.* Studentlitteratur. Lund 1980
- HAMBRICK, RALPH S. *A Guide for the Analysis of Policy Arguments.* Policy Sciences 5 (1974), ss 469-478
- HAMRE, JOHN. *Congressional Dissent and American Foreign Policy: Constitutional War-Making in the Vietnam Years.* Baltimore, Maryland (Diss), 1978
- HARE, R M. *The Language of Morals.* The Clarendon Press. Oxford 1952
- HART, JIM A. *Foreign News in U.S. and English Daily Newspapers: A Comparison.* Journalism Quarterly, Vol 43 (Autumn 1966), ss 443-448

- HASKEL, BARBARA. Det moraliserande Sverige. Internationella Studier, No 1 (1976), ss 30-32
- HATFIELD, MARK O. Vietnam and American Values. I Lefever (ed) 1972, ss 74-94
- HELLEVIK, OTTAR. Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Universitetsforlaget. Oslo 1973
- HELLQVIST, ELOF. Svensk Etymologisk Ordbok. Gleerups Förlag. Lund 1966
- HERADSTVEIT, DANIEL. Elite Interviewing. NUPI notat, Nr 120 (Mars 1976), Norsk Utenrikspolitisk Institutt, Oslo
- HERMEREN, GÖRAN. Värdering och objektivitet. Studentlitteratur. Lund 1972
- HERMEREN, GÖRAN. Rationell argumentation: om värderingar och normer i framtidsstudier. I Schwarz (red) 1975, ss 165-184
- HERMEREN, GÖRAN. Trovärdighetsbrister. Några begrepps- och klassifikationsproblem inom trovärdighetsforskningen. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Rapport No 90. Stockholm 1978
- HILL, GARY A - FENN, PETER H. Comparing Event Flows - The New York Times and The Times of London: Conceptual Issues and Case Studies. International Interactions, Vol 1, No 3 (1974), ss 163-184
- HILLBRUNER, ANTHONY. Criticism as Persuasion. Southern Speech Journal, Vol XXVIII, No 4 (Summer 1963), ss 260-267
- HOFFMAN, ARTHUR S (ed). International Communication and the New Diplomacy. Indiana University Press. Bloomington 1968
- HOLSTI, OLE R. Content Analysis for the Social Sciences and Humanities. Addison-Wesley Publishing Company, Reading. Mass 1969
- HOLSTI, OLE R - SIVERSON, R M - GEORGE, A L (eds). Change in the International System. Westview Press. Boulder Colorado 1980
- HOLSTI, O - ROSENAU, J N. Cold War Axioms in the Post-Vietnam Era. I Holsti-Siverson-George (eds) 1980, ss 263-301
- HOLSTI, OLE R. The Study of International Politics Makes Strange Bedfellows: Theories of the Radical Right and the Radical Left. The American Political Science Review, Vol 68, No 1 (March 1974), ss 217-242
- HOOPES, TOWNSEND. The Limits of Intervention. An inside account of how the Johnson policy of escalation in Vietnam was reversed. David McKay Company, Inc. New York 1973
- HOPPLE, GERALD W. International News Coverage in Two Elite Newspapers. Journal of Communication, Vol 32, No 1 (Winter 1982), ss 61-74
- HVEEM, HELGE. 'Blame' as International Behavior. A contribution to interstate interaction theory. Journal of Peace Research Vol 7, No 1 (1970), ss 49-67
- HYNDS, ERNEST C. American Newspapers in the 1970s. Hastings House, Publishers. New York 1975

- HÖRBERG, THOMAS. "Utrikesfrågor" blir till - synpunkter på en källa. Statsvetenskaplig Tidskrift 1980:3, ss 186-189
- HÖRBERG, THOMAS. Prediktion, osäkerhet och risk i internationella förhandlingar. Studentlitteratur. Lund 1983
- JANIS, IRVING L - SMITH, M BREWSTER. Effects of Education and Persuasion on National and International Images. I Kelman (ed), 1965, ss 190-235
- JENDE, ERIK. Några utländska kvalitetstidningars reaktioner på Sveriges Nordvietnampolitik år 1969; trebetygsuppsats vid Statsvetenskapliga Institutionen, våren 1971
- JERNRYD, ELISABETH - SVENSSON, GUNILLA. Kritisk förmåga: en begrepps- och litteraturdiskussion. Rapport No 263 (December 1974) från Pedagogisk-psykologiska Institutionen, Lärarhögskolan, Malmö
- JOENNIEMI, PERTTI. Från neutralitet till neutralitetspolitik. I Dunér m fl 1977, ss 104-117
- JOHANSSON, I - KALLEBERG, R - LIEDMAN, S-E. Positivism, marxism, kritisk teori. Norstedts förlag. Stockholm 1973
- JÖNSSON, CHRISTER. The Soviet Union and the Test Ban: A Study in Soviet Negotiating Behavior. Studentlitteratur. Lund 1975
- KEEFE, WILLIAM J - OGUL, MORRIS S. The American Legislative Process. Congress and the States. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1964
- KELMAN, HERBERT C (ed). International Behavior. A Social-Phychological Analysis. Holt, Rinehart and Winston. New York 1965
- KIERNAN, BRIAN. Criticism. Australian Writers and Their Work. Oxford University Press. Melbourne 1974
- KISSINGER, HENRY A. The White House Years. Weidenfeld and Nicolson and Michael Joseph. London 1979
- KISSINGER, HENRY A. Years of Upheaval. Weidenfeld and Nicolson and Michael Joseph. London 1982
- KLEBERG, OLOF. De stora och de små - Olof Palmes syn på supermakter och småstater. I Dunér m fl 1977, ss 61-87
- KOTLER, PHILIP. Marketing Management. Analysis, Planning and Control. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1972
- KRIPPENDORFF, KLAUS. Content Analysis. An Introduction to its Methodology. Sage Publications. Beverly Hills 1980
- KRISTOL, IRVING. Consensus and Dissent on U.S. Foreign Policy. I Lake (ed) 1976, ss 80-101
- KRONVALL, KAI. Politisk masskommunikation i ett flerpartisystem. Sverige - en fallstudie. Studentlitteratur. Lund 1975

- KRUGLAK, THEODORE E. The Foreign Correspondents: A Study of the Men and Women Reporting for the American Information Media in Western Europe. Librarie E. Droz. Genève 1955
- KUNSKAP OCH OPINION I UTRIKESPOLITIKEN. I Tiden, Årg 57, No 7 (September 1965), ss 385-388
- LAGERBERG, DAGMAR. Kontext och funktion. Bidrag till innehållsanalysens teori och metod. (Doktorsavh i Sociologi) Uppsala 1975
- LAKE, ANTHONY (ed). The Legacy of Vietnam. The War, American Society and the Future of American Foreign Policy. New York University Press. New York 1976
- LASSWELL, HAROLD D. The Structure and Functions of Communication in Society. I Bryson (ed) 1948, ss 37-51
- LASSWELL, HAROLD D - KAPLAN, ABRAHAM. Power and Society. A Framework for Political Inquiry. Yale University Press. New Haven 1950
- LEFEVER, ERNEST W (ed). Ethics and World Politics. Four Perspectives. The Johns Hopkins University Press. Baltimore 1972
- LEFEVER, ERNEST W. TV and National Defense. An Analysis of CBS News, 1972-1973. Institute for American Strategy Press. Boston 1974
- LEMLEY, STEVEN S. A Rhetorical Study of the Executive - Legislative Struggle for Influence in Foreign Policy: The Senate Foreign Relations Committee Hearings. The Ohio State University (Diss), 1972
- LENT, JOHN A. Foreign News in American Media. Journal of Communication, Vol 27, No 1 (Winter 1977), ss 46-51
- LERCHE JR, CHARLES O - SAID, ABDUL A. Concepts of International Politics. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1970
- LUNCH, WILLIAM L - SPERLICH, PETER W. American Public Opinion and the War in Vietnam. The Western Political Quarterly, Vol 32, No 1 (March 1979), ss 21-44
- LUNDQUIST, LENNART. Means and Goals of Political Decentralization. Student-litteratur. Lund 1972
- MALMGREN, HELGE. Förstå och förklara. Problem och positioner i psykologins vetenskapsteori. Doxa. Lund 1978
- MARKEL, LESTER (ed). Public Opinion and Foreign Policy. Published for the Council on Foreign Relations. Harper & Brothers. New York 1949
- MARKEL, LESTER. Opinion - A Neglected Instrument. I Markel (ed) 1949, ss 3-46
- MARKHAM, JAMES W. Foreign News in the United States and South American Press. The Public Opinion Quarterly, Vol 25, No 2 (1961), ss 249-262

- MARTIN, JOHN L. Effectiveness of International Propaganda. The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, Vol 398 (November 1971), ss 61-70
- MCCOMBS, MAXWELL E - SHAW, DONALD L. The Agenda Setting Function of Mass Media. The Public Opinion Quarterly, Vol 36, No 2 (Summer 1972), ss 176-187
- McQUAIL, DENIS. Mass Communication Theory. An Introduction. Sage Publications. London 1983
- MERRILL, JOHN C. U.S. Panel Names World's Ten Leading "Quality" Dailies. Journalism Quarterly, Vol 41 (Autumn 1964), ss 568-572
- MERRILL, JOHN C. The Elite Press. Great Newspapers of the World. Pitman Publishing Corporation. New York 1968
- MILLER, GERALD R - BURGOON, MICHAEL. New Techniques of Persuasion. Harper & Row Publishers. New York 1973
- MISGELD, KLAUS. Intervjuer och intervjusituationer - möten med statsmän och andra. Meddelanden från arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, No 13 (1980), ss 10-23
- MOLANDER, BENGT. Evaluation and values. I ThD 60, 1980, ss 70-93
- MORGENTHAU, HANS J. Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace. Alfred A Knopf. New York 1967 (4th rev ed)
- MUELLER, JOHN E. Trends in Popular Support for the Wars in Korea and Vietnam. The American Political Science Review, Vol 65, No 2 (June 1971), ss 358-375
- NAGEL, ERNEST. The Structure of Science. Problems in the Logic of Scientific Explanation. Routledge & Kegan Paul. London 1961
- NILSSON, TORSTEN. Åter Vietnam. Memoarer och reportage. Tidens förlag. Stockholm 1981
- NIMMO, DAN P. Newsgathering in Washington. A Study in Political Communication. Atherton Press, New York 1964
- NIMMO, DAN. Political Communication and Public Opinion in America. Good-year Publishing Company. Santa Monica, California 1978
- NIXON, RICHARD. The Memoirs of Richard Nixon. Arrow Books. London 1978
- NIXON, RICHARD. The Real War. Warner Books. New York 1980
- NORDBECK, STIG. Norden i amerikansk press våren 1964. Geografiska Notiser. Årg XXIV, No 1 (1966), ss 15-24
- NOWELL-SMITH, P H. Ethics. A study of the words and concepts that we use for answering practical questions, making decisions, advising, warning, and appraising conduct. Penguin Books. Harmondsworth 1954.

- OLSEN, OLE J. Den internationale nyhedsformidling: En undersøgelse af udenrigsmeddelelser i nogle europæiske og nordamerikanske aviser.
Institute for Peace and Conflict Research. Copenhagen, Juni 1969 (stencil)
- ORDBOK ÖVER SVENSKA SPRÅKET, utgiven av Svenska Akademien
- PALME, OLOF. Med egna ord. Samtal med Serge Richard och Nordal Åkerman.
Brombergs förlag. Uppsala 1977
- PEDERSEN, MOGENS N. Om den rette brug af historiske materialer i statskundskaben: nogle didaktiske overvejelser. Festskrift til Erik Rasmussen.
Politicus Forlag. Aarhus 1977
- PERLOFF, RICHARD M - BROCK, TIMOTHY C. ... "And Thinking Makes It So"
Cognitive Responses to Persuasion. I Roloff - Miller (eds) 1980,
ss 67-99
- PETERSSON, HANS F. Power and International Order. An analytical study of four schools of thought and their approaches to the war, the peace and a post-war system 1914-1919. CWK Gleerup. Lund 1964
- PETERSSON, HANS F. Maktbalans eller världsstat? I Back-Gustafsson (red) 1980, ss 335-349
- PHILLIPS, CABELL. The Mirror Called Congress. I Markel (ed) 1949, ss 78-96
- PLANO, JACK C - OLTON, ROY. The International Relations Dictionary. Holt, Rinehart and Winston, Inc. New York 1969
- POOL, ITHIEL DE SOLA mfl. The Prestige Press. A Comparative Study of Political Symbols. The M.I.T. Press. Cambridge, Mass 1970
- POPPER, K R. The Open Society and its Enemies. Vol I & II. Routledge and Keagen Paul. London 1966
- POPPER, KARL R. Objective Knowledge. An Evolutionary Approach. Oxford University Press/Clarendon Press. Oxford 1979
- PRUITT, DEAN G. Definition of the Situation as a Determinant of International Action. I Kelman (ed) 1965, ss 393-432
- QUECKFELDT, EVA. "Vietnam" - Tre svenska tidningars syn på Vietnamfrågan 1963-1968. CWK Gleerup. Lund 1981
- QUESTER, GEORGE. Det anti-amerikanska Sverige. Internationella Studier, No 1 (1976), ss 32-34
- RAVENAL, EARL C. The Strategic Lessons of Vietnam. I Lake (ed) 1976, ss 256-277
- RAVENAL, EARL C. Never Again. Learning from America's Foreign Policy Failures. Temple University Press. Philadelphia 1978
- REARDON, KATHLEEN K. Persuasion. Theory and Context. Sage Publications. Beverly Hills 1981
- REEDY, GEORGE E. The Twilight of the Presidency. New American Library. New York 1970

- REGNELL, HANS. Att beskriva och förklara. Vad det kan innebära inom olika forskningsområden. Doxa. Lund 1982
- RICE, MICHAEL m fl. Reporting U.S. - European Relations. Four Nations, Four Newspapers. Pergamon Press. New York 1982
- RIGHTER, WILLIAM. Logic and Criticism. Routledge and Kegan Paul. London 1963
- RINGBOM, MÅRTEN. De goda och de onda. Natur och kultur. Borgå 1974
- RIVERS, WILLIAM L. The Opinion Makers. The Washington Press Corps. Beacon Press. Boston 1967
- ROBINSON, JOHN P. Public Reaction to Political Protest: Chicago 1968. Public Opinion Quarterly, Vol 34, No 1 (Spring 1970), ss 1-9
- ROLOFF, MICHAEL E - MILLER, GERALD R (eds). Persuasion: New Directions in Theory and Research. Sage Publications. Beverly Hills London 1980
- ROSENBERG, MICHAEL P. Congress and the Vietnam War: A Study of the Critics of the War in 1967 and 1968. New School for Social Research (Diss) 1973
- ROSENBLUM, MORT. Coups and Earthquakes. Reporting the World for America Harper and Row, Publishers. New York 1979
- ROSENGREN, KARL ERIK (ed). Advances in Content Analysis. Sage Publications. Beverly Hills 1981
- RUBIN, BARRY. International News and the American Media. Washington Papers 49 The Center for Strategic and International Studies, Georgetown University, Washington, D.C. Sage Publications. Beverly Hills 1977
- RUIN, OLOF. Mellan samlingsregering och tvåpartisystem. Den svenska rege- ringsfrågan 1945-1960. Bonniers. Stockholm 1968
- RYDING, ERIK. Påståenden och uppmaningar. Doxa. Lund 1975
- RYDING, ERIK. Att luras utan att ljuga. Doxa. Lund 1980
- SANNERSTEDT, ANDERS. Fri konkurrens eller politisk styrning? 1963 års trafikpolitiska beslut - debatten om innehåll, tillämpning och effekter. Studentlitteratur. Lund 1979
- SCHLESINGER JR, ARTHUR M. The Imperial Presidency. Popular Library. New York 1974
- SCHWARZ, STEPHAN (red). Kunskaps- och begreppsproblem i framtidsstudier. Försvarets Forskningsanstalt. Stockholm 1975
- SCHWARZ, STEPHAN. Om råd och kritik i beslutsprocesser. I Schwarz (red), 1975, ss 185-216.
- SILLS, DAVID L (ed). International Encyclopedia of the Social Sciences, Vol I-XVI. The Macmillan Company & The Free Press. New York 1968
- SIMON, JEFFREY D. Social Position and American Foreign Policy Attitudes: 1952-1972. Journal of Peace Research, Vol XVII No 1 (1980), ss 9-28

- SJÖBLOM, GUNNAR. Party Strategies in a Multiparty System. Studentlitteratur. Lund 1968
- STENELO, LARS-GÖRAN. Mediation in International Negotiations. Studentlitteratur. Lund 1972
- STENELO, LARS-GÖRAN. Foreign Policy Predictions. Studentlitteratur. Lund 1980
- STENELO, LARS-GÖRAN. Prediction and Foreign Policy Heritage. Cooperation and Conflict, Vol XVI, No 1 (1981), ss 3-17
- STENELO, LARS-GÖRAN. The International Critic. Utkommer 1984
- STERN, PAULA. Water's Edge. Domestic Politics and the Making of American Foreign Policy. Greenwood Press. Westport, Connecticut 1979
- SÖDERFELDT, BJÖRN. Statsvetenskapliga metoder. Almqvist & Wiksell. Stockholm 1972
- TANAKA, YASUMASA. Psychological Factors in International Persuasion. The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, Vol 398 (November 1971), ss 50-60
- ThD 60. Philosophical essays dedicated to Thorild Dahlquist on his sixtieth birthday. Philosophical Studies No 32. The Philosophical Society and the Department of Philosophy, University of Uppsala, 1980
- THE ADVANCED LEARNER'S DICTIONARY OF CURRENT ENGLISH. Second edition Oxford University Press. London 1967
- THE VIETNAM HEARINGS. Vintage Books. New York 1966
- THOMPSON, PAUL. Det förgångnas röst. Den muntliga historieforskningens grunder. Gidlunds förlag. Stockholm 1980
- TOULMIN, STEPHEN. Foresight and Understanding. An Enquiry into the Aims of Science. Hutchinson & Co, Ltd. London 1966
- TUCHMAN, GAYE. Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected. American Journal of Sociology, Vol 79, No 1 (1973-74), ss 110-131
- TUCKER, ROBERT W. The Radical Left and American Foreign Policy. The Johns Hopkins Press. Baltimore and London 1971
- TUNSTALL, JEREMY. The Media are American. Anglo-American media in the World. Constable. London 1977
- TÄGIL, SVEN. Wegener, Raeder, and the German Naval Strategy. Cooperation and Conflict, Vol II (1967), ss 102-112
- TÖRNQVIST, KURT - AGGEFORS, KJELL. EEC-utspelet i utländsk press. En studie av den utländska publiciteten kring Sveriges EEC-utspel i mars 1971. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Meddelande nr 43. Januari 1972
- TÖRNQVIST, KURT - KRONVALL, KAI. Massmedieforskning vid Beredskapsnämnden, Rapport nr 80. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Stockholm 1977

- WAITE, JAMES L. Sweden and the Vietnam Criticism. *Southeast Asia: International Quarterly*, Vol II, No 4 (Fall 1972), ss 455-473
- VEDUNG, EVERT. Det rationella politiska samtalet. Hur politiska budskap tolkas, ordnas och prövas. Aldus/Bonniers. Stockholm 1977
- WESSEN, ELIAS. Våra Ord: deras uttal och ursprung. Kortfattad etymologisk ordbok. Nämnden för svensk språkvård. Läromedelsförlagen-Språkförlaget. Norstedt & Söner. Stockholm 1968
- WHITE, RALPH K. Nobody Wanted War. Misperception in Vietnam and Other Wars. Doubleday & Co, Inc. New York 1970
- WHITE, RALPH K. Propaganda: Morally Questionable and Morally Unquestionable Techniques. *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, Vol 398 (November 1971), ss 26-35
- WILLIAMS JR, ROBIN M (a). The Concept of Norms. I Sills (ed) 1968, Vol 11, ss 204-208
- WILLIAMS JR, ROBIN M (b). The Concept of Values. I Sills (ed) 1968, Vol 16, ss 283-287
- WOODWARD, JULIAN L. Foreign News in American Morning Newspapers. A Study in Public Opinion. Columbia University Press. New York 1930
- von WRIGHT, GEORGE H. Explanation and Understanding. Routledge & Kegan Paul. London 1971
- ÖSTGAARD, EINAR. Factors Influencing the Flow of News. *Journal of Peace Research*, Vol 2, No 1 (1965), ss 39-63

LUND POLITICAL STUDIES

- 1 Ruin, Olof Kooperativa förbundet 1899-1929. En organisationsstudie. Stockholm: Rabén & Sjögren 1960.
- 2 Vallinder, Torbjörn I kamp för demokratin. Rösträttsrörelsen i Sverige 1886-1900. Stockholm: Natur & Kultur 1962.
- 3 Petersson, Hans F Power and International Order. An Analytical Study of Four Schools of Thought and Their Approaches to the War, the Peace and the Postwar System 1914-1919. Lund: Gleerups 1964.
- 4 Westerhult, Bo Kronofogde, häradsskrivare, länsman. Den svenska fögderiförvaltningen 1810-1917. Lund: Gleerups 1965.
- 5 Wieslander, Hans I nedrustningens tecken. Intressen och aktiviteter kring försvarsfrågan 1918-1925. Lund: Gleerups 1966.
- 6 Söderberg, Olof Motororganisationerna i Sverige. Bakgrund, grupperingar, aktiviteter. Stockholm: Rabén & Sjögren 1966.
- 7 Sjöblom, Gunnar Party Strategies in a Multiparty System. Lund: Studentlitteratur 1968.
- 8 Hydén, Göran TANU Yajenga Nchi. Political Development in Rural Tanzania. Lund: Uniskol 1968.
- 9 Lindeberg, Sven-Ola Nödhjälp och samhällsneutralitet. Svensk arbetslöshetspolitik 1920-1923. Lund: Uniskol 1968.
- 10 Westerhult, Bo Underdåniga påtryckningar. Fögderitjänstemännens intressebevakning från 1800-talets början till år 1918. Lund: Gleerups 1969.
- 11 Bergquist, Mats Sverige och EEC. En statsvetenskaplig studie av fyra åsiktsriktningars syn på svensk marknadspolitik 1961-62. Stockholm: Norstedt 1970.
- 12 Lundquist, Lennart Means and Goals of Political Decentralization. Lund: Studentlitteratur 1972.
- 13 Bjurulf, Bo An Analysis of Some Aspects of the Voting Process. Lund: Studentlitteratur 1972.
- 14 Stenelo, Lars-Göran Mediation in International Negotiations. Lund: Studentlitteratur 1972.
- 15 Lindqvist, Stellan Linkages between Domestic and Foreign Policy. The Record of Ghana 1957-1966. Lund: 1974.

- 16 Bjurulf, Bo A Dynamic Analysis of Scandinavian Roll-
Call Behavior. A Test of a Prediction Model
on Ten Minority Situations in Three Countries.
Lund: Studentlitteratur 1974.
- 17 Hermerén, Henrik Regeringsbildningen i flerpartisystem.
Lund: Studentlitteratur 1975.
- 18 Johannesson, Conny Studier över Svenska metallindustriarbetare-
förbundets förhandlingsorganisation vid för-
bundsförhandlingar - med samordning. Lund:
Studentlitteratur 1975.
- 19 Peterson, Carl-Gunnar Ungdom och politik. En studie av Sveriges
socialdemokratiska ungdomsförbund. Stockholm:
Frihets förlag 1975.
- 20 Bryder, Tom Power and Responsibility. Contending Appro-
aches to Industrial Relations and Decision
making in Britain 1963-1971. Lund: Gleerups
1975.
- 21 Jönsson, Christer The Soviet Union and the Test Ban: A Study
in Soviet Negotiating Behavior. Lund:
Studentlitteratur 1975.
- 22 Kronvall, Kai Politisk masskommunikation i ett flerparti-
system, Sverige - en fallstudie. Lund:
Studentlitteratur 1975.
- 23 Liljequist, Gunnar Distribution av kommunal service. Lund:
Liber 1977.
- 24 Lartey, George W The Fourth Dimension. Lund 1977.
- 25 Weston, David Realism, Language and Social Theories:
Studies in the Relation of the Epistemology
of Science and Politics. Lund 1978.
- 26 Hagström, Bo 1971 års länsförvaltningsreform: En utvärde-
ring. Lund: Studentlitteratur 1978.
- 27 Skogmar, Gunnar Atompolitik. Sambandet mellan militärt och
civilt utnyttjande av atomenergin i ameri-
kansk utrikespolitik 1945-1973. Malmö:
Stenvalls förlag 1979.
- 28 Sannerstedt, Anders Fri konkurrens eller politisk styrning?
1963 års trafikpolitiska beslut - debatten
om innehåll, tillämpning och effekter.
Lund: Studentlitteratur 1979.
- 29 Lidén, Anders Security and Recognition. A Study of Change
in Israel's Official Doctrine 1967-1974.
Lund: Studentlitteratur 1979.
- 30 Magnusson, Håkan Kommunerna och den regionala planeringen.
En analys av länsplaneringen och den fysiska
riksplaneringen. Lund: Studentlitteratur 1980.

- 31 Stenelo, Lars-Göran Foreign Policy Predictions. Lund: Studentlitteratur 1980.
- 32 Lundell, Bengt MBL utan avtal. Kommunerna och MBL. Helsingborg 1981.
- 33 Norrving, Bengt Kommunerna och bostadsförsörjningen - en analys av bostadsbyggnadsplaneringen. Lund: Liber 1981.
- 34 Linderöth, Sven Från konkurrens till monopol. En studie av lokal politisk och ekonomisk journalistik. Malmö: Dialog 1981.
- 35 Forje, John The One and Indivisible Cameroon: Political Integration and Socio-economic Development in a Fragmented Society. Lund 1981.
- 36 Adebo, Tarekegn Ideological Trends in the Political Thinking of the Developing Regions: The Case of Sub Saharan Africa. Lund: Studentlitteratur 1982.
- 37 Elgström, Ole Aktiv utrikespolitik. En jämförelse mellan svensk och dansk parlamentarisk utrikesdebatt 1962-1978. Lund: Studentlitteratur 1982.
- 38 Lindkvist, Kent Program och parti: principprogram och partiideologi inom den kommunistiska rörelsen i Sverige 1917-1972. Lund: Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia 1982.
- 39 Bergström, Tomas - Lundell, Bengt Från MBL till MBA. Kommunerna och MBL. Lund: Statsvetenskapliga institutionen 1982.
- 40 Hörberg, Thomas Prediktion, osäkerhet och risk i internationella förhandlingar. En studie av svenskt förhandlingsbeteende vid förhandlingarna med Sovjetunionen 1940-41 om ett handelsavtal. Lund: Studentlitteratur 1983.
- 41 Geraedts, Henry The People's Republic of China: Foreign Economic Relations and Technology Acquisition 1972-1981. Lund: Forskningspolitiska Institutet 1983.
- 42 Jerneck, Magnus Kritik som utrikespolitiskt medel. En studie av de amerikanska reaktionerna på den svenska Vietnamkritiken. Lund: Dialogos 1983.

KRITIK SOM UTRIKESPOLITISKT MEDEL

Denna studie berör en liten, neutral stats försök att med hjälp av kritik deltaga i internationell opinionsbildning och påverka en stormakts beslutsprocesser. I boken analyseras de reaktioner i den amerikanska kongressen och i den amerikanska pressen, som blev följden av den svenska Vietnamkritiken under perioden 1965–1974. Resultaten kan ligga till grund för en bedömning av Sveriges möjligheter att utöva inflytande i världspolitiken.

Magnus Jerneck är verksam som forskare och lärare vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund.

LUND POLITICAL STUDIES 42

DIALOGOS